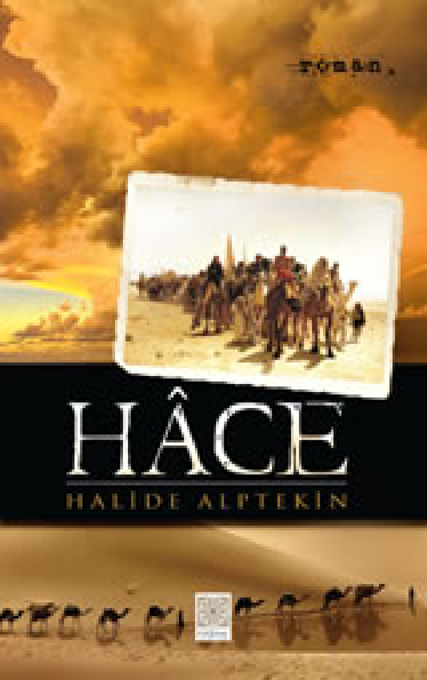

roman.
HÂCE
HALİDE ALPTEKİN

HÂCE

Halide ALPTEKİN

## Halide Alptekin

1951 yılında İstanbul'da doğdu. İstanbul Kız Lisesi ve İstanbul Eğitim Enstitüsü Türkçe bölümünü bitirdi.

Edirne'den Kars'a kadar yurdun çeşitli yerlerindeki öğretmen okullarında edebiyat, ilköğretim okullarında Türkçe öğretmenliği yaptı.

Balkan Savaşı'yla birlikte kaybettiğimiz topraklardan göç yollarına düşen Evlad-ı Fatihanın hazin hikâyesini anlatan "BALKAN" ve Çanakkale için gönüllü olarak askere yazılan ve cephede destanlar yazan lise talebelerini anlattığı "Bir Çanakkale Destanı ŞEHADETNAME", Sarıkarımş Şehitlerinin destansı hikayesini anlattığı "SARIKAMIŞ KAR BOZGUNU" isimli üç romanı bulunan yazar; evli iki çocuk ve iki torun sahibidir.

# HÂCE

HALİDE ALPTEKİN

*HÂCE*



Editör
Salih GÜLEN

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni
Ahmet KAHRAMANOĞLU

Son Okuma
Ahmet ÖZDEMİR

ISBN
978-9944-766-27-2

Yayın Numarası
45

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan A. Ş.
TS EN ISO 9001:2000
Ser No: 300-01
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir / İZMİR
Tel: (0232) 252 22 85
Kasım 2010

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey / İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60  Faks: (0212) 445 84 64

Yitik Hazine Yayınları
Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No:1
34696 Üsküdar / İSTANBUL
Tel: (0216) 522 11 44  Fax: (0216) 522 11 78

www.hazineyayinlari.com
hazine@hazineyayinlari.com

# HÂCE

Kuvvetle vurulan tokmak, davulu gümletmeye, Kapalıçarşı'nın dükkânlarını inletmeye başladı. Alışveriş telaşı ve dalgınlığında olan yaşlıca bir efendi, aniden irkildi, elindeki zembili atarcasına yere bırakıverdi:

"Ne kadar boş bulundum Ya Rabbim, aklım alındı, tövbe estağfirullah, tövbe estağfirullah... Afet-i semaviyyeden bir şeyler oluyor zannettim yahu. Sana sığınıyorum Yüce Rabbim!"

O kadar korkmuştu ki yüksek sesle konuştuğunun farkında değildi. Üzerine yönelen meraklı bakışlarla kendine geldi, toparlandı. Söyleyecekleri bitmemiş olmalıydı, bu sefer mırıldanarak devam etti:

"Hey koca ihtiyar, akıldan gayri müsellah mısın sen, aklın kıt mıdır, yaşını başını almışsın, ahir ömründe yaptığın hareket, bu kadar korkaklık sana yakıştı mı dersin?"

Yanı başında duran sırtı küfeli bir hamal, bu koca çınarın birkaç dakikalık şaşkınlığını hoş görerek, onu yatıştırmak istedi. Yere düşürdüğü zembilini aldı, ihtiyara dönerek:

– Beybabam, zat ı âliniz de bilirsiniz, bu iş adiyattandır, her zaman olan şeydir. Padişahımız Efendimizin fermanı okunuyor. Arzu ederseniz sizi gideceğiniz yere götürebilirim, küfem boş!

– Af buyurun ne dediniz?

Bu sefer mırıldanma sırası hamaldaydı:

– Tellalın sesini işittin de benim söylediğimi neden işitmiyorsun behey koca!

Tellalın ayaz görmemiş gür sesi yanında, ihtiyar ve hamalınkinin esamesi okunamazdı. Onlar aralarında anlaşmaya çalışırlarken, bu tok ses ortalığı inletiyordu:

– Ey ahali, duyduk duymadık demeyin, duyanlar duymayanlara duyursun. Hadimü'l Haremeyn'iş Şerifeyn, Bağdat Fatihi Sultan Murad-ı Rabi (IV. Murad) Han Hazretlerinin fermanıdır. İnşaallah recebin on beşinde, mübarek Harem i Şerif'e, Medine-i Münevvere'ye Surre-i Hümayûn sefer edecektir. Bu sene, Allah'ın izniyle hac ibadetini ifa etmeyi arzu edenler, tedariklerini tamamlasın ve sıhhat muayenelerini yaptırsın!

Tellal söyleyeceklerini söyledikten sonra olanca kuvvetiyle vurduğu tokmaklarla sözlerine bir müddet ara veriyor, arkasından davulunun gür sesini kesiyor, "Ey ahali…" diye tekrar başlıyordu.

Birkaç dakikalığına herkes kulak kesilmiş, çarşının içinde hayat durmuştu. Alışveriş yapanların akçe keseleri ellerinde kalmış, yolda yürüyenler adımlarını kesmişti.

Ayakları takunyalı, saçları iki örgülü kız çocuğu, bir yandan basma entarisinin eteğini çekiştiriyor, bir yandan annesini dürtüklüyordu:

– Mahmil-i Şerif ne demek anne?

Çocuğunun dediğine aldırmayan, siyah maşlahlı tombulca kadın, peçesinin altına soktuğu mendiliyle hem terini siliyor hem tellalın anlattıklarına kulak kabartmış, soluğunu tutmuş dinliyordu. O ilgisiz davrandıkça yerden bitme basma entarili kız daha da öfkeleniyor, var gücüyle bağırıyordu:

– Bu amca neler söylüyor anne, nereye gidilecekmiş, biz de gidelim mi?

Ortalığı daha fazla velveleye vermek istemeyen mahcup kadın, meraklı kızına cevap vermek zorunda kaldı:

– Çok sevdiğimiz, Peygamber Efendimiz (s.a.s) sefere giderken bindiği devenin üzerine konan oturma yerine Mahmil-i Şerif denir. Muhtereme ailesi de burada yolculuk edermiş.

– Şimdi yine mi binecek?

– Hayır evladım o dediğim evveldendi, şimdi değil. O hatırayı yâd etmek için, temsilen, hürmeten o deveyi süslüyor ve kervanın önünde Kâbe'ye gönderiyoruz, şimdi anladın mı?

Anladığını belli edercesine başını öne arkaya sallayan küçük kızın dudaklarından iki cümle döküldü:

– Hı hı! Ben zaten yatmadan önce Mübarek Peygamberime selam gönderiyorum. Ne olur, o deve benim selamımı da götürsün anne!

Annesinin cevabı yetişmeden, babası yanında bitti. Kızının elinden tuttu, üçü yan yana, üstüne basıldıkça beton gibi sertleşmiş toprak zemini adımlayarak az ilerideki baharatçı dükkânına girdiler.

Tellalın arkasına takılan meraklı çocuklar ve işsiz güçsüz takımı bir alay misali uzaklaştı. Çarşının art arda sıralanmış kubbelerinde de kubbe kasnaklarında da "Hadimü'l Haremeyn eş Şerifeyn, Bağdat Fatihi Murad-Râbi Han Hazretlerinin fermanıdır…" cümleleri yankılanmaya devam etti, kısa bir süre duran alışveriş, "Ya Allah, Bismillah"larla yeniden başladı.

***

Cemaziye'l-Ahir ayının ortalarıydı, tellalın sözünü ettiği yolculuğun başlamasına, –recebin on beşine– daha bir ay vardı. Bembeyaz ihramların, kar rengi tülbentlerin satıldığı manifaturacıların tezgâhları top top kumaşlarla kaplıydı. Orta yaşlı kadınlar ve erkekler ya kendileri bizzat hac yolculuğuna çıkacağı için alışverişteydi veya o diyarlara gidemeyen mahzunlardan olup kervanla göndermek için ufak tefek hediyelik almaya gelmişlerdi.

Aksakallı dedeler, oyalı yaşmaklarıyla nur yüzlü nineler kırk tembih etmiş, 'Küçük kızların bileziği şöyle olsun, büyük hanımların incisi, kınası böyle olsun.' diyerek ısmarlamış, diller dökmüşlerdi. Aracılar da eyyam-ı bahurun hüküm sürdüğü, ağustos ayının ilk haftasına denk düşen bu en sıcak günlerde, o hediyeleri almak için yollara düşmüştü.

Feraşet çantalarına, gönüllerinden ne koptuysa alınıp konulacaktı. Kâbe'nin, Mescid-i Nebevi'nin hizmetkârlarına, Mekke ve Medine halkına, fukaraya, gurebaya, çoluk çocuğa gönül alıcı küçük hediyeler bu çarşıdan alınacaktı, bu hareketlilik ondandı.

Hediyeleşmenin aralarındaki muhabbeti arttıracağını müjdeleyen hadis-i şerifi biliyorlardı. Hele hele bu hediyeleşme mübarek mekânlara hizmet edenlerle oralarda oturan din kardeşlerle olacaksa kıymeti paha biçilemezdi. "Firdevs-mekân olsun." dualarıyla yad ettikleri ecdatlarından böyle görmüşler, fisebilillah böyle yapıyor, karşılığını sadece ve sadece Yüce Allah'tan bekliyorlardı. Giden feraşet çantaları da boş gelmiyor, hurmadan, misvaka kadar türlü hediyelerle iade ediliyordu.

Bu karşılıklı muhabbetin sıcaklığı, neşvesi aylarca dilden dile, İstanbul sokaklarında anlatılıyordu. Hele bir seferinde geri dönen bir çantadan çıkan, hurma dallarından yapılmış küçük Kâbe süpürgesi görenlerin aklını başından almış, bu değerli süpürgeyi, duyup da görmeye gelen yüzlerce kişi olmuştu.

Üç beş parça dünya malı ile gönülden gönle köprüler kuruluyordu. Böylece bu gani gönüllülük her iki âlemde mertebesini bulmuş oluyordu.

Kına, zencefil, karabiber, ıhlamur, karanfil çuvallarının arkasındaki ahşap tezgâhın üstünde renk renk akide, nöbet şekeri kavanozları sıralanmıştı. Harıl harıl çalışan esnafın arkasındaki sepetlere doldurulmuş yumruk büyüklüğündeki bembeyaz cevizler, kuru üzümler, altın sarısı pestiller görenlerin iştahını kabartıyordu. Bu dükkân gibi çarşıdaki diğer dükkânlar da tıka basa malla dolu olmasına rağmen yollardaki hamallar; top top ipekli kumaşları, bürümcükleri, tabaklanmış derileri, uzak diyarlardan gelen baharatları depolara indirmeye devam ediyordu. Büyük bir telaş ve hareketliliğin hüküm sürdüğü her halden anlaşılıyordu.

Girdikleri baharatçı dükkânı da müşteri kaynıyordu, adım atılacak yer yoktu. En son gelen üç kişiyi almadığı için maşlahlı hanım ve küçük kızı dışarıda, kapı önünde beklemeye koyuldular.

Aldıklarını bez torbalara, zembillerine yerleştirenler kendisini dışarı atıyordu. İçeride bekleyenlerden hiç kimse başkasının sırasını almıyor, üstelik yaşlıca olanlara öncelik veriyordu. Dükkân sahibi hem siparişleri hazırlıyor hem de bir edep çerçevesinde, müşterilerine göz gezdiriyordu. Bir ara bakışları, ortalarda bulunan bir ailenin on iki, on üç yaşlarında olduğunu tahmin ettiği kızının yüzüne ilişti. Kaşı, gözü hokka gibi oturmuş, ay parlaklığındaki bembeyaz çehresinin üzerinde siyah lekeler vardı, ne olduğunu merak etti. Alışveriş sırası kendilerine geldiğinde dayanamayıp sordu:

– Af buyurun, kerimenizin simasındakiler nedir, bir hekime gösterdiniz mi?

Müşteri önce cevap vermek istemedi, ancak nezaketsizlik olacağı için ağız ucuyla:

– Mühim değil efendim, mühim değil, dedi.

– Bendeniz de cilt yaralarına, egzamalara hususi merhemler hazırlıyorum. Evvel Allah hastalar şifa buluyor efendim. Tabii ki bizler vesileyiz, 'Ya Şafi' sıfatıyla imdad eden Cenab-i Mevla'dır.

Her şey çok güzel gidiyordu. Müşterilerden biri, sırası kendisinden sonra olan yaşlıca adama döndü,

– Siz buyurun efendim, beklemeyiniz.

Nazik adam daha ağzını kapayamadan yanında bir kıyamettir koptu. Hırsından, gözlerinin akı, suratı gelinlik kırmızısına dönmüş, kollarını iki yana açmış bir patavatsız,

– Sen ne diyorsun bre adam, bre kendini bilmez, hünkâr kesesinden ihsan mı dağıtıyorsun? Herkes sırasına rıza göstersin, deyiverdi.

Ayağında renkli şalvarı, sırtında yeleği, yemenilerinin ökçelerini çiğnemiş sakallı dede, neye uğradığını bilemedi. Uzak bir yoldan geldiği ve kalabalıktan bizar olduğu, sarık diye başına doladığı bezin bir yana savrulmasından, omzuna attığı çatmalı ıslak mendilinden belliydi. Her şeye rağmen sesi çıkmadan bekliyordu, ancak duyduğu sözler canını acıttı, keyfini kaçırdı. Öfkeli müşterinin nezaket fukarası olduğunu düşündü. Büyüklerine hürmet etmenin büyüklüğünden mahrumdu. "Kendisi muhtâc-ı himmet bir dede, nerde kaldı gayrıya himmet ede!" sözlerini aklından geçirdi, bir daha üzüldü, başını hafifçe iki yana salladı ve sustu.

Sırasını vermek isteyen müşteri cevap bile vermedi, içinden "Selametle!" dedi.

Edepsiz müşteri kameti daha fazla arttırıp sesini yükseltmedi. Saman alevi gibi bir kere parlayıp söndü. Kısa süren suskunluğun ardından, dükkân sahibi baharatçı olaya karışmak zorunda kaldı.

– Tasalanmayınız hepinizin istediklerini hazırlayacağım, biraz sabır buyurunuz!

Kapıdan giren çırak kalabalığı yara yara tezgâhın arkasına geçti. Geçer geçmez ustasından fısıltılı bir sesle de olsa zılgıtı yedi.

Yüzbaşı Salim Efendi'nin alacak listesi oldukça kabarıktı. Asker üniforması içinde nazik bir şekilde sırasını beklerken baharatçı kendisine döndü:

– Arzu ederseniz bendeniz istediklerinizi adresinize getirebilirim Salim Efendi kardeşim.

Bir yandan kına tartıyor, diğer yandan gözlerini yüzbaşından ayırmıyordu. Edepsize karşı nasıl bir tavır sergileyeceğini merak ediyordu. İşler tıkırında giderken dükkânında patırtı çıkmasını istemiyordu. Bu yüzden onu bir vesileyle dükkândan uzaklaştıracak bu fikir gelmişti aklına.

Yüzbaşı bu teklifi kabul etti, dükkân sahibinin zaten bildiği adresini ve alışveriş listesini bıraktı. En kısa zamanda, istediklerinin hanesine bırakılacağı sözünü alarak dışarı çıktı.

Yardıma gelen çırakla birlikte el çabukluğu yapılarak, birer ikişer müşterilerin siparişleri hazırlandı. Kapıdan dışarı adım atan derin bir oh çekiyordu. Kızının yüzündeki karaların fark edildiğine kızan adam, yanındaki hanımına döndü ve içerden kalan öfke kırıntısıyla:

– Ben sana kırk kere söyledim hatun, bu kızı feraceye sokma, peçeleme zamanı geldi diye! Gördün mü, yüzüne sürdürdüğümüz tencere karaları bile, çehresinin parlaklığını gizleyemiyor, her gören bir laf söylüyor, şimdi sözüme geldin mi?

***

Son kalan müşterilerini yolcu etmiş, akşam namazını da ondan sonra dükkânın arkasında kılmıştı. Yatsının vakti nasıl olsa uzundu. İki ayağını bir pabuca sokmanın manası yoktu. Evine gider rahat rahat abdestini tazeler, huşu içinde eda edebilirdi.

Duvardaki çividen aldığı cübbesini sırtına geçirdi. Bugünkü hâsılatı deriden yapılmış büyükçe keseye koydu, uzunca ipiyle de boynuna saldı ve Allah bereket versin, dedi. Az önce yakmış olduğu gaz lambasını söndürdü. Sonra kapının asma kilidini bir eline, tezgâhın altında duran, gazını ve fitilini yokladığı feneri öbür eline aldı. Her akşam evine gitmeden önce son iş olarak yerleri süpüren çırağın yaptıklarını kontrol etti.

Tam kapıdan çıkacakken yüzbaşının siparişleri geldi aklına. Cübbesini çıkardı, el çabukluğu ile birer birer hepsini hazırladı. Götüreceği adresi yanına aldı, ertesi gün dükkânı açmadan uğramak istiyordu. Erken bir saat olacağını düşünerek vazgeçti, öğle arası teslim etmeye karar verdi, asma kilidi rezenin halkalarına taktı, Ayetü'l Kürsi'yi okuyarak adımlarını sıklaştırdı.

Bekçiler, çarşının dış kapısını kapatmak üzereydi. Güneş çoktan batmış, yaz akşamlarının esintili serinliği ortalığı kaplamıştı. Hızlı hızlı

yürüyor, bir yandan bugün dükkânda yaşadıklarını, tellallın söyledikle-rini, padişahın fermanını aklından geçiriyordu.

'Ben de çırağım gibi çulsuz başlamıştım bu işe, ancak hiçbir zaman ustamdan önce dükkândan çıkmamıştım. Benimki tembihlerime rağmen benden geç geliyor, erken çıkıyor. Eskiler ne demiş, öküz olacak dana pisliğinden belli olur. Niyeti olan insan gayretli olmalı. Anamdan emdiğim süt burnumdan geldi bugün. İki ayağım bir pabuca girdi. Bir hadise, bir niza çıkacak diye çok endişe ettim doğrusu. Gönderdiğim yerden geç gelmeseydi bunlar olmayacaktı. O kendini bilmezin terbiyesizliğine yüzbaşı neden ses çıkarmadı ki istese onu tevkif ederdi. Edepsizlere haddini bildirmezsek meydanı boş bulurlar. Böyleleri etrafına da kötü örnek oluyor. Ben kendi gölgemden korktum, amma bence subay yanlış yaptı. Yahut oradakiler densize haddini lafla bildirecekti. Bugün olanlar yanlıştı, hem de hilafsız yanlıştı. Büyüğüne saygısı olmayanın küçüğüne de olmaz. Biraz ferasetli olmalı Müslüman dediğin, anlayış, izan taşımalı, avazı çıktığınca efgan etmenin manası yok ki canım!'

Yanında fenerleri asılı birkaç at arabası tıngır mıngır uzaklaştı. Binmeyi düşündü, vazgeçti. Suratına vuran ılık rüzgâr içini ferahlatıyordu, o yüzden yürümek daha çok hoşuna gitti.

'Ben bu sene hacca giderdim amma geç ayıldım da kendime geldim. Bir ay içinde dükkâna bırakacak, iratımı idare edecek emniyetli kimseyi bulamam. Orası da benim ekmek teknem. Gidiş geliş aylar sürüyor, işleri nizama koymadan gidemem. Haddizatında evlenip ailemle gitmeyi hayal etmiştim, falgir değilim, faraziye yürütemem, geleceği bilemem, kim bilir gelecek seneye kadar neler olur, görelim Mevla'm neyler!'

Uzun bir iç hesaplaşması yaşarken, kendini evinin önünde buluverdi. Süleymaniye Camii minarelerini gören iki katlı ahşap bir konak yavrusunda, ablası, eniştesi ve çocuklarıyla oturuyordu. Bu ev de ustasının yadigârıydı. Koskoca evde tek başına oturamayacağını anlayınca eniştesini davet etmiş, onlar yanına taşındıktan sonra hayatına neşe gelmiş, yaşadığının farkına varmıştı. Çamaşırları yıkanıyor, evine geldiğinde bir kap sıcak yemek yüzü görüyordu. Bunaltıcı yaz gününde içini ferahlatan, kuyuya sallandırılmış ayran testisini ablası olmasa kim hazırlardı. Onlar sayesinde sıkıntısız, dağdağasız bir hayat yaşıyordu. Rahatı

yerinde olduğu için evlenmeyi düşünmemişti. Düşünmekten öte; yaşı gelmesine rağmen, dükkândan eve, evden dükkâna koşturduğu için bir türlü evlenmeye vakit bulamamıştı.

Buz gibi suyla elini yüzünü yıkayıp serinlemeye çalışırken ablasının en haşarı oğlu yanında bitti. Gün boyunca göremediği dayısının abdest alışını seyrediyordu. Bir sağına geçiyordu, bir soluna. Eğilip çömeliyor, yüzünden akan suların gözyaşı olup olmadığını kontrol ediyordu. Bu damlaların su olduğuna kanaat getirdikten sonra seviniyor, iki elini de birbirine çırpıyordu. İçerden seslenen annesinin, 'Hasan bu peşkiri dayına götürüver.' demesiyle içeri seğirtti. Annesinin elinden kaptığı Buldan dokuması pamuklu peşkiri dayısına uzattı.

İki kardeş, duvara yaslanmış tahta sedire kendisini atıveren, bir yandan da elini yüzünü kurulayan dayılarını seyrediyordu. Çocuklardan büyük olan, Hasan'ı itekleyerek merak ettiği bir şey sordu:

– Muharrem Dayı, senin adın Muharrem mi, Zencefilci mi, hangisi, çok merak ediyorum?

Bu soru çok yorgun olan Zencefilci Muharrem'in o kadar hoşuna gitmişti ki, uzunca bir kahkaha koyuverdi.

– Gelin buraya, gelin yanıma bakayım. Sen bu dizime, sen de öbür dizime otur. Siz ne kadar akıllısınız maşallah. Başka işiniz yok mu Allah aşkına. Gidin oyun oynayın, çember çevirin, aşık atın. Büyüklerin koyduğu isimlere, lakaplara takılıp kalmayın.

– Dayıcığım çok merak ettim, validen, pederin sana hangi ismi koymuş. Yoksa ikisini de mi vermiş. Hani bizim mahalledeki akranımız Ali Osman gibi. Ben ona sual ettim, onunkileri ailesi koymuş. Seninkileri de ninemle dedem mi koymuş.

Baktı ki öğrenmek istiyorlar, anlatmamak olmaz diyerek söze girişti:

– Üç beş yıl önce ticaret çok kesattı. Ben de benim çırağım gibi fakir bir çıraktım. Bu ümmet-i Muhammed niçin gelip mal almıyor diye kafa yordum, uykularım kaçtı. Bir gece yatağımda dönüp dururken, ey Muharrem, millet dükkâna gelmiyorsa sen milletin ayağına git, dedim kendi kendime. Ertesi günü bunu ustama arz ettim. Aşure ayıydı, aşurelikler hazır ettim. Çeşit olsun diye küçük küçük baharat torbaları yaptım. Alışveriş yapanlara faydalarını sayarak bir parça da zencefil hediye edecektim, bunları küfenin iki tarafına yükledim ve İstanbul sokaklarını arşınlamaya

başladım. Dolaştığım yerlerde çarşıdaki adresimi de veriyordum. Önceleri burun kıvıranlar sonra yollarımı gözler oldu. İşsizlikten kapanmak zorunda kalan bir iki dükkânı ustam satın aldı. Bir zaman sonra Muharrem olan adım Zencefilci Muharrem'e çıktı. Şimdi beni bu şehirde çok insan tanır. Tabi ki çalışmam sayesinde. Aniden hastalanan ustam vefat etti. Vefatından evvel, mirasçısı olmadığı için dükkânlarını, 'Senin hakkındır, çok gayret ettin.' diyerek bana bıraktı.

– Bu ev hediye mi yani?

– Evet, ev de hediye, Zencefilci lakabı da. Birisi ustamın, diğeri halkın hediyesi… Çalışan insanları Allah da mükâfatlandırıyor, şimdi anlatabildim mi. Hadi şimdi içeri girip akşam yemeğimizi yiyelim.

Bir iki defa seslendiği halde cevap alamayan ablası Zeynep Hanım bahçeye yanlarına geldi.

– Çok güzel, kocaman bir tepsi börek açtım sizlere, yanında da ayran var. Haydi çocuklar, ellerinizi yıkayın, doğru sininin başına, sözleriyle hepsini içeri topladı.

***

Salim Yüzbaşı da kışladaki vazifesini bitirmiş evine dönüyordu. Kendisini konağına bırakacak olan araba yavaş yavaş ilerliyor, püsküllü tentenin yan tarafından uzanan bakışlarıyla hayal meyal seçtiği etrafı kolaçan ediyordu. Kötülüğü buyur ederek, kanunsuz işlere mekân hazırlamak manasında olan karanlık, sokakların birer ikişer yakılan yağ kandilleriyle yok edilmeye çalışılıyordu. Üzerine vazife olmamasına rağmen kandillerden yanmayan var mı diye göz gezdiriyordu.

Yeni askerleri talim ettirirken sırtı, boynu ağrımıştı. O ve diğer subay arkadaşları disiplinli olduklarından Devlet-i Aliyye'nin ordusu seferden sefere koşmuştu. Kılıç işlemez, kurşun delmez zırhını giymiş sultanları Dördüncü Murad Han en önde, yakın zamanda Revan'ı, arkasından Bağdat'ı fethetmişlerdi.

Arabanın püsküllü tentesinden sıyrılan rüzgâr, yüzünü yaladı ve terli bedenini ürpertiverdi. Diken diken olan tüyleri yorulduğunu hissettirdi. Boynunu sağa sola oynattı, başını göğe dikti. Sonsuz bir gök boşluğunda yıldızlar yerli yerindeydi. Ay yerli yerindeydi. Hem bakınıyor hem tefekkür ediyordu:

'Yüzyıllardır gece ve gündüz, yaz ve kış ve diğer mevsimler aynı düzen ve intizam içinde… Bu nasıl bir güç, kuvvet ve büyüklüktür. Bu ihtişamın arkasında bir hikmetin sırrına vakıf olmak pek müşkül… Ancak ve ancak Kudret-i Sonsuz'a iman edebiliriz.

Doğan gün ve batan aylarla birlikte nice âdemler geldi geçti bu âlemden. Sen de bir gün vadeni dolduracak ve göçeceksin. Ey Salim Efendi, Yüzbaşı Salim Efendi… Aklıselim sahibi ol, paşa dedelerin bunca malı mülkü, konağı, araziyi mezarına götürmedi. Zannetme ki sen götüreceksin, sen de birilerine bırakacaksın. Üç günlük dünyaya dört gün çalışmak varmış. Dördüncü günü de mezarcı parası içinmiş bunu aklından çıkarma. Mezarcı paran var elhamdülillah, lakin dünyanın faniliğini unutma. Dininin farzlarını yerine getiriyor musun, tellal bas bas bağırdı bugün, hacca davet etti. Yüce Allah "Yoluna gücü yeten her kimsenin, o Beyti haccetmesi de insanlar üzerine Allah'ın bir hakkıdır ve kim bu hakkı tanımazsa şüphesiz Allah bütün âlemlerden müstağnidir." buyurmuyor mu? Öyleyse sen niye duruyorsun? Şimdi gücün yetiyor, gücün kalmadığı, yol bulamadığın zaman mı gitmeyi deneyeceksin. Akçe keseni iyi kötü aldığın maaşınla dolduruyorsun elhamdülillah. Hayır işlerine harcarsan ne ala, yoksa hâlin yamandır, kurtuluşun olacağını zannettiğin bu para helakin olur maazallah!-

Hani genç yaşta kaybettiğin kerimen, dedelerin nerede? Hepsi bu âlemden göçüp gitti. Validen, pederin yaşlandı. Bir gün onlar da Rahmet-i Rahman'a kavuşacak. Kırk altı yıl Osmanlı tahtına hükümran olan koca Sultan Süleyman Hazretleri gitti gafil Salim Efendi, sen ne konuşuyorsun! Hünkârımızın babası Cennetmekân Sultan Ahmed Han (I. Ahmed) Hazretleri daha yirmi sekiz yaşında ahrete intikal etti. Hepsinden mühimi Resul ü Kibriya Efendimiz gitti. Hülasa bağ-ı cihan, ne güle ne bülbüle bâki kaldı. Sen kim oluyorsun da bugün duyduğun hac daveti için, nasıl olsa bir gün gideriz lakırdısıyla gaflete düşüyorsun.

Ömür bir gündür, o da bu gündür Salim Yüzbaşı!'

Omuzları çöktü, dizleri titredi, bedeni oturduğu yere yığılacak gibiydi, içi bir hoş oldu, süslü kupa arabasının koltuğuna sırtını yaslayarak kuvvet almak istedi, kendisinden, söylediklerinden utandı. Bir hayal-i fener gibi cılızlaşan nefesini koyverdi. Cümle kapılarını kapayarak

artık evine çekilen insanları, kafesli pencerelerin ardında beyaz patiska perdelerini indiren hanımları ve onların kandillerden akseden telaşlı gölgesini görmedi. Yanı başından selam vererek geçen arabacıların verdikleri selamları duymadı. Suratına vuran rüzgârla biraz toparlandı, kendine gelir gibi oldu:

'İşte buraya bir mim koy bakalım. Bir mim koy da dünya gailesi ile söylediklerini unutma. Bu çok mühim sözlerin muallâkta kalmasın, boşlukta sallanıp durmasın. Şimdi içimden kuvvetli, başka bir ses; şimdi erkendir deyip son deme erteleme, belki şimdi son demin sonra pişmanım deme, Kâbe'yi ziyaretin sana bereket verir, hem de hidayetine hakikaten vesiledir. Bunda inanan için apaçık deliller var; Cennet, bolluk, bereket, daha ne mükâfatlar diyor.

Ağır konuştun ama doğruları söyledin Salim Efendi, bu sene gidecekler şimdi hazırlıklarını ikmal ediyor. Gitmek istersen eğer, el aç Allah'a yalvar, hazinesi geniştir, elbet açılır yollar. De ki bu mübarek yolculuğa çıkmayı bu bendeye de nasip et, yollarımı aç Rabbim!'

***

Öğle namazı sırasında, dükkânını çırağına bırakan Zencefilci Muharrem Efendi, Yüzbaşı Salim'in siparişlerini yerleştirdiği büyükçe çuvalı yüklenerek çarşı girişine kadar sırtında taşıdı. Gençti, kuvvetliydi, lakin hayatı tezgâh önünde, dar bir alanda geçtiğinden idmansızdı. Yüklendiği harar onu soluk soluğa bırakmıştı. Yükünü, bedestenden çıkar çıkmaz bindiği arabanın meşin kaplı koltuğuna yıkıverdikten sonra arabacıya:

– At Meydanı'na… (Sultanahmet), dedi.

Arabacı biraz duraklayınca dayanamayıp sordu:

– Ne oldu niçin tereddüt ettin?

– Efendi Beyim, Gülhane'den gidemeyiz, yolu biraz uzatmak iktiza ediyor mahzuru var mıdır? Devletlü Padişahımızın validesi Mahpeyker Valide Sultan bu taraflardan geçecekmiş, yollar tutulmuş.

– At Meydanı'na götür de nereden götürürsen götür, dizginler sende.

– Hay Allah razı olsun beyim, sen halden anlar birine benziyorsun. Kalbinin nuru yüzüne aksetmiş.

– Öyle gördüysen Allah da senden razı olsun arabacı!

– Bu dünyada ardımızda kalacak hayır ve hasenatımızdır beyim, gerisi laf ü güzaf. Mahpeyker Kösem Valide Sultan kim bilir hangi hayır işi için yollara dökülmüştür. Zira Recep ayı geliyor, mübarek üç aylar geliyor. Bilirsin her sene bu ayda hapishaneleri gezer, borcu olan mahkûmların borçlarını öder, cinayet dışındaki mahkûmların diyetlerini ödeyerek dışarı çıkartır. Hac zamanı Mekke'deki hacılara su, şerbet dağıttırır. Surre alayının yolcu edileceği gün Kur'ân-ı Kerim okutturur.

– Üç aylarda yapılan hayırların kıymeti daha fazladır. Allah ondan da razı olsun. Ne verirsen elinle o gider seninle.

– Kulu razı ise Yüce Allah da razıdır inşallah!

– Anneler evlatlarına emsal olmalı, nihayetinde padişah dahi olsa tahttaki evladıdır. Ön teker nereye giderse arka teker de onu takip eder kardeşim. Ben bunları yapıyorum, sen kat be kat fazlasını yapmalısın ihtarı manasındadır bu yapılanlar.

– Bütün bunları yapmasa yapmaz beyim.

– Tabi ki yapmaz, kimse de sen bunu niye yapmadın diye sual edemez, biri hariç. Boynuzsuz koçun bile boynuzludan hak arayacağı gün her şey ortaya dökülecek, o büyük mahkeme, Mahkeme-i Kübra'da her şeyin hesabı sorulacaktır. Kim zerre ağırlığınca hayır işlediyse onun, kim zerre ağırlığınca günah işlediyse onun hesabını verecektir, böyle buyruluyor, bundan kaçış yoktur efendi.

– Ne güzel buyurdun beyim. Şu hayvanın sırtına örttüğüm ıslak çul, bir nebze serinlemesi, ferahlaması içindir. Ağzı dili yok ki söylesin, ben sıcaktan nasıl bunaldıysam o da bunalmıştır, can taşıyor. İçimdeki Allah korkusu, Allah'ın sevgisinden mahrum olurum endişesi, hesap verme telaşından yaptım bunu. Yarın mahşer günü alnım açık olsun diye, kazandığım üç beş kuruş helal olsun diye…

– Aşk olsun sana arabacı, sen bu işi hâl yoluna koymuşsun, bu güzel dinimizi iyice içine sindirmişsin. Yaratılmışı, Yaratan'dan ötürü hoş görmek, hesabı da unutmamak lazımdır.

Bu konuşmalar arasında araba Sultanahmet yolunda ilerliyordu. Zaman zaman ezilmiş toprak yoldan, zaman zaman da taşlı yollardan

geçiyorlardı. Sıcaktan bunalmış hayvanın sırtındaki nemli çulun dahi fayda etmediği, nefes alabilmek için ağzını sık sık açmasından anlaşılıyordu. Hızlı yürümesini isteyen arabacının düğümlü kırbacı sırtına dokundukça, irice dişlerin sıralandığı ağzını daha çok açıyordu.

***

Zencefilci Muharrem, Salim Yüzbaşı'yla seyyar satış yaptığı sene konaklarının önünde tanışmıştı. Ondan sonra bir kere de dükkânında karşılaşmıştı, dünkü üçüncü görüşmeleriydi. Salim Efendi'nin bekâr olduğunu, paşa olan pederi ve validesiyle birlikte oturduğunu biliyordu. Ancak dün verdiği siparişler nişanlı bir kız evine gönderilecek hediyelere benziyordu.

Divan yolu üzerinden, Sultanahmet'teki konağa vardılar. Evin önündeki birkaç süslü araba, hatırlı misafirlerin geldiğinin işaretiydi. Muharrem Efendi, tahmininde yanılmamıştı. Arabacıyla helalleşen zencefilci, çuvalını kucaklayarak aşağı indi. Konağın kâhyası kapıda kendisini karşıladı, ne için geldiğini sorduktan sonra Muharrem Efendi'yi selamlığa aldı. Salim Efendi, misafirleriyle birlikte yemek yiyordu. Yeni geleni görünce ayağa kalktı, onu da buyur etti.

– Sefalar getirdiniz, şerefler verdiniz, buyurun lütfen.

Yüzbaşı büyük sininin başındaki yerini Muharrem Efendi'ye terk etti. Önüne kadar getirilen ibrikle, bakır leğen içinde ellerini yıkayan Muharrem Efendi, süslü bürümcük peşkirle kurulandıktan sonra sofraya oturdu.

Kuzu dolmaları, hünkârbeğendiler, tereyağlı börekler, içine kar konmuş buz gibi üzüm hoşafları; çifter çifter uşakların taşıdığı tepsilerden doldu boşaldı. Afiyetle yenilen güzel ve leziz yemekler üstüne bol şerbetli tatlılar geldi. Daha sonra tam kıvamında kavrulmuş ve dibekte dövülmüş Yemen kahvesinin kokusu dört bir yanı kapladı.

Sohbet koyulaşmıştı. Salim Yüzbaşı, kendine yakışan ağırlık ve vakarda sözler sarf ediyordu. Varlıklı bir ailede yetişmişti, sahip olduğu bunca mala mülke rağmen dünya-perest değildi. Kendini bu âleme kaptırmamak için her daim mücadele içindeydi. Dünya nimetleri ve nefis bir aradadır, maharet de ikisini barıştırmaktadır. Maazallah bunun tersi olursa, sele kapılmış yaprak benzeri suda kaybolur, dünya zevklerinin arasında yitiverir insan, diye düşünüyordu.

Rahmetli paşa dedesinden aldığı manevi mirasla, zaman zaman çok belagatli sözler sarf ediyor, şiir gibi cümleler döktürüyordu. Yine validesinin ifadesine göre, büyük dedesi sahifeler dolusu kaside yazmıştı. Ancak eski konaklarının yangınında hepsi kül olmuş, dede de bir zaman sonra üzüntüsünden kahrolarak, dar-ı dünyadan dar-ı bekaya göçmüştü. Ağzından ara sıra çıkan güzel sözleri, etrafındakiler beğeniyor kendisi de 'Eğer bir gün kâğıda dökülecek seviyeye gelirlerse kayda geçirecek ve emniyete alacağım, kaybetmeyeceğim, zira sonra hayıflanmak boşuna, faydası yok.' derdi.

Az önceki sohbette, hac zamanının geldiğinden konu açılmıştı. O da haccın hicretin dokuzuncu yılında farz kılındığını hatırlattı misafirlerine. Sonra devam etti:

*Kur'ân'daki ayetle hacca çağırdı bizi,*
*Bu yol meşakkatlidir bozmayın kalbinizi.*

*Al-i İmran Sûresi, bunu güzel özetler,*
*"Yoluna gücü yeten, durmasın haccetsin." der.*

*Dil konuşmaz susarsa, zorlukları aşacak,*
*Buna sabreden mümin, Cennet'ine koşacak.*

*Ben Cennet'in istemem, meftunum cemaline,*
*Bunun için sakınır, dururum celaline.*

*Yeter ki can gönülden, onu arzu ediniz,*
*İslam'ın şartıdır o, sizler haccı seçiniz.*

Misafirler, Salim Efendi'nin şiirine hayran kaldı, takdir ettiler. Yemek sonrası kısa bir sohbetin arkasından cemaatle öğle namazlarını kıldılar, daha sonra da müsaade isteyerek konaktan ayrıldılar. Her biri ayrı ayrı izzet ü ikbal ile uğurlandılar.

Muharrem Efendi de gitmeye yeltenince, yüzbaşının ısrarlı tutumu karşısında vazgeçti.

– Oturun Muharrem Efendi bir soluklanın hele gidersiniz, hem size borcumu dahi ödemedim.

– Ne ehemmiyeti var efendim!

– Olur mu, şu fanide kul hakkından çok korkarım efendi. Dün dükkânınızda yaşanan hadiseyle dahi hakkınız var üzerimde. Lütfen

helal ediniz. Neden derseniz, bendeniz o hadiseye müdahale etmeliydim, etmediğim için mücrimim. Lakin bilerek karışmadım. Sükut ederek vazifemi ifa ettim, bunu bilesiniz de yanlış düşünmeyesiniz. Bazen susmak konuşmaktan daha tesirlidir. Ben de o yolu tercih ettim.

– Nasıl münasip görürseniz öyledir efendim, vazifenizi hatırlatma küstahlığı ne haddime. Sizi uğurladıktan sonra sırayla hepsinin istediklerini teslim ettim. Bu günlerde hayli bir kalabalık var. Hac kervanının yola çıkmasına az zaman kaldı, telaşın sebebi o.

– Ondan hiç bahsetme usta, içimi yakma. Tellalın vurduğu her tokmak göğsüme vuruldu sanki. ‘Sen niye beklersin.’ der gibiydi. Bu vazifemizi, inşallah tez zamanda biz de eda ederiz. Bu sene çok istiyordum, izdivaç telaşı çıktı. Bundan sonra ailemin mesuliyeti omuzlarıma yükleniyor nasipse, gitmek daha farklı bir hâl alıyor.

Demek ki bekâr gitmek daha kolay oluyormuş diye düşündü Zencefilci Muharrem.

– Bendeniz de bugün bir rüyadan uyanmış gibi kendime geldim. Mübarek yolculuk için çok geç kalmamak icap ettiğini düşündüm. Hünkârımız Efendimiz Sultan Murad – Rabi Han Hazretleri ne yerinde söylemiş Bu mısraları dilimden hiç düşürmeyecek, ruhuma sindireceğim ta ki hayırlısıyla gidip dönünceye kadar. ‘Uyan ey gözlerim habı gafletten uyan/ Uyan uykusu çok gözlerim uyan.’

– Çok veciz mısralar bunlar, herkesin söyleyeceği harcı âlem laflar değil. Bahsetmeyi unuttum, malum olmuştur herhalde, önümüzdeki hafta kısmet olursa düğünüm var, ailenizle birlikte teşriflerinizi beklerim.

– İnşallah efendim, ne doğru ifade ettiniz, kısmet olursa inşallah icabet ederiz.

Zencefilci, güzel ağırlanıyordu ama bir ara dükkânı geldi aklına, dünkü telaş ve koşuşturmalarını düşündü. ‘Yapamaz, bugün de gelenlerin sayısı dünkü kadarsa, benim tanıdığım çırak kesinlikle o hengâmenin üstesinden gelemez, iki ayağı bir pabuca girmiştir. Benim bu kadar tecrübeme ve el çabukluğuma rağmen neredeyse müşteriler birbirine girecekti. Müsaade isteyip ayrılayım.’

O dakikadan sonra diken üstünde oturdu sanki. Bir ara içine serinlik verdi; ‘Kısmetimse gelir Hint’ten Yemen’den, kısmet değilse ne gelir elden.’ diye düşündü, biraz rahatladı müsaade istedi.

– Arabam kapıda bekliyor, sizi çarşıya bırakacak. Zahmetiniz için şükran borçluyum. Ayağınız Kâbe'ye gitsin inşallah. Haftaya bekliyorum unutmayınız, güle güle gidiniz.

– Pederiniz paşa efendiye hürmetlerimi arz ederim, allahaısmarladık efendim.

– Selametle, selametle…

İkindi vakti yaklaşsa da sıcağın yine hatırı sayılıyordu. Arabadaki gölgelik yüzünü korusa bile kızgın toprağı kavuran alevlerden gözlerini açamıyordu. Bu da yemek sonrası rehavetine davetiye çıkarıyor ve bundan kaçamıyordu. Açı oynatmayın, toku kıpırdatmayın misali, elini ayağını kaldıracak mecali kalmamıştı. Gözkapakları indi. Tekerleklerin tıkırtısı ninni, sarsılan araba beşik gibi geldi, içi geçiverdi.

Arabacının; 'Hoo, hıı, deeeh!' diyerek ağzından çıkardığı garip sesleri hiç duymadı. On beş yirmi dakikalık uykusunda gördüğü rüyası karmakarışıktı, tıpkı içinde bulunduğu ruh hâli gibi.

Aniden duran arabanın sarsıntısıyla kaykıldığında, rüyasını yorumlamaya çalışıyor, lakin bir türlü içinden çıkamıyordu.

***

Sokak aralarından, ev önlerinden geçen mübarek hac yolculuğu daveti, işitenlere Kâbe rüyası gösteriyordu.

Daha önce gitmiş olanlar, 'Ne olur Rabbim, bu aciz kuluna Arafat bereketini bir daha nasip et, o muhteşem Arafat ihsanına bizleri bir daha gark et, sözleriyle Yaratan'larına dua dua yalvarıyordu.

Birkaç yıl önce sel baskınına uğrayan Kâbe'nin hâli yüreklerini dağlamıştı. Üzücü haber Dersaadet'e ulaştığında yer yerinden oynamıştı. Bütün Osmanlı halkı, Mescid-i Haram'ın içine dolan iki kulaç derinliğindeki suda boğulacak gibi olmuş, daralmışlardı. Kuş olup da uçsak, avuç avuç boşaltsak veya yudum yudum içsek, içsek de Kâbe'ye zarar gelmeden bu afete tedbir alsak diye çırpınmışlardı.

Orası gözden uzaktı, ancak gönüllerinden asla ırak değildi. Her birinin gönlü zaten oradaydı. Onlar Resulullah (s.a.s.)'ın kardeşleriydi, gül yüzünü görmeden âşık olmuş, gözyaşı dökmüşlerdi.

Asr-ı Saadet'te bir gün Efendimiz Aleyhisselam, "Kardeşlerinden" bahseder. 'Bizler senin kardeşlerin değil miyiz efendim?' diye soran

sahabilere 'Onlar, ahir zamanda, benden sonra gelecek, beni görmedikleri halde sevecek olanlar kardeşlerimdir, sizler arkadaşımsınız, sahabilersiniz.' demişti.

Görmeden âşık olmak; varlığını, büyüklüğünü ispatlayan delillerden yola çıkarak, hiç şüphe duymadan Yaratan'a iman etmek daha bir makbuldü. Zaten işin doğrusu da buydu, esası da buydu. Din bunu emrediyordu: Kul olduğunun şuuruna var ve kulluğun neyi emrediyorsa onları yerine getir!

Sultan Dördüncü Murad, çocuk denecek yaşta tahta geçtiğinde bile bu kadar sıkılmamış, telaşa kapılmamış, üzülmemişti. Şimdi on sekizindeydi, bu yaşa gelinceye kadar validesi Mahpeyker Kösem Sultan ve Sadrazam Kemankeş Ali Paşa'dan çok şeyler öğrenmiş, tecrübe kazanmış, birçok zorlu hadisenin üstesinden gelmişti. İslam'ın en mühim mabedinin sel baskınından zarar görmesini, göz göre göre harap olmasını kabullenemiyordu.

O kadar sıkkın ve keyifsiz hâle düşmüştü ki tadı tuzu kalmamıştı. Çok sevdiği atlarının bulunduğu Has Ahur'a günlerce uğramaz oldu. Dağlar Delisi, Ağa Alacası, Tayyar isimli atları da boşuna, boyunları bükük sahiplerini bekledi durdu. Zarar gören Kâbe'nin eski hâline nasıl getirileceğini, tamiratının nasıl yapılacağını enine boyuna düşünüyordu, huzuru kalmamış, uykuları kaçmıştı. Beytullah; ilk mabed, atası Hazreti İbrahim'in mirası, emaneti nasıl olur da korunamazdı. Gözleri zaten uyanıktı, gafletten uzaktı, ona rağmen kendisine kahrediyor, divit kalemin isli mürekkebinin ucundan; 'Uyan ey gözlerim gafletten uyan, uyan ey uykusu çok gözlerim uyan!" mısraları dökülüyordu.

Yaprak desenli kaftanın vişneçürüğü rengi suratına aksetmişti. Yenlerini sıvazladı, kararlı ve keskin bakışlarıyla emreden ağzından davudi bir ses çıktı:

– Divan-ı Hümayun teşkil olunsun!

Bu söz sadrazamını, vezirlerini harekete geçirdi; kocaman, mücevveze kavuklarını sallaya sallaya, uzun kaftanlarını savura savura koşuştular. Divan kuruldu, konuştular, tartıştılar, bir neticeye varamadılar.

– Divan kurulsun!

Bu emir bir daha tekrarladığında yine muhavere edildi, mesele ortaya döküldü, ölçüldü, biçildi. Bir doğru yol bulunmalıydı, en doğru yol bulunmalıydı.

Her şeyden el etek çekmeye başlamıştı, Has Ahur'u elinin tersiyle itmiş, yine çok sevdiği ciridi oynamaz olmuş, haftalarca eline ok ve yay almamıştı. Çeşitli silahlarının bulunduğu silahhanenin da yolunu unutmuştu. Yemeden içmeden kesilmiş, iri yapılı cüssesi bir neticeye varıncaya kadar erimeye devam etmişti.

O, kıymetli bir babanın evladı, kıymetli bir ecdadın mensubu idi. Onlar; âlemin nakşına meyletmemiş, köhne bir virane olan dünyaya aldanmamıştı. İtimatları, tevekkülleri hep Allah'a olmuştu. Muratlarını, kendilerini yoktan var eden Allah'tan istemişlerdi. Bu dünyanın gelenin geçtiği, konanın göçtüğü bir misafirhane olduğunu kabullenmiş, 'İnna ileyhi raci'un'a hürmeten, dönüş yalnız ve ancak O'nadır!' manasını içlerine sindirmişlerdi.

Rahmetli babası Sultan Ahmed Han Hazretleri de Kâbe'yi atalarından sonra on birinci defa tamir ettirmişti. Üstelik İstanbul'dan gönderdiği ustalar Kâbe'nin üzerindeki altın oluğu yenilemiş, Medine'ye de geçerek Mescid-i Nebevi'nin minberini, İstanbul'dan getirdikleri beyaz mermerden yapılmış yenisiyle değiştirmişti. Ondan aşağı kalamazdı, boynuz her zaman kulağı geçerdi.

Sonunda en doğru yolu buldular. Şeyhülislamın verdiği fetva ile Mimar Rıdvan Ağa ve Kadı Mehmed Efendileri Kâbe'ye tamirat için yolcu etti.

Giden ustaların İstanbul'a uçurduğu haberler iç açıcı değildi. Kâbe, esaslı bir tamirat istiyordu.

– Ne icap ediyorsa ziyadesiyle yapınız, hiçbir masraftan çekinmeyiz, temel taşlarına kadar ininiz ve sağlamlaştırınız. Yüzyıllarca tamir istemeyecek hâle getiriniz. 'Ey bizim Rabbimiz! Hem bizi sadece senin için boyun eğen Müslüman kıl! Neslimizden sadece sana boyun eğen, Müslüman bir ümmet meydana getir! Ey bizim Rabbimiz! Hem de onlara, içlerinden öyle bir Peygamber gönder ki, onlara ayetlerini okusun, onlara kitabı ve hikmeti öğretsin. Onların içlerini ve dışlarını temizlesin. Şüphesiz izzet ve hikmet sahibi sensin, ancak sen.' Bize böylece dua eden ve duası kabul edilen atam Hazreti İbrahim'in, oğlu Hazreti

İsmail'le birlikte yaptığı bu mübarek Beytullah'ı kurtarınız! Yüce Allah bu ayeti kerimenin devamında buyuruyor ki; 'İbrahim'in milletinden kim yüz çevirir? Sadece kendisine kıyan beyinsiz. Gerçekten biz onu dünyada yücelttik. Ahirette de o, şüphesiz ki salihlerdendir.' Salihlere layık olmak için ne icap ediyorsa yapınız!

Emredildiği gibi yaptılar, temel taşlarına kadar indiler. Selden zarar gören taşları kaldırdılar, hangi dağdan alınmışsa, aynı yerden yerine yenilerini getirdiler. Eskisinden daha sağlam hâle getirdiler.

***

Nişan merasiminin üzerinden birkaç ay geçmiş, 'Ferah bir zamanda, sıcak bir yaz günü yaparız.' dedikleri düğün vakti gelmişti. Yüzbaşının validesi ve halayıkları gelin hanımın evini sıkça ziyaret eder olmuştu.

Birkaç gün önce de gelinin evinde, imamın huzurunda, gelin ve damadın babaları ile erkek şahitlerin önünde nikâhları kıyılmıştı. Nikâh sırasında her iki taraf bu evlilikte neler istiyorsa, şartlarını karşılıklı olarak belirttiler. Evliliğin akdinde geline damat tarafından verilecek mehir miktarını konuştular. Bütün bu olanları gelin ve yakını hanımlar bitişik odadan takip etti. Nikâh, resmî olarak şahitler huzurunda kıyıldı ve etrafa duyurulmuş oldu, sonra güzel bir yemek yiyerek bunu kutladılar.

Yüzbaşı Salim'in eşi olacak İsmihan Fatma Hanımefendi sıradan bir İstanbul ailesine mensuptu, halktan biriydi. Ailesinde paşalar, subaşılar, saraylılar bulunmuyordu. Üç beş gün önce konağa çeyizi getirildi ve bu eşyalar çiçeği burnunda aileye ayrılan, sokak tarafındaki üst kat odalara yerleştirildi. Paşa baba ve hanımanne, gürültünün daha az geldiği bahçe tarafındaki odalara taşınmaya karar vermiş, ara sıra gıcırdayan ahşap merdivenin tırabzanlarına tutunarak çıkabilseler de ağrıyan bacakları yüzünden alt katı mesken tutmuşlardı. Pencereleri yola bakan odalara serilen bu çeyizde; gümüşler, altınlar, yakutlar yoktu. Gelinin elleriyle işlediği, göz nuru döktüğü, aba kebe cinsinden sıradan şeyler vardı.

Çeyizler, kız çocuğu doğar doğmaz hazırlanmaya başlanırdı. Onunki de öyle olmuştu. Ancak ailesi, özellikle de annesi, en değerli çeyiz olarak tepeden tırnağa bezenmiş bir ahlâk güzelliğini yanına katmıştı. Gözlerinin bebeği evlatlarını, Peygamber ahlâkı bir cevherle ahlâklandırmış, baştan sona edep olan Kur'ân'a layık bir terbiyeyle donatmışlardı.

Aslında, bu çeyizi görenler, derin derin düşünüyor, hesaba çekmek mecburiyetinde hissediyorlardı kendilerini. Bu sadelik onlara bir ders veriyordu.

Yüzbaşı Salim Efendi'nin validesi sarayda yetişmişti. Her türlü bilgi, görgü, hüneri özel olarak tutulmuş hoca hanımefendilerden edinmişti. Onun çeyizi, şimdikinin aksine sırmalar, gümüşler, altın ve yakutlarla doluydu. Bu konakta seneler evvel öyle bir çeyiz de sergilenmişti.

Kayınvalidenin çeyizinde bulunan; gümüş tepsiler, kâseler, laledan vazolar, kristal sürahiler, bardaklar, altın sırmalı örtüler, sedef kakmalı eşyalar, sayısı belli olmayan yatak takımları, kadifeler, mutfak takımları, mangallar daha neler neler çoğu eskimemiş, durdukça daha da değer kazanmış olarak, ihtimamla korunuyordu. Gelin hanım, kayınvalidesi ve kayınbabasıyla beraber oturacağı, geniş, mutlu bir aile olarak yaşamayı arzu ettiğine göre, aynı eşyaların İsmihan Fatma Hanım tarafından, bir daha getirilmesi kalabalıktan başka bir şey olmazdı. Bu konak hepsine yetecek kadar genişti, odalarının sayısı da çok fazlaydı.

Şimdi serilen çeyizi görmeye gelen saraylılar, paşaların eşleri, konu komşu kayınvalidenin çeyiziyle mukayese ederek aradaki farkı, sadeliği gördü.

Gösterişten uzak olan eşyaları incelerken, başköşeye oturtulmuş gelin hanımın ağırbaşlı duruşuna ve süzülmesine de hayran kaldılar. Dış görünüşü kusursuzdu, beyzi yüzünde birer mücevher gibi duran kaşı, gözü, endamı yerinde ve alımlıydı. Oturuyor olsa da elif boylu olduğu belliydi. Bu bedeni letafeti; heyecandan titreyen dudaklarının, hürmetkâr bir tebessüm tavrıyla gelenleri selamlaması tamamlıyordu.

İsmihan Fatma gelinin hor görüden uzak, tepeden tırnağa hoşgörülü, hürmetkar, kanaatkar, dini bütün, eşini ve onun ailesini baş tacı yapan, gönül huzuruna kavuşmuş, mutmain, nadide bir hanımefendi olduğunu daha sonra öğreneceklerdi.

Yüzbaşı Salim de huyuna vurulmuştu zaten. 'Yüz güzelliğine doyulur, huy güzelliğine doyulmaz!', 'Kız alan gözle bakmasın, kulak ile işitsin!', 'Yüz güzelliği hamamdan eve, öz güzelliği Urum'dan Şam'a!' diyenlerin, aileyi tanıyarak bilenlerin anlattıklarına hayran kalmıştı. 'Allah'ın izniyle kim bilir ne kadar güzel evlatlar yetiştirir.' diye düşündü. Bir ömür

geçireceği zevcesini seçerken böylesine hassas davranmıştı. Ondan sonra bu hanımefendiye talip olmuş ve dünürler göndermişti. İsteme, söz, nişan derken düğün kapıya dayanmıştı.

Salim Efendi'nin mizacı da nişanlısından aşağı kalır değildi. Subay çocuğu diye hiçbir zaman şımartılmamış, varı yoğu bilerek yetiştirilmiş, bir lokma ekmeği, bir kırıntıyı ziyan etmeden sofrasından kalkmış, elinin avucunun içindeki fazlaları muhtaçlara vermiş, en yakınındaki sadaka taşı onun sayesinde hiç boş kalmaz olmuştu. Tıpkı eşi gibi, mevsimli mevsimsiz konuşmaz, sözü zamanı geldiğinde sarf ederdi. Paşa babasının hatırı için değil liyakat gösterdiği için bulunduğu mevkii hak etmişti. O kapıkullarından bir sipahi yüzbaşısı idi. Eskiden yeniçerilerin de içinde bulunduğu bütün kapıkulları sadece devşirmelerden müteşekkildi. Sonraki senelerde ocaklara "kuloğlu" namıyla Türkler de alınmaya başlamıştı ve Salim efendi aynı ocakta vazife yapan ailenin dördüncü kuşağını temsil ediyordu. Eskiden ocaktaki askerin evlenmesine emekliliğine kadar müsaade edilmezken artık bu yasak fiilen pek uygulanmıyordu.

İsmihan Fatma Hanım'la meşrepleri o kadar örtüşüyor, fıtratları o kadar benzeşiyordu ki, sanki birbirlerinin ruh ikizi gibiydiler. Belki de kendisine anlatıldığı zaman o yüzden bu hanımefendiye mail olmuş, gönlünü kaptırmıştı. Aracı olan arkadaşı, uzun uzun tanıtmaya çalışmış, anlatacakları bittikten sonra da Salim Efendi'den cevabını beklemek için susmuştu. Bir iki dakika geçmiş, sesi çıkmamıştı. 'Beğenmedi, besbelli hayır diyecek.' diye düşünürken, yüzbaşının tebessümle 'Tam istediğim, aradığım hanımefendi' demesiyle ikisi de rahatlamıştı.

Çeyiz serilmesinden sonra, akraba ve arkadaşları ile gelin hamamına gidildi. Bir gün sonra kına gecesine sıra gelmişti. Genç kızın evinde yattığı son geceydi. Parmaklarına kınalar yakıldı, yanık türkülerle gelin hanım ağlatıldı.

*Altın tas içinde kınam ezilir,*
*Gümüş tarak ile zülfüm düzülür,*
*Ben giderim evden düzen bozulur,*
*Ağla anam ağla, sen de yan bana!*

Genç kızlar bir yandan def çalıyor, bir yandan yanık bir şekilde gelini ağlatan kına türküsünü söylüyordu. Bu töreni seyredenler kendi düğünlerini hatırlayarak gözyaşlarına hâkim olamadı.

Ferdası günü izdivacın en can alıcı günüydü. Kırmızı kadifeden bindallı gelinliğini başucuna asarak uyuyan İsmihan Fatma Hanımefendi sabah ezanıyla uyandı. En yakın arkadaşlarını, akrabalarını bir telaştır aldı. Bugün gelin alayı yapılacak, gelin alıcılar gelerek onu, ömrünün bundan sonraki günlerini yaşayacağı koca evine götürecekti. Annesi, babası, kardeşlerine hüzünlü bir mutluluk çöktü. Bir terslik, aksilik olmazsa, gittiği yuvasında hem kendisini hem beraber yaşayacağı aile fertlerini mutlu edeceğine kendileri kadar emindiler.

Heyecandan bir yaprak gibi titriyordu, bu yüzden kahvaltısını dahi yapamadı. Anacığının ağzına sokuşturduğu iki üç parmak büyüklüğündeki böreğin lokmaları ağzında büyüdü, şerbetler, ayranlarla zar zor yutmaya çalıştı.

Üzeri sırmalarla işli, ağır görünümlü bindallısını giydirdiler. İçindeki beyaz ipek gömleğinin uzunca kolları da sarı simle süslenmişti. Kumral saçlarının her bir örgüsüne, inci, taktılar. Başına da kırmızı bir örtü indirdiler. Kayınvalidesinin gelinliğinden kalan çok değerli taşlarla bezenmiş tacını da örtünün üstüne yerleştirdiler. Bindallının iki kanadını, üzerine taktıkları altın kemerle toparladılar ve incecik beline oturttular. Gelin artık hazırdı.

Öğleden sonra gelen alay gelini götürecekti. Evinden çıkmadan önce büyükanne, büyükbaba, anne, baba, kardeşleri ve diğer akrabalarıyla vedalaştı. Büyüklerinin ellerini öptü, hepsine ayrı ayrı sarıldı. Dualar ve tekbirlerle arabasına bindirildi. Erkekler at üzerinde, bayanlar arabalarda damadın evine doğru yola koyuldular.

Sazendeler, konağın kendilerine ayrılan yerinde musikilerini icra etmeye çoktan başlamıştı. İkindi namazıyla verdikleri araya gelin alayı geldikten sonra daha canlı devam ettiler.

Zencefilci Muharrem, ablasıyla birlikte koltuklarında hediyelerle, konağa geldi. Ablası konağın harem kısmına, kendisi selamlığa alındı.

Harem kısmına her meşrepten hanım buyur edilmişti. Hepsi; zümrüt ve elmastan yapılmış, gerdanlık, küpe vs. takıp takıştırmıştı. Mücevherleri; ince yaşmaklarının, yakaları boyunlarına kadar kapalı olan has ipek entarilerinin, süslü feracelerinin üzerinden ışıl ışıl parlayarak yaz güneşine benziyor, görenlerin gözlerini kamaştırıyordu. Harem tıka basa dolmuştu. Yeni gelenler avluya alındı. Burada, gölgeliğe yerleşen

hanımefendiler, pek keyifle kurulmuş gelenleri süzüyordu. Bu şansı yakalayamayanlar, bir elleriyle şemsiyelerini açmış, diğer elleriyle yelpazelerini sallıyorlardı.

Saraylılar kurum kurum kuruluyor, kendilerine gösterilen izzet ve itibardan ayrı bir tat aldıklarını inkâr etmeyen nazarlarla etrafı süzüyordu.

Zencefilci Muharrem ve ablası çok güzel ağırlanıyordu. Ancak ablanın haremde gördükleri biraz içini acıtmıştı. Kibirli nazarlarla etrafı süzmek, nefsin galip geldiğine işaretti. Oysa yüreklerde, buğday tanesi kadar kibre yer olmamalıydı, o kadar kibir dahi mahvolmaya yeterdi.

Böyle bir yüksekten bakış selamlığa uğramamıştı. Erkek misafirler daha çok tevazu sahibiydi. Elinde tuttuğu şerbet bardağını yudumlarken Zencefilci Muharrem'in zihninden 'Ben bunun gibi tantanalı bir düğün merasimi yapamam. Lakin bir an evvel hayırlı bir izdivaç yaparak, ev bark sahibi olmak murat diliyorum, gıpta ettim. Belki hemşirem, harem tarafında, münasip bir hanımefendiyi gözüne kestirmiştir de biz de düğün dernek kuruveririz inşallah!' fikri geçiyordu. Bir defa kesin niyetlense, onu gerçeğe çevirmesi kolay olacaktı. Abus çehreli değildi. Yayvan dudaklarını görenler, acaba bana mı gülümsedi, diye bir daha bakardı. İnsana sıcaklık veren yüz hatlarına sahipti. Huyunun da bu güzellikten, sıcaklıktan aşağı kalır yanı yoktu. Her an kendini, nefsini eğitmeye gayret sarf ediyordu.

Yüzbaşı; düğün için konağa gelen misafirlerine söylediği cümlelerle gönülleri okşuyor, hatırlarını hoş ediyordu. Yanına yaklaşan Zencefilci Muharrem Efendi kendisini tebrik etti ve onun sözlerine aynı şekilde mukabele etmek istedi: 'Yüzbaşı efendim ne hoş ne latif olmuş, gelen misafirler konak içre dolmuş.

Düğünün kutlu olsun, dualar niyetiyle, Rabbim saadet versin, sebeb-i hikmetiyle.' deyiverdi.

Salim Damat; 'Muharrem kardeşim ne söylüyor.' diye biraz durakladı, afalladı, sonra sarılarak misafirine teşekkürünü ifade etti.

Zencefilci Muharrem Efendi daha önceden bildiği ve herkesin ismine göre söylenebilen bu mısralarla nazire yaparak ev sahibini mutlu etmek istemiş ve bunu da başarmıştı.

Akşam yemeğini yiyenler, hediyesini verdikten sonra, tebriklerini sunup konaktan ayrıldı. Mızrabını bırakan sazendeler de birer ikişer uğurlandı. Ortalık iyice sessizleşmişti. Bu yatsı namazının beklendiğine işaretti. Mutlu sessizlik az sonra, uhrevi bir nefesle aralanarak yerini daha büyük bir mutluluğa bıraktı. Sultanahmet Camii minarelerinden, gür sesle okunan ezanlar, gecenin esmer tülüyle birlikte devasa kubbeleri yıkamaya başladı.

***

İçi yanacağı kadar yanmıştı, bu seneki kervanla hacca gidemeyecekti, bari feraşet çantalarını vaktinde yerine ulaştırsaydı. Ev halkı bütün gece bu çantaları hazırladı. İçlerine; tespihler, gümüş yüzükler, sürmeler, kına, güzel esanslar doldurdu. Valide hanım, paşa baba, gelin hanım, konakta çalışanlar hepsi seferber oldu. Salim Efendi, birkaç tanesinin içine kimse görmeden, kaşla göz arasında bir miktar para sıkıştırdı. Gece boyunca çok büyük heyecan ve mutluluk yaşadılar. Bu sabah onları götürürken de aynı şekilde bahtiyardı. Mekke ve Medine'deki müesseselere tahsis edilen ve ülkenin çeşitli bölgelerinde bulunan vakıfların tek bir elden idaresi için Sultan III. Murad zamanında Evkâf-ı Haremeyn Nezâreti adıyla yeni bir nezâret teşkil edilmişti, feraşet çantalarını bu nezaret kabul ediyordu. Nezaretteki memur ahbabıydı, ona teslim ederken de:

– Biz gidemiyoruz, bari orda olanların hayır dualarını alalım, gönüllerini kazanalım, dedi. Ahretlik bu tıka basa dolu olan bu sandıklarda feraşet çantaları ve zevrak mektupları mı var, diye sordu.

– Elbette… Surrenin avdetinde bu makbuzunla, gönderdiğin hediyenin yerine vasıl olup olmadığı hakkında malumat sahibi olacaksın ve karşıdan gelenleri teslim alacaksın buradan.

– Ne güzel bir merak oluyor o çantaları teslim almak bilirsin. Gönderirken mukabele beklemeden gönderiyoruz. Yerine vasıl olduğunu görmek yüreğimizi soğutuyor, gönlümüz kocaman oluyor, o mübareklerle yüz yüze konuşuyormuşuz, musafaha edip tokalaşıyormuşuz gibi geliyor. Bizimkisi hayırsa, zerre kadar şüphem yok da sözün gelişi öyle diyorum, hayra vesile olan sizler de ondan hissedar oluyorsunuz. Hayra vesile olan, hayrı işlemiş gibidir buyrulmuyor mu hazret ne dersin?

Memur utandı, tevazuuyla kırılan boynunu büktü, usulca:

– Söyledikleriniz dua yerine geçsin, inşallah efendim, Allah razı olsun, diyebildi.

Salim Efendi ile aralarında bu konuşmalar geçerken Zencefilci Muharrem kucakladığı şişkince bir torba ile tahta eşikten adımını attı.

– Selamün aleyküm beyler!

– Ve aleykümüs selam Muharrem Efendi Beyim, aleykümüs selam!

Zencefilci, kucağındaki torbayı masanın üzerine bırakıp elini, kolunu rahatlattıktan sonra:

– İnşallah sıhhat ve afiyettesinizdir, diyerek hatırlarını sordu. Her ikisi de aynı anda karşılık verdi:

– Elhamdulilah, sağlığınıza duacıyız.

Zencefilci bir yandan kendisine verilen cevabı dinliyor, bir yandan minare kırması uzun boyunu eğmiş, kafasını masaya gömmüş, torba içinden birer birer çıkardığı feraşet çantalarını üst üste istiflemeye çalışıyordu. Bir sıraya; üzerinde Mekke-i Mükerreme kerremehallahu te'ala illa yevmi'l kıyamede, diğer sıraya yine üzerinde; Medine-i Münevvere nevverahellahu te'ala ila yevmil kıyamede yazılı çantaları dizdi. Hem diziyor hem de çantaların üzerinde yer alan, Mekke'yi Cenab-ı Allah kıyamet gününe kadar mükerrem kılsın. Münevver olan Medine şehrini de Cenab-ı Allah kıyamet gününe kadar nurlandırsın manasındaki duayı yüksek sesle tekrarlıyordu. Arkasından yüzbaşı ve evkaf memuru da tekrarlamaya çalıştı.

'Bu nasıl bir hürmettir, şükür Allah'ım şükür. Bu aziz şehrin halkı o iltifatı hak etmek için yarışıyor. Âdeta şükranlarını ifade ediyor. Layık olmak için gayretlerini eksik etme Rabbim!' düşüncelerini zihninden geçiren Salim Yüzbaşı dolan gözlerini göstermemek için arkasını döndü.

Zencefilci Muharrem Efendi işini bitirince yüzbaşına döndü:

– Kaçırdık efendim bu seneki kuyruklu yıldızı kaçırdık.

– Derdimi deşme zencefilci, bugün yarın bu çantalar da sandıklarına doldurulur ver elini Mekke ver elini Medine…

– Sabır beyim sabır!

– Geç de olsa bir şeyler kafamıza dank etti ya, biz ona şükredelim. Doğru söylüyorsun, sabır, sabır… Yüce Allah'ın esmasındandır, es Sabır.

Aşk olmadan hiçbir şeyin olmayacağını, meşkin aşksız yapılamayacağını Yunus'tan mısralar okuyarak belirtmek istedi Yüzbaşı:

*"Aşk dürür insanı şeyda kılan*
*Aşk dürür insanı rüsva kılan."*

– Maşallah beyim maşallah, Allah bu konuda sizi muvaffak eylesin. Sizde ne cevherler varmış. Gelecek sene nasip olursa bendeniz sizinle birlikte hacca gitmeyi arzu ederim doğrusu.

– Estağfurullah, estağfurullah…

Dinî konudaki bilgisi fazla değildi. Sadece onlardan bir farkla hoş bir şekilde ifade etme kabiliyetine sahipti. Zencefilcinin gönül okşayan sözleriyle mutlu oldu. O yüzden Muharrem Efendi'ye bir hediye vermek istedi, bu içinden geldi, hem de sıradan bir hediye değildi, zencefilciye dönerek:

– Hanemde zatınıza verilecek bir hediye var, teşrif ederseniz takdim edeceğim, dedi.

– Niye zahmet buyuruyorsunuz lütfedersiniz, teşekkür ederim.

Her ikisi de aynı anda çıktılar Birun Avlusu'ndan, gidecekleri tarafa yöneldiler yolları ayrıldı. Salim Yüzbaşı, garip duygular içindeydi. Bu günlerde gittikçe artan hissiyatı, gönlünden taşan Kâbe, hac ve Medine-i Münevvere muhabbeti içini bir hoş etmiş, onu bayram çocukları gibi sevindirir olmuştu. Adımlarını sıralarken askerliğinin ilk yıllarında yaşadığı bir gaflet anını hatırlayarak utandı. O zaman 1597 senesinde, Üçüncü Murad'ın eşi Safiye Sultan tarafından başlanan, şimdi de hâlâ bitirilememiş olan Yeni Cami'nin bir köşesine hasırlar serilmişti, talebe arkadaşlarıyla namazlarını kılmak için buraya uğruyorlardı.

Günlerden bir gün; nefes nefese, son anda yetiştiği cemaatle namazını kılıp bitirdikten sonra, ak sakalı göğsüne inmiş bir pir-i faninin yanına yanaşmış, elini öperek; ' Dedem sen hacca gittin mi?' diye sormuştu. Sessizce 'Elhamdülillah!' diyen ihtiyar, ağzıyla cevap vermeyi nefsine yenilmek saydığından başını sallamakla yetinmişti. ' Zor olmadı mı, aylarca yolculuğa nasıl sabrettin?' sorusuna öfkelenmiş, az önceki sessizliğini de bozmuştu.

– Eyüp Sultan Hazretleri İstanbul'un fethi için geldiğinde doksanına

yaklaşıyordu. Bir hadis-i şerifin hatırı için bu yolları tepmişti. Peki biz Allah'ın emri için niçin aynı yolu kat etmiyoruz da rahatımızı düşünüyoruz. İbadetin kıymeti zorluklarla daha da artacaktır unutma! Âşıka yol uzun gelmez, çileler keyif verir. Beytullah'ta tavaf etmek, Mescid-i Nebevi'de iki cihan serverinin ayakucunda salâvatlar getirmek, bu ne büyük saadettir. İnsan kendisini bundan mahrum eder mi, sakın ola ki böyle bir gafletin içine bir daha girme bre gafil!

Pir-i fani gencin sorusuna çok kızmıştı, biçarenin kusurunu daha sert ifadelerle yüzüne vurmaktansa daha kabul edilebilir bir kelime kullanmış, 'gafil' demişti. 'Sen gaflettesin, derin bir uykuda ve aymazlık içindesin, gafletten uyan.' sözleriyle kırmadan onu uyarmıştı.

Bu hadisenin üzerinden yıllar geçmişti, şimdi vaziyet farklıydı, o da bunu biliyordu.

'Ey dedem hayatta mısın bilmem, lakin ben gafletten sıyrıldım galiba, bir daha karşılaşsak da sana şimdiki hâlimi arz etsem.' düşüncesiyle yakınında olduğu caminin inşaat döküntüleri arasından geçerek hasırlarına oturdu.

Aklına düşen pir-i faniye, ara sıra uğrayabildiği bu camide çoktandır rastlamıyordu. Bu vakit namazında yine yoktu, gözleri ihtiyarı aradı, her zamanki yerinde bulamadı. Cami cemaatinden arkadaşlarına sordu, soruşturdu. Aksakallı Zekai Dede'nin bir yıldır uğramadığını, ama Eyüp'te medfun mübarek sahabelerden Hazreti Cabir bin Abdullah Camiinde imamlık yaptığını öğrendi. 'Şimdi çıkar yola düşersem akşam namazında orada olabilirim.' diye düşündü.

Aklına geleni yaptı, dar bir ara sokağa sıkışmış kısa minareli camiyi buldu. Akşam namazını burada kıldı. Namazdan sonra köşesine çekilen siyah cübbeli dedenin yanına gitti. Bir deri bir kemik kalmış ellerine yapıştı, hürmetle öptü, kendisini hatırlayıp hatırlamadığını sordu.

Karşısında subay elbiseli bir yetişkin bulan dedenin zihni gün gibi parlaktı, sözleri, unutmadığına işaretti, sohbet ettiler. Akşam ve yatsı namazı arası bu camide gençlere siyer dersi verdiğini, isteyenlere Kur'ân-ı Kerim öğrettiğini, arzu ederse kendisinin de katılabileceğini söyledi.

– Gelmez miyim dedem, susadım susadım da çöllerde kaldım, kuraktan çatlayan topraklara döndüm. Hissiz, mürde-dil misaliyim, tadım

tuzum yok, maneviyata muhtacım. Dinimin inceliklerini öğrenmek, Hazreti Peygamberimi tanımak, seher bülbülü gibi şakımak isterim. Her akşam koşa koşa gelirim Allah bir mani vermezse.

– Beklerim, her adımına miskal miskal hayır yazılır inşallah.

– Ne olur duanı esirgeme dedem! Bizler senin gibi sakalı ağarmışların duasına muhtacız, bereket verecekse Rabbim hatırınız için verecektir.

Dede bir iki yutkundu, arkasından kesik kesik birkaç defa öksürdü. Yüzbaşı Salim'in içi titredi, hasta mı acaba diye endişe etti. Fazla uzun sürmeyen bu tedirginliği dedenin konuşmasıyla kesildi:

– Madem öğrenmek istiyorsun, bu konuda açsın, o halde, 'Rabbim ilmimi arttır.' diye dua edeceksin. Çünkü Cenab-ı Mevla böyle dua etmemizi ve bunun için gayret sarf etmemizi buyuruyor. Nasıl mükafatlandırıyor bizi biliyor musun?

– Nereden bileyim, ben aciz bir kulum.

– Öyleyse can kulağı ile dinle; nasıl mükafatlandırdığını da Peygamberimiz aleyhisselatü vesselam Efendimiz bize müjdeliyor. 'Her kim Allah'ın rızasını gözeterek bilgi öğrenmek için yola çıkarsa, ona Cennet'e giden bir kapı açılır. Ve melekler kanatlarını onun için yayarlar. Göklerdeki melekler ve denizlerdeki balıklar bile onun için dua eder.' Bunları işittikten sonra gerisi sana kalmış. İster rahmet yağmurunun altında sırılsıklam ıslanırsın, istersen söylediğin gibi kuraktan çatlayan toprak olarak kalır, gönlü ölmüş bir kuş gibi kanat çırpmaya, uçmaya çalışırsın nafile…

O gece uyku tutmadı Salim Efendi'yi, yatağı dar geldi, içinde döndü durdu, hangi duygularla boğuştuğunu kestiremedi. Kesin farkında olduğu, şüphe götürmeyen bir şeyi çok iyi biliyordu. Şimdiye kadar mil çekilmiş olan gözleri, Zekai Dede'yi gördükten sonra açılacaktı, bundan emindi. Bu deryadan yudum yudum, avuç avuç içmek istiyordu:

– Ben hazinemi şimdi buldum, şükürler olsun!

Çok uzaklardan gelen horoz seslerini duyduğunda içi yeni geçiyordu.

***

Sabah ve akşam serinliğinde sokakları dolaşan tellal, son duyurularını yapıyor, had safhaya çıkan heyecanı daha da artıyordu. "Hiçbir şey

unutulmasın, bırakılmasın, sonra pişmanlık duyulmasın.” diye, hacca gidecek olanların yükleri sokak kapılarının ağzına dizilmişti. Eşyaların üzerinden atlayarak geçenler, zar zor cümle kapısını aralıyor, “Belki yeni bir şey duyurulacaktır, ne olur kaçırmayalım, söylenenlerden mahrum kalmayalım.” diyorlardı. Kafes arkasında dikkat kesiliyor, beyaz tülbentler aralanarak kulaklar açığa çıkarılıyordu. Bazen bununla da yetinilmiyor, baklava dilimli delikli kafes, altından tutularak iki parmak yukarı kaldırılıyor, ses garantiye alınıyordu.

Devlet, surrede görevli asker ve memurları için altı yüzden fazla deve satın almıştı. Yollarda telef olacaklar için de yedeklerini hazır etmeyi ihmal etmemişti. Bu mübarek yolculuğa çıkacaklar da günler öncesinden, katırlar, develer almaya gittiklerinde paniğe kapılmış, ortalıkta hayvan kalmadığını zannetmişlerdi. Oysa koskoca devlet her türlü tedbirini almıştı, telaşa lüzum yoktu.

İnce eleyip sık dokudular. Atların dişleri sağlam, develer güçlü kuvvetli olsun istediler. Kazan taşınca kepçenin bahası sorulmazdı. İşlerini baştan sağlama almak istediler. Zarar etmeye, dar zamanlarda fırsat kollayan açıkgözlerin istediği ateş bahası miktarı vermeye taraftar değildiler, o yüzden titiz davrandılar. İşte bu katırlar evlerin ahırlarına, develer mahallelerdeki boş arsalara bağlanmışlar, sabırlarının son deminde, yola çıkacakları günü iple çekiyorlardı. Katır sesleri, deve bağırtıları tellalların sesine karışıyordu.

– Ey ahali duyduk duymadık demeyin, Recep’in on beşinde, cuma namazını müteakip Kızlar ağası Gazanfer Ağa’nın Üsküdar’da yaptırdığı Ayrılık Çeşmesi’nden hareket edilecektir. Recep’in on beşi hareket için son gündür.

Söylenenleri işitenler, “Ya Mücib’ed daavat, hayırlısıyla gidip gelmeyi nasip et, haccımızı da mebrur kıldıklarından eyle.” duasıyla kafesleri indirdi, salâvatlar getirdi, niyazları kabul eden Allah’a yakardı. Bu yıl gitmeye niyeti olmayanlar; ‘Ne olur bizi de çağır Allah’ım, bir dahaki sene biz de gideriz inşallah!’ dediler.

Davulun uzaklaşan tokmak sesi, gözlerini kapayarak salâvata devam edenlere, mübarek develerin ayak sesleri gibi geliyordu. İç geçirerek şişirdikleri göğüs kafesleri, Beytullah’ın önündeymiş gibi huzura gömüyordu onları.

***

Bekledikleri gün gelip çatmıştı. O gün recep ayının on beşi, günlerden cuma idi. Hacca niyetlenenlerin gözüne bir damla uyku girmedi, kirpiklerini kırpmadılar. Gece boyunca pır pır eden yüreklerinin çalkantısıyla oturup salâvatlar getirdiler, sabah namazından önce de boy abdestlerini aldılar. Alelacele yaptıkları kahvaltıdan sonra, kahvelerini dahi içmediler, kapı eşiğinde duran yükleri ahırdan çıkardıkları hayvanlara yüklediler. Aile fertlerinin büyükleri ve –saatlerce meydanda beklemeye, kalabalığa dayanacak olan– çocuklarla beraber, Üsküdar'a ancak varırız, telaşıyla yola çıktılar.

Bütün İstanbul, civar sancaklar hepsi bu meydandaydı, Ayrılık Çeşmesi'nin önündeydiler. İstanbul böyle bir izdihama sadece, senede bir gün, recebin on beşinde şahit oluyordu.

Yola çıkacak surre alayındaki, hac kervanındaki develer, atlar, katırlar, arka arkaya sıralanmıştı. İnsanların bazıları hevdeclerin, bazıları eyeri kapanmış katırların üzerindeydi. Kundaktaki bebekler annelerinin yanında, biraz daha büyükler elleri sıkı sıkıya tutulmuş, babalarının gölgesindeydiler.

Mahmil-i Şerif en önde bütün heybetiyle duruyordu. Saraydaki merasimini ifa etmiş, vazifesini tamamlamış, esas görevini yerine getirmek için kervanın yola çıkmasını bekliyordu. Her şey hazır olduğunda, Cuma namazı da kılındıktan sonra son dualar yapılacak ve euzü besmeleler çekilerek, tekbirler getirilerek adımlarını atmaya başlayacaktı. Önde Mahmil-i Şerif arkasında Sancak-ı Şerif devesi, kervan yola revan olacaktı. Arka sıralardan onları görebilen talihliler de Resulullah'ın ailesiyle beraber içinde olduğunu varsayarak gayrete gelecek, yürek çarpıntısı yaşayacak, heyecanın zirvesinde, kuşlar gibi uçarak, önlerine çıkacak yolculuk sıkıntılarını, seve seve sineye çekerek uzun yolu kısa edeceklerdi.

Buradaki yerini almadan önce sarayın avlusunda arz-ı endam etmiş, boynundaki sıra sıra incileri, üzerindeki al yeşil bayrakları, renk renk tüyleri saray erkânına sergilemişti. Surre develeri şanslı develerdi, içlerinden en şanslısı da Mahmil-i Şerif devesiydi.

Osmanlı'nın Hicaz hizmetini, bugün yola çıkacak Mahmil-i Şerif ile beraber gönderilen surre paraları, Kâbe'nin her sene değiştirilen örtüsü

Kisve-i Şerif ve Arafat vakfesinde okunan sultanın hutbesi temsil ediyordu.

Darüssaade Ağası, Mahmil-i Şerif'i taşıyan deveyi dolaştırıyordu. Sonra devenin yularını Surre eminine verdi. Töreni seyredenler; 'Devenin yularını devretti. Demek ki Darü's-sade Ağası görevinde kalacaktı. Eğer tersi olsa, yular elinde kalsaydı, saray tarafından görevinden alındığına işaretti. O zaman da hac kervanıyla Hicaz'a gider, vazifesi de böylece sona ererdi. Şimdi kendi eliyle surre eminine teslim etti. Emin de deveyi üç defa avluda dolaştırdı. Dördüncü Murad Han oturduğu tahttan büyük bir saygıyla, önünden defalarca geçişini salâvatlar çekerek seyretti.

Padişahın Mekke emirine yazdığı Name-i Hümayun'u öperek götürecek olan memura teslim ettiler. O da büyük bir itinayla yükseğe, göğüs hizasına kaldırdığı nameyi sıkıca kavradı, boynu püsküllerle bezenmiş atının üzengisine ayağını koydu, bir sıçrayışta üzerine oturdu. Resmî kıyafetli dört muhafız etrafını aldı. Müjdecibaşı, hazine muhafızı, surre kâtibi, surre görevlileri, rütbeli rütbesiz İstanbul camilerinin imamları dizi dizi sıralanmıştı.

Avlunun yan tarafına çekilmiş develerin arasında, para makbuzlarını, feraşet çantalarını ve zevrak mektuplarını taşıyan binekler vardı. Hepsi yükünü almış saraydan çıkacakları dakikayı bekliyordu.

Surre kâtibi vazifesini yapmanın huzuru içinde merasim kıtasında yerini almıştı. Bu yolculuk başlamadan önceki mühim görev onunki sayılırdı. Nezarette toplanan zarf ve mektupları tasnif ettirdikten sonra, büyükçe meşin bavullara doldurtmuş, sandık vazifesini gören bu yükleri bizzat elleriyle develerin üzerine yükletmişti. Az sonra merasim bitince alay bahçeden çıkacak, saraylı hanımefendiler de süslü kupa arabaları ve landonlarla alayın arkasına katılacaktı.

Dördüncü Murad Han bugüne hürmeten, en güzel kaftanını giymiş, kıymetli taşlarla bezenmiş en değerli kavuğunu takmış bütün haşmetiyle tahtında oturuyordu. Arkasında da saray erkânı merasim kıyafetleriyle hazırdı. Önde Sadrazam Kemankeş Kara Mustafa Paşa, onun arkasında da diğer vezirler sıralanmıştı.

Kemankeş Kara Mustafa Paşa, Sultan'a doğru yaklaştı:

– Devletlü sultanım, maşallah, Devlet-i Aliyye'nin şanına yakışır bir mahmil oldu.

– Elhamdülillah…

Dördüncü Murad Han, surre alayını III. Mehmed Köşkü'nde seyre devam ediyordu. Düşünceliydi, zihninin türlü meselelerle boğuştuğu belli oluyordu. Mübarek şehirlere yola çıkmaya hazırlanan bu kervan ve orada göreceği hizmetleri hatırına getirince, içine büyük bir huzur ve sükûn veriyordu. Kemankeş Mustafa Paşa'ya döndü:

– Benim veziriazamım, 'Ey bizim kerim Rabbimiz! Yaptığımız bu işi kabul buyur bizden! Hakkıyla işiten ve bilen ancak sensin!' buyruluyor. Dua edelim de bu mahmil-i şerif vesilesiyle gönderdiklerimiz ve dahi Allah'ın rızasını gözeterek işlediklerimiz makbul olsun, yoksa hepsi beyhudedir. Bacaklarımın sızısı artmıştır, ölümden korktuğum yok. Bu âleme kör gelip kör gitmekten korkarım, aşk sırrına ermeden, aşk meclisinde olgunlaşmadan, ham koparılmaktan korkarım.

Yaşadıklarını, kendisinden önce cereyan eden olayları düşünmek zihnini yormaya yetti, başına bir ağırlık çöktü. Bunu savuşturmak için Yaratan'a sığındı, avuçlarını hafifçe açtı; 'Hepsi ila'yı kelimetullah için, ne olur muzaffer kıl Rabbim!' dedi. Kokular sürdüğü düzgün taranmış, siyah sakalını avuçlarının içine aldı, 'Âmin!' dedi, sonra aşağıya indirdiği ellerini göğsüne götürdü ve usulca kaftanının geniş yenleri arasına gömdü.

Bu meydandan nice sultanlar, nice kervanları, alayları uğurlamıştı. Ancak uğurlanan kervanların hiçbiri, Kanuni Sultan Süleyman'ın haşmetine, sayısına erişememişti. Dördüncü Murad Han az önce mırıldandığı sözler arasına, 'Ey yüce Allah'ım, izninle, dedelerimden Kanuni Sultan Süleyman Han zamanındaki surrenin ihtişamına beni de kavuştur!' duasını bu yüzden eklemişti.

Mescid-i Nebevi'de ilk tamiratı yaptıran, bu mescitte ders veren âlimlere senelik maaşlar bağlayan bu büyük padişahtı. Sevgili kızı Mihrimah Sultan da daha önce yaptırılan Ayn-i Zübeyde suyunu Arafat'tan Mekke'ye getirtmişti.

Pirinçten yapılmış devasa buhurdanlıklara belli aralıklarla atılan öd ağacı avluyu mis gibi kokutmuştu. Enderun hafızları selatuselam getiriyor, avluda bulunanlar hep bir ağızdan onlara eşlik ediyordu. Bulunduğu yerde ara sıra kımıldayan develerin çıngırak seslerine karışan bu sesler, hazırunu Beytullah'a götürüvermişti.

Bu kaçıncı mahmildi kim bilir? Kaçıncı hürmet arz edilişiydi, kaçıncı, "Layık olmak için çırpınıyoruz Ya Resulullah." yakarışıydı. "Yokluğun her geçen yıl daha çok hissediliyor, ancak bıraktığın dine, Kelamullah'a daha çok sarılıyoruz." ifadesiydi. O beldelere hizmet eden halka kervanlar dolusu hediyeler gönderilmiş, geçimlerini sağlamaları için kese kese altınlar sunulmuştu. Onlara takdim edilenler bir yana, hac yolculuğuna çıkan hacı adaylarına rahat ve huzur vermeleri, eşkıyalık, hırsızlık, muzırlık yaparak korkutmamaları için bedevilere de yüklü miktarda paralar verilmişti. Devlet bir yandan silahlı kuvvetleriyle emniyeti sağlarken bir yandan da o insanların geçim darlığından eşkıyalık yapmalarına mani oluyordu. Devlet devletliğini gösteriyordu.

Mahmil-i Şerif'i taşıyan devenin yularını tutan surre emini; mesuliyet omuzlarına yüklendiği andan itibaren, devletin şanına, şerefine halel getirmemesi gerektiğinin bilincindeydi. Aksi takdirde hesabı kendisinden sorulurdu. Yola çıkacak olan bu kervan Osmanlı devletinin itibarını, halifenin şanını temsil ediyordu. Bu itibarı koruma görevi de ona aitti. Her ne kadar emniyet için yanlarında topları, iki yüze yakın askerleri, on-on beş subayları olsa da esas kumandan surre eminin kendisiydi. Emrine sekiz deve tahsis edilmesi boşuna değildi.

Bu kadar şaşaa, kudret ve ihtişama rağmen, "Bendeniz Peygamber Efendimizin deve güdücüsü ve aciz bir hizmetkârı olabilsem." tevazuu içindeydi.

Emrine iki deve verilen nazır ve kâtip de avludan ayrılma vaktine kadar onun yanında kaldı. Alayın arkasındaki yirmi akkam özel olarak yapılan esvapları içinde nakkarelerini çalmaya başladı. Akkambaşı bindiği atının üzerinde, aşağı yukarı koşuşturarak onları idare ediyor ve huzurda bir aksilik çıkmasın diye gayret sarf ediyordu.

***

Cumanın salasıyla birlikte ortalığı bir telaştır aldı. Kadınlar, çocuklar bir tarafa ayrıldı. Az sonra Cuma namazını kılacak olan erkekler yavaş yavaş yerlerini belirlemeye, saf tutmaya başladı. Anneler, acıkan çocuklarını sepetlerden çıkardıkları atıştırmalık yiyeceklerle doyurmak için kıpırdadı.

Ayrılık Çeşmesi'nin namazgâhı kalabalığı alabilecek gibi değildi, yer gök insan kaynıyordu, İstanbul boşalmış buraya akın etmişti. Yan

taraftaki bostanlara, ekilmemiş tarlalara seccadeler yayıldı, saflar sıklaştırıldı. Herkes yerini alıp tamam olduktan bir zaman sonra birkaç müezzinin okuduğu ezan sesi ortalıkta yankılandı. Ne işitilesi bir ses, ne görülesi bir manzaraydı, özel olarak yapılmış hevdeclerinin üzerine yerleşmiş hanımefendiler, atların, katırların sırtındakiler bunu daha güzel, ayan beyan seyredebiliyordu.

Kimsenin oturtulmadığı, içi boş olan Mahmil-i Şerif en önde layık olduğu yerindeydi. Arkasında, kırmızı ipek üzerine gümüş renginde yazı ve desenlerle süslenmiş Sancak-i Şerif'i taşıyan deve vardı. Aylar öncesinden hazırlanmaya başlanan bu gösterişli develere kınalar yakılmıştı. Hac yolculuğunu tamamladıktan sonra da hiçbir işe koşulmayacak, kendilerine hürmet edilip, kollanacaklardı.

Diğer develer, atlar, katırlar büyük bir hürmet ve saygıyla arkasında, hadlerini bilerek bekleşiyordu. Kervanın boyu uzadıkça uzuyordu. En öndeki hareket ettikten saatler sonra arkadakilere sıra gelecekti, kervanın ucu bucağı yoktu. Sadece yoksul hacı adayları için altmış deve ayrılmıştı. Bunlardan yirmi kadarı onlar için yiyecek, mutfak malzemeleri ve peksimet taşıyordu. Bir kısmı acil durumlar için yedekte bekletiliyordu. Bu develerin yükleri arasında, yolda ölen yoksul hacılar için, hayırseverler tarafından bağışlanmış kefen bezleri dahi vardı.

Herkes yüreğinde tarifsiz bir heyecan taşıyordu. Gidecek olanlar kendilerinde değildi. Uğurlamaya gelenler, gidemedikleri için üzgündü, ancak böylesi bir manzarayı gördükleri, Yüce Allah'ın bir emrini yerine getirmek için yola çıkacaklara hizmette bulundukları için huzurluydu.

Cumanın ilk sünnetinden sonra, farzını eda ettiler. Daha sonra son sünnetini, zuhr-u ahiri de kılarak ellerini semaya kaldırdılar. Dualar Allah'a giden yollardı, Huzur-ı Kibriya'ya açılan kapılardı. 'Dua edin icabet edeyim, duanız olmazsa ne ehemmiyetiniz var.' buyuran Yaratıcı'nın emrini yerine getirdiler. Orada toplanan gönüller bu güzide kervana, selametler nasip etmesi için niyazda bulundu.

Yolcu etmeye gelen ailelerden bazıları hazırladıkları helvaları dağıttı. Kimi irmik kimi un helvası yapmıştı. Uzanan kollar, elden ele gezen helva tepsilerinden nasiplerini aldı. Bu kalabalığa yetmesi mümkün değildi, ancak düşünülmesi güzeldi.

Hac yolcuları biraz sonra telbiye getirmeye başladı. Ön saflardan yükselen ses, dalga dalga büyüyerek arkalara doğru aktı durdu.

*Lebbeyk, Allahümme lebbeyk! "Buyur Allah'ım (c.c.) buyur, emrindeyim buyur!*
*Lebbeyk la şerike leke lebbeyk! Senin hiçbir ortağın yoktur, buyur Allah'ım (c.c.)!*
*İnne'l Hamde ve'n ni'mete! Leke ve'-l Mülk, Hamt sanadır, nimet de senindir, mülk de senin.*
*La şerike lek! Senin hiçbir ortağın yoktur! Mülk senindir*

Telbiyenin arkasından getirilen tekbir; önce derinden başladı, sonra uğultu hâlinde yükselerek kulakları, gönülleri doldurdu. Artık vaktin tamam olduğu anlaşılıyordu. İlk adımını atan Mahmil-i Şerif, geride hıçkırıklar bırakarak uzaklaştı. Örtüsünün üzerindeki; Ayet-ül Kürsi, Kelime-i Şehadet, Ya Allah, Allah Rabbi Muhammed Nebi ve Fetih Suresi ayetlerinin yazıları usul usul bakışlardan silindi. Kalanlar buğulu ve yaşlı gözlerle el sallıyorlardı.

– Ne kadar mübarek olmuş, adımı etrafına ışıklar saçıyor. Gerisinde ne hoş bir rayiha bıraktı, tıpkı Efendimiz'in gül kokusu gibi. Yaşlı gözlerim bunu da gördü ya ölsem de gam yemem, şükürler olsun, şükürler olsun!

Çipil bakışlarını daha da berraklaştırmak için mendiliyle yaş dolu gözlerini temizlemeye çalışan ihtiyarın dişsiz ağzından bu cümleler dökülüyordu. Yanında bulunan ve kendisinden birkaç yaş daha büyük olanı,

– Ne buyuruyorsunuz mirim ne buyuruyorsunuz, o ne rayiha, misk ahusu gibiydi, geçtiği yerlerde dalga dalga emaresini bıraktı. Muhammed'im can Ahmed'im, seni Yaratan'ın yoluna canım kurban benim. Hiçbir şey anlamadan gençliğim bir rüzgâr gibi geçti. Malım da vardı mülküm de gaflete düştüm, bu vazifemi niçin yerine getirmedim. Son pişmanlık fayda vermiyor, artık çok geç, buraya bile kucaklayarak getirdiler, artık çok geç, diyordu.

– Akıl başa gelir ömür tükenir, demir tava gelir kömür tükenir kardeşim. Ok yaydan çıkmış artık, sadağına, kılıfına geri koyamazsın, dönüşü yok. Bütün mesele zamanını geçirmemekteydi. Her zengin hacca gitmez, her parayla hac olmaz. Bu bir nasip işidir, istemeden hiç olmaz.

Rabbin bize nimeti ve de büyük lutfudur, haccını eda eden O'nun şanslı kuludur. Can-ı gönülden arzu edeceksin ve yalvaracaksın.

Yaş damlaları, birbiri ardınca, aksakalının örttüğü buruşuk yanaklarından yuvarlanıyordu. Silmekle baş edemeyeceğini anlayan ihtiyar artık elini gözlerine götürmüyordu, çenesi bir yaprak gibi titriyordu. Mahmil de çoktan uzaklaşmıştı, boynunu uzatsa da kalabalığın hengâmesinden başka bir şey seçilemiyordu. Doğru sözler sarf eden, akıllı akıllı konuşan yanındaki arkadaşına döndü, akikten yapılmış Yemen tesbihine hızlı bir tur attırdı ve dinlemeye devam etti:

– İnsana ömrü boyunca çok akıl veren oluyor, sen doğruyu bulacaksın, emirler, yasaklar ne diyor ona uyacaksın. Bazı kimesneler der ki, sümme haşa, hac parasını sakla, o da hac yerinedir, hayırlar için harca. Böyle diyen kullar bilmez mi ki hac farzdır, onlara ne desem inan çok azdır. Laf olsun beri gelsin, bunlar aklıevvel.

– Gayet tabi, sadaka, zekat bizim malımızı arttırır. Hac ve umre de öyledir, kat be kat kazandırır.

Mahmil-i Şerif'in arkasında bekleyen ve saatler önce "ıh" denilerek çökertilen develer de yolcularını sırtlarına aldı, birer ikişer ayağa kaldırıldı. Telaşlı bir koşuşturma ve heyecan ortalığı kapladı. Gidenleri, yanındakini kaybetme, sırasını kaçırma korkusu sardı. Anneler kucaktaki çocuklarını daha bir sıkı kavradı, tahtırevandaki yerlerini sağlamlaştırdı. Develerinin yan tarafına kancasıyla astıkları ibriklerin tıngırtıları da çıngırak sesleriyle hemhal oldu. Eşleri de yanlarına bindikten sonra, kuru yiyeceklerini, küçük toprak küplerdeki tuzlu kavurmalarını itinayla bir daha gözden geçirdiler. Her ne kadar konakladıkları yerde kendilerine pazar kurulacaksa da aylar sürecek bir yolculuk için tedbirli olmak lazımdı, bin bir zahmetle hazırladıkları kavurma küpünü, dikkatsizce kırmak, yiyecekleri yola çıkmadan ziyan etmek akıl kârı değildi.

Birer birer gözden uzaklaşanlar, arkalarında hüzünlü bir boşluk ve lebbeyk avazeleri bıraktı. Giden hac kervanı mıydı, nur kafilesi miydi bilemediler. Hiç kimsede hayır kalmamıştı, dakikalardır yaş döken gözleri kan çanağına dönmüştü. Hâlâ seccadesinde oturanlar kalakaldı, ne büyük hata yaptım, ben niye bu sene gitmedim diye dövündü durdu.

Kervanın son yolcuları da gözden kayboldu. Hacılar için kesilen kurbanların çukurları kapatıldı. Güneşin bir yerlere saklandığını fırsat bilen kül renkli esmer bulutlar, pamuk yığını misali gökyüzüne çullandı. Haftalardır süren bunaltıcı sıcağı iri damlalarıyla yok etti, kurbanların kanını yıkadı. 'Daha ilk duraklarında rahmet dökmeye başladılar, ne mutlu onlara!' imrenişleri ağızlarda sakız oldu.

Yaz yağmuruydu, geldi geçti, ortalığı güzelce ıslattı. Arkasından bir kuş denizine döndü gökyüzü. Sığırcıklar, serçeler, güvercinler, saksağanlar, kargalar, hatta denizin üstünü terk ederek buraya gelen martılar sığındıkları yerlerden çıktı, neşeli neşeli uçuşmaya başladı.

Seccadelerini kafasına örtenler, at arabalarının gölgeliğine sığınanlar, üst üste camiye doluşanlar kendilerini bu sağanaktan korudu. Hiçbirini yapamayanlar sırılsıklam oldu, suratlarına vuran yağmur suyunu avuçlarıyla sile sile bitiremediler. Biraz bekleyip kendilerine gelmek isteyenler telaşsızdı. Acele edenler, yağmurun perişan ettiği biçarelerdi. Sarıklarını, yeleklerini çıkarıp ellerine almışlar çamaşır sıkar gibi büküyor, çektiği suları yere boşalttıktan sonra, sağda solda bulunan otların, taşların üzerine seriyorlardı.

Evlerine dönmeye niyetlenenler, bulundukları yere zarar verip vermediklerini kontrol etti, yerdeki çöplerini topladı. Yakın mesafeden gelenler yürüyerek yollara döküldü.

Zencefilci Muharrem Efendi göreceklerini görmüş, içi buruk dönmeye niyetlenmişti Ayrılık Çeşmesi'nden. "Yaya olarak Üsküdar'a geçer, oradan kayıkla karşıya dönerim. Boş bir arabaya rastlarsam da arabacının yanına ilişiveririm, beni iskeleye atar." diye düşünüyordu. Yürürken de bir tanıdık görürüm diye etrafına bakınıyordu.

Salim Yüzbaşı oldukça kalabalık maiyetiyle birlikte gelmişti. Kendisinden az ileride, yeni gelin olan zevcesi ve validesi özel bir araba içinde manzarayı seyretmişti. Cuma namazını kıldıktan sonra Paşa Bey de yanlarına katılmıştı.

İki kadın, Osmanlı hanımefendisine yakışan nazikâne asalet ve dinlerine gösterdikleri derin hürmet içinde hareket ediyordu. Uzun saatler bekleyeceklerini bildiklerinden nevalelerini düzmüşlerdi. Terbiyeli tavırları sadece kendilerine mahsus değildi, aşağıdaki meydanı, camiyi, tarlaları dolduran, sancaklı, şehirli, köylü; paşa, asker, çiftli çubuklu her

sınıftan insana has özelliklerdendi. Bu onlara ecdatlarının bir mirasıydı, ki şahsiyet olup benliklerine yapışmıştı. Asalet; ailelerinden, soylarından geliyordu, para ve şöhretle kazandıkları bir unvan değildi.

Arabada sessizce oturan valide hanım, itaatkâr görünümü altında, konağı idare eden bir otoriteyi de sergiliyordu. "Peki efendim, pekala beyim, nasıl arzu buyurursanız öyle olsun, sizin irade buyurduğunuz gibi olsun."der, eşinin gönlünü alır, aslında belli etmeden kendi istediğini yaptırırdı. Bu konuda hiçbir zaman çizmeden yukarı çıkmaz, nazardan düşüp itibarını zedeleyecek şekilde, kantarın topuzunu kaçırmazdı. Yeri gelince de niçin böyle yaptığını hâl diliyle, kırmadan, haysiyetini okşayarak eşine izah ederdi. Engin görgüsü ve kültürü ile hem dünyaya hem ahrete hizmet eden hayırlı bir evlat yetiştirdiğini görüyor, içi rahatlıyordu. Şu anda yanında oturan gelini hanımefendinin de kendisinden aşağı kalmayacağına inancı tamdı.

Devletine olan vazifesini bihakkın ifa etmiş aile büyüğü de tek başına yerleştiği koltukta huzurluydu. Bundan böyle müracaat edilirse, devlet idaresine ait tecrübelerini sorma lutfunda bulunanlarla paylaşabilirdi. Onun dışındaki vakitlerini ibadetle geçirecekti ve öyle de yapıyordu. Her yaşın ve dönemin bir güzelliği vardı, yaşadığı kemal derecesi de bunu icap ettiriyordu.

Bu aile huzuru, sadece bu konakta değil, iki gözden ibaret olan evlerde de vardı. Çünkü aile içindeki her fert konumunu ve haddini biliyordu. Birbirlerine gösterdikleri saygı, içinde bulundukları huzur, on beşe yakın dilin konuşulduğu ve üç dine mensup insanın yaşadığı bu geniş coğrafyanın her noktasına, bir buhurdandan çıkan mis kokusu gibi sirayet etmişti.

"Ülfet etmeyen, insanlarla iyi geçinmeyen ve kendisi ile iyi geçinilmeyen kişide hayır yoktur." Hadis-i Şerif'inin doğruluğu bu topraklarda ispatlanıyordu. Bu topraklar nigaristandı, güzelleri çok olan, güzel huylu insanların yaşadığı topraklardı.

Salim Efendi, yanındakilerle sohbet ederken kenardan geçen zencefilciye gözü ilişti, o olduğuna kanaat getirdikten sonra, yaverini göndererek çağırttı:

– Kısmette burada buluşmak varmış Muharrem Efendi kardeşim, cumanız mübarek olsun, nasılsınız?

– Hayırlı cumalar Salim Efendi Beyim, zat-ı âliniz nasılsınız?

– Bu kervanın ardına takılamamak hüzün vericidir.

– Benim nasıl olabileceğimi tahmin edersin zannediyorum. Bu konudaki fikirlerimi daha evvel serdetmiştim. Şu anda yaralı bir kuş misaliyim, az önce kanadım kırıldı, gönlüm gidenlerin arkasına takılı kaldı.

*El, kol ve gönülleri dolu dolu gittiler,*
*Lebbeyk nidalarıyla, gökleri inlettiler.*

Salim Efendi, zencefilciyle vedalaştıktan sonra gönlündeki yangını söndürmek istercesine mısralar dizmeye devam ediyordu:

*"Doğru yoldan ayrılma, hamd et, yoksulu gözet,*
*Dünya çabuk geçiyor, kapıdadır ahiret.*

*Çok kılıçtan keskinmiş, kıldan inceymiş yollar,*
*Terazi de hassasmış, zor verilir hesaplar.*

*Dünya bir hay huydur bak, renklerine aldanma,*
*Hepimiz yolcuyuz biz, burada kalırız sanma!*

*Dört kolluya binince veya son nefesinde,*
*Biraz daha vakit ver, Rabbim pişmanım deme.*

*Namazı en başa al, hacla oruç ve zekât,*
*Dilinden düşmesin hiç kelime-i şehadet.*

– Bu Salim Efendi hacca gitmediği halde bizi perişan etti. Gidip geldikten sonra yangını nasıl olur kim bilir, diye konuştular.

Güzel cümlelerden etkilenenler övgüyle başlarını salladı ve doğru söze ne denir diyerek Salim Efendi'ye hak verdi. İçlerinden bazıları hayranlığını daha da ileriye götürdü:

– Bak buraya yazıyorum, sonra söylemedi demeyin, ne buyrulur, bu efendi büyük edip olacak, aslında olmuş ya neyse, ne güzel nazmeyliyor, ilmini daha da ilerletecek görürsünüz.

– Ne buyrulacak efendim, edebi kabiliyeti ve zevki iktiza ettiği kadar neşvünema bulmuş zaten. Nefsaniyetine de gem vurmasını biliyor, netice-i kelam gönlünden akanları dili döküyor. Allah muradını versin, demekten gayrisi bize yakışmaz.

Tören alanından yalnız ayrılmak isteyen bu arkadaşı da Salim Efendi'nin mısralarını çok beğenmişti. Ayağını atının üzengisine geçirdikten sonra övgüsüne devam ediyordu:

– Haydi selametle kalın, Allah'a emanet olun.

Gidenler gitmişti, kalan mahzunların evlerine dönme vakti gelmişti. Yakınlarını yolcu edenler, yerleri doldurulmaz bir boşlukla dönüyordu gerisin geriye. Salim Efendi dönüş yolculuğunda refikasının bulunduğu arabaya bindi ve bugün gördükleri hakkında düşüncelerini sordu.

– Çok muhteşemdi efendim, çok. Hissiyatımı ifade edecek kelime bulmakta müşkülat çekiyorum.

– Muhtereme hanımım gidenlerin yerinde olmak ister miydin?

Bir anda, içi bir hoş olan İsmihan Fatma Hanım:

– Bu ne güzel bir sualdir efendim, inşallah derim.

– Öyleyse inşallah demeye, can gönülden arzu ederek bunu dilimizle ikrar etmeye, sen de devam et, ben de edeyim. Ola ki muradımız bir gün hakikat olur. Çünkü dervişler 'sözün canı vardır, ağzından iyi söz çıkar ki Allah söylenen sözü yerine getiriverir.' derler.

Gelin Hanım, niyazkâr bakışlarını göğe diktikten sonra peki manasında sustu, hiçbir şey söylemedi.

Salim Efendi içinden 'Hazinesi geniş olan Rabbim, senin verdiğini men edecek, men ettiğini de verecek yoktur. Senin azabından bahtiyarın bahtı bir fayda vermez.' zikriyle başladığı duasına sesini biraz daha yükselterek devam etti. 'Niyaz kapımız senin Huzur-ı İlahi'ndir. İnşallah bir şeyleri vesile kıl, kıl da gelecek sene ben ve refikam bu nurani seyahate çıkalım, ikimizin de tek muradı budur!'

Dönüş çok kalabalıktı, yolun çoğu kısmında iki araba yan yana güçlükle ilerliyordu. Titizlik göstermek isteseler de insan seli yaya gidenleri zor durumda bırakıyordu ve onlar; atların, merkeplerin ayakları altında kalmamak için, yolun alt başına inmiş, tarlalar arasında kendilerine yol bulmaya çalışıyordu. Basıldıkça ezilen otların mis kokusunu içlerine çekiyorlardı. Böceklerin susmak bilmeyen cırıltılarını dinlerken yolun nasıl bittiğini anlayamadılar. Araba içindekiler de yaya gidenler de bu kısa gün içinde görüp yaşadıklarının damaklarında bıraktığı tadı konuşuyor, anlata anlata bitiremiyordu:

– Surre Eminini gördün mü, Mahmil-i Şerif'in yularını tutuyordu.

– Şimdi müjdecibaşının yolunu gözleyelim, "Sultanım Kâbe-i Şerif'e vardılar", "Sultanım Medine-i Münevvere'ye vardılar", "Sultanım hacılar Allah'ın izniyle Dersaadet'e vasıl oldular." haberleri için kulaklarımızı dört açalım.

Sandallar, yatsı namazına kadar karşı kıyıya insan taşımaya yetişemedi. Gökyüzünü sayısız kandiller aydınlatıyordu, gece sessizdi. Bu kandillerden bazıları ara sıra kayıyor, serinlemek için denize giriyordu. Selametle evlerini bulan ezik gönüllüler geçirdikleri yorgun ve telaşlı bir günün sonunda, abdest tazeleyerek namazlarını kıldı, karnı aç olanlar bir iki lokma yedi. Pekmez küplerine daldırdıkları maşrapalarla soğukluklar hazırladı. Buna mecali kalmayan ihtiyarlar, teheccüd namazından sonra bir şeyler atıştırırım diyerek ellerini başlarının altına yerleştirdi ve Kâbe rüyası görmek için uykuya daldı.

***

Kulağına gelen haberler canını sıkmıştı. Bir yandan sönmek bilmeyen celali isyanlarının ateşi, öte yandan askerin homurtusu günlerdir içini daraltıyordu. Kolay kolay yıkılmaz, hep dik durmaya çalışırdı, bu gün kendi kendisine telkinleri de fayda etmedi. Arkadaşının:

– Doğru mu söylüyorsun, sen ne diyorsun, sorusu bardağı taşıran damla oldu.

– Tabi doğru söylüyorum. Çifte su verilmiş şu kılıcımın eğrisi gibi mi zannettin beni, öyle biliyorsan yanılıyorsun. Ok gibi dosdoğruyum elhamdülillah. Memalik-i İslamiye'ye layık bir zabit olarak yetiştirildim ben. Sözlerim de kendim gibidir, anamın ak sütü gibi bembeyaz, tepemizdeki şu güneş gibidir, yalansız dolansız, süt beyaz, katran karası değil!

Zavallı dediğine diyeceğine pişman olmuştu.

– Celallenme ya hu, dediklerimi geri aldım, lafın gelişiydi o.

Gözleri kıvılcımlar saçıyordu, soluğunun biri bitiyor, ardından yenisi geliyordu:

– Ne demek lafın gelişi, lafı koyuvermeden nereye varacağını düşün. Ağzından çıkmadan sen ona, çıktıktan sonra da söz sana hakimdir, bunun geri dönüşü yoktur, böyle bilesin.

Gün boyunca sıkkın olan canı bu sözlerle daha da sıkılmıştı. Birkaç dakikada çehresinin yağız görünüşü gitmiş, gözlerinin altı hiddetten

torbalanıvermiş, birkaç yaş birden yaşlanmıştı. Selamsız sabahsız bulunduğu yeri terk etti. Bozuk bir moralle kendisini konağa attı. İsmihan Fatma Hanımefendi'nin:

– Hoş gelmişsiniz Paşa Beyim, sefalar getirmişsiniz, cümlesi içini ferahlattı, dudaklarını her zamanki gibi gülümsetti.

– Ben Paşa değilim, yüzbaşıyım sultanım, öyle hitap etmeyiniz, sözlerine verilen:

– Ne fark eder ki efendim, nasıl olsa, inşallah bir gün olmayacak mısınız? Hem siz benim gönlümün paşasısınız, cevabıyla her seferinde aynen tekrarladıkları oyunu bir daha oynadılar.

Ailece yedikleri yemekten sonra izin isteyerek odalarına çekildiler.

İsmihan Fatma Hanım, Salim Efendi'nin sıkıntısını hissetti. Bir yolunu bulup öğrenmek istedi. Canı zaten sıkılmış, bir daha depreştirmenin manası yok diye düşünerek vazgeçti. Odalarında bulunan fıskiyeli küçük havuzun kurnasını açtı. Su şırıltısının eşini ferahlatmasını istiyordu. Bir de utana sıkıla nasıl söyleyeceğini bilemediği bir haberin, şimdilik dışarıdan duyulmasını istemiyordu. Konsolun üzerindeki yağ kandili isini savurarak yanıyordu. Halayıkların daha önceden yakıp bıraktıkları idare kandili de yanındaydı. Eşine, bol tarçınla kokusunu ağırlaştırdığı sıcak şerbet hazırlatmıştı, elleriyle onu ikram etti. Usulca yanına oturdu. Kendisine bir şeyler söylemek istediğini sezen Salim Efendi dinliyorum manasında gözlerinin içine baktı. Fatma Hanım daha çok ezildi, büzüldü, mahcup bakışlarını yere eğdi, bütün cesaretini toplayarak belli belirsiz kısık, cılız bir sesle:

– Hak Teala nasip ederse bir bebeğimiz olacak, diyebildi.

– Bugün işittiğim, bugün değil ömrüm boyunca işittiğim en güzel haber... İnşallah hanımım inşallah, şiir gibi güzelliğine güzellik katacak bir evlat nasip olur.

İsmihan Fatma Hanımefendi'nin haberiyle afallayan Salim Efendi heyecanlandı:

– Bana güzel bir müjde verdiniz, siz de cennet anaların ayakları altındadır müjdesine nail olursunuz inşaallah. Yarın sabah, önüme çıkan ilk sadaka taşına, birkaç altın bırakacağım, dedi.

***

Bir ay süren telaşlı alışveriş yerini sessizliğe, durgunluğa bırakmıştı. O günlerde çok yorulan esnaf, bir yandan dinleniyor, bir yandan da 'İşler kesatlaştı, yine koştursak da günleri bereketli geçirsek.' diye hayıflanıyordu. Zencefilci Muharrem Efendi'nin dükkân komşusu işi ileriye götürüp:

– Bu durgunluk hayra alamet değil, mahvolacağız, böyle giderse aç kalacağız, diye söyleniyordu.

Dükkânı önünde, alçak hasır sandalyesinde oturan Zencefilci bir sustu, iki sustu, bu şükürsüzlüğe, sızlanmaya daha fazla dayanamadı:

– Senin ağzının endazesi mi yok bre adam, bir ay müddetince yaşadığın bereketi, bolluğu bir kalemde sildin. Nimet hakkı için sus, daha fazla günaha girme, tövbekâr ol, elindekileri hak etmeye bak Zira Yüce Allah hakkı olmayanların elinden sahip olduklarını er ya da geç çeker alır bunu unutma! Bunun tersi, nikbin olur şükredersen daha çok verir. Çünkü şükredenleri sever.

İşittiği azar hoşuna gitmeyen esnaf içeri girmeye yeltendi, ayağa kalktı. Zencefilcinin öfkesi dinmemiş söylenmesine devam ediyordu:

– Aylak kaldıysan gir dükkânından içeri raflarını düzelt, yahut al eline tespihini zikrini çek. Malayani lakırdıyla vakit israf etme.

Çevik bir sıçrayışla zıplayan zencefilci, yanından geçen müşterilerinden önce dükkânına girdi, iyi dileklerle dolu selamlarını aldıktan sonra:

– Buyurunuz ne arzu etmiştiniz, sorusunu yapıştırıverdi.

– Geçen sefer aldıklarımız çok lezzetli ve bereketliydi, yine ondan istiyoruz. Ayrıca yaralar için yaptığınız merhemden de hazırlamanızı rica edecektim.

Muharrem Efendi göz ucuyla, konuşan müşterisinin yanındakilere baktı. Birinin yüzü peçeli, diğerinin yüzü açık, iki tane feraceli hanım vardı. Yüzü açık olan genç kızı hemen tanıdı.

'Demek ki hanımefendiyi feraceye sokmuşlar, ama geçen seferki lekeler yüzünde yok. Giydiği ferace onu büyük göstermiş. Daha önce mektepten yeni çıkmış bir kız çocuğuna benziyordu.' diye düşündü.

Zencefilci Muharrem Efendi'den cevap alamayan müşteri bir daha sordu:

– Yapar mısınız ustam, muaccelen lazım, komşumuzun sıkıntısı çok, ne yaptılarsa yarası şifa bulmadı, belki sebep olur hayır dua alırsınız.

"Ertesi gün tekrar gelsinler ve bu genç hanımefendiyi tekrar göreyim." diye düşünen zencefilci,

– Kolay hazırlanacak olsa olur derim, lakin biraz zaman alacaktır. Yarın gelip almanız daha münasip olur.

– Uzak yoldan Çengelköyü'nden geliyoruz, yorgunu yokuşa sürme. Bugün biraz oyalanacağız, çarşıda işlerimiz çok, dönüşte uğrayalım, hatırımızı kırma.

Müşterisinin kararlılığını gören Muharrem Efendi:

– Pekâlâ! Birkaç saat içinde hazır etmeye çalışacağım, giderken uğrayıverin, diyerek içlerini rahatlatan cevabını sarf ederken, küçük feraceli genç kızın kendisine yönelmiş boncuk bakışlarıyla içi bir hoş oldu.

Müşterilerin ardından, hassas terazisiyle merhemin içine koyacağı nebatatı tartarken aklının içi karmakarışık, netleştirmeye bulanıklığı gidermeye çalışıyordu:

'Bunca yıldır esnafım, nice hanımefendiler, nice beyefendiler geldi girdi bu dükkândan içeri, alışverişlerini yaptı, uğurlandı. Bu aileye niye bu kadar takıldım ki ben, genç kızın yüzündeki lekeler yok olmuş işte, olmuşsa olmuş, bu kadar çok alakadar olmamın sebebi ne? Git işine Muharrem sana neler oluyor, kendine gel bakalım.'

Birkaç saat sonra döndüklerinde, siparişleri hazırlanırken bir taraftan da sohbet ediyorlardı.

– Bu Yeni Cami inşaatı ne zaman tamamlanacak Zencefilci Efendi, yıllardır sürüncemede kaldı, ne olacak bu inşaatın hâli?

– Bu ahval hepimizi mahzun eyliyor efendim, müminleri tek kubbe altında toplamak isteyen selatin camiler, hayli vakit alıyor. Malumunuz bu cami, Sultan Murad-ı Salis Hazretleri'nin (III. Murad) zevcesi Safiye Sultan adına başlanmış. Kırk senedir bekliyor ve yazık oluyor. İnşallah hitama erer de bunca masarif, para, gayret zayi olmaz.

– İnşallah efendim.

***

Gelin hanımın hamile kaldığını duyamadan doğurduğunu haber alan konak çalışanları oldu. Giydiği dökümlü elbiseler, bol feraceler

yüzünden bunu kimseye hissettirmedi. Hanımannesi söylememiş, müjdeyi vermemiş olsa kayınpederi de anlamazdı zaten. Çoğu zaman ortalıkta dolaşmadı, çıkmak mecburiyetinde olduğunda da büyük bir edep ve utangaçlık çerçevesinde gezindi. Ortalığı velveleye vermedi. Bu Allah'ın kadınlara bahşettiği bir lütuftu. Yaygarayla ortalığı ayağa kaldırmak değil, sessizce tefekkür etmek ve hayırlı bir evlat vermesini dilemek en doğrusuydu, yapılacak şey buydu. İsmihan Fatma, hanımefendiliğine yakışan tarzda, böyle düşünüyordu.

Salim Efendi'nin sedef kakmalı beşiği tavan arasından indirilmiş, güzelce temizlendikten sonra büyük hanım tarafından içine saten yorganlar, çarşaflar diktirilmişti. Yıllarca bohçalar içinde saklanan kundakları, zıbınları, patiska bezleri, kundak elbiseleri, mevlitlikleri, iğne oyalı yüz örtüleri gün yüzüne çıkarılmış, birer birer elden geçirilmiş, yıkanacaklar yıkanmış, yıpranmış olanların yerine yenileri hazırlanmıştı.

Gelin hanıma güzel bir loğusa yatağı yapıldı. Simli yastıklarla tamamlanan göz alıcı, saten yatak örtüsü karyolasına örtüldü. Yatağın başucundaki duvarda, işlemeli bir kılıfı içinde Kur'ân-ı Kerim her daim asılıydı. Onun yanında paşa dedelerden kalma mücevher kakmalı bir pala vardı.

Ebe hanımın çantasıyla evden ayrılması ve üst kattan gelen ağlayan bebek sesi, konak nüfusunun arttığını ve bir paşazadenin geldiğini kesin olarak ortaya döküyordu.

Çetin bir kış geçmişti, nisan ayının on beşinden sonraki öküz soğukları, sitteisevir henüz bitmiş, havalar yeni yeni ısınıyordu. İnsanların kış boyunca kararan gönülleri kırlarda açılan papatyalarla toparlanıyor, kendine geliyordu. Bu güzelliklerle beraber yeni bir nefes de canlanmıştı. Konağın ruhu tazelendi, büyük bir hareketliliğe ev sahipliği yapıyordu. Üçüncü gün dedesi Ezan-ı Muhammedi ardından adını fısıldadıktan sonra, bebeği beşiğine yatırdı. Adının ne olacağına kimse karışmadı, dede kulağına fısıldadıktan sonra, büyük bir merakla ne olarak okudu acaba diyerek ağzının içine baktılar. Dede herkese hitaben,

– Torunumun adı Selim... Yavuz Sultan Selim Han gibi bir Selim olsun. Adını Allah'ın izniyle ben koydum, ömrünü de O verir. Hayırlı bir Müslüman olarak yetiştirmek de hepimize nasip olur inşallah!

Odadakiler bakıştı. Sonra beşiğe eğildi, köstek cebinden çıkardığı kocaman bir Osmanlı altınını kundağına iğneledi.

– İnşallah sünnetini de görürüm, inşallah damatlığını da görürüm, diyerek odadan dışarı çıktı. O'nun arkasından büyük hanım da çok sevdiği ve mühim günlerde bile takmaya kıyamadığı yemyeşil yakut taşlarla işlenmiş kalınca bileziğini gelinin koluna taktı:

– Güle güle büyütünüz, hayırlı olsun, ömürlü olsun, inşallah paşalığını da görürüz, dedikten sonra dışarıya çıktı ve oda boşaldı.

Salim Efendi, eşiyle baş başa kalmıştı, ona göre artık tam bir aile olmuşlardı. Bebeğin sağ salim dünyaya geldiğini haber alır almaz, iki rekât şükür namazını kılmıştı. Şimdi kucağına alabilirdi.

– Önce Yaratan'a sonra sana ne kadar teşekkür etsem azdır sultanım. Ben de küçük bir hediye takdim etmek istiyorum, güle güle kullan.

Hediyesi olan yüzüğü verdikten sonra sıra evladını kucağına almaya gelmişti. Eğildi, büyük bir nezaket ve hassasiyetle, korkarak kucakladı, yumuk gözlerine baktı:

– Artık paşalıktan kurtuldum, esas paşan dünyaya geldi Fatma'm. İsmiyle yaşasın! Güzel isimler koymak lazım. Kullar, öbür dünyada babalarının ve kendilerinin isimleriyle çağrılacakmış. Oğlumun ismi de güzel oldu çok şükür, Salim oğlu Selim!"dedi, bebeği kucağına aldı, daldı gitti.

Bu ne büyük bir mutluluktu, bu ne büyük lütuftu, şükürlerin en büyüğü ile şükretmek istedi. Aileye yeni bir fert gelmişti, soylarını, neseplerini sürdürecek, ocaklarını tüttürecek bir oğul. "Selim'im, dedenin Yavuz gibi olsun dediği Selim'im, sen de bizim soyumuzu sürdürürsün inşallah!' diyerek evladını bağrına bastı, öptü kokladı. Karnı acıktığı için ağlamaya başlayan bebeği usulca annesinin kucağına verdi.

Loğusa bir hafta içinde toparlanmış, ayağa kalkmıştı. Sağlıklı olmasına rağmen, loğusalık kırk gündür denilerek eli soğuk sudan sıcak suya sokturulmayacaktı. Büyük Hanım:

– Mevlidimizi daha fazla geciktirmeyelim, duamızı vaktiyle yapalım, şükrümüzü eda edelim, dediği için bir hafta sonra, semizlenmeye başlayan bahar kuzuları kesildi, kazanlar dolusu yemekler, pilavlar yapıldı, loğusa şerbetleri kaynatıldı. Uzakta yakında olan hısım akrabaya, konu komşuya haber ulaştırıldı, davet edildiler.

Mevlid günü konağın yanından geçen herkese yemek verildi. Açlar doyuruldu, yalıncaklara esvaplar giydirildi, muhtaçların ellerine akçe keseleri tutuşturuldu.

***

Ninnilerle, dualarla sallanan beşik tıngır mıngır yuvarlanıyor, Selim her geçen gün büyüyordu. Üç aylık olduğunda hac zamanı gelmiş, tellal sokaklarda gezmeye tekrar başlamıştı. Sıcaklar hissedildiği için insanlar ara sıra da olsa, kendilerini tutamıyor, soğuk kış günlerini akıllarına getiriyor, on beş on altı sene önce buzlarla dolan Boğaz'ın üstünden yürümeye çalıştıklarını sayıklıyor, ıslık çalan rüzgârı, kurt ulumalarını özlediklerini söylüyordu.

Salim Efendi; kışladan çıktıktan sonra, Zekai Dede'nin sohbetine katıldı, bu akşam da yepyeni bilgiler edindi, imanî yönden kuvvetlendi. Hocasına hacca gideceği müjdesini verdi. Her ikisi de yıllar önce tanışmalarına vesile olan konuşmayı hatırladı ama bunu ağızlarına almadı. Dede çok sevindi, her zamanki gibi pes perdeden konuştu:

– Aslan postunda, gönül dostunda yakışır. Bir sahabi Peygamberimiz'e (s.a.s.) faziletli ameli sormuştu. O da, makbul bir hac, demişti. Bütün Müslümanlar aynı maksat uğrunda oraya koşuşurlar ve orada kaynaşırlar.

Hocası tarafından sırtı sıvazlandıktan sonra evine geldi. Bir çocuk gibi sevinçliydi, mutluluğuna diyecek yoktu, ayakları yere basmıyordu, uçmak için iki kanadı eksikti. Duruşu bunu açığa çıkarıyordu ama ağzını bıçak açmıyordu. Hâlini merak eden pederi ve validesi daha fazla dayanamadı:

– Evladım söyleyeceksen söyle, bir tarafımıza nüzul inecek maazallah, bu kadar nazlanma yeter, dediler.

– Surre-i hümayunla gitmem için saraydan irade çıkmış, ben de vazifelendirilmişim. Yani demek oluyor ki inşallah hacca gidiyorum.

Kısa bir duraklamadan sonra tebrikler başladı:

– Hayırlısı olsun, güle güle gider gelirsin inşallah.

İsmihan Fatma Hanım hem sevinmiş hem üzülmüştü. Bu, aylarca sevgili eşinden ayrı kalması ve bu yalnızlığa tahammül etmesi manasındaydı. Elinden bir şey gelmiyordu, rıza gösterecekti. Yerine getirilecek dinî bir emir olduğu için katlanmak boynunun borcuydu.

Bu süre içinde evladıyla avunur, döndüğünde de büyümüş bebeğiyle hacıyı karşılardı.

Salim Efendi, ertesi gün müjdeyi vermek için Zencefilci Muharrem Efendi'nin dükkânına uğradı. Çırak ustasının bir yere kadar gittiğini, az sonra geleceğini söylerken Muharrem Efendi kapıda göründü:

– Sefalar getirmişsin Salim Efendi kardeşim, hangi rüzgâr attı seni buralara? Çoktandır nur cemalinizi temaşa eylememiştik. Bizi hasrete düşürdünüz.

– Çoktandır dediğin neredeyse altı yedi ay oluyor. En son hediyenizi almak için fakirhanemize teşrif ettiğinizde görüşmüştük.

– Ev halkı, pederiniz, valideniz nasıllar, inşallah sıhhat ve afiyettedirler?

– Hamdolsun, Allah bu günlerimizi aratmasın. Bir oğul sahibi oldum Allah bağışlarsa, tek değişiklik bu hayatımızda. Bir de en önemlisi hac için vazifelendirildim, hacca gidiyorum. Bu yüzden de çok mutluyum, bunu sizinle paylaşmak için geldim.

– Evladınıza Allah uzun ömürler versin, analı babalı büyüsün inşallah, çok sevindim. Haccınız da mübarek olsun, bir mani çıkmadan avdet edersiniz. Geçen sene, sizinle hacca gitmek isterim demiştim ya, demek ki nasipte varmış, bazen niyetler dua yerine geçiyor, duanın kabul edildiği saate denk gelmiş Salim Efendi, bendeniz de gitmeye karar verdim, inşallah hayırlısıyla bu vazifemizi ifa ederiz.

– Ben de buna çok sevindim, sizin gibi bir muhterem arkadaşım bana şeref verir.

Muharrem Efendi aldığı hediyeye daha önce defalarca teşekkür etmişti, ancak bu öyle birkaç teşekkürle geçiştirilecek, sıradan bir hediye değildi. Konusu açılmışken yine minnettar olduğunu ifade etmek istedi:

– O hediyeyle bendenize dünyaları bağışladınız efendim, evimin en müstesna yerine, en değerli köşesine astım. Kat be kat bohçaların içine sardım, öptüm öptüm başıma koydum. Kâbe-i Şerif örtüsünün bir parçası dahi benim için dünyalardan kıymetlidir, dünya bir yana, o bir yana. Siz onu benim evime, bendenize layık gördünüz ya ben size neler yapsam azdır, şükranlarımı nasıl ifade etsem azdır efendim, dileyin benden ne dilerseniz!

– Estağfurullah efendim ne demek, size takdim etmek içimden geldi. Ona layık olmak hiçbirimizin haddine değildir. Yaptığımız layık olmak için çaba sarf etmek sadece, muvaffak oluruz inşallah.

– Desenize ökçeleri çektik yola çıkıyoruz öyleyse.

– Haydi hayırlısı, tedariklerimizi tamamlayalım o vakte kadar. Alacak verecek ne varsa halledip herkesle helalleşelim.

– İhtiyarları götürecek misiniz, yalnız mı gidiyorsunuz?

– Onlar borçlarını daha önce ödemiş, bu farzı yerine getirmişti.

– Bendeniz hemşiremi götüreceğim, eniştemi de çocukların yanına bırakacağım.

Bu cümleyi duyduktan sonra, o dakikaya kadar İsmihan Fatma Hanımefendi'yi götürmekte tereddüt eden Salim Efendi, kararını verdi. Üstelik eşi, geçen yıl ne kadar çok arzu ettiğini kendisine kibar bir dille ifade etmişti.

'Bebeğin varlığı engel olmamalı, her türlü imkânı hazır ederim, ha evde oturmuş ha devenin üstünde oturmuş ne fark eder. Davet ettiği misafirlerini kollar, gözetir Yüce Rabbim, inanıyorum ki o bizi zayi etmez.'

İsmihan Fatma Hanım, subay eşinin böyle düşündüğünü ve kesin kararını bilse ne kadar mutlu olurdu. Salim Efendi; günlerdir ölçüp biçerek hesaplar yapmış, boşa koymuş dolmamış, doluya koymuş almamıştı. Zevcesini yanında götürmeyi o da çok arzu ediyordu. Ancak sadece eşinin sorumluluğu yoktu, işin içinde biricik evladı da vardı. Kervanların yollarda karşılaştığı bedevi saldırılarını biliyordu, çekilen sıkıntılardan haberi vardı, endişeleri o yüzdendi. Arkadaşlarından bazıları;

"Bebeğin küçük, müracaat et, bu sene mazeretin olduğunu, vazgeçtiğini söyle, su görününce teyemmüm bozulur." dedi.

"Olur mu öyle şey, bu hâl çaresi değil, Nişan-ı Hümayun, irade çıkmış geri dönüşü yok bunun."diyerek vazgeçemeyeceğini ve kararlı olduğunu belli etmişti. Ayağına kadar gelen nimeti tepmeyecekti, Zencefilciyle konuşmasından sonra kesin kararını verdi:

– Bendeniz de eşim Hanımefendiyi götüreceğim inşallah, bir de küçük paşa, üç kişi gidiyoruz.

Akşam konağa geldiğinde kararını önce peder beye ardından validesi

büyük hanıma söyledi. Büyükler tereddütleri olsa da oğullarının kararına saygı gösterdiler, tedbiri elden bırakmamalarını, sonra Allah'a tevekkül etmelerini, hazırlıklarını eksiksiz tamamlamalarını ve ondan sonra yola çıkmalarını söylediler. Bebeğiyle odasında olan gelin, haberi en son duyan oldu ve ruh hâlini ifade edecek kelime bulamadı.

– Gül zamanı geçmeden aşiyana girmek lazımdır paşa beyim, sonradan figan etmek beyhudedir, Allah tuttuğunu altın etsin!

Yollardaki bedevi baskınları yüzünden uzun süre kararsız kaldığını söyleyen eşine verdiği cevap, kendi kararlılığını çok güzel ifade ediyordu:

*"Canımı canan eğer isterse minnet canıma*
*Can nedir kim anı kurban etmeyem cananıma"*

– Bendenizi mahcup ettiniz sultanım, siz böyle düşündükten sonra bana söz söylemek düşmez.

***

Merasimler geçen seneki sırasıyla tekrarlanmaya başladı. Yine tellallar çıktı, şehrin köşe bucağını birer birer dolaştı, adım atılmadık sokak, basılmadık taş bırakmadı. Sağır sultan bile, Mahmil-i Şerif'in Recep'in on beşinde, Ayrılık Çeşmesi'nin önünden hareket edeceğini duydu.

Çarşıdaki dükkânlar yine tıka basa doldu. İhramlar alındı, yolluklar yapıldı. Feraşet çantalarına konulacak hediyeler günler öncesinden tedarik edildi, surre alayına teslim edildi. Aynı titizlik içinde binek hayvanları satın alındı. Bazıları Şam'a kadar atla, oradan sonra deveyle gitmeyi tercih ettiğinden at aldı. Ağır da gitse, devenin üzerindeki hevdecinde daha rahat olacaklarını düşünen hanımefendiler bu çöl hayvanında karar kıldı.

Şehirdeki heyecan, günler öncesinden ayyuka çıktı. Dört beş haneden birinde, bu yolculuğa niyetlenen şanslılar vardı. Ölümlük-dirimlik ayırdıkları paraları denkleştirmiş, hac parası olarak vermişlerdi.

Paşa Bey işi çok sıkı tuttu, tembih üstüne tembihler yaptı. Alınacakların çoğunu kendisi hazırlattı.

– Emzikli bir hanımla yola çıkıyorsun evladım, yiyeceğini bol al, azıksız yola çıkanın iki gözü el torbasında olur unutma. Fazla fazla al, ziyan olur diye düşünme, sen yiyemezsen birilerine verir hayır dua alırsın.

İlaçlarını yanından eksik etme. Kısaca ne lazımsa hepsini al! Bu yolculuk sabır yolculuğudur unutma, ne kör kuyular ne boş kırbalar göreceksin. Birbirleriyle didişen nice hırsızlar göreceksin. Her zaman 'hacı sabır, hacı sabır' diyeceksin.

Babasının dedikleri doğrultusunda hareket etti. Tedbirini eksik etmedi, ihtiyaç listesini eline aldı. Önce hayvanlardan işe başladı, hem deve hem bir aygır satın aldı. Devenin üzerine; tepesinde sağlam bir gölgeliği bulunan, güneşe, yağmura, kum fırtınalarına aman vermeyen, çok rahat bir hevdec yaptırdı. Konaktaki odalarından farkı olmayacak şekilde; içini şilteler, minderlerle döşetti. Yeri geldiğinde deveye, yeri geldiğinde ata bineceklerdi. Eşinin ve minicik evladının, Hak yolunun bu küçük yolcusunun çok rahat etmelerini istiyordu. Yiyecekler, bebeğin eşyaları fazla fazla alındı. Bebek için bir bakıcı istemediğini söyleyen eşinin bu arzusuna saygı gösterdi. Çok sevinçliydi, gideceğine bir türlü inanamıyordu, rüyada gibiydi. Her dakika şükrediyordu:

*Ey yüceler yücesi, ey Hazret-i Âlemin*
*Hamd ediyorum sana haccını nasip ettin.*

Konağın sessiz ve boş bir odasına kapanmış, âdeta inzivaya çekilmiş gibi bunları söylüyordu. Kalan sayılı günler de birbiri ardınca geçiverdi. Ayrılık zamanı, yola çıkma vakti geldi. Salim Efendi saraydaki merasimde bulunmak zorundaydı, o yüzden refikası İsmihan Fatma Hanım ve oğulcuğunu; paşa dedesi ve büyükannesi, konaktaki yardımcılarla beraber Ayrılık Çeşmesi'ne kadar götürecek ve orada kendisine teslim edecekti.

Uykusuz, heyecanlı geçen bir gecenin sabahında namaz kıldılar, dualar ettiler ve erkenden, ortalık ışır ışımaz yola çıktılar. Sokaklar tedbirli davranmak isteyenlerle dolmuştu bile. İskelede bulunan irili ufaklı sandallar, çekdiriler salkım saçak insan ve eşya yüklü olarak hareket etmeye hazırdı. Onlar halat toplamadan karşı kıyıdan gelenler yanaşma telaşı ve gayretindeydi.

Bu yıl da Haremeyn'e gönderilecek surre için, bir gün önce darüssaade ağası tarafından, defterdar, reisülküttap ve nişancıya özel tezkireler gönderildi ve törende hazır bulunmaları kendilerine hatırlatıldı, hatta ihtar edildi. Resmî kıyafetli davetliler saraya geldi. Padişahın kubbe altına gelmesinden sonra merasim başladı. Dördüncü Murad Han hilatler giydirdi, ihsanlarda bulundu. Kızlar Ağası devenin yularını tuttu, Surre eminine

teslim etti. Baş tacı edilen Name-i Hümayun surre emininin elindeydi, göz alıcı Mahmil-i Şerif üç defa padişahın huzurundan geçirildi.

Surre devesinin üzerine oturtulan Mahmil-i Şerif iki kısımdan ibaretti ve çok muhteşemdi. Mahmil kuşağı yarım kulaç genişliğindeydi. Üst tarafı kırmızı, alt tarafı mavi atlas kumaştandı. Her bölüm inci dizileriyle süslenmiş ve alt ucu saçaklarla bezenmişti. Üst kısmına Ayete'l Kürsi, alt kısmına Dördüncü Murad'ın adını veren bir kitabe süslü bir şekilde işlenmiş, nakşedilmişti. Mahmil askıları ipek dokuma olan mavi canfesten yapılmıştı ve altı taneydi. Üzeri gümüş ve altın renginde ipliklerle işlenmişti. Bu güzel nakışta kelime-i tevhid vardı. Ortadaki askı sancak direğine geçirilecek biçimde delik yapılmıştı. Mahmil devesinin başlığı ve koşum takımları, mahmil örtüsüyle aynı renkteydi. Başlık el ayası genişliğinde bantlardan yapılmıştı. Meşin bantların üzerine aynı renk atlas kumaş kaplanmıştı. Bu kumaş da başlıkta olduğu gibi, altın ve gümüş renkli tellerle işliydi. Rumi ve hatayî motiflerle bezenmişti.

Gösterişli mahmil, heybetiyle arz-ı endam ediyordu. Deve, adım attıkça her tarafından raptedilmiş olan mahmil düzgün bir ahenkle öne arkaya sallanıyordu. Bu havaleli mahmil o kadar uzun bir yolu bu şekilde aşamazdı. Hem bu yüzden hem yollarda kirlenmemesi, zarar görmemesi için, Mahmil-i Şerif toplanacak, itinayla tahtaları sökülecek, torbalarında, sandıklarında saklanacaktı. Yeni bir şehre gelindiğinde tekrar hazırlanacak ve bu muhteşem görüntü halka sunulacaktı.

Ağızları mühürlenmiş keseler, sandıklar, Mekke şerifine gönderilen nameler surre eminine teslim edildikten sonra sandıklarla surre develerine yüklendi. Önde surre emini, arkada Mahmil-i Şerif hazırdı. Şeyh efendiler, imamlar aşr-ı şerif okudu, dualar etti, akkamların nakkareleri eşliğinde sarayın avlusu terk edildi.

Surre emini bir tevazu kumandanı edasıyla atındaydı. Arkasındaki değerli kervan, Ayrılık Çeşmesi'nden kendilerine katılacak hac yolcularıyla beraber, bir mesuliyeti taşıyordu. Yükü çok ağırdı. Beytullah'a, Medine'deki Kabr-i Şerif'e, hatimler, salâvatlar ve selamları, şeriflere, seyyidlere sunulacak hürmeti, saygıyı götürüyordu. Kervanın her bir yolcusu dünya gözüyle bir büyük vuslata ermek için yollara düşmüştü. O vuslatın bir anına, ömürlerini vermeye razıydılar, öyle bir fedakârlığa cömertçe

hazırdılar. Yaratan'ın davetine koşuyorlardı. Yağmur, çamur, çöl, fırtına arasında yol bulmaya gidiyorlardı. Bu niyetle Beşiktaş'a geldiler.

Surre Emini Latif Paşa, geçen sene de aynı görevde bulunmuştu. Hac kafilesini hiçbir aksilik çıkmadan, kimsenin burnu dahi kanamadan İstanbul'a ulaştırmaya muvaffak olduğu için yine görevlendirilmişti. Aslında Surre emini; bir sene mülkiyeden, bir sene askeriyeden dönüşümlü olarak tayin ediliyordu. Latif Paşa'nın başarısı bu kuralı bozmuştu. Üst üste iki sene asker bir kişi surre emini olarak seçilmişti. Mekke yollarını daha önceden birkaç defa arşınlamıştı. Emrindeki ordunun her türlü ihtiyacını, masrafını o karşılayacaktı. Kese onun elindeydi, bütçeden o sorumluydu. O bir tek kuruşunu boşa harcatmayacak basirette ve ahlâkta, miri malını koruyan ve gözeten değerli bir devlet adamıydı.

Surre emini olduğu kendisine bildirildikten sonra, akkambaşı ve emrindeki akkamlardan meydana gelen bir grup evine kadar gelmiş, allı yeşilli bayraklar ve tüylerle bu evi güzelce süslemişti. Boyunlarındaki davul ve nakkarelerle de tempolar tutmuş, eminin bu vazifesini tebrik eder mahiyette kutlamalar yapıp oyunlar oynamıştı. Surre Emini Latif Paşa tarafından kendilerine verilen bahşişlerini ve hediyelerini aldıktan sonra, Allah müyesser duaları ağızlarında, yine davul ve nakkarelerini çalarak evden uzaklaşmışlardı. Onların arkalarından evin önünden geçenler de başlarını çevire çevire bir hâl olmuş, bu süslü tabloyu beğenerek seyretmişler, demek ki bu sene Surre Emini yine Latif Paşa olmuş, demişlerdi.

Oldukça yaşlıydı ama tecrübe sahibi, görmüş geçirmiş biri olması yüzünden İrade-i Seniyye tekrar çıkmıştı. Tecrübeler kazanırken çektiği hayat yükü omuzlarını çökertmiş, sırtını kamburlaştırmıştı. Bembeyaz sakalının üstündeki başına, sarığı hürmetle oturmuştu. Bu seferki yolculuğa kalabalık aile efradından; refikasını, kızını, damadını, torunlarını da yanında götürüyordu. Yüzbaşı Salim Efendi gibi onları önceden Ayrılık Çeşmesi'ne göndermişti. Merasimin ardından Üsküdar'da kendileriyle buluşacaktı.

Saraydan çıktıktan sonra, yol boyunca halkın sevgi ve muhabbet gösterileriyle selamlandılar. Resmî elbiseli atlı on iki çavuş, arkasında on iki zaim, bunlardan sonra yaya olarak altmış baltacı, iki müjdecibaşı, sekiz kapıcıbaşı, sonra surre emini ve kethüdası, etrafları sarılmış yedek develer, onların arkalarında para ve hediye taşıyan katırlar vardı.

Kendilerini seyretmek için yol kenarına dizilenlerin hayranlığını kazandılar, dualarını aldılar.

Beşiktaş'tan bindikleri çekdirinin kaptanı olan paşaya, daha önceden yazılı bir emir gönderilmişti. Bu emir üzerine görev alan kaptan, bu değerli yükü dualarla Üsküdar'a geçirdi. Mahmil çekdiriden indirilmeden, surre emini işlemeli, kıymetli hilatını (kaftan) kaptana giydirerek teşekkür etti.

Üsküdar Meydanı ana baba günüydü. Devlet erkânı kalabalık bir heyet tarafından karşılandı. Cadde boyunca dizilen meraklı halkın arasından geçirildi. Paşa Kapısı'na getirildi, Aziz Mahmud Hüdai Efendi Dergâhına, oradan İbrahim Ağa Çayırı'na ve Ayrılık Çeşmesi'nin önüne gelindi. Hacca gidenler, akraba, eş ve dostuna burada veda ettikleri, bu çeşmeden son olarak birer maşrapa su içtikleri için bu çeşmeye bu ad verilmişti. Yine Padişah Dördüncü Murad Han, Bağdat Seferi'ne çıkarken burada konaklamış ve bu çeşmeden eğilerek avuçlarıyla su içmişti.

Ayrılık; eş ve dostla vedalaşmak manasında görünse de aslında, dünya nimetlerinden uzaklaşmak, buradaki malı mülkü, makamı serveti, bir çırpıda elinin tersiyle bir kenara itivermek, onlardan ayrılmak manasında, Yaratan'ın emrine koşmaktı. Bu ayrılık kutlu bir kavuşmaya kapı aralıyordu, vuslatın başlangıcı oluyordu. Biri biterken diğeri başlıyordu, bir ayrılık bir vuslata, zemzemin neşvesine vesileydi. Ayrılık çeşmesi bir bakıma kavuşma çeşmesiydi. Ölüm de aynı şey değil miydi? Tükendi zannedilen ömür, ebedi olarak devam edecek ahretteki hayata, bir başlangıca yol almak değil miydi?

Salim Yüzbaşı, ailesini, refikası hanımefendiyi onca kalabalık arasında buldu. Annesi, babası ve konaktaki görevlilerle helalleşerek vedalaştı. Paşa dede ve büyükhanım yeni kavuştukları torunlarından ayrılacakları için üzgündü. Bebeği defalarca kokladıktan sonra annesinin kucağına verdiler. Hacca niyetlenen diğer yolcular da; gidip dönmemek, dönüp bulmamak var diyerek akraba, eş ve dostlarından helallik istedi ve son defa birbirlerine sarıldı.

Surre alayı tekbirler, besmeleler eşliğinde emin adımlarla yola çıktı. En öndekilerin hareketinden saatler sonra arka sıradakiler yola düzüldü.

Silah ve cephaneyi taşıyan develer bir yanda, askerler, subaylar bir yandaydı. Salim Yüzbaşı, çok mutluydu, atının dizginlerini çekerken hac için niyaz ediyordu:

*'Yol bulup gelin!' demen dinimin icabıdır,*
*Zatının yüce emri başımızın tacıdır.*

*Mısralar dilsiz kalır, ne kelime ne beyti,*
*Bu sırlı yolculuğun anlatılmaz niyeti.*

*Sırların ortakları, onlar da lal olmuştur,*
*Lebaleb bir semada nurlar ile dolmuştur."*

Hac kervanı, Mekke'ye kadar elliyi aşkın menzile uğrayacaktı. İlk durak yerleri Kartal, son menzilleri Mekke olacaktı. Bu güzergahı ana hatlarıyla zihninden geçirdi:

"Kartal, Gekbuze (Gebze), Sapanca, İznikmid (İzmit), Akhisar, Lefke (Osmaneli), Söğüd, Eskişehir, Bolavadin, Akşehir, Ilgın, Konya, Karapınar, Ereğli, Ulukışla, Gülek Boğazı, Adana, Misis, Kurt Kulağı, Payas, Balan (Belen), Antakya, Hama, Humus, Şam-ı Şerif, Muzayrib, Ma'an, Hediyye Eşmesi, Medine-i Münevvere, Bedr-i Huneyn, Rabiğ ve Mekke-i Mükerreme."

Surre Emini Latif Paşa, bu vazife kendisine verildiği andan itibaren harcamalarını kuruşu kuruşuna yazdığı bir surre defteri tutmaya başladı ve bu defterin en baş sayfasına surre katibinden şöyle bir not düşmesini istedi:

"Surre-i Hümayun emaneti uhde-i bendeganeme ihale ve ihsan buyrulduğu andan, Mekke-i Mükerreme'ye vusul ve mahal-i mübarekeden Der-sa'adet'e duhul-ı ubeydaneme değin bi'l-cümle vukubulan masarifat defteridir ki ber-vech-i ati zikr olunur."

Daha Kartal'a gelmeden bir sürü harcama yapmış ve her kalemin ücretini deftere geçirmişti. Bu harcamalar arasında; mum, balmumu, fener, hediyelik çakılar, enfiye kutusu, şerif hazretlerine yelpaze, Urban çocuklarına yalancı yüzükler, yemeni, kelle şekeri, mathara, hekim eczası, sabun, elbise, ihramlık bez, tenbegü, kahve, tütün, nal, mıh, çadır, kaşar peyniri, sucuk, pastırma, hediyelik saatler, hil'at ve kürkler vardı.

Harcaması için yetkisine verilen her kör kuruşun vebali üzerindeydi. Bu her kuruşta da tüyü bitmemiş yetimin hakkı olduğunu çok iyi

biliyordu. "Keseme, devlete ait olan miri malı girmesinden ve bunun hesabını verememekten Allah beni korusun." diyerek bu konuda itina gösteriyordu.

Kervandaki hayvanlar tutturdukları ritmi bozmadan adımlarını atıyordu. Subaylar, askerler, memurlar, surre personeli, deve ve at seyisleri, lamba taşıyıcılar, sucular, yatakçılar herkes kervandaki yerini bulmuş, usul ü erkânına göre ilerliyordu.

Salim Yüzbaşı biraz görev yerinde duruyor, biraz İsmihan Fatma Hanım'ın devesini gözlüyordu. Ana oğul tahtırevana büyük bir huzur içinde kurulmuştu. Selim bebek; atlas kundağının içinde mışıl mışıl uyuyor, kendisini konaktaki beşiğinde zannediyordu. Devenin rahvan yürüyüşü kuş tüyü bir döşekte yatıyormuş hissini verdiğinden gıkı çıkmıyor, sadece karnı acıktıkça, belli belirsiz bir şekilde mızırdanıyordu. Bu duruma sevinen İsmihan Fatma Hanım, eşi nasıl olduklarını sorduğunda:

– Hamdolsun, Allah dağına göre kar veriyor, keyfimiz yerinde elhamdülillah, diyordu.

Aslında keyfi pek yerinde değildi. Yola çıktıklarından beri, oturduğu hevdecin öne arkaya sallanmasıyla meydana gelen sarsıntıdan içi dışına çıkmış, istifra edecek hâle gelmişti. Azık torbasında bulunan çıkından bir tutam kuru naneyi ağzına almış ve içini ferahlatmıştı. Konağın bostanındaki karıklarda diz boyu taze naneleri mis gibi yetişmişti. Onlardan birkaç yaprak çiğneseydi, bulantısı daha çabuk geçerdi. Ancak böylesi uzun bir yola dayanmayacak olan taze sebzeler yerine, torbalarına kurularını koymuşlardı. Kuru nane de aynı tesiri yaptı ve ağzında mis gibi bir koku bıraktı. Hac yolculuğu sabır ve tahammül gerektiriyordu. Zahmeti ne kadar çoksa, ecri o kadar yüce oluyordu. Ondan bundan şikâyet etmenin, mübarek hizmete niyetlenenlerin şanına hiç yakışmayacağını çok iyi biliyordu. Kayınpederi olan paşa babası da yola çıkmadan önce defalarca hem kendisine hem eşine; hacı sabır, hacı sabır cümlelerini diline pelesenk ederek kulaklarına nakşetmişti. Daha işin başındaydılar, bu uzun yolculukta başlarına neler gelecekti kim bilir?

İkindi namazı için mola verildi. Hayvanların üzerinde yolculuk etmeye alışık olmayanlar, özellikle de hanımlar belli etmeseler bile içlerinden derin bir oh çekti. Develerde olanlar az sarsılmıştı, at ve katırları

tercih edenlerin daha çok hırpalandıkları yüzlerinden okunuyordu. Genellikle Şam'a kadar atla gitmeye, ondan sonra çöl hayvanı deveye binmeye karar verenlerin sayıları fazlaydı.

Binitlerini sağlam kazıklara bağladılar, ibrikleriyle abdestlerini tazelediler. Ön taraf; alay imamının nezaretinde, arkadakiler kendilerinin meydana getirdiği cemaatlerle namazlarını eda etti. İlk defa mola vermenin acemiliği ve şaşkınlığıyla ne yapacaklarını bilemediler. Daha fazla vakit kaybetmeden hazırlanmaları birinci top atışıyla duyuruldu, ikinci top atışı gidiyoruz ihtarıyla da yola koyuldular.

Akşam olmasına bir iki saat kala konakladılar. Geceyi burada geçirmek, sabah namazından sonra yola revan olup Sapanca'ya daha sonra İznikmid'e varmak niyetindeydiler. Atlarından, develerinden inenler yine rahatlamıştı. Çocukların acıktıkları, yoruldukları ara sıra kulaklara takılan ağlamalarından anlaşılıyordu. Çok hareketli ve telaşlı geçirdikleri bir günün sonuna yaklaşıyorlardı. Çadırcılar, uzunca direklere çadırlarını geçirdi ve gecenin karanlığı çökmeden hazırlandılar. Gece boyunca deliksiz uyumalı ve doğan güne zinde başlamalıydılar. Zira hayvan sırtında geçecek ikinci bir koca gün onları bekliyordu. Mutfakçılar, yemeklerini pişirmek için alelacele ocaklarını kurdu. Sonra da erzakçıların Gebze tarlalarından aldığı ve yol boyunca ayıkladıkları okkalarca taze fasulyeyi pişirmeye koyuldular.

Salim Efendi, yatacak yerlerini hazırladı. Aslında yerleri hazırdı. Dinlenmesi için, "ıh", diyerek çökerttiği devenin üzerindeki tahtırevan, her ikisinin de yatmasına yetecek kadar genişti. Salim Efendi yaptırdığı ustaya sıkı sıkı tembihlemiş, hatta başında dikilip ölçülerini takip etmişti. İşini başlayınca boşlamamıştı. Alınacak mesafe uzundu, gidecek olanlar bir hanımefendi ve küçücük masum bir bebekti. Rahat etmeli ve yol boyunca hırpalanmamalıydılar.

Uyanmış olan oğlunu sevdi, okşadı, birlikte akşam yemeklerini yediler. Yolda geçirecekleri ilk gece olduğu için, son bir defa etrafı kolaçan etmek istedi. Kısa bir süreliğine İsmihan Fatma Hanım'dan izin istedi, atını mahmuzlayarak dizginlerini çekti.

Geceleyecekleri yeri hazırlayanlar, sofralarını açmış yemeklerini yiyordu. Atlar, katırlar da dümdüz ovaya serilmiş, ağızları yem torbalarında azık peşindeydiler. Sakin, durgun, ılık bir yaz akşamıydı. Sabaha

çok vakit vardı. Yola çıktığına hâlâ inanamayanlar tatlı bir şaşkınlık içindeydi. Sevinçten içi kalkanlar, boğazı düğümlenenler tıkanmış bir şey yiyemiyor, yeni kararmaya başlayan gökyüzünü, etraftaki dingin telaşı, huzuru seyrediyor, bir yandan da hazırlandıkları akşam namazından önce tesbihlerini çekerek Âlemlerin Rabb'ini zikrediyordu.

Aileleriyle gidenler bir aradaydı. Eşlerini götürmeyip yalnız olarak yola çıkan beyefendilerden birkaç tanesi birleşmiş, nevalelerini ortaya dökmüş, Allah ne verdiyse karınlarını doyuruyordu. Yoldan kal, yoldaştan kalma diyerek koyu bir sohbette, yeni arkadaşlıklarının tadını çıkarıyorlardı.

Surre Emini Latif Paşa; aile fertlerinin bindiği at ve develeri uygun gördüğü yerlere yerleştirmiş, kervanın develerini de emniyete aldırtmış, yaşlı gözleriyle etrafı kontrol ediyordu. Alayda görevli olanların maaşları, Mekke emirinin maaşı, Mekke'nin ileri gelenleri ve çöl Araplarına ayrılan paralar, Mekke ve Medine'deki darülacezelerin hisselerine ait paraları taşıyan develeri güvenli yerlere çektirmişti. Onun da karnı acıkmış, ama henüz yemeğini yememişti. Akşam namazından sonraki geniş zamanda yenmesini istediğinden talimatını o şekilde vermişti. Burası ilk konak yeriydi, Dersaadet'ten çok uzak da değildi, emniyet içindeydiler. Gidecekleri yollar boyunca, gözden uzak olacakları nice menzillerde ne meçhul hadiseler, ne idüğü belirsiz adamlarla karşılaşacaklardı kim bilir? O yüzden duasını eksik etmiyor, kımıl kımıl kıpırdayan dudakları 'Ya Hafız' lafzını ağzından düşürmüyordu. Zira bir koca alayı, uçsuz bucaksız bir kervanı arkasına takmış, mesuliyetini omuzlarına almış götürüyordu.

"Beni mahcup etme Allah'ım, bana güvenip bu vazifeyi verenlerin ümitlerini boşa çıkarma Allah'ım, himayem altındaki bunca insan ve hayvanın bir kılına dahi zarar gelmesinden onları sen koru Allah'ım! Senin sonsuz hazinen boş çevirmez kulları, çünkü sence malumdur bunlar hac yolcuları!"

Yanındakilerin duyacağı bir sesle yaptığı duasını bitirir bitirmez Yüzbaşı Salim Efendi'yi gördü.

– Kervanın ön tarafında ne var ne yok Salim Efendi, asayiş berkemal mıdır?

– Evet kumandanım, elhamdülillah her şey yolundadır.

Subaylardan bazıları kendilerine ait görevlerini yapmış, Latif Paşa'nın yanında bir araya toplanmıştı. Mübarek bir sefere çıktıklarının şuurundaydılar. Şanlı ordularıyla katıldıkları daha önceki seferlerden farklıydı bu yolculukları. Hareketlerine dikkat ediyor, bundan böyle yanlış yapmamaya, örnek olmaya azami çaba sarf ediyorlardı. Surre Emini Latif Paşa da bu titizliklerini fark etmiş, onları yüreklendiriyordu:

– Şimdiye, bu yolculuğa çıktığımız âna kadar olan yanlışlarımız geride kaldı muhteremler, bundan sonra ya hayır konuşun ya susun. Bir karıncayı dahi incitmekten çekinin, basübadelmevti, herkesin ayaklanıp birbirinden hesap soracağı, hakkını alacağı günü unutmayın, unutmayın da adımlarınızı ona göre atın! Bu hususta sen ne dersin Yüzbaşı? Güzel sözlerinle ruhumuzu yıka biraz.

– Ruhlarımız yaratıldığında bizler Yüce Rabbimize söz vermiştik. Ancak kısa zamanda bunu unutup yanlışlara düştük bildiğiniz gibi:

*Elestü bi Rabbiküm buyurmuştun ya hani,*
*Rabbiniz değil miyim, diye sormuştun yani.*

*Biz de evet diyerek, bela demiştik tabi.*
*Yanında boyun eğip, olmuştuk birer sabi.*

*İşte ondan sonradır, şaşırıp kaldık yolda,*
*Sözümüzü unutup, yanlışlar yaptık burda.*

*Biz elest meclisine, ah keşke dönebilsek,*
*Doğru dürüst davranıp, günahlar işlemesek.*

*Musibetler yaşadık, çok geçmeden aradan,*
*Asi olmasak Rabbim, sensin ulu Yaratan.*

*Rızanı gözetince, rahmetlerine daldık,*
*Nimetler denizinde, kusursuz yaratıldık.*

Latif Paşa ve subaylar da bu pişmanlığı yaşıyordu. Yanlıştan dönmenin de bir erdem olduğuna inandıkları için bu nimeti fırsat biliyorlardı.

– Muhterem subaylarım, hac yolculuğu da bir nevi elest meclisidir, mahzun olmayın. Yani 'Ey yüce Yaratan'ımız sen bizim Rabbimizsin.' deme ve ondan sonra da bunu unutmama ve her an hatırda tutmamız için bir kurtuluş ve af vesilesidir. Üstelik de dinî bir emri ve farzı ifa

etme seferidir. Şu kervanın içinde bulunan her zat bilsin ki çok büyük bir talih yakalamıştır, dilinden duasını düşürmesin. Dilsiz de olsa kâmil insan belli olur derler amma senin kemalatın dilinle ortaya çıkıyor, Allah ilmini arttırsın Salim Efendi.

Zekai Dede'nin bir sene içinde, kendisine çok şey kazandırdığını, devam ettiği derslerin bu yolculuğun azığı olduğunu daha iyi anladı. Evet, hac ibadeti bir farzı yerine getirmek maksadıyla yapılan bir yolculuktu. Ancak o yolculuk için gerekli ilmi kazanmak da onu bütünlüyordu. Zira gezilecek yerleri, uğranılacak mekânları tanımadan ziyaret etmek, manasına, ruhuna inememek demekti. O zaman bunca meşakkat boşuna çekilecek, yapılanlar suya yazı yazmaktan öteye geçemeyecekti. Bütün öğrendiklerini çevresindekilerle paylaşmak ve onlara da aktarmak niyetindeydi. Böyle yapmazsa bencilce davranmış olacağını düşünüyordu. Manzum olarak anlatması da dinleyenlerin daha çok dikkatini ve ilgisini çekiyordu.

Surre imamı, akşam namazı vaktinin geldiğini haber verdikten sonra yüksekçe bir yere çıktı ve gür sesiyle ezan okudu. Orta kısımdan ezan sesini duyan ikinci imam ve daha gerilerden işiten üçüncü imam da ezanlarını okudu. Çünkü kervan çok uzundu, arkadaki yolculara da ezan sesini duyurmak lazımdı. İşini gücünü bırakanlar bir araya toplandı, namaz için saf tuttu. Akşam namazından sonra surrede görevli subaylar, askerler, memurlar, fakir yolcular, yemeklerini yedi, karınlarını doyurdu. Yatsı namazına kadar herkes serbest olarak istirahat edebilirdi. O vakti de tamamladıktan sonra sadece nöbetçi askerler ayakta kalacak, diğerleri huzur içinde uykuya çekilecekti.

Surre Emini Latif Paşa, Surre Nazırı Hasan Efendiyle beraber etrafı kontrol etmeye karar verdi.

– Hasan Efendi, herkesin yerleştiğini gözlerimle görmeden gözüme uyku girmez. Gel bir çırpıda dolaşıverelim.

– İyi dersiniz paşam, ancak bir çırpıda dolaşıverilecek bir kervan değil bu, ucu bucağı yok biliyorsunuz. Yarısını ben gezeyim, kalan yarısını da siz. O zaman yatsıya kadar tamamlayabiliriz, aksi mümkün değildir.

Nazır doğruyu söylüyordu, paşa sesini çıkarmadan atına yaklaştı. İkisi de atlarına bindiler. Latif Paşa'nın atı yardımcısı tarafından yediliyordu. Bir iki subay da arkalarından onları takip ediyordu.

Tek tük yanan mum ışıkları etrafına toplananlar, alçak sesle konuşuyordu. Gecenin durgunluğu ortalığa çökmüştü. Gün boyunca ağlayan, bağrışan çocukların sesleri kesilmiş, çoğu uykuya dalmıştı. Uyanık olan bazı haşarılar hâlâ annelerinden bir şeyler isteme peşinde olarak dil dökmekteydi.

Surre Emini Latif Paşa, cılız bir fenerin ölgün ışığı yanında iki büklüm eğilmiş birinin, o zamana kadar duymadığı güzellikte Kur'ân-ı Kerim tilavet ettiğini işitti. Tecvidin kusursuzluğuna hayran kaldı. Atının yularını tutan yardımcısına eliyle, devam etme, dur işareti yaptı. Usulca atından indi, fenerin arka tarafına geçip saygıyla diz çöktü. Başı önde bu ziyafetten nasibini almaya başladı. Dinleyeni olduğu için, yarım cüz daha okuyan zat sonra bitirdi, mushafını kapadı, öpüp başına koydu. Karanlığın içinden uzanan bir el mushafı aldı, bezden kılıfına yerleştirdi. Kur'ân okuyan efendi toparlandı ve yanına gelenlere selam verdi:

– Selamünaleyküm beyler, sefalar getirdiniz.

Karanlıkta gelenlerin kim olduğunu seçememişti, dikkatle baktığında Latif Paşa'yı tanıdı ve sonra ilk söylediğini tamamlarcasına:

– Hoş gelmişsiniz paşam, şerefler bahşettiniz, nasılsınız?

– Aleykümselam hazret, sefalar bulduk. Lakin beni de dinleyenleri de perişan ettiniz, ruhumuzu ihya ettiniz. O ne muhteşem bir kıraatti, Allah sizden de sizi yetiştiren hocalarınızdan da razı olsun. Zatınız gibi bir kıymeti bizlere sunduğu için Allah'a da hamdolsun.

– Âmin, âmin, âmin… Bildiğiniz gibi, 'Yüce Allah (c.c.) geceleyin Kur'ân okuyan birine kulak verdiği kadar hiçbir şeye kulak vermez.' Hadis-i Şerif'i önemlidir. Okunan Kur'ân'ı dinlemek de farzdır, dinlediğiniz için sizden de razı olsun.

– Bendenize hem sesiniz tesir etti hem de son okuduğunuz surenin manası.

– Evet en son Mülk Suresi'ni okudum. "Ne yücedir O ki, mülk onun elinde ve O, her şeye gücü yetendir. O ki ölümü ve hayatı takdir edip yarattı. Sizi imtihana çekip şunu bildirmek için ki, hanginiz amelce daha güzel. Hem O güçlüdür, bağışlayandır. O ki, yedi gök yaratmış, birbiriyle uyumlu! Göremezsin, o Rahman'ın yarattığında hiçbir düzensizlik. Haydi! Çevir gözünü! Görebilir misin hiçbir bozukluk, bir kusur?

– İsm-i âlinizi bağışlar mısınız efendim.

– Estağfurullah efendim. Bendeniz Veysel.

– Veysel Efendi kardeşim, vazifeniz nedir, nerelerde yetiştiniz, kimlerden ders aldınız? Akşamın bu dar saatinde istirahat vaktinizi almış olmayalım, arzu ederseniz yarın sohbet ederiz.

Veysel Efendi olur mu öyle şey, ne demek manasında hareketlendi:

– Şeref duyarım ne demek paşam. Nasıl olsa yatsıyı bekleyeceğim. Mühim dersiamların elinde yetiştim. Çocukluğumda bir parıltı görmüş olmalılar ki bir yanda ailem, bir yanda hocalarım peşimi bırakmadı, çok disiplinli ve sıkı bir şekilde çalıştırarak beni hafız yaptı. Bendeniz Fatih Medresesi'nde yani sizin anlayacağınız Sahn-ı Seman'da müderrisim efendim. Çok arzu ettiğimiz için dinimizin beş farzından biri olan hac vazifemizi, hanımım ve oğlumla birlikte eda edelim istedik. Bir de kıymetli Osman Efendi kardeşim var. Nasip olursa yolumuz Haremeyn'e inşallah!

Kendisiyle tanışmaktan şeref ve gurur duyduğunu söyleyen surre emini, hayırlı akşamlar dileyerek Müderris Veysel Efendi ve çömezi Osman Efendi'nin yanından ayrıldı.

– Daha ilk akşamdan paşa hazretleriyle şerefyab olduk Osman Efendi, bu ne talihtir, haydi hayırlısı!

Fatih Medresesi'ne girdiği ilk günden itibaren Müderris Veysel Efendi'nin, talebelerin hizmetini gören, aynı zamanda ilim tahsili de yapan çömez Osman Efendi, oldukça ağırbaşlı, kendi hâlinde bir yaradılışa sahipti. İş görür ve çalışırken kişiliğine tezat teşkil eden bir çeviklik sergiliyor, leb demeden leblebiyi anlıyor, yaptığı işi kaşla göz arasında bitiriyor, kendisini takip edenleri de hayretler içinde bırakıyordu. Senelerdir Veysel Efendi'nin yanından ayrılmamış, medresedeki her işini görmüş, ilmi çalışmalarında gözü kulağı, eli ayağı olmuştu. Bu yüzden Müderris Veysel Efendi kendisini kardeşi gibi sever, korurdu. O da değer verildiğini bilir, hiçbir zaman bu sevgiyi kötüye kullanmaz, her davranışıyla layık olmaya çalışırdı. Çok az konuşur ama ağzını açtığında kendisini dinletmesini bilirdi.

– Şerefyab olmamızın vardır bir hikmeti efendim, arılar bal yapacak çiçeği çok iyi tanırlar. Kıymetli hocam, bendenize sual edecek olursanız, bu kafilede zat-ı âlinize bir vazife verileceğine delalettir derim.

– Kıymetli çömezim, ilim yolunun bendesiyiz, ne vazife verilirse evelallah hazırız! Bildiğimizi kardeşlerimizle paylaşmazsak o bilginin kime hayrı dokunur?

– Geri kalan kısmı subaylarla sen dolaş Nazır Efendi, benden bu kadar, diyen Latif Paşa, çadırına döndü. Yatsıyı kılıp ince şilteden meydana gelen yatağına kendini zor attı. Her şeyin normal seyrinde devam ettiği raporunu veren yardımcısının son sözlerini duymadı ve hemen uyudu.

***

Sabah namazından sonra yola çıkılacağını, alayı baştan sona gezen haberci akşamdan duyurmuştu. Yine bu haberci, börtü böceğe, yabani hayvanlara, yılana çıyana karşı dikkatli olmaları konusunda herkesi uyarmış, tembihatta bulunmuştu. Her şeye rağmen bu hayvanlardan zarar gören yahut hastalanan olursa alayın hekimine başvurabileceklerini de eklemişti.

Alışık olmadıkları değişik yataklarda yatanların, sabah kalk topuyla uyandıklarında her tarafları ağrıyordu. Evlerinde olsalar çoktan öfleyip püflerlerdi ya, herkes yanındakini; hacı sabır, hacı sabır diyerek ikaz ettiği için bu konuda kimsenin ağzını bıçak açmadı. Döşeyiciler akşam namazından önce kurdukları çadırları büyük bir ustalık ve maharetle, muntazam bir şekilde topladı. Paketleyiciler bu yükleri, develerin sırtlarına yerleştirdi. Namaz sonrası ağızlarına aldıkları birkaç lokmayla yetindiler ve yolcu yolunda gerek düşüncesiyle, atılan ikinci topla birlikte, en öndekiler başı çekerek hareket ettiler. Arkası birer birer çorap söküğü gibi geldi, zincirdeki halkalar misali peşpeşe sıralandılar. Dünden beri herkes yerini bellemiş, kimin önünde kimin arkasında gittiğini öğrenmişti. Bazen yerini kaybedenler, sıramı kaçırırım telaşına kapılarak atlarını kamçılıyor, develerini dürtüklüyordu.

İsmihan Fatma Hanım bütün gece bebeğini kollamış, açıldıkça üstünü örtmüştü. Yaz akşamı olsa da gecenin serinliği vardı. Üstelik yaşlıların dediği gibi, 'uyuyanın üstüne kar yağar'dı, onun için örtündüler ve gökyüzündeki yıldızları seyrederek uyudular. Kervan hareket eder etmez, refikasını terk eden Salim Yüzbaşı, görev yerine geçti.

Alaydaki bütün resmî görevliler yolculara güven vermek için parça parça kervanın arasına dağılmıştı. Askerlerin de bir kısmı kıymetli yükleri korumakla görevlendirilmiş, geri kalanları münasip aralıklarla dizilmiş ilerliyordu

Salim Efendi giderken birisinin kendisine seslendiğini fark etti, kulak kabarttığında aynı ses tekrarlanıyordu:

– Yüzbaşı kardeşim, Salim Efendi kardeşim sabah şerifleriniz hayrolsun!

Salim Efendi sesin nereden geldiğini kestirmek için sağa sola bakınırken:

– Boz atın üstündeyim, arkandaki üçüncü attayım, bak elimi sallıyorum, hah şimdi gördün işte, diyen şahsın Zencefilci Muharrem'den başkası olmadığını anladı.

– Ben de bugün sizi arayıp bulayım diyordum, gökte ararken yerde buldum. Hamdolsun afiyetteyiz sizler nasılsınız, kerimeniz nasıl, bir arzunuz olursa söyleyin hâl yolunu bulmaya çalışırım.

– Eşiniz hanımefendinin de ablama ihtiyacı olursa biz buradayız. Üç tane evlat yetiştirdi ne de olsa bu hususta tecrübe sahibidir, seve seve yardım eder.

– Şükranlarımı kabul buyurun, şimdi ön tarafa gidiyorum, molalarda görüşürüz, selametle kalın.

Kiler emini askerleri teftiş etmiş geri dönerken Salim Efendi'yle karşılaştı:

– Gebze'den katılan otuz kadar kişiyi alayın sonuna ilave ettim, sayıları çok fazla değil, Surre Katibi'yle de kayıtlarını yaptık.

– Bu vazifeni bi hakkın ifa ediyorsun, kiler emini olarak muvafıksın bence. Seni Ayrılık Çeşmesi'nde de takip ettim, bu kanaatim o zaman da aynıydı.

– Beni âdem kahr ile zapt olur, hilm ile olmaz, derler ben böyle düşünmüyorum. Mülayim davranmak herkesin hoşuna gidiyor, zulmetmenin manası yok, tatlı dil yılanı deliğinden çıkarmıyor mu? Arada çıkan külhanilere de işaret koyuyorum ve onlar bana giydirmeden ben onlara külahlarını ters giydiriyorum, mesele bundan ibaret Salim Efendi.

– Keramet buyurdunuz, doğru söze ne denir.

Onlar konuşurken Surre Emini Latif Paşa, akşam yarım bıraktığı teftişine devam etmek için kır atıyla yanlarından geçti ve başıyla her ikisini selamladı. Arkasına alayın bütün subayları takılmıştı. Yüzbaşı Salim Efendi de atını geri döndürdü ve teftiş kafilesine katıldı.

Hava sıcaktı, görünüşe göre gün boyunca şiddetini daha da arttıracaktı. İhtiyarlar ıslatıp başlarına yerleştirdikleri tülbentlerin, sarıkların birini alıp diğerini koyacaktı. Hatta sularını daha az sıkacak ve böylece hemen kurumalarına mani olacaktı. Bebekler günün en sıcak saatinde kesinlikle uyutulacaktı. Tahtırevanların gölgelikleri güzelce kapatılacaktı. Allah'tan tedbirli davranıp su testilerini, güğümlerini, ibriklerini iyice doldurmuşlardı. Sıcak şiddetini çok arttırırsa kim bilir belki de öğle namazı saatinde verilen mola uzatılabilirdi. Bu karar surre emininin iki dudağı arasındaydı, icap ederse yapardı.

Direkleri ve süsleri sökülen Mahmil-i Şerif en önde, Sancak-ı Şerif'i taşıyan deve arkasında, Dördüncü Murad Han'ın gönderdiği nameyi ve kıymetli hediyeleri, para sandıklarını taşıyanlar onların arkasında, yanlarında ikişer sıralı askerlerin korumasında yol alıyordu. Para sandıklarını götüren develerden en öndekinin sırtındaki tahtaya raptedilmiş, on beş yirmi tane çıngırak vardı. Hayvan adım attıkça onlar da ahenkli sesler çıkarıyordu.

Güneş yükseldikçe sıcağı ortalığı kavurmaya başladı. Ağaç bulunmayan kuru, çorak ve boş arazilerden geçerken sıcağın sıkıntısını hissediyor, koca koca çınarların, meşelerin bulunduğu hıyabanlarda yol alırken içleri ferahlıyor, bu ağaçları dikenlere rahmet okuyorlardı. Kervan yolcularından başka dallarında şakıyan çeşitli kuşların da keyfine diyecek yoktu. İspinozlar, sakalar, serçeler, saksağanlar, kargalar küme küme dalların arasına saklanmış, karşılıklı ötüşüyor ve birbirlerine nazire yapıyordu. Üstleri renk renk hareli, benekli kelebekler kısacık ömürlerine aldırmadan kanat çırpıyor, oradan oraya uçuyordu.

Latif Paşa ağırdan almış, maiyetiyle alayı teftişe devam ediyordu. Akşam tanıştığı Müderris Veysel Efendi'nin atıyla kendi atı yan yana geldiğinde başını çevirerek selam verdi. Veysel Efendi de paşayı gördü, selamını aldı:

– Demek ki, 'Kıyametin kopacağını dahi bilsen elindeki ağacı dik!' emrini bunun için buyurmuş Peygamberimiz. Şu güzelliği görüyor musunuz paşa hazretleri.

– Belli efendim, 'Biriniz elinde bir hurma fidanı varken kıyametin kopacağını anlasa bile, yine onu diksin.' buyruluyor Hadis-i Şerif'te. Ağacı çok olan yerde kıtlık olmaz, ağaçsız memleket duvaksız geline

benzer. Şu dallardaki hoşluğa bakın. Her biri dalıyla gürlüyor, kurda kuşa börtü böceğe yuva oluyor. Biz insanlara gölge oluyor, meyvesi, yemişi azık oluyor. Faidelerini bir saymaya başlasak akşamı ederiz. Kaşığımız, hamur teknemiz, evimizin damı, arabamızın tekerleği, beşiğimiz, tabutumuz hep ağaçtandır. Allah dikenlerden razı olsun efendim.

– Bu sadakayı cariyedir Emin Efendi Hazretleri. İnşaallah diken şahısların amel defterleri bu ağaçlar durduğu sürece kapanmayacak, ondan faydalanan her canlı için sevaplar yazılacaktır hanelerine.

– Üç beş yıl önce, Vezir Emirguneoğlu, kendisine Boğaziçi'nde hediye olarak verilen bahçenin ağaçlandırılmasına bendenizi de davet etmişlerdi. Bu fakirin Nehr-i Aziz dediğimiz Boğaz'ın güzelleşmesinde ufak bir hissesi olmuştur elhamdülillah.

– Ne saadet efendim ne saadet, hayrınız kabul olsun inşallah.

Kısa bir zaman sonra mola verdiler ve surre alayının yolunu bekleyen İznikmidliler (İzmit) için Mahmil-i Şerif devesini süslediler. Merak ve heyecan dolu gözler Beytullah'ı görür gibi oldu. Arkasından el sallarken de veda etmenin hüznünü yaşadı.

Hıyabanın biri bitiyor, diğeri başlıyordu. Bu manzara verimli, sulak topraklara yaklaştıklarını, hatta içinde olduklarını işaret ediyordu. Çünkü Sapanca Gölü'ne yaklaşıyorlardı.

Salim Efendi'nin arkasından Zencefilci Muharrem'in ablası Zeynep Hanımefendi, İsmihan Fatma Hanım'ın ziyaretine geldi. Yolun uzunca bir kısmını, aynı hevdecin içinde sohbet ederek geçtiler. Selim bebeğin gece mızmızlandığını, bunun da biraz kendisini üzdüğünü, canını sıktığını söyledi Fatma Hanım.

– Bebekler çok narin ve naziktirler, bu yüzden çok kollamak lazımdır. Anne sütü emdikleri için aynı şekilde kendinize de dikkat etmelisiniz. Zira emdiği süt vasıtasıyla sizdeki bir rahatsızlık ona geçecektir. Ben tahmin ediyorum ki dün sizin de pek keyfiniz yoktu. Mesela hiç üşütmemelisiniz, özellikle de ayaklarınızı hep sıcak tutmalısınız, çorapsız kalmamalısınız. Ninelerimizin sarf ettiği her sözde bir hikmet vardır Fatma Hanım kardeşim. Ne diyorlar, ayağını sıcak tut başını serin, düşünme derin derin. Ayak üşürse sütte gaz hasıl olur, bebek de sancılanır. Loğusayı kırk gün kollayın derler. Niçin, mutlaka malumatları vardır. Bunların hiçbirini yabana atmamak lazımdır. Atasözleri başımız üstüne kardeşim.

– İkazlarınız için müteşekkirim. Dün hava çok hararetliydi, çoraplarımı çıkarmıştım, üstelik de birkaç defa soğuk suyla abdest almıştım, şimdi anlaşıldı, besbelli ondan. Her zaman beklerim sizi, bana hemşirelik (kız kardeş) yapınız, yol gösteriniz. Salim Efendi bebeğin büyütülmesine bir yardımcı teklif etmişti, kabul etmemiş, sonradan pişman olmuştum. Zira bu mesuliyet, tecrübesiz bir anne için hiç de görüldüğü kadar kolay değilmiş, insan işin içine girince daha iyi idrak ediyor. Çok şükür Allah sizi çıkardı karşıma, artık gözüm korkmadan bu yolculuğa devam edebilirim. Yoksa her adımda endişe duyuyordum.

– Seve seve gelirim, ben de iki laf edecek bir arkadaş arıyordum, Selim bebeği sever, evde bıraktığım çocuklarımın hasretini biraz telafi etmeye çalışırım.

Sapanca Gölü kenarında, öğle namazı için verilecek molaya kadar konuşmalarına devam ettiler. Zencefilci Muharrem Efendi ablasını almak için geldiğinde de vedalaştılar.

***

Gölün parıldayan suları, tam tepelerindeki güneşe selam durmuş gibiydi. Nerede öttükleri, hangi çalının ardında oldukları belli olmayan ağustos böcekleri, kulakları tırmalayan cırıltılarıyla etrafı inletiyordu. Kavurucu sıcak ilkbaharın tazeliğini silmiş süpürmüşse de etraftaki çiçeklerde renklerin bayramı vardı. Buğdayları henüz tarlada olan köylüler bir an önce harmanı kaldırmanın telaşındaydı.

Surre Emini Latif Paşa, alayı durduracağı yeri belirledikten sonra, ‘kervan dursun’ emrini verdi. Artık molalarda herkes ne yapacağını öğrenmişti. Hayvanların yularları gevşetilecek, yemleri, suları verilecek, sağlam kazıklara, ağaçlara bağlanacak, dinlenmeleri temin edilecekti. Onları hacca götürecek bu hayvanlardı, gözbebekleri gibi bakmak zorundaydılar, yoksa hac hülyaları hayalden öteye gidemezdi. Az sonra öğle ezanı okunacak, ardından yemek yenilecek ve biraz istirahat edilecekti. Suyu bitenler sularını dolduracak, ayakları uyuşanlar kısa yürüyüşler yaparak kenetlenmiş dizlerini açacaktı. Dar bir mekâna saatlerce tıkılmak zorunda kalan çocuklar avare avare oraya buraya koşturacaktı. Bir eksiği ve ihtiyacı olanlar şimdilik, etrafındaki eşinden, arkadaşından bunu temin etmeye çalışacaktı. Yola henüz çıkıldığı için eksikler fazla değildi ve herkesin kendisine yetecek kadar azığı vardı. Daha ilerideki

menzillerde, kervanla birlikte giden pazar kurulacaktı. Ancak bunun için henüz erken sayılırdı.

Daha dün bir, bugün ikiydi. Salim Yüzbaşı'nın hem amiri hem ahbabı olan Adil Binbaşı, evini ve çocuklarını özlemişti. Her akşam vazife dönüşü hanesinde yaşadığı huzurlu tabloyu hatırlamış, yüreği akmıştı. Ailesi onun her şeyiydi, onlarla hayata dokunuyor, yaşadığının farkına varıyordu. Salim Efendi'ye:

– Ne iyi ettin de aileni de getirdin, ben yanıma almadığıma çok pişmanım. Sana akıl hocalığı yapmış, bu sene gitme ertele, gidersen de küçücük bir çocuğu götürme demiştik. Bu konuda sen haklı çıktın yüzbaşı.

– Akşamın bu saatleri hüzün çalar gönüllere derdim be Adil Binbaşı'm. Sen de hepten güpegündüz, ortalık kavrulurken yanmaya başladın, güneşin ateşi içini kavurdu herhalde, bunun başkaca izahı yok.

– Ne dersen kabulüm, dostun attığı taş baş yarmaz. Ben sana hâlimi arz ettim arkadaşım.

– Haydi, gel gidelim, benim oğlanı sev, kendi oğulcuklarını sevmiş kadar ol.

Selim bebeğin ise ateşi yükselmiş, Salim Efendi sabahtan beri ortalıklarda görünmemişti. İsmihan Fatma Hanım'ın üzüntüsü ve telaşını gören yol arkadaşlarından bir hanım, yanına gelerek bebeği kollarının arasına aldı:

– Bu masumda nazar var, dedikten sonra çakır gözlerini süze süze nazar okumaya başladı:

– Elesin melesin, yedi köyün köpeği yüzünü yalasın. Bu nazar çıksın gitsin. Bir nazar iki nazar, at tingilder, un tozar, çıksın gitsin bu nazar!

İsmihan Fatma Hanım ne yapacağını şaşırmıştı, yapmayın, demeye fırsat bulamadı:

– Bana biraz su ver bakayım, diyen komşu kadın çatlak ellerine doldurduğu yarım avuç suyu parmaklarının arasından akıtarak Selim'in yüzüne serpiştirdi. Dökülen suyla irkilen bebek ağlamaya başladı. O sırada Salim Yüzbaşı yanında arkadaşı Adil Binbaşı'yla birlikte geliverdi. İsmihan Fatma Hanımefendi toparlandı. Telaşlı hâlini gören Salim Efendi, biricik bebeğinin hasta olduğunu anladı. Kucağında çocuk tutan hanımın da bir şeyler yaptığını sezdi. Fatma Hanım:

– Nazar okudu, ateşi var.

– İyi yapmış, Felak ne Nas sureleri nazara çok iyi gelir, inşallah nefesi kuvvetlidir de şifa bulur.

Bir tekerlemeyle işi geçiştirmiş olan hanım, yaptığına öfke duyulacağı telaşıyla bebeği İsmihan Fatma Hanım'a verdi ve oradan uzaklaştı. Yüzbaşı, elini bebeğin alnına koydu, ateşler içinde yanıyordu. İlk defa başlarına böyle bir şey geliyordu, şimdi ne yapacaklardı, durdu ve düşündü. Sonra Zencefilci Muharrem Efendi'nin hemşiresi aklına geldi.

– Biraz bekle sultanım, ben şimdi geliyorum, dedikten sonra Adil binbaşıya döndü:

– Haydi kumandanım gidelim de tecrübeli bir anne getirelim, dedi.

Gelen Zeynep Hanım gayet sakindi, bebeğin ateşli olduğunu anlayınca koyu bir ağaç gölgesine taşıdı. Önce kundağını çözdü, zıbınlarının iplerini söktü, göğsünü açtı. Küçücük bir leğenin içine doldurduğu suyla yüzünü ellerini, ayaklarını yıkadı. Ateşi devam etse de rahatlayan bebeğin yüzü gülmeye başladı. Suya batırdığı bir tülbent parçasıyla minicik eklem yerlerini ovuşturdu. On beş yirmi dakika sonra bebeğin mışıl mışıl uyuduğunu görünce zıbınlarını toparladı, gevşek bir şekilde kundakladı.

Genç anne ve baba rahatlamıştı. Bebek tahtırevanın içinde bulunan yatağına yatırıldı. Küçük hastayı merak edip ziyaretine gelen Adil Binbaşı amcası da uzaktan gözleriyle sevmekle yetindi. Belki gerçekten nazar değmiştir diyen babası Salim Efendi, Felak ve Nas Surelerini okuyarak yüzüne üfledi.

***

Surre Emini Latif Paşa, maiyetindeki subayları bir araya getirdi o saate kadar geçen zamanın bir durum değerlendirmesini yaptı. Gördüğü yanlışları, eksiklikleri söyledi, alınacak tedbirleri ve yapılacakları sıraladı, hepsine ayrı ayrı talimatlar verdi, bazılarının görev yerlerinde değişiklikler yaptı.

Sıraladığı eksiklikler, yanlışlar maddiyatla ilgiliydi. Esas kafasını kurcalayan ve yerine getirilmesi icap eden, olmazsa olmayan bir eksiklik vardı ki o mutlaka tamamlanmalıydı. Bu alay 'iman' taşıyordu, yükü çok ağırdı. Bu sefere çıkanlar bunun şuuru ve idraki içindeydi. Yolculuklarıyla ilgili bu azıklarını, nevalelerini almış olmalıydı. Ya

içlerinde almayanlar varsa, işte onların sorumluluğu da surre emininin omuzlarındaydı. Latif Paşa böyle değerlendirdi ve kendisini bu azığı tamamlamaya memur etti. Beytullah'ı görmeye gidiyorlardı. İlk mabedin önünde namazlar kılacaklar, güzel dinlerini kendilerine tebliğ eden Resulullah'ı Kabr-i Şerif'inde ziyaret edeceklerdi. Bedir, Uhud, Hendek Savaşlarının yapıldığı yerlerde o ruhu soluyacaklardı. Hazreti Âdem'le Havva'nın Cennet'ten ilahi görevlendirme ile çıktıktan asırlar sonra buluştukları yer olan Cebel-i Rahme tepesini, Arafat'ı görecek ve haccın Arafat demek olan o mübarek mekânında bulunacaklardı. Kısaca oralarda nelerin cereyan ettiğini, neler yaşandığını bilen de vardı içlerinde bilmeyen de. 'Müsait olan mola yerlerinde, sohbet tarzında küçük küçük konuşmalar yaparsak, ben de iç huzuru duyarım ve vazifemi, mesuliyetimi yerine getirmiş olurum böylece. Bilmeyenler öğrenir, bilenler bildiklerini gözden geçirir ve tekrarlamış olurlar.' diye düşündü. Yanı başında duran yüzbaşına hitaben:

– Salim Efendi herkes yemeğini yedi, karnını doyurdu. Lakin ruhlarını da doyurmak bizim vazifemiz olsun. Bu sözüm yanlış telakki edilmesin, maneviyat konusunda her zaman eksikliklerimiz olabilir. Bu yaşıma rağmen benim de bilmediğim hususlar vardır. Yolcuların içlerinde çok bilgili olanlar, müderrisler, din âlimleri var. Bugünden başlamak üzere uygun olan mola yerlerinde bu muhteremlerden de istifade ederek Beytullah'tan başlamak üzere, Efendimiz Resulullah'ı, doğumundan itibaren vaktimiz elverdiğince kısa sohbetler, konuşmalarla yolculara tanıtmaya çalışalım. Gayret bizden, yardım Allah'tan olsun inşallah! Bundan böyle alayın hâcesi (hocası) olunuz. Ne dersiniz, sizce münasip midir?

– Yardımcı olmaya gayret ederim. Çok isabetli olur efendim, insan bildiği yüce varlıkları, başta Yaratıcı'mız olmak üzere, daha iyi tanır, daha çok sever, niçin sevdiğini de daha iyi kavrar. Sonra bizden duyduklarını başkalarıyla paylaşır, böylece geniş bir kesim hissedar olur bu mühim konu ve bilgilerden, bu da az şey sayılmaz. Lakin hâce lakabı bendenize pek ağır geldi. Fazl ü kemal sahibi olmayı iktiza eder, teveccüh buyurdunuz.

Lâtif Paşa, başını öne arkaya salladıktan sonra iki elini yana açtı, kararlı bir ifadeyle,

– Münasiptir efendim, gayet münasiptir, dedi.

Diğer subaylardan da görüşlerini ifade edenler oldu, Latif Paşa'nın dedikleri oy birliğiyle tasdik edildi. Salim Efendi'nin hâce lakabı kulaktan kulağa, dilden dile yayıldı.

– Öyleyse bugün, şimdi haberciler dolaşsın bunu duyuralım, gölün kenarındaki meydanda cemaati toplayın, sohbet yapılsın. Sohbet sırasında sıcağın da tesiri azalmış olur, bitince de yola çıkarız.

***

Toplantı haberini duyanlar soluğu meydanda aldı. Kimi bastonuna dayanarak geldi kimi çocuğunun elini sımsıkı kavrayarak. Yürümekte zorluk çeken büyük hanımlar, kızları ya da gelinlerinin kolunda sallana sallana geldikleri koyu gölgeye yerleşti. Surre Emini Latif Paşa sohbet edecek heyetin başında, Müderris Veysel Efendi, Yüzbaşı Salim Efendi ve diğer zevat yanındaydı. Latif Paşa niçin toplandıklarını ve bundan sonra da münasip zamanlarda böyle toplantılar yapabileceklerini, maksatlarının dinî bilgilerini tazelemek olduğunu hâl diliyle açıkladı. Veysel Efendi mensur bir şekilde bilgi kısmını verecek, izahatlar yapacak, Salim Efendi manzum olarak sözü devralacaktı. Yeri geldiğinde Hadis-i Şerif'lerden eklemeler yapılacaktı. Çünkü Veysel Efendi'nin hadis malumatı çok genişti. Söylediğine göre; Fatih Sultan Mehmed Han Hazretleri, medresesi olan Sahn-ı Seman'a müderris olacak hocaların kütüb-i sitte ile belirli kitapları ezberlemiş olmalarını şart koşmuştu. O zamandan beri de buna dikkat ediliyordu. Sadece kendisi değil, medresedeki müderrislerin hepsi bu vasıflara sahipti. Veysel Efendi kısa bir girizgâhtan sonra konuşmasına başladı:

– Öncelikle ziyaret edeceğimiz Kâbe'nin, yani Beytullah'ın nasıl yapıldığına kısaca temas edelim istiyorum. Hazreti İbrahim'in eşi Sare'den çocuğu olmuyordu. Yaşı da çok ilerlemişti. Hazreti Allah'a (c.c.) dua ediyor ve evlat istiyordu. Sare Hanım kendi kölesi Hacer'i eşiyle evlendirdi. Bu evlilikten İsmail dünyaya geldi. Bir müddet sonra Sare Hanım, Hz. İsmail ve Hz. Hacer'i kıskanır oldu. Onları yanından uzaklaştırmasını söyledi. Allah'tan (c.c.) gelen emir, onları Bekke vadisine götürmesini istiyordu. Bunun üzerine Hz. İbrahim eşi Hacer ve çok sevdiği oğlunu oraya getirmişti.

Ahir ömründe, Allah'ın (c.c.) lütfuyla sahip olduğu İsmail'i, yine

Allah'ın (c.c.) emriyle bugünkü Kâbe'nin bulunduğu yere getirdi, bıraktı ve arkasına dahi bakmadan bu ıssız yerden uzaklaştı. Hacer annemiz bu harekete bir mana veremedi ve arkasından seslendi:

Sözü Yüzbaşı Salim Efendi aldı:

– Bendeniz Yüzbaşı Salim. Müderris Veysel Efendi'nin anlattıklarını hatırda daha kolay kalır, zihinlerinizde daha tesirli iz bırakır düşüncesiyle manzum olarak yani şiir biçiminde arz etmeye çalışacağım:

– Küçücük bir bebekle bakalım neler yapacak, çok merak ediyorum.

*Yanmış, yakınmış Hacer, "Neden getirdin bizi?*
*Ey İbrahim nerdesin, terk ettin ikimizi!"*

*Sonra hemen sustu ve sakinleşti aniden,*
*Cevabını istedi, o kıymetli eşinden.*

*Evet demek istemiş, başını sallamıştı,*
*İkisini Rabbine, emanet eylemişti.*

*"Bunu Rabbim dediyse, inan korur O mutlak,*
*Haydi git güle güle, bizi burada bırak!"*

*İsmail kucağında, kalmış çöl ortasında,*
*Çok ağır bir yük varmış, Hacer'imin sırtında.*

*Çöl kızgın, güneş sıcak, ortalık kavruluyor,*
*Tepeden akbabalar, birer birer konuyor."*

Dinleyenler ürperdi, heyecanlandı ve daha çok meraklanarak can kulağıyla dinledi:

– Allah'ım sen koru onları, kurda kuşa yem olmasınlar, demeye başladılar.

Çömez Osman Efendi, Müderris Veysel Efendi'nin kulağına eğildi:

– Çölün nasıl bir yer olduğunu anlatalım, bilmeyen tahayyül edemez.

Dinleyenlerin aralarında fısıldaştıklarını gören Veysel Efendi:

– Daha önce bu yolculuğa çıkanların malumudur, ama çıkmayanlar bilemez. Günler, haftalar sonra inşallah üzerinden geçeceğimiz çölü göreceksiniz. Çöl ıssızdır, ürkütücüdür, orada güneş yakıcıdır, alevlidir.

Böyle bir manzarada bir anne ve küçücük bebeğinin yalnız kalışını gözlerinizin önüne getiriniz. Anneler kendilerini Hazreti Hacer validemizin yerine koysunlar, bu telaşı daha iyi hissederler.

*"Koruyacaksın bizi, Allah'ım (c.c.) biliyorum,*
*Sana çok inanıyor, tevekkül ediyorum.'*

*Sonra dua dökülmüş, o titrek dudağından,*
*Bir busecik koparmış, yavrunun yanağından.*

*'Şimdi aciz bir kulum, yapayalnız kaldım ben,*
*Hikmetinden sual yok, çok şey gösterirsin sen.'*

*Dudağın ıslatmaya, bir su aramış durmuş,*
*Üç dört adım yürümüş, sonra beş adım koşmuş.*

*Yere koyduğu yavru, hiç durmadan ağlamış,*
*Bağırmış durmuş orda, acıkmış ve susamış."*

– Küçücük bir yavruyla çölün ortasında ne yapacak, aklım alındı, sen yardım et Allah'ım!

– Heyecanlanma, korkma, bunu emreden Rabbim'di, yardımını esirgemeyecek olan da odur, meraklanma!

– Fakir, daha önce bir defa daha hacca gitmiştim, çölün acımasızlığını ve güneşinin kızgınlığını bilirim, o yüzden bu anlatılan manzaranın vahametini gözümün önünde canlandırabiliyorum, siz de tasavvur etmeye çalışın, kendinizi onun yerine koyun, içiniz ürperecek.

*Güneş yakmış kavurmuş, Hacer annem su arar,*
*Aklı küçük oğlunda, bulmazsa içi yanar.*

*Kuyu da yok, su da yok, dönüp geri gideyim,*
*Süt de onu kandırır, bir güzel emzireyim.*

*Adımın sıklaştırmış, nefes nefese koşmuş,*
*Mutlu bulmuş meleği, hayret içinde kalmış.*

*Bir türlü inanmamış, İsmail'i görünce,*
*Ayağın altındaki, boğmuş onu sevince.*

*Sen de elin ve kalbin, Yüce Yaratan'a aç,*
*Cevap verilecektir, kabul olmaz sanma hiç.*

*Kapısı açık her dem, gönlü dolular girer,*
*Hem lezzetini alır, hâlin ortaya serer.*

*Tepinirken İsmail, yerden bir su fışkırmış ,*
*Şaşırmış Hacer birden,"Zem zem!"diye bağırmış.*

Su gibi akan sözlere şaşırdılar, çok beğendiler. Beğenilerini birbirlerinin yüzüne bakarak, başlarını sallayarak, gözlerini fal taşı gibi açarak ifade ettiler.

– Demek ki zemzem böyle fışkırmış, kul sıkışmayınca Hızır yetişmezmiş.

– Kul, 'Ya Rab' deyince, Allahü Teala 'Lebbeyk', buyur ey kulum der.

– Demek ki zem zem, dur dur manasındaymış.

– Ben biliyordum ya, efendi daha güzel anlattı.

– Anneciğim gidince o zemzemden kana kana içir bana.

Salim Efendi konuşmaların bittiğini anlayınca devam etti:

*"Cenab-ı Hak Hacer'e iltifat eylemişti,*
*Kâbe yanında ona, güzel bir yer vermişti.*

*Çünkü Hicr-i İsmail, Kâbe'den sayılıyor,*
*Orada namaz kılan, içte kılmış oluyor."*

Büyük bir zevkle dinleyenler, kızgın çöl ortasında kalan ana ve çocuğun nelerle karşılaşacaklarını merak etti:

– Zemzem fışkırdıktan sonra, susuzluktan kurtulmuş oluyorlar. Bakalım şimdi ne yapacaklar?

*"Az önce çırpınıyor, su için ağlıyordu,*
*Şimdi neşe içinde, anneyi bekliyordu.*

*Yanına gelen melek, suyu ona vermişti,*
*'Allah (c.c.), inananları zayi etmez!' demişti.*

*'Tevekkülün en büyük mertebesi sendedir,*
*Gelen kervana da ver, onları da sevindir.'*

*Kâbe'yi bu oğulla, babası yapacaklar,*
*Dört bir yandan onları, Hacc'a çağıracaklar.*

*Onlar Müslümanlardır, inançları sağlamdır,*
*Gelecek peygamber de İbrahim soyundandır."*

– Bak kardeşim, bizlere çok mühim ve değerli bir bilgi verdi farkında mısın? Peygamberler Hazreti İbrahim'in soyundan, O'nun neslindenmiş.

*"Şimdi bize ölüm yok, su çok büyük bir nimet,*
*Bundan geri buraya, Rabbim kervanlar yönelt!"*

*Çalı çırpı hurmayla, bir saçak altı yapmış,*
*Su dibine çömelmiş, İsmail'iyle yatmış.*

*Allah'ın (c.c.) evi burda, mübarek Hacer korkma!*
*Bu temeller üstüne, kurulur Kâbe şurda.*

*Yıllar sonra oraya, sevgili eşi gelmiş,*
*Ana oğlu görünce, sevinçten mesrur olmuş.*

*'Ey evladım İsmail, ben babanım İbrahim,*
*Sen, mutlak tanımadın, dedin ki bu adam da kim?*

*Yıllar önce bıraktım, sizleri ben çöllere,*
*Susuz kalmamışsınız, etraf dönmüş göllere.*

*Allah'tan (c.c.) gelen nida, öyle emretti bana,*
*İkincisi de geldi, anlatacağım sana.'*

*– Şimdi en mühim kısma sıra geldi, Beytullah'ın yapılmasına yani.*

*"Bir mescid yap burada, diyor Yüce Allah'ım (c.c.),*
*Nasıl karşı gelirim, ben O'nun bir kuluyum.*

*Eski temeli ona, Cebrail göstermişti,*
*Yani Kâbe'nin yeri, bu vahiyle gelmişti.*

*İlk Kâbe temelini, Hazreti Âdem atmış,*
*Gökler ötesi âlem, harca tuğlayı katmış.*

*Oysa ondan çok önce, yeri belirlenmişti,*
*Zira bazı melekler Âdem'e söylemişti.*

*Âdem dünyada yoktu, onlar pek çok kereler,*
*Kâbe'yi tavaf etti, zemininde döndüler.*

*"Bizler sayısız defa, sen yok iken dünyada,*
*Kâbe'yi tavaf edip, dönmüştük de burada."*

*Hacılar tavaf eder, işte bugün orada,*
*Hatırlayıp dururlar, İbrahim'i arada."*

– Öyleyse Hazreti Âdem dahi yaratılmadan önce, etrafında meleklerin döndüğü, tavaf ettikleri Kâbe varmış, yeri belliymiş.

Anlatılanları dinleyenler çok mutlu oldu, bir tek kelimeyi bile kaçırmamaya gayret gösterdiler. Kâbe'nin ne şekilde, hangi emirle yapıldığını öğrenmiş oldular, bilenler bilgilerini tazeledi. Hele şiir diliyle ifade edilmesi coşkularını daha da arttırdı, hoşlarına gitti. Bazı mısraları ikişer defa tekrarlattılar, ezberlemek istediler.

Surre Emini Latif Paşa, bu sohbetten çok zevk aldı ve isabetli bir karar verdiklerini düşündü. Veysel Efendi tekrar söze karıştı ve hacca davetin açıklamasını yaptı:

– İbrahim Aleyhisselam ve oğlu İsmail Aleyhisselam tarafından Kâbe inşa edilmiştir. Rivayetlere göre; İbrahim Aleyhisselam, Mekke'ye son gelişi olan üçüncü seferde, Yüce Allah'ın emri üzerine insanları Hacc'a davet etti. Mekke'den ayrılırken, bu mübarek beldeye veda ederken, Hz. Hacer ve oğlu Hz. İsmail'i son defa görebileceği, Seniyetü'l Veda Tepesi'ne gelmiş ve sonra Kâbe'yi inşa edeceği yere doğru dönüp dua etmiştir:

"Ey Rabbimiz, ben zürriyetimden bir kısmını Sen'in kutsal mabedinin yanında, ekin bitmez bir vadide yerleştirdim. Ey bizim Rabbimiz, namazı gereğince kılsınlar diye böyle yaptım. Ya Rabbi, artık insanların bir kısmının gönüllerini onlara doğru yönelt, onları her türlü ürünlerden rızıklandır ki Sana şükretsinler!" (İbrahim 14-37)" dedi.

Dinleyenler arasında, gözyaşı dökenlerin sayısı artıyordu. 'Bu nasıl bir davettir Allah'ım. Davet edersin de biz gelmez miyiz! İşte yollarına döküldük, emrine icabet için geliyoruz Allah'ım, koru ve gözet bizi Allah'ım, menzile ulaşalım inşallah!' İçlerindeki çağlayanın coşkusunu dışa vurup kendi kendilerine böyle söyleniyorlardı.

– İnşallah nasip olur da o mübarek mekânlara varacak olursak, say yaparken Hazret-i Hacer, Hazret-i İsmail ve Hazret-i İbrahim zihnimizde yürüyeceğiz. Orada bunları kısaca tekrar hatırlatacağız sizlere.

Sohbetin sonuna gelinmişti, konuşma sırası Surre Emini Latif Paşa'daydı:

– Değerli hac yolcuları, bu konuşmalardan hissedar olduğunuzu tahmin ediyorum. İçinizden keşke bitmeseydi diyorsunuz. Ancak kat edilecek çok uzun bir yolumuz var. Bahsi geçen o mübarek mekânları tanıtmaya devam edeceğiz. Ayrıca bunları bilmenin önemine vakıf olmanızı, arkası gelecek diğer sohbetlerimizde sizlere kazandırmaya devam edeceğiz. Sadece bugünlük bu kadar, şimdi herkes muntazam bir şekilde usulet ve suhuletle yerine gitsin ve yola çıkmak için hazır olsun, dinlediğiniz için de hepinize müteşekkiriz.

Zencefilci Muharrem Efendi, ablası Zeynep Hanımla birlikte bu güzel sohbeti pür dikkat dinlemişti. Dağılırken yeşilliklerin arasından uzanan bir başın sahibini tanır gibi oldu. Bakışlarını keskinleştirdi, bu kişi, iki feraceli hanımla birlikte kendisinden yara merhemi alan Çengelköylü müşterisiydi. Heyecanlandı, yüzünü ateşler bastı. 'O ay yüzlü goncasını da beraberinde getirdi mi acaba?' diye düşündü. Oturduğu yerde dizlerinin üstünde yükseldi, yanındakileri de tanımaya çalıştı. Etraf çok kalabalık olduğundan bilemedi.

Konuşmasını bitirdikten sonra, bugünkü çalışmasına şimdilik ara veren Surre Emini Latif Paşa; ailesine, kısa süreliğine de olsa onlar yatana kadar zaman ayıracaktı. Yola çıktıklarından beri, hanımını, kızını, damadını, hele torunlarını gördüğü saatler sayılıydı. Diğer yolculardan farklı davranmıyor, kimsenin onların imtiyazlı olduklarını zannetmesini istemiyordu. Bu adil davranış biçimini hayatının düsturu edindiğinden ailesi de yadırgamıyordu zaten. Onların ihtiyaçlarını damadı hallediyor, çok mecbur kalmadıkça Latif Paşa'yı rahatsız etmiyordu. Herkes gibi kendi hayvanlarında yolculuk ediyor, kendi yemeklerini yiyor, yapılan sohbetlere katılıyor, döşeyicilerin kurdukları çadırlarda geceliyorlardı. Şimdi de toplantıya katılanlarla beraber dönüyorlardı.

Ağlamaktan hayrı kalmayan nineler, gözyaşlarını sildikleri sırılsıklam tülbent uçlarını sallayarak, bastonlu dedeler ellerinin tersiyle yanaklarındaki son damlaları sıvazlayarak, çocuklar, 'Şimdi nereye gidiyoruz anne.' diye zıplayarak atlarının, develerinin başına gitti. Etraf bir anda ana baba gününe dönmüştü. Zencefilci Muharrem ne kadar

çabaladıysa da görmek istediklerine bir türlü ulaşamadı. Ellerini, yüzlerini yıkayanlar biraz ferahladı, hareket için hazırlandı.

Önde Mahmil-i Şerif, arkasında Sancak-i Şerif ve çıngırak seslerini etrafa yayan diğer develer başı çekti. Kervan yolcuları da kıpırdadı. Birer ikişer Sapanca Gölü ve Sakarya Nehri arasındaki bereketli tarlalarda çalışan köylülere el sallayarak yola düzüldüler.

Kiler Emini, ayağı aksayan bir merkeple gitmeye çalışan fukarayı ikinci defa geri kaldığı yerden toparladı. Daha önceki konak yerinden hareket ettiklerinde de geride kalmış, onun gayretiyle kervana yetişmişti. Bu sefer yine arkalardaydı. Bu hızla giderse kervandan kopacak ve yetişmesi de mümkün olmayacaktı. Kiler Emini yanına yaklaştı:

– Ey muhterem kardeşim, topal eşekle kervana karışılmaz. Hangi akla hizmet bu hayvanla yola çıktın? Bu şekilde gidebileceğini mi zannediyorsun? La havle vela kuvvete…

– Gidemesem de yolunda ölürüm ya beyim.

Onlar konuşurlarken kervanın son yolcusu da gözden kaybolmuştu. Baktı ki bu böyle olmayacak:

– İn merkebinden aşağı, dedi.

Mahcup yolcu hayvanından atladı.

– Yüklerini de boşalt.

Merkebin iki yanına sallandırdığı heybeleri indirdi. Kiler Emini de atından indi, yerdeki eşyaları kendi atına yükledi. Ayağı aksayan merkebi olduğu yerde bıraktı.

– Sen de arkama bin bakayım, alaya yetişelim.

Mahmuzlanan atla beş on dakika içinde kervana yetiştiler. Kiler Emini, her hâlinden yoksul olduğu anlaşılan yolcuyu, diğer fakir hacıların bulunduğu atlardan birine yerleştirdikten sonra rahatladı:

– Haydi, bir daha geride kal da görelim.

– Allah razı olsun beyim, devletimize zeval gelmesin inşallah.

Bu yoksul hacıları, Şam'dan sonra ikişer ikişer bir deveye taksim etmeyi tasarlayan Kiler Emini, şimdi de askerleri teftiş etmeye gidiyordu.

Bu sakat hayvanlı yolcuyu ilk menzil yerinde fark etmişti ama belki

toparlanır, sonradan uyum sağlar, kendi işini kendi halleder diye düşündüğünden umursamamıştı. Ancak iş başa düşmüş ve bunu da şimdilik halletmişti. Kararlaştırılan menzillere hep vaktinde ulaşmalıydılar. Aksi halde üç beş saat buradan, üç beş saat öbür konak yerinden sarkar, sonra onlar toplanarak yekun teşkil eder ve kervan da hesap edilen vakitte Şam'a varamazsa önce Surre emininden sonra da kendisi gibi sorumluluğu olan her bir görevliden ciddi ciddi hesap sorulurdu. O yüzden gözünü dört açmalıydı, vazife kutsal, yükü ağırdı.

Çok biçimsiz bir vakitte hareket etmişlerdi. Yola çıkmayıp ikindiyi bekleseler bir türlü, beklemeyip çıksalar bir türlüydü. Böyle bir kararsızlıkla yola çıkmayı tercih ettiler. İkindi molasından sonraki menzil yerleri Sapanca yakınlarıydı. Karanlık basmadan varmak ve yerleşmek arzusundaydılar. O yüzden kimsenin gerilerde kalmaması lazımdı. Geride kalanlar da az önce olduğu gibi hemen toparlanmalıydı.

Yakıcı güneş bir ara bulutların arasına girdi, oh ne güzel oldu, gözlerimiz kamaşmayacak demelerine kalmadan gökyüzü, irice yağmur tanelerini sicim gibi indirmeye başladı. Yağmurun başlamasıyla birkaç dakika içinde bitmesi bir oldu. Dinen yağmurla birlikte, bütün renklerin arz-ı endam ettiği güzel bir gökkuşağı çıktı, başlarına bir taç gibi konuverdi. Yağmurla serinleyen yolcular gökyüzündeki güzellikle mest oldu:

– Bakın bakın göğe bakın, alaim-i semaya bakın.

– Gördünüz mü ebemkuşağının renklerini, âlemin güzelliklerini fark ettiniz mi?

– Rabbim ne kadar revnakdar, ne kadar muhteşem, hamd ü senalar olsun yarattıkların için, hizmetimize sundukların için, gözlerimize serdiğin bu emsalsiz tabloya elhamdülillah. Ve bunu idrak edecek bir zihin verdiğin için de elhamdülillah.

Yaz sıcakları azaltsa da suyu yine bol olan Sakarya Nehri'nin cılız, ince kolları şırıl şırıl akıyordu. Bu şırıltı ruhlarını okşuyor, farkına varıp dinleyenleri rahatlatıyordu. Tepelerinden geçen kuşların sesleri bu nağmeyi tamamlıyordu. Köhnemiş tahta köprülerin üstünden geçtiler, artık yol olmaktan çıkmış, tümsekleşmiş toprak yığınlarını atlayarak geride bıraktılar, dağ bayır aştılar. Ağızlarından köpükler çıkan develer hönkürerek, atlar, katırlar derinden derinden kişneyerek, bıkmadan usanmadan, emin ve kararlı yollarına devam etti.

Bakışları, önlerinde giden hayvanları takip etti, elleri su dolu gügümlerini ağızlarına götürdü. Yaşlıların gözleri kapanacak gibi olsa da yanındakilerle konuştu uykularını açtı. Bir yumuşak yatak olsa da başımızı koysak diye iç geçirenler oldu. Bir anlık gaflete dalanlar; 'İyidir iyidir, böylesi daha iyidir, gurbette taşa yaslanmayan, evdeki hasırın kıymetini bilmez.' diyerek rücu etti.

Zencefilci Muharrem Efendi; son mola yerinden sonra yolda mı gidiyordu, havada mı uçuyordu karar veremedi. At üstünde miydi, bulutların üstünde miydi bilemedi. Bütün benliğini garip bir heyecan kaplamıştı. Hemşiresi Zeynep Hanımla her şeyi konuşuyordu, ama böyle bir konuyu açmasına edebi müsaade etmedi. Çok düşünse, çok yutkunsa da nafile, yapamayacaktı. 'Dur bakalım, pederini önüme çıkaran Rabbim eğer nasipse kızını da çıkarır, gün doğmadan neler doğar.' diyerek heyecanın da güzel olduğunu, yaşama sevincini arttırdığını düşündü.

'Bu bir aşksa ki daha önce hiç başıma gelmemişti, kavuşmadığım sürece devam eder, kavuşursam aşk olmaktan çıkar ki. Mecnun; saçlarının rengi gece kadar kara olduğu için leyli denilen güzel Leyla'ya âşık olup kederinden deliye dönmemiş miydi? Leyla, Leyla diyerek çöllerde perişan dolaşıp onu aramamış mıydı? Yemeden içmeden kesildi, gözü dünyayı görmez oldu Leyla aşkından. Sonra ne oldu, karşısına Leyla çıkınca, buluştuğu zaman kendisine değil hayaline âşık olduğunu anladı ve biricik aşkı Leyla'nın kederinden ölmesine sebep oldu. Kendisi de Leyla'nın mezarı başında ruhunu teslim etti. Sen böyle bir son istemiyorsan sabret Muharrem Efendi.'

Verilen kısa ikindi molasında, gözleri alelacele etrafı taradı, gayretleri yine boşuna çıktı. Daha fazla üstelememeye karar verse de içi kımıl kımıldı. Aklı başka şey söylüyor, ruhu başka şey istiyordu. 'Aşk başa gelince insanın aklıselimi bir yerlere çekiliyor herhalde.' diye düşündü.

Hac yolcularının peşine şeytanların en büyükleri takılırmış, böyle duymuştu. Kendisine de en kıdemlilerinden biri musallat olmuştu. 'Böyle olmasa dünya nimetinden kendimi uzaklaştırırım, bak vazgeçemiyorum işte. Ey büyük şeytan beni gasp edemeyeceksin, git başımdan.' diyerek öfkelendi, kendisine kızdı.

***

Akhisar'a yaklaşmalarına az kalmıştı. Hava iyice kararmış; kervanın

yanında belli aralıklarla giden meşaleciler, yolcuların önlerini aydınlatmaya çalışıyordu.

Surre Emini Latif Paşa:

– Bugünlük bu kadar yeter, gündüzün şerri, gecenin hayrından evladır, kervan dursun, emrini verdi ve herkes münasip bir yer bularak yerleşti.

Askerler hareketlendi, bu dakikadan sonra dışarıdan kervana ne bir kişi girecek ne de kervandan bir kişinin dışarı çıkmasına izin verilecekti. Her şey zapturapt altına alınıp düzen sağlanacaktı, bütün sorumluluk onların omuzlarındaydı. Gece herkes uykuya çekildikten sonra da bu sorumluluğu nöbetçiler devralacaktı.

Salim Yüzbaşı, birkaç askerin kervanın arasına karışmakta ısrar eden bir şahısla tartıştığını fark etti, yanlarına gitti:

– İlla içeri gireceğim, falanca akrabamı göreceğim diyor, bize ısrar ediyor, dinlemiyor.

– Bu kervanın bir nizamı, kaidesi var efendi, askerlerime mesele çıkarmayasın.

Bütün bu söylenenler bir kulağından girip ötekinden çıkıyordu köylünün. Yüzbaşı:

– Bak efendi sana ne diyeceğim, aç kulağını da dinle;

*Maide suresini oku tedris et de,*
*Hac ve umre yapanı sakın rencide etme.*

Utanan köylü hiçbir şey söylemeden arkasını döndü, giderken:

– Kusura bakmayın, Allah'ım sen de affet beni, diye dua ediyordu.

Aslında Mahmil-i Şerif'in şehirlerinden, köylerinden hangi gün geçeceğini bildikleri için haftalar önceden onlar da hazırlıklarını yapmaya başlamıştı. Gebze'den, etrafındaki köylerden geçerken halk yollara dizilmiş, ellerindeki çıkınlara koydukları yağlı yağsız, tuzlu tuzsuz yiyecekleri geçenlere uzatmıştı. Bu köylünün de telaşı ondandı, yakın akrabasını görmek ve gönlünden kopan yiyecekleri sunmaya gelmişti.

Akhisar halkını bu gece uyku tutmayacaktı. Çünkü ertesi gün şehirlerinin kenarından mübarek bir alay geçecekti. Kervanın şehre dayandığı müjdesini çoktan almışlardı. Yarın Resulullah'ın devesini göreceklerdi.

Kusva üstünde; Taif'e, Medine'ye, Bedir'e, Uhud'a, Hendek'e, Hayber'e, Hudeybiye'ye gidişini hayal edecekler, şehirlerine de teşrif etmiş varsayacak ve kalpleri yerinden çıkacak gibi olacaktı. O'nun mis kokusunu hisseder miyiz diye nefeslerini içlerine çekeceklerdi. Âlemlere rahmet olarak gönderilen en Son Peygamber, Peygamberlerinin devesi yanlarından geçecekti ve gözlerinin önünden şerit gibi kayacak olan her şey Allah'ın izniyle mübarek topraklara varacaktı.

Kervan ahalisi yerine yerleşti ve o günkü vazifelerini de bitirdi. Artık herkes rahat bir uykuya çekilebilirdi. Şimdilik aksi bir durum gözükmüyordu. Yüzbaşı Salim Efendi de istirahat için ailesinin yanına geldi. Bebeğinin ateşi çok şükür ki düşmüş, eski sağlığına kavuşmuştu. İsmihan Fatma Hanım'ın da tedirgin ve endişeli hâli yok olmuştu. Etrafı rahatsız etmeyen, sessiz ve kısa bir sohbetten sonra uyumaya karar verdiler. Gün boyu bebeğiyle ilgilenen Fatma Hanım hemen uyudu. Salim Yüzbaşı, tahtırevanın sedirindeki yatağında uzunca bir zaman uyuyamadı, daha doğrusu uyumadı. Bu yolculuğa çıktığından beri içi bir hoştu. Tarif edemeyeceği bir mutluluk denizinde yüzüyormuş gibiydi.

"Geçen sene Mahmil-i Şerif'i yolcu ederken iki kişiydik, şimdi elhamdülillah üç kişilik bir ailem ve huzurlu bir yuvam var. Beni anlayan bir hayat arkadaşım ve dünya tatlısı bir evladım var Allah bağışlarsa. Bu ne büyük saadettir, insanın elindekileri, sahip olduğu kıymetleri idrak etmesi ne büyük bir fazilettir. Bu düşünce berraklığını bana nasip ettiğin için sana ne kadar şükretsem azdır Rabbim. Bu evladı en güzel bir şekilde, ahlâkı yüksek bir şahsiyet olarak muhitine, devletine, insanlığa kazandırmak bizim vazifemizdir ebeveynler olarak. Bu yolda bize güç ve kuvvet ver Allah'ım."

Bunları zihninden geçirirken, üzerlerine kol kanat gerdiği bakışlarıyla, mışıl mışıl uyuyan refikasını ve oğlunu seyrediyor, Müslüman olarak yetiştirildiği için Allah'a defalarca hamd ediyordu. Kervanın köpekleri çok uzaklardaki hayvanlara karşılık veriyordu. Kurbağa vıraklamalarını dinlerken daldı gitti, derin bir uykuya geçti.

***

Mutfakçılar, ışıyan günle birlikte erkenden ateşlerini yakmış, çorba kazanlarını üzerine koymuştu. Bugün maydanozlu pirinç çorbası yapacaklardı. Malzemelerini bir gün evvelden hazır etmişlerdi.

Mahmil-i Şerif'i Akhisar halkı için hazırlayanlar da işe girişmiş, kılıflarından, özel torbalarından çıkardıkları parçaları itinayla, büyük bir maharetle yerlerine yerleştiriyordu. Tahtalarını çakmış, ayetlerle bezenmiş örtüsünü üzerine geçirmiş, devenin boynuna incilerini bile takmışlardı. Herkes hazır olduktan sonra ikinci topla yola çıkılacaktı.

Aralarda bir yerlerde bir gürültüdür koptu, ortalığı bir telaş aldı. Bağıran, yardım isteyen bir ses koşuşuyor ve çırpınıyordu. Askerler, subaylar ne olduğunu anlamaya çalıştı. Sesin geldiği tarafa yöneldi. Telaş eden yaşlıca bir hanımdı. Yanında kendisinden daha genç biri vardı. İhtiyar çırpınırken o da şaşırmış, ortalıkta kalakalmış etrafa bakınıyordu. Aksakallı bir dede, yerde yatıyordu.

– Hanım nine ne oldu, ne var, anlatır mısın?

İhtiyar kadın çırpınıyordu ama söylediği kopuk sözler maksadını anlatmaya yetmiyordu.

– Dede gitti, orda oldu, kurtarın, yetişin, hekim gelsin.

Yerde yatan ihtiyarın yanına çömeldiler, ihtiyar baygındı, sesi çıkmıyordu.

– Anne anlatamadı, sen söyler misin hanım kardeşim dedeye ne oldu, nesi var?

Genç hanım bir şaşkınlık içindeydi. Boynunu büküp susmayı tercih ediyor, yanaklarından incecik gözyaşlarını sıralıyordu.

– Sükut ederseniz size nasıl yardımımız dokunur, anlatın ki bu ihtiyara müdahale edelim.

– Pederimi yılan soktu, uyuduğu yerde otların arasında, canı yandığı zaman bağırmasına koştuk, kocaman bir yılan kaydı gitti ve uzaklaştı oradan, gözlerimizle gördük. Ne yapacaksanız yapın, kurtarın pederimi.

İşin aslı anlaşılınca, atlı iki asker surre hekimini almak için seğirtti. Etrafına toplananları görünce; yaşlı kadının telaşlı hâli gitmiş, biraz durgunlaşır gibi olmuşsa da endişesi gözlerine aksetmişti. Çok düşünceli nazarlarla bakınıyor, bir yandan da ellerini açmış dua ediyordu. Genç kız, sessizce ağlamasına devam ediyor, başucuna diz çöktüğü pederini seyrediyor, avuçlarının içine aldığı ellerini, bileklerini ovuşturuyordu. Askerler üşüşen insanları dağıtmaya çalışıyor, gözleri yolda hekimin gelip gelmediğini kontrol ediyordu.

Başka bir hastayla ilgilenen hekimin gelmesi biraz gecikti. İhtiyara ne olduğunu yolda öğrenmişti. Yanına diz çökerek kontrol ettiği nabzının çok zayıfladığını gördü. Isırığın üzerine, çantasından çıkardığı şişeden pamukla bir şeyler sürdü. Yılanın soktuğu yer fena kızarmış ve biraz şişmişti. Ucunu yaktığı keskin bir bıçakla o kısmı yardı, iki eliyle kuvvetle bastırdı, hayvanın bıraktığı zehri akıtmaya çalıştı. Yaşlı adamın kanı, buruşuk derisi üzerine yayıldı. Bir tahta parçasıyla, hayvani, nebati, madeni maddelerin karışımıyla yapılan ve zehirli böcek sokmalarına karşı kullanılan tiryak macununu ısırığın üzerine sürdü. Bu panzehirin şifa vermesi için dua etti. Lakin hiçbir canlılık alameti yoktu, belli belirsiz bir soluk çıkıyordu ağzından, incecik bir soluk. Soğukkanlılığını elinden bırakmayan hekim var gücüyle çalışıyor, gayret gösteriyordu. Seyredenler canları sıkkın sessizce kendi aralarında konuşuyor, olan biteni gözlüyordu.

Az sonra, boğazından büyük bir hırıltı çıkaran ihtiyar son nefesini verdi. Olayın başlamasından o âna kadar çok zaman geçtiği için yapılanlar fayda vermemiş, zehir çoktan kana karışmıştı. Hastanın ruhunu teslim ettiğini gören hekim, bir daha nabzını kontrol ederek bunu doğrulamak istedikten sonra hanımefendilere dönerek:

– Başınız sağ olsun, Allah taksiratını affetsin, size sabr-ı cemil dilerim. Gayri yapılacak bir şey kalmadı, dedi.

Surre Emini Latif Paşa da olay yerine geldi, aileye sabır diledi. Mevtayı can verdiği yere mi, Akhisar mezarlığına mı gömmek istediklerini sordu. Kendi aralarında konuşan anne kız, Akhisar'a defnedilmesini istediler. Mevtanın üzerine bir örtü çektiler. Toplanan kalabalık, moralleri bozuk, birer ikişer uzaklaşmaya başladı.

– Mesele şudur ki nasipte varsa oluyor her şey, yoksa nafile, olmasını beklemek de beyhude.

– Müslümanlıkta mühim olan niyettir. Bu hac yolcusu böyle bir ibadete niyetlendi, belki de Cenabı Mevla onun bu niyetini yerine getirmiş gibi kabul buyurmuştur, her şeyi Allah bilir.

– Allah rahmet eylesin!

– Ölümle misafir ansızın gelir, ölüme her an hazır olmalıyız.

– Şimdi ne olacak bu ana kız ne yapacak?

– Ölüm bir gün, figan iki gün, hayatları devam edecek.

– İşte gördük, dünya fani, ölüm anidir. Yani Hak'tan gelen doğrudur haktır, buna inanmayan ahmaktır.

Görevli olanların cenazeyi genişçe bir tahtırevana yüklemeleri zaman aldı. Kervan biraz gecikmeyle, daha fazla vakit kaybetmeden hareket etti. İzmit halkı yol kenarlarını, meydanları doldurmuş heyecanla Mahmil-i Şerif'i bekliyordu. Uzaktan geldiğini fark edenler birbirlerine müjdeyi verdi. Rüya misali, kısa bir süre de olsa gözlerinin önünden bir cevher geçecekti. Boyunlarını çevirip arkası kaybolana kadar takip etmeye hazırlandılar. Mahmil uzaklaşınca ellerindeki dayanıklı yiyecekleri alaydaki hac yolcularına ikram edeceklerdi. Her şeyleri hazır bekliyorlardı. Derken Mahmil-i Şerif bütün ihtişamı ve ağırlığıyla salınarak yanlarına yaklaştı. Kadifeler, atlaslar tüyler, incilerle donatılmıştı. Üzerindeki simli yazılar; Yüce Allah'ı, Resul'ünü sessiz bir çığlıkla âleme haykırıyordu. O, uzaktayken dolmaya başlayan göz pınarları, görür görmez taştı, akacak mecra aradı. Buğulu gözleri; bir kuyrukluyıldız misali yanlarından uzaklaşarak kayıverecek olan bu güneşe bakmaya çalıştı, gayretleri nafileydi, zira kamaştığı için göremedi. Bu sefer dokunmak için el uzatıp çırpındılar, hatta birbirlerini ezdiler. O ne büyük ihtişamdı, o ne heybetti...

– Buyurun afiyetle yiyiniz ve bize de dua ediniz Beytullah'ta.

– Resulullah'a selamımızı, salâvatlarımızı, hatimlerimizi götürünüz.

– Yolunuz açık olsun benim adımı da zikredin, Osman oğlu Rauf deyin, inşallah beni de davet etsin Rabbim, sakın unutmayın, Osman oğlu Rauf.

Ağlayanlar, bağrışanlar, yerinde duramayarak zıp zıp zıplayanlar, ellerini kollarını uzatanlar ortalığı tatlı bir velveleyle verdi. Arkasından bakakaldıkları Mahmil-i Şerif, her zamanki yolunu takip etmedi, dümdüz gitmeyip, şehrin içine saptı. Yol kenarında bekleşenler birbirine karıştı, itişti, arkasından koşuştu. Neden böyle yaptığını öğrenmek isteyenler araştırıp soruşturdu. Alaydaki hac yolcularından biri vefat etmişti. Şehirdeki camilerin birinde kılınacak öğle namazından sonra cenaze gömülecek, ondan sonra yola çıkılacaktı. O vakte kadar kervandakiler de şehirde alışverişlerini yapabileceklerdi. Etrafı kalabalıklaşan Mahmil-i Şerif'i askerler korumaya aldı, yanına kimseyi yaklaştırmadı.

Namaz vesilesiyle bir araya gelen Surre Emini Latif Paşa, diğer görevliler, Nazır Hasan Efendi, Müderris Veysel Efendi, Yüzbaşı Salim Efendi münasip olan ilk mola yerinde alaydaki hac yolcularına bir sohbet yapmayı kararlaştırdı.

Namaz öncesi verilen selâ, kulaklarda çınladı. Öğle namazını kılmaya gelen cemaati, ne caminin içi aldı ne de avlusu. Camiye açılan yollara dizi dizi insanlar sıralandı, saf tuttu. Sıra cenaze namazına gelmişti. Bu kalabalık, mevtanın namazına da katıldı.

“Merhumu nasıl bilirdiniz?” sorusuna, hep bir ağızdan “İyi biliriz.” cevabı verildi. Omuzlara kaldırılan er kişi mezarlığa doğru yola çıkarıldı:

– Maşallah, bu yaşıma kadar böylesine kalabalık bir cenaze namazına rast gelmedim, ne mübarek bir zatmış, Allah taksiratını affetsin, diyenler oldu.

– Rahmetliye hac nasip olmamış ama askerleri çok kalabalıktı. Bir kimsenin cenaze namazını kılanların çokluğu inşaallah onun rahmetine vesile olur. Cenab-ı Mevla taksiratını affetsin. Belki de hac ibadetini yerine getiren kulların günahlarını, nasıl bir kalemde silip, silkeliyorsa, mevtayı da anasından doğmuş hâle getirmiş, kulunun günahını burada temizlemiştir. Biz bilemeyiz, Allah bilir.

Mezarlığın sessizliğini gördün mü kardeşim, sonunda gideceğimiz yer orası işte.

– Büyük eren Yunus Emre, senin söylediğini bak ne güzel ifade etmiş: ‘Ne kapı vardır giresi, ne ışık vardır göresi, dün olmuştur gündüzleri.’

Zencefilci Muharrem Efendi, namaz sırasında, kaç kişi geldiklerini merak ettiği Çengelköylü müşterisini gördü, kalabalığı yara yara yanına yaklaştı:

– Selamünaleyküm beybabam, nasılsınız, hatırladınız mı?

Kafasını yana çeviren adam, sesini de Zencefilci’yi de hemen hatırladı.

– Daha zihnimiz bulanmadı, Zencefilci Muharrem Efendi oğlum, biraz hukukumuz olmadı mı canım, ne demek hatırladın mı?

Sesindeki yumuşaklık ve ifade tarzından cesaret alan Muharrem Efendi, bu dar zamandan faydalanarak suallerini peş peşe sıralardı:

– Nasılsınız efendim, inşallah afiyettesinizdir, yolculuğunuz nasıl geçiyor, yalnız mı çıktınız?

– Elhamdülillah, iyi gidiyor.

Kaç kişi olduklarının cevabını vermemişti. Zencefilci ağzının içine bakıyor, 'Bu suali geçiştirdi, herhalde cevap vermeyecek.' diye düşünürken:

– Üç kişiyiz evlat, hatun hastacaydı onu alamadım, erkekler yola çıktık, cevabını ekledi.

– Hayırlısı olsun, çok iyi etmişsiniz, Allah gidip dönmek nasip etsin. Haccınızı mebrur kıldıklarından eylesin inşallah dedi zencefilci.

Bu cümleleri büyük bir moral bozukluğu içinde söyleyen Muharrem Efendi içinden:

'Sükûtu hayale uğradım, ben tatlı bir rüya görmüşüm, şimdi uyandım bu rüyadan.' dedi.

***

Cenaze sahibi anne-kız yıkılmış ve büyük bir boşluk içine düşmüştü, kendilerini yapayalnız hissediyorlardı. Evlerinin temel taşı, ailelerinin reisi gitmişti, çok üzgündüler. Emri veren Yüce Yaratıcı Hazreti Allah, celle celalühü olduğu için seslerini çıkarmıyor, rıza gösteriyorlardı. Elden ne gelirdi.

Salim Yüzbaşı, namazı müteakip anne kızın yanlarına geldi:

– Başınız sağ olsun nineciğim, Allah sabır versin hemşirem. Arzu ederseniz ikinizi refikamın bulunduğu yere götüreyim. Bizim kısımda devam edin bundan sonraki yolculuğunuza, hem benim küçük oğlumun ninesi, teyzesi olursunuz. Eşim de sizinle oyalanır, teşriflerinizi bekliyoruz.

Ani gelen bu teklif karşısında şaşırdılar. Bir yandan yüzbaşının kendilerine sahip çıkmasına sevindiler. İçine düştükleri yalnızlık boşluğundan bir nebze de olsa sıyrıldılar. Uzun feracesinin eteklerini düzelten nine, biraz durakladıktan sonra, yüzündeki peçenin altından, titrek ve üzgün bir sesle cevap verdi:

– Sen nasıl münasip görürsen oğul…

– Haydi öyleyse atınızı arkamdan sürün gidelim.

Şehrin sokaklarını terk eden Mahmil-i Şerif yola düzüldü, arkasındakiler de yavaş yavaş yerlerini aldı.

İsmihan Fatma Hanım'ın, Atiye adını taşıyan bir annesi vardı artık. Bir de Saliha adında kız kardeşi. Bebeğine bakarken Atiye annesinden

yardım alabilecek, kolları yorulduğunda Saliha bacısı yardımına koşacaktı.

Salim Efendi eşine hitaben:

– Yardımcı istememiştin sultanım, ancak Rabbim sana kıyamadı ve iki tane birden gönderdi, diyordu.

– Hoş gelmiş sefalar getirmişler, ben de kendilerini çok sevdim, hepimiz din kardeşi değil miyiz, Hazreti Âdem'le Havva'nın evlatları değil miyiz? Yerleri başım üzere, buyursunlar efendim. Hem sizin münasip gördüğünüz benim de kabulümdür, merak etmeyiniz.

Düşündükleri gibi oldu, şimdiye kadar sessiz bir şekilde uyutulan Selim bebeğe Atiye ninesi ninniler söylüyor ve büyük bir sevgiyle bağrına basıyordu. Saliha teyzesinin kucağından düşmüyor, hop hop zıplatılıyordu. İsmihan Fatma Hanım da yalnızlıktan kurtulmuştu. Gerçi o, imanı ve inancı gereği, hiçbir zaman yalnız olmadığını, Rabbi'nin kendisine şah damarından daha yakın olduğunu bilirdi. Bu da kendisine iç huzuru verirdi. Sakin ve edepli oluşunun sebeplerinin başında da bu vardı zaten.

Salim Efendi, eşinin yeni yol arkadaşlarını yanına yerleştirdikten sonra onları rahatsız etmemek için sabah ayrılıyor ve bir daha akşam dönüyordu.

Akhisar, Lefke, Vezirhan belli bir hız ve düzen içinde ilerliyorlardı. Söğüt'e varacakları sabahın bir önceki gecesinde yapılan sohbet toplantısı yine çok beğenildi. Yüzbaşı Salim Efendi konuşmasına kısa bir giriş yaptı:

– Değerli beyefendiler, hanımefendiler; yakın zamanda vefat ederek aramızdan ayrılan rahmetli, ölümün her an kapımızda olduğunu, bu sebepten dünyada iken ahiret hayatımız için çalışmamız gerektiğini hepimize ikaz etmiştir zannediyorum. Bu dünyaya niçin geldiğimizi bir an dahi hatırdan çıkarmamalıyız. Zira "Allah'ı unutan ve bu yüzden Allah'ın da onlara kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın. İşte onlar yoldan çıkan kimselerdir." buyuruyor Haşr Ayetinde Rabbim.

*Bizim Yüce Rabbimiz, insanları, cinleri,*
*Kulluk için yaratmış, böyle der ayetleri.*

*Kulluğun temelinde, itaat, rıza durur,*
*Boyun eğen kazanır, isyankâr helak olur.*

*Nuh tufanı bunun, en güzel misalidir,*
*Bir tek misal yetmezse, tarihin içine gir.*

*Bak neler göreceksin, dudaklar uçuklatan,*
*Diyeceksin kalben ben, Rabbim getirdim iman.*

*Taşlar yağdı göklerden, Ebrehe ordusuna,*
*İnanan tövbe etti, geçti İslam safına.*

*Kızıldeniz suyuna, Firavun kapaklandı,*
*Son demde pişman oldu, geç kaldı kurtulmadı.*

*Çok söylemişti Musa Peygamberi de ona,*
*İsyanından geçmedi, kulak asmadı buna.*

*Rahmetin kadar çoktur, bu örnekler dünyada,*
*Hangisini sayayım, Nuh Peygamber sırada.*

*Tam on asır kavmini, doğru yola çağırmış,*
*Kendi evladını da yazık kurtaramamış.*

*İman edip inanan, binmiş büyük gemiye,*
*Rabbileri kurtarmış, bakmamışlar geriye.*

*Kasırga, fırtınalar, çok yağmurlar yağmış da,*
*Bir damlası düşmemiş, kalmışlar ya kuruda.*

*Yaratanım dilerse, yarattığını korur,*
*Bunun tersi durumda, ortalık dümdüz olur.*

*Affet Allah'ım (c.c.) bizi, yedi ced atamızı,*
*Mağfiret dünyanda sen, yıka günahımızı!*

– Bizleri de koruduklarından ve günahlarını affedip mağfiret denizinde yıkadıklarından eyle Rabbim!

– Âmin, âmin, âmin!

Çok yaşlı olanlar çadırlarında kalmış, çoktan uyumuştu. Sohbeti dinlemeye gelenler; halka halka dizilerek çimenlere, getirdikleri kilimlere oturmuş bu ziyafetle manevi dünyalarını zenginleştiriyordu.

– Hay Allah razı olsun senden beyim, sen de kelimelerinle ruhumuzu pak eyle!

Gece çok berraktı, Kehkeşan, gökyüzüne taht kurmuş sanki onları dinliyordu. Anne babaların kucağındaki çocukların uykusu gelmiş mızmızlanıyorlardı. Surre Emini Latif Paşa bu geceki toplantıya biraz rahatsız olduğu için katılamamış, yardımcısını vekil olarak göndermişti. Tepeliğinde altın kaplama sarı madenden güneş motifinin bulunduğu, ön ve arkası iki, yan tarafları üçer pencereli, bu pencereleri de ahşaptan kapaklı, hareket hâlinde iki katırın çektiği genişçe tahtırevanında istirahat ediyordu. Panjurları sıkı sıkı kapattırmış, üstüne üstlük kalın kadife perdeleri de çektirmişti. Hasta olmasına rağmen vaktini boş geçirmiyor, şiltesine uzanmış, giderlerin hesabını yapıyordu. Vücudundaki kırgınlığın, hafif ateşli hâlin yanındaki birilerine geçeceğinden endişe ettiği için kalabalığa karışmak istememişti.

Dışarıdaki görevli usulca tahtırevanın kapısını tıklattı.

– Buyurun… Hayrola?

– Paşam, hekim efendi haber yollamış, iki tane ağır hastamız varmış, biri orta yaşlı, diğeri tıfılmış, icap eden tedaviyi yaptım, malumatı olsun paşa hazretlerinin diyormuş, arz ederim efendim.

– Allah Allah etrafa sirayet etmesin diye tedbir aldım, dışarı çıkmadım, bak şu işe. Eh bu kadar kalabalığın hastası da olur, mevtası da… Tamam, evladım ben alakadar olurum, sen yoluna git.

Sohbet, büyük huşu içinde devam ediyordu. Toplantının en can alıcı yerinde, dinine sıdk u sebat gösterdiği belli olan, sazı sözü dinlenecek cinsten bir efendi konuşmak istedi:

– Muhterem subayımız Salim Efendi, şimdi biz hem Beytullah'a hem Resulullah'a ziyarete gidiyoruz inşallah. Geçen konuşmanızda Beytullah'ın yapılışını çok veciz ifade buyurdunuz. Ben derim ki, münasip görürseniz Efendimiz'in doğumundan başlayarak mübarek hayatını, nübüvvetini de bize anlatır ve bu hususta bizi aydınlatırsanız kendimiz bahtiyar addedeceğiz.

Sağdan soldan bu konuşmayı tasdik eden cümleler ortaya döküldü.

– Kalbimizin içini mi okudun be kardeşim yaşayasın sen.

– Onu da anlatırsan mekânın cennet olsun; Müslüman, bildiğini din kardeşiyle paylaşmalı.

– Efendiler efendisi, âlemlerin nuru, iki cihan serverini tanımak,

bilmek tabi ki boynumuzun borcudur. Canımızdan çok seviyoruz, tanır ve bilirsek bu sevgimiz katlanarak çoğalır.

Salim Yüzbaşı bu konuda çokça talep olduğunu anladı; surre emininin vekili, evkaf nazırı, kiler emini ve Müderris Veysel Efendi'yle kısa bir görüşme yaptıktan sonra bu arzularını yerine getirecekleri müjdesini verdi:

– Bir dahaki buluşmamızda Efendimiz'in siyerini anlatmaya çalışacağız, şimdilik hepinize hayırlı geceler.

Askerler, çadırlarına gidenlere göz kulak oldu. Rahat ve huzurlu bir gece geçirmelerini, kendilerinin nöbette kaldığını ve uyanık olduklarını, varlıklarıyla hissettirdi. Yüzbaşı Salim Efendi, Binbaşı Adil Efendi ve Kiler Emini beraberce çadırlarına gidiyordu. Yanlarına yaklaşan bir delikanlı hepsine hitaben:

– Çöl yollarında eşkıyalar varmış, kervanlara saldırıyormuş doğru mudur, öyle söylüyorlar?

Üç asker de gülümsedi, Salim Yüzbaşı:

– Delikanlı; elin demişi, pazarın yemişi tükenmez. Biz ne güne duruyoruz, bu nev'i söylentilere kulak asma sen, git rahat rahat uyu, hayırlı istirahatlar, diye cevap verdi.

Bülbül, horoz ve kumruların birbiri ardınca ötmelerinden sonra gün ışıdı, seher kuşları kalkmıştı. Arkasından bütün hayvanat, nebatat ve insanlar yeni bir güne uyandı. Kuşlar sürüler hâlinde, ürünü kaldırılmış tarlalardaki ekin döküntülerini yemek için uçuştu. Karıncalar yuvalarından çıktı, ip gibi sıralanarak, nevalelerini aramaya düzüldü. Surre görevlileri vazifelerinin başındaydı. Çadırcılar çadırları topluyor, mutfakçılar sabah yemeğini hazırlıyordu.

Latif Paşa, gözünü açar açmaz hekim efendiye haber göndermiş, hastaların hâlini sordurmuştu. Zira bu hastaların ağırlaşmalarından korkuyordu. Dersaadet'ten ayrılalı daha ne kadar olmuştu ki, aklına gelen kötü düşünceleri zihninden savuşturdu. Hekim, hastaların şifa bulduklarını yola devam edebileceklerini bildirdi. Paşanın keyfi yerine geldi. Doktara,

– Hekim efendi, ecdadımız ne doğru söylemiş: dikkat buyurunuz; 'Hekimsiz ve hâkimsiz memlekette oturma.' Bunun manasını ancak yaşayanlar, sıkıntısını çekenler anlar. Hekim olmasa bu kervanın hâli

perişandır. Bir kadı efendinin eksikliğini de bu kervanda zaman zaman çok hissettim. Sen ne diyorsun mirim, şöyle böyle sayıda insan yok, bir sancak halkı kadar yolcu gidiyor bu kervanla. İnsanların birbirleriyle anlaşamadıkları bazı hâller oluyor, kadının kararına muhtaç kalıyoruz adaletin tesisi için. Kervan İstanbul'a döndükten sonra hâlletmeye çalışıyoruz nafile. Gecikmiş adalet, adalet değildir. İnanıyorum ki zaman içinde, surre alayına kadı da tayin edilecektir.

Çorbalarını içip şükür dualarını yaptılar. Latif Paşa, hastaları ziyaret ettikten sonra hareket topunun atılmasını emretti. Sakarya Nehri'nin yemyeşil vadileri boyunca ilerlediler. İlk yurtlarına, Söğüt'e doğru yol alıyorlardı. Biraz sonra Osman Gazi'nin akıl hocaları, Şeyh Edebali'nin, Dursun Fakih'in türbeleri yakınından geçecekler, fatihalar göndereceklerdi. İğne yapraklı yemyeşil çam ağaçları, sedirler, ardıçlar ortalığı kaplamıştı. Seneler önce dikildiği kocamış gövdelerinden anlaşılan; dalları, kolları ve yaprakları birbirine yaslanarak kaynaşmış olan meşeler, çınarlar bir arada yaşamanın sefasını sürüyordu. Yeşilin her türlüsünü görmek mümkündü bu güzergâhta.

– Ben yeşile meftunum, hele de cennet yeşiline. İnşallah görmeyi nasip eder Rabbim, diyordu yüzbaşı ağaçların altından geçerken. Sabahtan beri sıcak bir havada yürüyen hayvanlar gölgelerin altında kendilerine gelmişler, ferahlamışlardı. Sonu gelmek bilmeyen uçsuz bucaksız sayeban; uyumak üzere olanları uyandırmış, artık mola versek, sıcak bunalttı diyenlerin şevkini arttırmış, gayretlenmelerine yol açmıştı. Yeşil ağaçlarla bezenmiş huzurlu tepelerde Şeyh Edebali ve Dursun Fakih'in türbeleri vardı. Fatihalar göndererek yanlarından geçtiler. Latif Paşa, öğle molasında dayandığı ağacı dikenlere rahmet okuyup, o şahıslar için Allah'tan razılık istedi.

– Razı olmaz mı paşam, kıyamete kadar amel defterlerini kapamıyor Rabbim, bundan büyük lütuf olur mu, bundan büyük rıza olur mu?

İzmit'ten katılanlar kervanın en arkasındaydı. Surre alayını tanımaya, alışmaya çalışıyorlardı. Şimdi de Söğüt'ten katılacak olanları bekliyorlardı. Sayılarının fazla olduğu haberini almışlardı. Namazdan sonra Söğüt'ten geçerken onlar da ellerinde müsaade belgeleriyle kervana eklenecekti.

– Sayımızı Allah arttırsın Latif Paşa'm. Eklenen her yolcuyla yüreğim kocaman oluyor, hepsiyle iftihar ediyorum.

– Salim Efendi, Söğüt'e az bir yolumuz kaldı, orada çok oyalanmadan yola revan olalım ki vakitlice Eskişehir'e ulaşalım.

Namaz sonrası yemek yiyip karınlarını doyuracaklardı. Ancak Söğüt'ten ulaşan bir haberle bu kararlarından vazgeçtiler. Söğütlü bir hayırsever dörtnal koşturduğu atıyla Latif Paşa'nın yardımcısını bulmuş derdini arz ediyordu:

– Sizler için yüzü aşkın koyun kestirdim, yemekler, pilavlar yaptırdım. Arabalara doldurduk, biraz sonra burada olurlar. Kimse yemek yemesin ki makbule geçsin efendim.

– Niye zahmet ettiniz, Allah hayrınızı kabul etsin. Ben şimdi habercileri kervanın arasında dolaştıracağım. Arabaları da şu meydana çektirelim, kazanları üzerinden indirmeden oradan dağıtım yaparız.

Yardımcının konuşması bitmeden, üzerlerinde kazanlar dolusu yemek bulunan arabalar göründü ve meydana çekildi. Uzun saplı kepçeler herkesin tenceresine etli pilavları, büryanları doldurdu. Yola çıktıkları günden beri sıcak yemeğe hasret kalan yolcuların mideleri bayram etti. Bu ziyafeti veren, bu büyük hayrı işleyen zatın ölmüşlerine rahmet okudu. Latif Paşa, Söğütlüye bir şey sormak istedi, ancak ağladığı için sözlerini zor tamamladı:

– Bizi çok duygulandırdınız, bu ziyafet nereden aklınıza geldi beyim?

– Biz Söğütlüyüz paşam, Osman Gazi'nin yurdundan. Gelen misafirlerine bir kuzu kesip karınlarını doyurur ve ondan sonra yolcu edermiş, bunu yapmazsa içi rahat etmezmiş. Öldüğü zaman miras olarak birkaç koyunundan başka hiçbir şeyi çıkmamış mübareğin. Ruhunu şad etmek için yapıyoruz. Hangi kapıyı çalarsanız çalın sizin karnınızı doyururlar burada, aç göndermezler. Sizler de Kâbe'ye gidiyorsunuz, hem mübarek mekânların yolcususunuz hem de misafirsiniz. Hayır duanızı almak istedim, başkaca bir niyetim yoktur, ölmüşlerimize rahmet okuyun Allah razı olsun deyin yeter, en büyük kazancım olur benim.

– Kaşık sallayan şahıslar adedince hayır dua aldınız, Allah birinize bin katsın inşallah, ölmüşlerinizin de ruhu şad olsun. Ben de nasip olur dönüşte seni görürsem bir Kâbe hediyesi getirmek isterim, hakkınızı helal ediniz, allahaısmarladık.

Dolu gelen kazanlar boş gönderildi. Kalan yemekler de akşam yemeğinde tüketilmek üzere tencerelere dolduruldu. Hazırlanan Mahmil-i Şerif, Söğüt'ten de büyük bir ağırbaşlılıkla geçti, buradan katılacaklar kervana dâhil oldu. Lebbeyk sesleri dalga dalga göğe çıkıyordu. Dinlenmiş hayvanlar kararlı adımlarını Eskişehir'e doğru atmaya başladı. Dağ denilmese de hatırı sayılır yükseklikteki tepelerin yanı başından ilerlediler. Yol boyunca hâlâ Sakarya'nın ince, cılız kolları karşılarına çıkıyordu. Yükseltiyle birlikte, iklim de değişeceğe benziyordu, hava serinlemişti. Bu serinliği günün akşama dönüyor olması da yapabilirdi, ama esas sebep Anadolu'nun orta yerindeki hava şartlarıydı. Şimdiye kadar sadece gece yarısından sonra giydikleri kalın hırka ve ceketlerini heybelerinden çıkarıp sırtlarına geçirdiler. Çocuklar titreşerek yorganların altına sokuldu.

İsmihan Fatma Hanım, bebeğine kalın bir kundakla sıkıca sardı, yüzünü örttü. Bu gece yapılacak toplantıya o da katılmak istiyordu. Bir aksilik çıkmazsa; bebeğinin karnını doyurduktan sonra Atiye ninesine bırakıp, Saliha kardeşiyle sohbete gitme niyetindeydi. Çünkü bu gece, Hazreti Muhammed (s.a.s.)'in hayatı anlatılacaktı.

Surre alayına kuytu ve korunaklı bir yerde mola verdirildi. Ancak kervan çok genişlediği için ister istemez bir kısmı rüzgâra açık noktalarda kaldı. Hayvanlar buralarda bırakıldı, yolcular kuytudaki çadırlara yerleştirildi. Sohbet için hazırlanan meydana çocuklar, yaşlılar ve kadınlar, daha karanlık olmadan dolmaya başladı. Akşam ezanı okunduktan kısa bir süre sonra konuşmalar başladı. Müderris Veysel Efendi yolculara hitaben:

– Söğütlü kardeşimizin takdire şayan davranışını unutmayınız. Misafire hizmet etmek makbul olduğu kadar çok da sevaptır. Kavimlerin; mazilerini silmeleri, ecdadlarının âdetlerini, unutmaları, kıymetli büyüklerinin nasihatlerini kulak ardı etmeleri mahvolmalarına sebep olur, bunu sakın aklınızdan çıkarmayın. Kendinden uzaklaşan, kendini unutur. Büyük atamız Osman Gazi; hürmet edip baş tacı yaptığı Şeyh Edebali, Dursun Fakih ve onlar kadar kıymetli âlimlerin, din ulularının teşvikleri sayesinde Osmanlı'yı zamanlara ve mekânlara hâkim kılmıştır. Ecdat en büyük düşman olarak Rum'u, Venedik'i, İran'ı değil, nefsini bilmiştir.

Latif Paşa bu güzel sözlere şu cümleleri ekledi:

– Yol boyunca ne köklü ağaçların; meşelerin, çınarların altından geçtik gördünüz. Bunların çoğunu onlar dikmiştir. Edebali'nin nasihatleri arasında; ağaç dikin, toprağa bağlanın buyruğu da vardır. Bir toprağı yurt hâline getirir ağaçlar. Türbeleri de yemyeşil ağaçların kapladığı tepelerdeydi gördüğünüz gibi, mekânları cennet olsun inşallah.

Sonra Veysel Efendi konuşacaktı Kendisi onca bilgiyi dağarcığında büyük bir tevazuuyla saklıyordu. Bu davranışında en büyük pay çömezi Osman Efendi'nindi. Zira çok ender de olsa nefsinin galip geldiği hâllerde Osman Efendi'nin ikazına muhatap olmuştu. Bir gün onun verdiği bir misali hiç unutmadı:

"Erenlerden biri yolda yürürken karşısına ıslak bir köpek çıkmış. Sularını silkeleyen hayvandan üzerine bir şey sıçramasını istemeyen hazret, eteklerini toplayıp geriye çekilmiş. Köpeğin dile gelip, kendisine söylediği sözlerden sonra çok mahcup olmuş, yaptığı büyük hatayı anlamış: 'Eteğine benden bir damla sıçrasaydı, bir parça suyla yıkar temizlerdin. Lakin eteğini toplayıp geri çekilmekle, benden daha temiz ve pak olduğunu düşündün. Şimdi içine ve nefsine düşürdüğün kiri, kibri, hangi suyla temizleyeceksen bana söyle? Hiçbir suyla temizleyemeyeceksin!"

Sıra; herkesin merakla beklediği Hazreti Muhammed'in (s.a.s.) doğumuna, yeryüzünü şereflendirmesini anlatan konuşmaya gelmişti, heyecan zirvedeydi. Yüzbaşı Salim Efendi de çok telaşlıydı. Günlerdir buna hazırlanıyordu. Yanlış yapmaktan, Sevgili Peygamberini layıkıyla anlatamamaktan korkuyordu. 'Ben anlatmazsam bilmeyenler öğrenemezler ki!' diye düşünerek kendisine teselli vermiş ve yazmaya başlamıştı. Konuşmalar bittikten sonra sıra kendisine gelmişti, elinde notları olduğu halde meydanın ortasında, herkesin görebileceği bir yerde durdu. Meydandakiler kıpırdandılar, çocuklara hişt, susun bakalım ikazları yapıldı, 'Haydi artık başla.' dercesine, Salim Efendi'nin ağzının içine bakıyorlardı. O da fazla uzatmadan konuşmasına başladı:

– Sözlerime Yüce Yaratıcı'nın bir kudsi hadiste buyurduğu; "Levlâke levlak, lemâ halaktü'l eflak"la başlamak istiyorum. Bunun manası şudur: Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım. Şimdi Cenabı Mevla'nın O'nu yarattığı için âlemleri yarattığı Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) dünyaya teşriflerini anlatmaya çalışacağım:

*O; yüceler yücesi, şereflerin şerefi,*
*Bize gönderdi Rabbim, peygamberler halefi.*

*Senin için yaratmış, Ulu Rab âlemleri,*
*Ne mübarek kulsun ki, isteriz şef'atini.*

*Levh-i mahfuz üstünde, Yaratan yazılıymış,*
*Hem yanında Resul de, birlikte kazılıymış.*

*Öncekiler biçare iştiyakla bekledi,*
*Sonrakiler hasretle, hep kalasın istedi.*

*Görenler talihliydi, nasibini almıştı,*
*Tahassür mahkumuna, yanık yürek kalmıştı.*

*Ensarın, muhacirin, ya sahabin olaydık,*
*Gül kokulu nurundan, n'olur biz de alaydık.*

*Tek devrinde yaşasak, bastığın taş olaydık,*
*Yanından ayrılmayıp, bucağında kalaydık.*

*Rahmeten lil' Âlemin, hem Şefi'el-Müznibîn,*
*Bizlere de rahmet et, sebebisin âlemin.*

– Allahümme salli ala seyyidina Muhammedin ve ala ali Muhammed!

– Esselatü vesselamü aleyke ya Habib Allah!

Peygamberlerinin adını her duyduklarında ellerini göğüslerine gitti, dilleri salâvat getirdi.

*Gelen tüm peygamberler, seni müjdelemişti,*
*Onun için insanlar yolunu gözlemişti.*

*Ne yüce bir soydandı, Kureyş kabilesinden,*
*Çok güzel huy almıştı, Âmine annesinden.*

*Babası Abdullah'tı, Abdülmuttalib oğlu,*
*Dünyaya teşrifinde, güneş bir başka doğdu.*

*O daha doğmamışken, Abdullah vefat etti,*
*O mübarek evladı, gönülleri fethetti.*

*Namı önce yürüdü, herkes bekleşiyordu,*

*İncil'de adı Ahmet, olarak geçiyordu.*

*Efendimin (s.a.s.) evine, Cebrail kanat gerdi,*
*Cihanın kurtulduğu, müjdesi burda geldi.*

*Faran Dağlarındaki, zemzemin bereketi ,*
*İki cihan serverini, Nebi'yi (s.a.s.) getirdi.*

*Zemzem susamışa hayat, Resul (s.a.s.) ruha şifa,*
*Cehaletten kavrulan, çöle, ilim Mustafa. (s.a.s.)*

– Bu ne mübarek bir doğumdu, bu nasıl bir beraketti. Tekrarlar mısın evlat, bir daha tekrarlar mısın, kulaklarımızda yer etsin, ne güzel mısralar bunlar, Allah senden razı olsun, dediler. Son mısraları tekrar etti.

Fatih Camii Müderrisi Veysel Efendi, araya girmek ve içlerini biraz ferahlatmak istedi. Duyguların şiir yoluyla anlatılması daha bir tesirli oluyordu. O yüzden ellerdeki mendiller nemlenmişti. Niyeti, Salim Efendi'nin okuduklarını tekrarlamak, böylece zihinlerde kalmalarını pekiştirmekti.

– Kıymetli kardeşlerim, bütün peygamberlerin geleceğini müjdelediği Muhammed Mustafa (s.a.s.) böylece rebiü'l evvel ayının on ikinci gecesinde dünyaya teşrif etmiş oluyordu. Babası Abdullah, o doğmadan vefat etmişti. Annesi Âmine, Kureyş kabilesine mensuptu. Dinleyelim bakalım daha neler söyleyecek tesirli mısralarıyla Yüzbaşı Salim Efendi, dedi.

Salim Efendi, Âmine Hatun'un diliyle bir şiir daha okudu. Konuşması sık sık kesiliyordu. Artık bu konuşmayı o değil dinleyenler yönlendiriyordu.

– Bir dahi oku, bir dahi. Bu ne kadar güzel bir ifade, bu ne güzel malumattır.

– Tekrarlamadan diğer mısralara geçme, geçersen hatırımız kalır.

Herkesin beti benzi atmış, yüzler samani renge dönmüştü. Saç sakal salmış erkeklerin bile elleri, ayakları kesilmişti. Allah lafzının geçmesi yetmişti. Bir de buyurduğundan bahsedilince, yelkenler suya indi, gönüller titredi. Bir hasıra bağdaş kurmuş olarak sohbeti dinleyen Surre Emini Latif Paşa'nın selimi kavuğu da yerinden ırgalandı, düşecek gibi oldu, üzeri yaşlılık çilleriyle dolmuş iki elini uzatarak bunu mani oldu.

İsteklere müdahale etmedi, besbelli ki o da tekrarlanmasını irade buyuruyordu.

İsmihan Fatma Hanım, Saliha kardeşiyle birlikte, hanımların arasında konuşmaları dinliyordu. Söylenenlerden, okunan mısralardan onlar da çok etkilendi. Fatma Hanım daha fazla duygulanmıştı. Eşinin bu kabiliyeti onu ayrıca mutlu etmişti. Kervana yeni dâhil olanlar da şaşırmış; 'Allah Allah bu ne güzel bir alaymış böyle!' sözleriyle beğenilerini dile getirmişlerdi. Her zaman uykusu gelerek bir kenara kıvrılan ve anne babalarının kucaklarında götürülen çocuklar; içini çekerek ağlayanları, heyecanlı ikazları görünce vazgeçmiş, sonuna kadar direnerek dayanmaya, inatla beklemeye karar vermişti.

Bu geceki sohbetin konusu çok müstesnaydı. Ne kelimelerle anlatılabilir ne de anlatan diller ifade edebilirdi. Ancak Salim Efendi bir nebze de olsa bunu başarmıştı. Dinleyenleri daha fazla bekletmeden istenilen mısraları tekrar okudu.

– O nebinin şefaatine nail etsin seni Hazreti Allah! Bundan güzel dua olmaz., hadi devam et, ricasıyla mısralara devam etti.

Ön sıralarda oturan, besbelli ki, bu sohbetlerin müdavimlerinden olan bir zat dayanamayarak yerinden fırladı:

– Gel kardeşim seni alnından öpeyim de tebrik edeyim. Bu yaşıma geldim, dünyaya gelirken Hazreti Muhammed'in (s.a.s.) ebesine; 'Allah sana merhamet etsin!' dediğini işitmemiştim. Bize bu malumatları veren sana kırk yıl köle olsam razıyım. Hakkını helal et bize, bu mısralar öyle kolay kolay yazılacak şeyler değil, seni yetiştiren hocalarına rahmet olsun, deyip alnından öptü.

– Çok doğru söyledin efendi, bize bir tek şey demek kalıyor, o son söylenen mısraı dua gibi tekrarlamak. Ben hepinizi bu duayı tekrarlamaya davet ediyorum. Salim Efendi bunu bize sen tekrarlatır mısın?

Bir selin önüne katılmış, sulara karışmış gidiyordu Yüzbaşı; toplantıyı, dinleyenler yönetiyordu. Bu arzularını da kırmadı:

*Ya Muhammed (s.a.s.) bize de, böyle güzel dua et,*
*Arş ü ferşin sahibi, kılsın n'olur merhamet!*

Âmin diyerek elini yüzüne sürenler, Allah'ın merhametine nail olmayı niyaz etti. Yüksek sesle getirilen salâvatlar, lebbeyk lebbeyk

avazlarıyla telbiyeye başlayanlar artık kendilerine hâkim olamıyor, girdikleri hac havasını yüreklerinde hissediyorlardı.

Surre Emini Latif Paşa; vaktin geç olduğunu, burada bitirilmesini, en kısa zamanda yapılacak sohbette, kalınan yerden devam edilmesini Salim Efendi'ye hatırlattı. İkisi arasında geçen konuşmayı tahmin eden dinleyicilerden biri sözcü olarak bir teklifte bulundu:

– Tadı damağımızda kaldı, hatibimiz biraz daha devam etsin, ondan sonra istediği yerde kessin kabul ederseniz.

– Hâce Salim Efendi kırmayın bizleri.

Latif Paşa, yüzbaşına dönerek tamam der gibi başını öne arkaya salladı. Bu direktifi alan Salim Efendi, kâğıtta yazılı olan sözlerine duygular katarak okumaya başladı:

*Âmine anlatınca, gördüğü rüyasını,*
*Muhammed (s.a.s.) demişlerdi, o güzel esmasını.*

*O'nun doğduğu gece, çok şeyler görülmüştü,*
*Kisra saraylarında, on dört eyvan çökmüştü.*

*Bin senedir sönmeyen, İstahrabad ateşi,*
*Kül olmuş bitivermiş, şaşırtmıştı herkesi.*

*Beni Sa'd yurdundaki, sütannesi Halime,*
*Bu evladı alalım, diyecekti Haris'e.*

*Kocası kabul etti, Muhammed'i (s.a.s.) aldılar,*
*Küçük yavru kucakta, köyüne yollandılar.*

*Yalnız gitmeden önce, Âmine söylemişti,*
*"O'na çok ihtimamla, bakmak lazım!"demişti.*

*"Muhammed (s.a.s.) insanlığın, bize emanetidir,*
*Layüs'el amma yef'al, bir büyük nimetidir."*

– Bu geceki konuşmamız, değerli sohbetimiz burada sona erdi muhteremler ve muhteremeler, hepinize Allah rahatlık versin!

Gerçekten tadı damaklarında kalmıştı, kimsenin kalkmaya niyeti yoktu. Aralarında mantıklı düşünen aklıselim sahipleri de vardı:

– Oluruyla yetinelim, fazlası arsızlık olur, kantarın topuzunu kaçırmayalım, yoksa okkanın altına girmiş oluruz.

Nineler dişsiz ağızlarıyla:

– Kendinizi, kıymetinizi on paralık etmeyin, birbirimize ancak öğür olduk, yeni yeni kaynaşıyoruz, Latif Paşa'nın öfkesini topuklarına çıkarmayın. Haydi, herkes çadırına, diyordu.

Güngörmüş yaşlıların her konuştuğu ölçülü biçiliydi, her sözlerinde bir hikmet vardı, o yüzden yabana atılmamalı, can kulağı ile dinlenip yerine getirilmeliydi:

– Öp eşiği çık dışarı. Edebinle ayrıl bu akşamki toplantıdan ki yarın akşam gelmeye yüzün olsun evladım, tartışıp yüzsüzlük yapmayasın.

Bu ihtarlar nihai kararı vermelerinde tesirli oldu. Gerek ilmiye gerekse askeriye sınıfından olanlar ve katılan kalabalık bir halk topluluğu; bir iki saatin nasıl geçtiğini anlayamadı, gönül hazinelerini ağzına kadar doldurdukları için, defalarca teşekkür ettiler.

Uyuyan çocuklarını sırtlarına, kucaklarına aldılar, kol kola giren ihtiyarlar birbirlerine ve bastonlarına yaslandılar. Meşalecilerin çıraları aydınlığında çadırlarına gitmek için ayağa kalktılar. Sırtlarında şalları, kalın hırka ve gocukları vardı. Yan yana otururlarken birbirlerine sokulmuş, üşümemişlerdi, ayağa kalkınca ürperdiler. Buranın havası sertti, gecesi de daha önceki konak yerlerinden farklıydı. Yatarken iki yorganı üst üste örtseler sanki bana mısın demeyecekti. Yıllar önce, Sultan Birinci Murad'ın sancak beyliği yaptığı Eskişehir yönünden esen rüzgâr, çadırların iplerini gevşetecek kadar sertti. İsmihan Fatma Hanımefendi, sohbeti yarıda kesip kalkmaya bir türlü kıyamamıştı. Bebeğini merak ettiğinden şimdi koşar adımlarla ilerliyor, Saliha Hanım da ona yetişmeye çalışıyordu.

Yaz ortasında bir sonbahar yaşıyorlardı. Gökyüzünde, dün gece gördükleri yıldızların hiçbiri yoktu. Zifiri bulutlar; hepsinin üzerlerini örtmüş, parlak yıldızları göğün karanlık boşluğuna gömmüş, seyredenleri de daha çok üşütmüştü. Aşağıya doğru inildikçe artık seyrekleşmeye başlayan ağaçlar; ıslık çalarak şarkı söylüyorlar, yeni dikilen ince fidanlar yeri öpecek kadar eğiliyor, esnek gövdeleriyle kıvrak bir hamle yaparak tekrar doğruluyorlardı. Böyle bir gecede sıcak yorgan altında, nöbetçi askerlerin himayesinde uyumak da keyifliydi.

Sıkıntılardan önce aldıkları tedbirler, tıpkı bu geceki gibi, hepsini mutlu etmişti. Gocuklar, kalın yorganlar, dayanıklı bol yiyecek bu yolculuğun olmazsa olmazlarındandı. Sadece suyu çok fazla miktarda depolayamamışlardı. Ne kadar tasarruf ederlerse etsinler, en çok tüketilen suydu. Yine de temkinli davranmış, altmış yetmiş deveyi su taşımaya ayırmış, kırbacılar, sucular tahsis etmişlerdi. Uçsuz çöl yolları boyunca önlerine çıkacak kuyular kurumuş ya da başkaları tarafından zapt edilmiş olabilirdi. Şimdi yol aldıkları bu topraklarda böyle bir sıkıntı yoktu, her yerden su fışkırıyordu. Devletin kudret ve kuvveti, kolluk kuvvetleriyle vazife başındaydı, kendisini hissettiriyordu. Çok uzaklarda, devletin sadece adının var olduğu, gücünün ulaşamadığı, ya da geç ulaştığı yerlerde eşkıyalar söz sahibiydi. Develer çöl kumlarında ayaklarını savurduğu an her şey tersine dönebilirdi. Surre Emini Latif Paşa o yüzden, 'Ya hafız!' lafzını ağzından düşürmüyor, koruyan ve gözeten Allah'ın, güzel esmalarından birini tekrarlıyordu.

Gebze'yi, İzmit'i, Bilecik'i, Bursa sancağının Lefke kazasına bağlı Söğüt'ü geride bırakmışlar, gün ışır ışımaz sabah hazırlıklarını tamamladıktan sonra Eskişehir'in içine girecek Mahmil-i Şerif'i arz-ı endam ettireceklerdi. Oradaki halkın da gönüllerini alacak, âdeta helalleştikten sonra yollarına düzüleceklerdi.

Omuzlarında sorumluluğu olanlar yarı uyur, yarı uyanıklardı. Zencefilci Muharrem gibi gönlü bir yerlerde takılı olanlar, küçük bebekli anneler de nöbetteymiş gibi ayaktaydı, onlar da deliksiz bir uyku uyuyamıyordu. Yolculuğun zahmetleri vardı, küçük bebekler, laf dinlemeyen çocuklar bu zahmeti ikiye katlıyordu. Şikâyet etmeden bu sıkıntılara katlanmak da haccın bereketini ve ecrini o ölçüde arttırıyordu.

Muharrem Efendi, Çengelköylü müşterisini gördüğünden beri, uyku tutmadığı için geceleri çadırın dışına çıkıyor, etrafta birkaç tur attıktan sonra, nöbetçi askerler tarafından ikaz ediliyor ve içeri giriyordu. Bu gece yine dışarı çıkmış, yine ikaz edilmiş ve içeri girmişti. Bir türlü uyuyamıyor, yatağında kıpırdanıp duruyordu. Çadırda uyuyan arkadaşlarını uyandırmaktan da korkuyordu. Gecenin ayazını çekip dışarıda kalması o yüzdendi.

'Yarın kangren olmuş bu yarayı ya temizlerim ya da kangrenli düşüncelerimi zihnimden söker atarım. Hele bir gün ışısın ben yapacağımı

bilirim.' dedi. Kesin kararını verince rahatladı ve gözlerini sıkı sıkı yumarak uyudu.

***

Dün akşam; hayvanların, yolcuların ihtiyaçlarını görmeleri için Porsuk Çayı kenarında konaklamışlardı. Geceki sohbetten sonra kimsenin hayrı kalmamıştı ama bugün yeni bir gün başlamıştı, yapılacak bir sürü işleri vardı. Sırasıyla onları yapmaya koyuldular. Kendini yeni göstermeye başlayan güneşle birlikte rüzgârın esmesi durmuştu. Demek ki bugün sakin bir hava bekliyordu onları.

Zencefilci Muharrem, günün ilk tahminiyle neşelendi. "Bugün hava güneşli olacak, mutluyum. Dünyada insana üzüntü verecek o kadar çok hadise ve sebep var ki, hepsine aldırmaya kalksam herhalde yaşayacak gücüm kalmaz. Bugün hayata mütebessim bakmak istiyorum. Kafamı kemiren kurdu da bir şekilde halledecek yahut söküp atacağım. Önce karnımı doyurayım."

Yol arkadaşlarıyla birlikte sabah kahvaltısını yaptı. İzmit köylülerinden aldıkları keçi peyniri ve ekmekle karınlarını güzelce doyurdular, sade suya çorbalarını kaşıkladılar, üstüne de gece boyunca buz keserek soğumuş testilerinden birer şapşak su içtiler ve elhamdülillah, dediler. Hayvanlarını yola hazırladılar. Develerin ipten yapılmış dizgini olan yularlarını, atların eyerlerine bağladıkları sinebentlerini başlarına geçirdiler. Mahmil-i Şerif'in yularını daha bir sıkı sağlamlaştırdılar.

Zencefilci Muharrem, Yüzbaşı Salim Efendi'yi görmek ve ondan yardım istemek niyetindeydi. Atına atlayıp bir solukta yanına ulaşmak için verdiği kararını; 'Dar vakittir, şimdi vazgeçeyim, bu işi kervan yeni konakladığında halledeyim.' diyerek erteledi. Gerçekten dar vakitti, az sonra yola çıkılacaktı.

Salim Yüzbaşı, toplanan çadırların develere yüklenip yüklenmediğini kontrol ediyordu. Ortalarda sipsivri bir tek çadırın kaldığını, henüz toplanmadığını gördü, örtünün başındaki döşeyici askere, biraz da hiddetle sordu:

– Çabuk olun, bunu niçin sökmediniz? Kervan yola çıkmak üzere, hareket edin emrini verecek top şimdi atılacak. İçerde kim var?

Vazifesini ihmal eden asker çekindiği için cevabını biraz geciktirdi. Yüzbaşı cevabı beklemeden çadırdan içeri daldı. Dışarıdaki konuşmaları

işiten bir hanımefendi toparlanmaya çalışıyor, bir eliyle başındaki tülbendini düzeltiyordu. Diğer elindeki tabakta yemek vardı, yanında da on üç yaşlarında bir erkek çocuğu bulunuyordu. Çadırda, bu iki kişiden başka kimse kalmamıştı. Herkes sabah vazifelerini yapmış, hayvanlarının başına geçmişti. Yüzbaşı olayı iyice anlamadan:

– Hanım niçin geciktin, yemeğin sırası mı, şimdiye kadar bir iki lokmayı midenize indiremediniz mi, kervan gidiyor, nasıl yetişeceksiniz, daha çadır toplanıp dürülmemiş, fesübhanallah!

Kadıncağız sıkılarak cevap vermeye çalıştı:

– Efendim, oğlum biraz geç uyandı bugün. Dün gece sizin okuduklarınızdan çok etkilendi, anne ben de yazacağım diye bütün gece yatağında oturup durdu, uyumadı. Geç kalktığı için yemeğini de yediremedim, kusura bakmayın, biz şimdi yetişiriz.

Salim Efendi, hanım "Yemeğini yediremedim." deyince çocuğun suratına baktı ve iki gözünün de âmâ olduğunu fark etti, çok üzüldü, sormadan da edemedi:

– Hanım, iki gözü birden görmeyen çocuğu niçin hacca götürüyorsun?

– Efendim, ben onu götürmüyorum, o bizi götürüyor. Çok ısrar etti, anneciğim gözlerim kapalı ama ben Peygamberimi görüyorum, ne olur beni onun şehrine, gezip dolaştığı yerlere de götür, oraları da göreyim dediği için, beyim ve ben mecburen hacca niyetlendik. Yani biz onu götürmüyoruz, o bizi götürüyor.

Yüzbaşı Salim Efendi, kalp gözü açık bu yavruyu içinden sevdi. Koca koca insanların, dünya nimetleriyle kamaşmış, hâlâ kapalı olan gönül gözlerine acıdı. Göz pınarları dolmuştu, dudaklarını ısırdı, göstermemeye çalıştığı için arkasını döndü. Çadırdan çıkacağı sırada, hanımın içeri giren eşiyle karşılaştı, başıyla selamlaştı.

***

Akşamki sohbet toplantısından ayrılan herkes Salim Efendi gibi şiirler yazmak istemiş, bu dertleri, arzuları depreşmişti. Birkaç cümle mırıldanmışlarsa da bunun hiç de öyle kolay olmadığını görmüş, yüzbaşıyı bir kez daha takdir etmişlerdi. Müderris Veysel Efendi bile imrenmiş, dinleyenlerin ona karşı gösterdikleri beğeni ve takdirlerini görünce

gıpta etmişti. Bir zamanlar şiir yazma yeteneğinin kendisinde de var olduğunu, hadis ilmi üzerine yoğunlaştığı için bundan vazgeçmek zorunda kaldığını hatırlamıştı. Kendi kendine; 'Yine denesem mi, yapabilir miyim?' sorusuna 'Olmaz Veysel Efendi, ağaç yaşken eğilir, sen yoluna devam et!' kararını verdikten sonra uykusuna geçmişti.

Eskişehir'de bir gönül erinin daha mezarı vardı. Bu topraklar Allah dostu velilerin yurtlarıydı. Hayatta iken yol gösteren ilim ve irfanlarıyla, öldükten sonra geride kalanların yâd ettiği hatıralarıyla, bıraktıkları eserleriyle anılıyordu. O veliler; kötülüğü, kargaşayı, huzursuzluğu önleyen birer setti, aşılmaz duvardı. Kısaca milletin manevi zenginliği, gönüllerin taht kurmuş sahipleriydi. Bu sahiplerden biri, Türkmen köylüsü olan Yunus Emre; dört kitabın manasını okuyup ezber ettiğini, aşkın ise bir uzun hece olduğunu söylüyordu ve Porsuk Suyu'nun Sakarya Nehri'ne döküldüğü kavşakta bulunan Sarıköy'deki türbesinde yatıyordu. Hem sağlığında gümrah bir ırmak gibi coşmuştu hem de yüzyıllar sonra dahi çağıl çağıl gürlemesine devam ediyordu. Halkın, fakir fukaranın koruyucusu olmuştu. 'Fukara kalbine her kim dokuna / Dokuna sinesi Allah okuna' diyerek onlara kol kanat germiş, herkesin anlayacağı dille söylediği bu sözlerle onların gönlünde sarsılmaz bir taht kurmuştu. Hemen hemen aynı bölgede, birbirine yakın mekânlarda, Mevlana Celaleddin-i Rumi ve Hacı Bektaş-ı Veli de vardı. Yine bu topraklar, Horasan'dan gelmiş gönül erlerine hem yurt hem mezar olmuştu.

Birkaç saatlik bir yolculuktan sonra kervanın bir ucu Eskişehir'in içinde, diğer ucu çok gerilerde tozlu topraklı yollardaydı. Arkada kaldığını zannettikleri Porsuk Çayı burada da karşılarına çıkmıştı. Üstelik de şehri ortadan ikiye bölmüş olarak.

Mahmil-i Şerif ve Sancak-ı Şerif en önde salınırlarken, Eskişehir'de her kapının önünde bakır siniler içinde yemekler hazırlandığını gördüler. Zamanlama isabetliydi, tam yemek vaktiydi, arkasından öğle ezanı okunacaktı. Surre Emini Latif Paşa, bu yemek davetini kabul etmese çok ayıp olacağını biliyordu. Yolcuları, beşer onar evlere paylaştırdı. Kendisi de bir konağa misafir edildi. İkramlar çok makbule geçmişti. Onlar yemek yerlerken, meydana çekilen Mahmil-i Şerif'in önünden geçen halk da doya doya seyretme imkânını bulmuştu.

Ayrılık vaktinin gelmesi Eskişehirlileri hüzünlendirdi. Ancak yolcu

yolunda gerekti. Şehirden uzaklaştıktan kısa bir süre sonra Mahmil-i Şerif'i söktüler, sandıklarına, torbalarına yerleştirerek toparladılar.

Latif Paşa, sohbet toplantıları esnasında canları sıkılan ve bir süre sonra uyuklamaya başlayarak ailelerini de huzursuz eden çocukları ayrı bir yerde toplayarak oyalamayı ve onları meddah ve karagözle eğlendirmeyi düşünüyordu.

Surre Nazırı Hasan Efendi'nin:

– Karagöz malzemelerini nasıl temin edeceksiniz, önceden söyleseydiniz, Bursa'dan getirtirdik yahut Eskişehir'de hazır ederdik. Hem kim oynatacak, alayda karagözcü var mı, sözüne kızmış olmalıydı:

– Pes be kardeşim; bir iki tabaka aharlanmış kâğıttan iki üç suret kesecek, bunları perdeye aksettirdikten sonra da cümleleri bir araya getirerek çocukları eğlendirecek bir babayiğit çıkmayacak mı aramızdan, çıkmazsa yazıktır. Bir küşteri meydanı açacaksın, üzerine bir şem'a koyacaksın, perde aydınlanınca da arkadan ışık alan şekillerini oynatacaksın. Çocukluğunda hiç mi karagöz seyretmedin sen, oyunları ezberinde yok mu? Bu oyuna torunlarını hiç götürmedin mi? Ben bu yaşımda çıkar oynatırım, hepsini de gülmekten kırar geçiririm.

***

Mola yerine kadar bekleyemeyeceğini anlayan zencefilci hızla sürdüğü atıyla, yüzbaşıyı aramaya koyuldu. Bulunabileceği yerleri de az çok tahmin ediyordu. Hepsini birer birer aradı. Son olarak bakacağı bir tek yer kalmıştı, eşi hanımefendinin bulunduğu çifte hörgüçlü deve. Yola henüz çıktıkları için, yanından ayrılmadan bir arzusu olup olmadığını eşine sormak için yanında olan Yüzbaşı Salim Efendi, Zencefilci Muharrem'in birini arayan nazarlarla etrafı kolaçan ettiğini gördü, eşini Allah'a emanet edip yanından ayrıldıktan sonra seslendi:

– Muharrem Efendi, afiyettesiniz inşallah. Hemşireniz hanımefendi nasıllar?

– Hamdolsun efendim, menzilleri bir bir tüketiyoruz, hepimiz iyiyiz.

Şimdiye kadar buralarda hiç görünmeyen, kendine ayrılan yerde, kendi sırasında yol alan zencefilcinin bir sıkıntısının olduğunu anladı, o söylemeden sordu:

– Bir maruzatın mı var?

'Körün aradığı bir göz, Allah verdi iki göz.' diyerek sevinen Zencefilci Muharrem Efendi atını yüzbaşının atına yaklaştırdı ve etraftan duyulmasını istemediği bir ses tonuyla:

– Evet, bir maruzatım var efendim, dedi.

– Buyur dinliyorum zencefilci nedir, anlat!

– Hani bir gün alışveriş için dükkânıma gelmiştiniz, hani bir kendini bilmez de hır çıkarmak istemişti, hatırladınız mı?

– Hatırladım tabi, daha o kadar kocamadım Muharrem Efendi, devam et.

– İşte o gün sizin yanı başınızda bir aile vardı, üç kişilik bir aile, onu da hatırladınız mı?

– Orada dur bakalım. Buna ahret sorusu denir, onları hatırlayamadım hazret kusura bakma. Ne olmuş o aileye?

Zencefilci sorusunu başka türlü sormaya karar verdi, şeklini değiştirdi.

– Çengelköyü'nden kaç kişi katılmış Surre-i Hümayun'a, kimler katılmış onu soracaktım. Benim merak ettiğim bir aile var, kimlerle gidiyorlar, isimleri ne onu öğrenmek istemiştim. Bir mahzuru yoksa söyleyebilir misiniz? Akhisar'da cenaze namazında karşılaşmıştım, bir daha göremedim kendilerini, arsızlık yapıp takip de edemedim, yardımcı olabilir misiniz diyecektim.

Yüzbaşı her zamanki makaralı kahkahalarından birini koyuverdi, Muharrem Efendi'ye hitaben:

– Bu yolculuk, iki hayırlı işe birden vesile mi olacak yoksa Muharrem Efendi, ne dersin, dedi.

Zencefilci, buraya kadar anlattıklarını nasıl söylediğine kendisi de şaştı. Salim Efendi bundan sonra kelimeleri onun ağzından cımbızla çıkaracaktı:

– Benim bildiğim Çengelköyü'nden katılan Besim Efendi var, nalbant Besim Efendi.

Bu cümleyi sarf ettikten sonra, onu mu soruyorsun gibilerden Muharrem Efendi'nin yüzüne baktı. Zencefilci Muharrem Efendi'de tık yoktu, dut yemiş bülbül gibiydi.

– Onlar da üç kişiler.

"Bu üç kişi kimlerdir?" diyemiyordu zencefilci, sormak istediği can alıcı soru buydu, ancak ağzından bu cümleyi çıkaramıyordu. Bakışları, "Sen söyle be arkadaşım, bu üç kişi kimler sen söyle, ben soramayacağım, sen söyle." diye yalvarıyordu. Salim Yüzbaşı, halden anladığı için karşısındakine daha fazla eziyet çektirmek istemedi:

– Besim Efendi üç kişi gidiyor, kendisi, oğlu ve kızıyla.

Bu cümleyi işiten Zencefilci Muharrem, derin bir nefes almış, gözlerindeki perde kalkmış; etraftaki çiçeklerin rengini, gökyüzündeki güneşin parlaklığını daha güzel fark eder olmuştu.

Sıkıntıdan sıkıca yapıştığı, âdeta tırnaklarını geçirdiği dizginleri kuvvetle çekti, dörtnala giderken başını döndürmüş, var gücüyle bağırıyordu:

– Allah senden razı olsun beyim, tuttuğun altın olsun, evladını sana bağışlasın, haccını da mebrur kılsın, haydi allahaısmarladık!

Yüzbaşı hiç beklemediği, aniden gelişen bu tavır karşısında şaştı, arkasından:

– Allah Allah, ne iştir ya hu, ayıp kelimesi gaib oldu galiba Zencefilci, diyerek arkasından seslendi. İşittiremediğini anlayınca sesini daha da yükseltti:

– Bin atın varsa bin dinlen, bir atın varsa in dinlen Zencefilci. Nereye böyle? Atın yorulmuş, aşağıya in de hayvan bir soluklansın!

Ayakları yere basmayan Muharrem Efendi, yanlarından rüzgâr gibi geçtiği hayvanları ürküttüğünün farkında bile olmadan tozu dumana katarak yüzbaşıyı gerilerde bıraktı ve oradan uzaklaştı. Salim Efendi'nin arkalarda kaldığına karar verince, ilahi şeklinde mırıldandığı dörtlük yanı başından geçtikleri Yunus Emre'nin ruhunu şad ediyordu:

*"Ben yürürüm yane yane,*
*Aşk boyadı beni kane,*
*Ne akılem, ne divane*
*Gel gör beni aşk neyledi."*

***

Kervanın başından sonuna kadar dolaşan tellal; o gece varacakları konak yerinde, büyüklerin sohbete katılıcağı, çocuklara da Karagöz ve

Hacivat oynatılacağını duyurdu. Bu müjdeli haberi duyan çocukların ayakları yerden kesi, ne yapacaklarını bilemedi. Yolun bir an önce bitmesi ve menzile ulaşmaları için dua ettiler.

Surre Emini Latif Paşa, Karagöz ve Hacivat karakterlerinin, anlatılacak oyunda rol alan kişilerin suretlerini hazırlama işini, kendisini sinirlendiren Surre Nazırı Hasan Efendi'ye verdi. Karagöz'ü oynatması için; 'Ben bir oyun biliyorum.' diyen ve güzel şive taklitleri yapan bir askeri görevlendirdi.

Surre Nazırı Hasan Efendi; oyunun kahramanlarını bulabildiği kalın kartonların üzerine çizdi, bu şekilleri kestikten sonra uzunca sopaların ucuna raptetti. Akşam olduğunda çocuklar meydanı hıncahınç doldurmuşlardı. Karagözcü asker bu kalabalığı görünce heyecanlandı:

'İnşallah bu yavruları memnun eder, sevindiririm.' diye düşündü ve yarım kalan provasına devam etti. Önce perde üzerinde bir demet çiçek gösterecekti. Sonra o şekli kaldıracak ve Hacivat, perde gazelini söyleyerek sahneye gelecekti.

– Hayy Hak! Yar bana bir eğlence, yâr bana bir eğlence medet, sözleriyle gazelini sonuna kadar tamamlayacak ve sonra perdenin sağ üst köşesinden Karagöz başını uzatacak ve Hacivat'a:

– Patlama geliyorum, diyerek konuşmayı sürdüreceklerdi. Oyun içinde rol alacak olan imam, kaynana, çocuk, bacı suretlerini de itinayla konuşturuyordu. Her şeyin hazır olduğunu düşündüğünde, çocukları daha fazla bekletmedi ve oyununa başladı. Şarkılar söylüyor, akkamların nakkarelerinden birini çalıyor, onları coşturarak el çırpıp tempo tutmalarını sağlıyordu. Oyun arasında Hacivat'ın:

– Canım efendim bir serpuş aldım.

– Ne baykuş mu aldın.

– Serpuş efendim serpuş… Başıma giyeceğim.

– Ben de seni yiyeceğim.

– Canım Karagöz'üm öyle mi derler? Hayırlı olsun derler.

– Senin gibiler hıyar yemez mi derler.

Küçük büyük bütün çocuklar bu konuşmalara bayılıyor, kahkahadan yerlere yatıyordu. Tam bu sırada, dar zamanda alelacele yaptığı Hacivat'ın başı kopuverdi, çocuklar daha çok gülmeye başladı.

Hazırcevap asker hiç bozuntuya vermeden oyunun bir bölümü gibi devam etti:

– Gördün mü, başında paralansın dedin, başım paralandı. Karagözüm insanlar birbirlerine beddua değil hayır dua ederler, sen yanlış yaptın, hadi tövbe et bakalım, diyerek oyunu devam ettirdi.

Surre Emini Latif Paşa çocukların bu keyifli hâllerini seyrediyor, onlarla beraber gülen büyükleri gördükçe:

– Bir dahaki sefere Karagöz'ü anne babalara da oynatalım, baksanıza onlar daha çok beğendiler, diyordu.

***

Sakarya Nehri'nin ince bir kolu olan Seyyidsuyu'ndan geçerken çok zorlanmadılar. Yolcuların bir kısmı, sıcaklarla birlikte suyu çekilen ırmak üzerindeki taş köprüden, bir kısmı kuruduğu için, ırmak yatağındaki taşlara basa basa ilerledi ve Seyyidgazi Tekkesi'ni uzaktan selamladı.

Surre emini, azalan mutfak malzemelerini gündelik ihtiyaçları uğradıkları şehirlerden tedarik etmeye çalışıyordu. Peksimet, pirinç, revgan-ı sade (tereyağı), revgan-ı zeyt (zeytin yağı), saman, kandil, katran, kelle şekeri, kömür, odun, saman, sebzevat, soğan, su tulumu, tulum levazımatı, arpa, ferace, hediyelik bohça, bulgur, çizme her ne alıyorsa en ince ayrıntısına kadar, kuruşu kuruşuna gelir gider defterine kaydediyor, bunların neler olduğunu birer birer sıralıyordu. Hesabını doğru tutmak, harcamalarını iyi yapmak bütçesini denk getirmek zorundaydı. Yolculuk bittikten sonra açıklama yapacak olan kendisiydi. Şimdilik bir aksilik çıkmamıştı. Bu malzemeleri kullananlar da hiç israf etmiyor, her kuruşta, tüyü bitmedik yetimin hakkının var olduğunu biliyordu. Devlet malıydı denizler kadar gümrahtı, ama bir gün denizin de dibi görünebilirdi.

Hüsrev Paşa Hanı'na gelmeden bir haber ulaştırıldı Latif Paşa'ya. Gelen haberci; bu handa ve bundan sonraki altı menzilde, yani toplam yedi menzilde hiçbir harcama yapmamalarını, bütün harcamaların Konya Valisi Hacı Ali Paşa tarafından karşılanacağını söylüyordu. Surre Emini Latif Paşa, zihnini ister istemez yıllar öncesine götürdü ve yanındakilere dönerek:

– Sorarım size böylesi bir âlicenaplık hangi kavim, hangi millette vardır, var diyen beri gelsin, beri gelsin de alnını karışlayayım.

Yüzbaşı Salim Efendi. Latif Paşa'dan izin almak istedi:

– Paşam, müsaade ederseniz bir dahaki sohbette, kervansarayların önemini, ecdadımızın alicenaplığını anlatalım kendilerine, bunu atlamayalım. Sadece İslam dinindeki bize has olan bu ananenin güzelliğini methederek yad edelim.

– Çok güzel ve yerinde bir konuşma olur, isterseniz bu vazifeyi ben üzerime alayım.

Anadolu içlerindeki havaya da alışmış, gündüz devam eden sıcak havanın gece sert bir şekilde soğuyacağını iyice kavramışlardı. Daha ikindi vakti çökmeden, kalın giyeceklerini, yün çoraplarını heybelerinden, torbalarından çıkartıyor, ellerinin altında hazır bulunduruyorlardı. Bazen gün ortasında indiriveren yağmurda da sıkı sıkı giyiniyorlardı. Kimse hasta olmak istemiyor, kendilerine iyi bakıyorlardı. "Sıcağa, çöle gidiyoruz, oralar yanıp kavruluyormuş, ince kıyafetler alalım." diyerek hazırlıksız çıkanlar da uğradıkları kasaba ve şehirlerden bu eksiklerini gidermeye çalışmıştı. Deve üstünde yol alırken yün çorap, atkı, kazak ören kadınların telaşı bu yüzden, açıklarını kapama gayretindendi. Güneye doğru inildikçe hava ısınacaktı ama bu yolun bir de dönüşü vardı. Onlar dönüş yolculuğundaki yağmura, doluya hazırlanıyordu.

Ağızdan ağıza akşamki sohbetin konusu dolaşmaya başlamıştı. Bu konuşmada Surre emininin de söz alacağını işitenler merakta kalmışlardı:

– Mühim bir hadise var herhalde, paşa kolay kolay söz alıp konuşmaz, ne oldu acaba?

– Sabredelim görelim; sabırla koruk helva olur, dut yaprağı da atlas.

Akşam namazlarını kılıp seccadelerini katlayanlar, ön sıralarda yer bulmak için koşar adımlarla ilerledi. Çocuklar Karagöz çadırına bırakıldıktan sonra, anne ve babalar kendilerine hazırlanmış meydana geçti. Artık herkes birbirini tanıyordu, gözler birbirine aşinaydı. Karşılaştıklarında candan selam veriyor, kucaklaşıp hasret gideriyorlardı.

Zencefilci Muharrem Efendi kararlıydı, bu toplantıda o kızı mutlaka bulmalıyım, diyordu. Ara sıra başka taraflara bakıyor, yaptığının fark edilmesinden de endişe ediyordu. Az ilerisinde oturan hemşiresi Zeynep Hanım kardeşinin tedirginliğini hissetti, Muharrem Efendi birilerini, daha doğrusu birini arıyordu, bunu hemen anladı.

Gelenlerin ardı kesilince, sohbetin başlama zamanı gelmişti. Müderris Veysel Efendi toplantının açılış konuşmasını yaptıktan sonra sözü Surre Emini Latif Paşa'ya bıraktı:

– Muhteremler ve muhteremeler, sözlerime esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla başlamak istiyorum. Şu dakikaya kadar elhamdülillah bir aksilik çıkmadan buraya kadar geldik. Hepinizin titiz gayretleriyle devamını da aşacağız inşallah, yeter ki verilen talimatları yerine getirelim. Uğrayacağımız bundan sonraki ilk menzil ve ondan sonraki altı menzil noktasındaki masraflarımız Konya Valisi muhterem Hacı Ali Paşa tarafından karşılanacaktır, Allah kendisinden razı olsun.

Bu haberi duyanlar hayret etti:

– Allah Allah, bu ne büyük cömertliktir.

– Hayrını kabul etsin Rabbim!

– Benim de çok param olsa böyle bir iyilik yapardım.

– Nice zenginler bilirim ceplerinde akrep vardır, ellerini keselerine atmaz, yemez içmez, fakiri, yolcuyu gözetmez.

– İyilik için çok para lazım değil, yeter ki sen niyet et.

Kendi aralarında konuşanların kımıltıları bitince, ara verdiği konuşmasına devam etti Latif Paşa: kervansaraylardan, üç günlük misafirliklerden uzun uzun bahsettikten sonra,

– Bu kervansaraylar birer karakol gibiydiler, eşkıyaya karşı koyan birer kale gibiydiler. Huzur içinde uyuyanlara sabah namazından önce uyandıklarında şöyle sesleniliyordu:

"Ey ümmet-i Muhammed! Malınız, canınız, elbiseleriniz, atınız tamam mı?"

Konaklayanlar da:

"Tamam, Allahu Teala hayır sahibine rahmet eylesin!"diye kervansarayı vakfedene dua ediyordu. Karınları doyurulanlar, hizmet edenler tarafından dua ile tembihlerle, yolcu edilip uğurlanıyordu:

"Gafil gitmeyin, herkesi arkadaş etmeyin, yürüyün, Allah asan getire!"

Surre Emini Latif Paşa hepsine teşekkür ederek sözü Hazreti Peygamber'i (s.a.s.) anlatmaya devam edecek olan Yüzbaşı Salim Efendi'ye bıraktı:

Yüzbaşı Peygamber Efendimiz'e ilk vahyin gelişini anlatıyordu:

*" Altı yüz onda bu kez, büyük müjde getirdi,*
*Ramazan ayından da, on yedi gün geçmişti.*
*–*
*Vahiy meleği Cibril, risaleti getirdi,*
*Birinci vazifesi, "İkra!" oku, emriydi."*

– Nur Dağı'nda bulunduğu sırada her tarafı kaplayan, ufku tamamıyla örten Cebrail'i gördü ve Hazreti Muhammed'e (s.a.s.) şöyle diyordu; 'Ya Muhammed, Sen Allah'ın Resulü'sün, ben de Cibril!' Korkarak evine doğru gelirken yolda gördüğü her şey kendisine selama durmuş; 'Allah'ın selamı üzerine olsun ya Resulullah!' diyordu. Eşi Hazreti Hatice validemize; 'Üstümü ört!' diyor, tir tir titriyordu. Ömrü boyunca eşine destek veren vefakâr kadın onu teselli ediyordu.

Salim Efendi coşkulu mısralarını sıralıyor, arkasından Müderris Veysel Efendi açıklamasını yapıyordu. Dinleyenlerin başları da bir ona bir diğerine dönüyordu.

*O, nasıl okuyacak, okuma bilmiyordu.*
*Cebrail kollarını sıkı kucaklıyordu.*

*Kuvvetinin hepsiyle, zorlayarak sıkacak,*
*"Oku!" diye bir daha, emri tekrarlayacak.*

*Yarı belinden tuttu ve bir daha istedi,*
*"Yaratan Rabbin adı, adıyla oku!"dedi.*

*Yaratan Rabbin adı söz konusu olunca,*
*Hazır olda durulur, yıldızlar sayısınca.*

*Yerle gök arasında, Cibril vardı haşmetli,*
*O'na hitap ederek, diyordu; "Sensin Nebi!"*

– Demek ki altı yüz on tarihinde, kendisine verilen nübüvvet makamıyla birlikte Yüce Kitabımız Kur'ân ı Kerim'in de ayetleri gelmeye başlıyor. Bu ayetleri tebliğ etmesi, insanlara duyurması kendisinden isteniliyordu.

*Kur'ân ayetlerini, birer birer getirdi,*
*Böylece peygamberlik, Muhammed'e (s.a.s.) yüklendi.*

*Nübüvvet vazifesi, pek mühim ve çok zordu,*
*Yapılacak bir şey yok, çünkü Allah (c.c.) buyurdu.*

*"Tebliğ et sen bunları!" dedi ayetin biri,*
*"Rab, seni koruyacak, dokunamaz şerleri."*

*Söyle sen insanlara, batmasın bataklığa,*
*Nur yollarından gelsin, bu Rahmani çağrıya,*

*İsa, Musa, İbrahim; onlar da ışıktılar,*
*Senin gibi yollarda, taşla karşılaştılar."*

*Engeller arasında, inmeye devam eder,*
*Müdessir, Tebbet, Tekvir, daha nice ayetler…*

*Ardı arkası yoktu, yağan ayetlerinin,*
*Kur'ân yarı olmuştu, şerefi de Mekke'nin.*

– Saygıdeğer arkadaşlarım, bir çırpıda anlatılan bu olaylar hiç de öyle kolay olmamıştı. Bu uğurda çok sıkıntılar çekilmiş, nice zahmetlere girişilmişti. Yine bir gün kendisine:

'Ey Resul, Sen Rabbinden Sana indirilen buyrukları tebliğ et, şayet bunu yapmazsan, risalet vazifeni yerine getirmiş olmazsın! Allah Seni, zarar vermek isteyen insanların şerlerinden koruyacaktır.' buyuran ayetler nazil olmuştu. Habib-i Zişan bu gelen ayetleri etrafıyla paylaştı.

Cebrail'in kendisine öğrettiği abdest ve namazla birlikte, bir pazartesi günü, namaz kılarken yanına gelen eşi Hatice validemiz, aynı günün akşam namazında yanında saf tuttu. Abdest ve namazı ona da öğretti. On yaşlarında olan Hazreti Ali de Hatice validemizden sonra kelime-i tevhid getirerek Müslüman oldu. Dedesinin ölümünden sonra kendisini koruyup büyüten amcası Ebu Talib'i, Hazreti Ali'nin babasını da hidayet güneşinden faydalanmaya çağırdı. Ancak o; 'Ben atalarımın dinini terk edemem. Ancak Allah'a yemin olsun ki Sen bu işi yaparken Sana yardımcı olurum.' diyerek kabul etmedi. Lakin onun imanını o an açıklamaması müşriklerle irtibatın kopmamasını sağladı, kendisi âdeta aracı vazifesi gördü. Efendimizin en yakınındaki Zeyd İbn Harise ve Ebu Bekir katıldı iman kervanına, sonra da Hazreti Osman.

Mekkeli müşrikler bir gün Kâbe'deki putlara karşı kötü sözler söyleyen Bilal Habeşî'ye çok kızdı, çöle götürerek işkence etti. Vücudunun

üzerine koca koca kayalar koyup Hz. Muhammed'i (s.a.s.) ve dinini inkâr etmesini istedi.

Herkes nefesini tutmuş can kulağıyla dinliyordu. Vakit çok geç olmuştu, Surre Emini Latif Paşa'nın nezaketli ihtarıyla sohbet son buldu.

Dönüş yolunda, ablası Zeynep Hanım, kardeşinin sıkıntısına ortak olmak istedi:

– Muharrem sohbet boyunca bakışların kimi aradı durdu söyle bakayım?

Pat diye geliveren bu soru zencefilciyi şaşırttı, ne diyeceğini bilemedi, hık mık ettiyse de ısrarlı sorulardan kurtulamadı.

– Daha önce dükkânda karşılaştığım Çengelköylü bir genç kızı aradım, bir iki defa gördüydüm de…

– Burada olduğunu ne biliyorsun?

– Yüzbaşı Salim Efendi'ye sordum, hem pederiyle de İzmit'teki cenaze namazında karşılaştım, selamlaştık.

Bir müddet sessizce yürüdüler, işin aslı biraz anlaşılmıştı. Zeynep, kalan kısmını ertesi gün tamamlamaya karar verdi, dinlenmeye çekildiler.

Zencefilci Muharrem, zorlu bir engeli daha aşmış, ablasını da durumdan haberdar etmişti. İyi olacak hastanın doktor ayağına gelmişti. Konuyu kendisi açmadan o açmıştı. Demek ki dermanını bulacak olan da oydu. Bu gece, biraz daha hafiflemiş olarak uyuyordu.

***

Yeni menzil noktasında, Konya Valisi Ali Paşa tarafından ağırlanacak olmaları herkesi sevindirmiş, kendilerinin özel insanlar olduğunu hissettirmişti. Demek ki, yeryüzünün halifesi olsa da insan denilen varlığın haysiyeti de zaman zaman okşanmak istiyordu. Bu haberi işiten İsmihan Fatma Hanımefendi hanların da kervansaraylara benzeyip benzemediklerini sordu muhterem eşi Yüzbaşı Salim Efendi'ye:

– Daha önce hiç han görmemiştim, hanlar da kervansaraylar gibi midir efendim?

– Tabi ki, meskun yerlerdeki, yerleşim bölgelerindeki kervansaraylara bu ad verilmiştir, yani han denilmiştir. Bunlar yüce hizmetin deruni akisleridir. Güzel ahlâkın zirve yaptığı hayırlar hasenatlardır. Bu kervansaraylarda hayat hiç durmaz. Gece de nöbetçiler vazife başındadır.

Şafakla birlikte, şafağın parıltılarıyla Müslümanların günü başlar ve gecenin karanlığı çöktükten, yatsı sonrasına kadar devam eder. O günkü koşuşturma ve hizmet de böylece son bulur.

– Bu gayretli çalışma, Hüsrev Paşa Hanında da böyle midir?

– Hüsrev Paşa, Zazadin, Kızılören, Ertokuş Hanlarında da, Alaeddin, Rüstem Paşa ve birçok diğer kervansarayılarda da böyledir. Bir sistem içinde yapılır her şey. Yani bir düzen ve intizam vardır. Aksi halde, her iş istenildiği saat ve zamanda yapılırsa bir keyfilik söz konusu olur, o da işlerin çığırından çıkmasına yol açar. Plan ve programdan kimseye zarar gelmez, tam tersi zamandan tasarruf sağlatır, sistemsiz çalışıp beyhude yorulmaktan da alıkoyar insanları.

– Ne kadar güzel, Müslim-gayrimüslim her dinden insana hizmet verilmesi ne adil...

– Hiç kimseyi ayırmadan yapılan bu hizmet, bu alicenap Osmanlı'nın sırtını yere getirmeyecektir. Çünkü yardım gören diller niyazdadır. Korunan, gözetilen Hicaz halkı şükür ve niyazdadır, imar edilen şehirleri ve Beytullah için müteşekkirdir. Tebamız altındaki her gayrimüslim adil yönetimden payını aldığı için niyazdadır.

– Efendim, ben bunu neye benzetiyorum biliyor musunuz: Bir annenin evlatları arasında ayırım yapmamasına. Onun için Hristiyan'ı, Musevi'si bizi davet etmiyor mu. Emri altındaki halkı Allah'ın bir emaneti olarak görmüş ecdadımız ve adil davranmak konusunda, adaleti tesis etmek konusunda, Kur'ân'da söylenenleri rehber olarak almış.

– Evet ifade ettiğin gibi buyuruyor Kitab-ı Mübin; 'Ey iman edenler! Kendiniz anne babanız ve yakınlarınız aleyhinde dahi olsa Allah için şahitler olacak adaleti ayakta tutun. Onlar ister zengin olsun, ister fakir olsun. Çünkü Allah onlara daha yakındır, öyleyse adaletten dönüp hevalarına uymayın.' Bu cümleler doğrultusunda hareket eden dedelerimiz, adalet terazisini ana babasına zararı dokunacak şekilde dahi olsa hiç şaşırtmamış. Bir de her hususta fikir sahibi olmak için çok kitap okumak, âlimlerin sohbetlerinde bulunmak icap eder.

Erenlerin sohbeti arttırır marifeti,

Cahilleri meclisten her dem süresim gelir.

– Sözleriniz bizlerin hayranlığını kazanmıştır. Pederiniz, valideniz duyduklarında ne kadar saadet duyacaktır. Bu yolculuk zatınıza çok büyük ilhamlar verdi, manevi yolda ziynetlendiniz şükürler olsun. Allah bu yolda ilminizi arttırsın inşallah.

– Muhtereme refikam bu vesileyle hakkını helal etmeni isteyeceğim senden. Zira size ayırmam icap eden dakikalarda, ertesi sohbette okuyacaklarımı kaleme alıyorum. Siz de sabır gösteriyorsunuz.

– Ne demek efendim, bunu bir daha söz konusu etmeyiniz lütfen. Herkes büyük bir iştiyakla sizi bekliyor. Siz onlara ilim havuzundan bir tas su veriyorsunuz, inşallah Peygamber-i Zişan da Havz-ı Kevser'inden tas tas su versin size. Her menzil yerinden katılanlarla bu sayı daha da kalabalıklaşmaktadır. Biz hâlimizden memnunuz, bu kadar menfaatperest olamayız. Rabbim böyle bir hususiyetle ziynetlendirmişse sizi, etrafınızdakileri bundan mahrum bırakmak ne haddime, estağfurullah.

– Feraset ve feragatiniz için Allah razı olsun, sizin gibi bir zevce nasip ettiği için de Allah'ıma hamdolsun!

Günlerden sonra ilk defa bir arada, böylesi uzun bir sürede, iki çift laf edebiliyorlardı. Çünkü Yüzbaşı Salim Efendi'nin surre alayında bir vazifesi vardı. Gece gündüz demeden, her an bir görevle kervanın bir köşesine seğirtiyor, at koşturuyordu. Çeşitli şehirlerden, değişik huy ve yaradılışta insanlar aynı kervanla yola çıkmışlardı. Zaman zaman birtakım ihtiyaç ve isteklerinin karşılanmasını istiyor, bunu da diğer subaylardan ziyade Yüzbaşı Salim Efendi üstleniyordu.

Surre Emini Latif Paşa en içinden çıkılmadık durumlara da Salim Efendi'yi memur ediyordu. Bu ağır yükün üstüne bir de maneviyat âleminden aldığı feyzi, etrafındakilere duyurmak ve iletmek vazifesini üstlenmişti. Bu hâlinden memnundu, gece boyunca bir iki saat uyuması bile onu rahatsız etmiyordu. Çoğu geceler "Biraz sonra kalkacağım, eşimi rahatsız etmeyeyim." diyerek tahtırevanın içine girmiyor, başını öne eğerek atının üzerine kapaklanıyor, bir iki saat kestiriyordu. Çünkü nefsi öldüren silahlardan birinin uykusuzluk olduğunu biliyordu. Şükür etmeyi diline tespih etmişti. Bir de aklına geldikçe, kendisini bu konuda yetiştiren mürşidi Zekai Dede için Cenab-ı Hak'tan razılık istiyordu.

'Testiler dolmadan taşmazlar evladım, taşmak için dolmak lazımdır.

Boş bir testiyi, gürül gürül akan bir pınarın başına koysalar, orada kırk yıl bıraksalar, yine de kendi kendine dolmaz. İşte müridlik bu testi gibidir. Onu ilahi aşk pınarından dolduracak olan mürşiddir, yani bir mürşide bağlanmak lazımdır. Yol çok çetindir ve sabır ister, emek ister.' deyişini ve sonra bütün konuşmalarının sonuna eklediği:

"Şeriat, tarikat yoldur varana,

Hakikat, marifet ondan içeri."mısralarını hatırlıyordu. Bu kıymetli hocasının, Allah sevgisinin basiret gözünü açması için, kendisine ve diğer talebelere verdiği nasihatleri, onların imanda sürçmeyecek bir seviyeye ulaşmaları için gayretlerini unutmuyordu. O derslere devam etmesi bir tevafuktu. İşte şimdi o derslerde öğrendiklerini hac yolcularına naklediyordu. Yani ilmini uygulama sahası bulmuştu. Yoksa bildiği her şey sırtında bir yük olarak kalacaktı, 'Faydasız ilimden sana sığınırım Rabbim!' duasını etmesinin de bir manası kalmayacaktı. Bu hâlinden kendisi memnundu, az önceki konuşmalarıyla eşi de memnuniyetini belirtmişti, toplantılardan sonra yolcular da keyifli ayrılıyordu. Belli belirsiz bir sesle, 'İnşallah İlahi rızaya da mazhar olurum!' dedi.

***

Yol boyunca gördükleri çok sayıda dut ağacının varlığı, bu civar halkının ipekböcekçiliğiyle uğraştıklarının bir nişanesiydi. Etraftaki köylerin ahalisi, bu böceği yetiştiriyor, ham ipeğini de işleyerek el tezgâhlarında dokumasını yapıyorlarmış. O yüzden kendilerine barçın deniliyormuş. Bunları, önlerine çıkan bazı köylülerin kendilerine hediye ettikleri ipek örtülerden, sakız gibi çarşaflara sererek kuruttukları taze dut pestillerinden ve verdikleri bilgilerden öğrendiler. Maiyetiyle birlikte kendisine hediye edilen ipek örtüyü inceleyen Surre Emini Latif Paşa çok derin bir ah çekerek yanındakilere döndü:

– Kıymetli arkadaşlarım, güzel dokunmuş bu bez parçasında Takdir-i İlahi'nin yüceliğini görerek bir defa daha, âlemde bulunan her nesnenin tefekküre vesile olduğunu idrak etmeliyiz. Şimdi size söyleyeceklerimi lütfen iyi düşününüz. Bu köylerde sayısız dut ağacı var mıdır?

– Var efendim.

– Peki bu ağaçların gölgesinden insanlar, dal ve yapraklarının arasından kuşlar, böcekler, tırtıllar faydalanıyorlar mı? Taze meyvesini yemiş olarak yiyor muyuz? Yine meyvesini kurutup, dut kurusu, dut pestili,

kaynatıp dut pekmezi yapıyor muyuz? Yapraklarından ipek böceği yapımında faydalanıyor muyuz? Peki bu ağaç bize havaların ısınacağını, soğuyacağını bildiriyor mu? Dut yaprağını giydi soyun, dut yaprağını döktü giyin demiyor muyuz?

– Evet efendim.

– Peki bu ağaç yeşiliyle havayı temizliyor mu, kuruduğu zaman odun olarak yakılıyor mu? Öyleyse şimdi sizlere soruyorum, şu ağacın ziyan olan bir tek dalı, yaprağı var mı?

– Hayır efendim.

– Peki yine sizlere sual ediyorum misal olarak verdiğimiz bir tek ağacının bile her tarafı faydalar saçarken, biz insan olarak kusursuz yaratıldığımız bu âlemde hangi iyilik ve hasenatta bulunuyoruz? Bize verilen, hizmetimize sunulan bunun gibi sayısız nimetlere layık olmak için neler yapıyoruz? Şükrümüzü eda edebiliyor muyuz? Hangi uzvumuzla, elimiz, ayağımız, gözlerimiz, sesimiz, aklımız, gücümüz, kuvvetimizle insanlara nasıl bir hizmette bulunuyoruz, yoksa kendimiz için mi yaşıyoruz? Bunun açıklamasını yapan yanıma gelsin, verilecek cevabı olmayanlar da takkesini önüne alsın düşünsün, akşamdan sabaha, sabahtan akşama tövbe etsin.

Dinleyenler çok utandı, önlerine baktı. Yüzbaşı Salim Efendi dayanamadı:

*“Hayvanlar ayrı dünya, nebatat başka âlem,*
*Cansız varlıklar da var, adedi yazmaz kalem.” dedi.*

– Ağzına sağlık yüzbaşı, söylediklerimi ne de güzel hülasa ettin, ömrüne bereket versin Rabbim!

Binbaşı Adil, Yüzbaşı Salim’i öteden beri çok severdi. Döktürdüğü tesirli mısralardan sonra bu muhabbeti daha da artmıştı:

– Salim Efendi senin gibi bir subay arkadaşımı benimle aynı vazifede bulundurduğu için müteşekkirim Yaratan’a. Zira okuduğun her mısraın ahenkli ifadesi ruhumu yıkıyor, gönül hazinemi zenginleştiriyor. Dünyada gördüğümüz, canlı cansız her nesnenin ruhuna inmek gerektiğini, bu sayısız âlem varlıklarını iyi tanımakla ancak ve ancak Allah Zülcelal Hazretleri’nin ululuğuna erişebileceğimizi söyledin. Ömrümüz de bu büyüklüğü kavrayacak kadar uzun değil dedin. Aslında bu büyüklüğün

sırrına ermek için bir tek an dahi yeter. Senin demek istediğin, bu yüceliğin tasavvur edilemeyecek kadar olduğunu belirtmekti. İnsan ömrü ne kadar uzun olursa olsun o sonsuzluğa ulaşamayacak kadar kısadır. Ne güzel ne veciz ifade ettin.

Müderris Veysel Efendi sarıklı başını durmadan sallıyor, elindeki safran sarısı kehribar tespihini usul usul döndürüyordu. Salim Efendi'den sonra söz almak istediğini belli eden bir tarzda hafifçe öksürdü:

– Efendim kafanızı şişirmeyecekse, dut örneğini, koyun misaliyle pekiştirmeyi murad eylerim, dedi.

Koyunun yününden, etinden, sütünden herkes faydalanırken eşref-i mahlukat olan insanın da başkalarına mutlak surette faydasının olması gerektiğini anlattı.

Sohbet koyulaşmış, sözün biri bitmeden diğeri eklenmişti. Latif Paşa herkesin duyabileceği bir sesle lafı düğümledi:

– Subay arkadaşlarım muhabbetinize doyum olmuyor, lakin önümüzdeki yol uzundur. Salim Efendi, önce hazır olun, arkasından yola çıkıyoruz topunu atsınlar. Bu kadar istirahat yeter!

– Baş üstüne efendim!

Atılan birinci top, yine herkesi telaşlandırdı. Günlerdir yol alıyorlardı, bu sesi de defalarca duymuşlardı, ona rağmen bir türlü alışamamışlardı. Her seferinde elleri ayakları birbirine dolaşıyordu.

Etrafa yaydıkları eşyalarını toparlamaya çalıştılar, bir şey unutulmasın diye çaba sarf ettiler. Oynamak için sağa sola koşuşturan çocuklarını bulup kollarından kavradılar ve hazır olun uyarısıyla birlikte, hevdecin, tahtırevanın içine oturttular. Aile fertleri tamam olduktan sonra, önlerinde, arkalarında kendileriyle birlikte giden yol arkadaşlarını da kontrol ettiler, geride kalan olmadığına iyice hükmettikten sonra hazır olduklarına kanaat getirdiler. Besmelelerini çektiler, yollarının açık olması için Ayet el Kürsi'ler okudular. Çıngırak sesleri nal seslerine, toynak tıkırtıları mahmil gıcırtılarına, o da toza dumana karıştı.

Puslu ve kirli bir hava, görüş mesafelerini azaltıyordu. İlerledikçe açılır, güneş ışınları bu sisi dağıtır düşüncelerinin hakikat olmasını dileyerek yol aldılar. Ancak her adım onları duman rengi bir kuyunun içine

daha çok çekiyordu. Dağların başının dumansız olmadığını biliyorlardı, ancak bu dumanın gittikçe kesafet kazanması canlarını sıkıyordu.

Padişahları Sultan Dördüncü Murad Han, Revan seferine giderken Eskişehir, Seyitgazi, Hüsrev Paşa Hanı yolunu takip etmiş, bu güzergâhtan geçmişti. Ordu-yı Hümayun da tıpkı şu anda kendilerinin yaşadığı gibi zaman zaman sis bulutlarının içine girmiş, aniden bastıran yağmurun sebep olduğu balçık içinde yol almaya çalışmıştı.

Derin sisler arasından kulaklarına gelen çıngırak sesleri, duyanları masalların büyülü havasına götürüyordu. Kervanın ucunu bucağını görmek mümkün değildi. Hayvanlar ancak birkaç metre ilerisini seçebiliyor, önündeki atın ya da devenin karaltısını hayal meyal ayırt edebiliyordu.

Surre Emini Latif Paşa, kervan dursun manasına gelen topu attırmayı çok düşündü. Ancak ilerledikleri daracık yolların bir tarafı derin engebelerden meydana geldiği için vazgeçti. Aniden atılacak top kervandakileri daha çok şaşırtacak ve telaşlandıracaktı. Yakınındakilerle yaptığı görüşme sonunda, inisiyatifini de kullanarak zor da olsa yola devam kararı aldı. Bu araziyi aşıp düzlüğe indiklerinde sis bulutu dağılabilir, tehlikeli durumdan kendilerini kurtaracak güneş yüzünü gösterebilirdi.

Dizginleri tutanlar gözünü dört açıyor, sağ yanlarında hayal meyal seçebildikleri uçurumdan uzaklaşmak için dikkat kesiliyordu. Daha önce hiç çöl görmeyenler; "Böyle tehlikeli bir yolda olmaktansa kumlarla kaplı uçsuz bucaksız çölde olmaya razıyız." diyorlardı. Salâvat getirenler, felaha kavuşmak için dualar okuyanlar, sıkıntılarının bir an önce son bulmasını Allah'tan niyaz ediyordu. Bu arada akıllarına gelen ve zihinlerinden savuşturdukları, korktukları şey, bastıracak bir yağmurla birlikte bu tehlikeli yolun kayganlaşması ve zeminin ayaklarının altından kayacak gibi olmasıydı. İşte o zaman tehlike iki katına çıkacak, akıllara zarar verecek duruma dönüşecekti. Bu hâlin ehven-i şer olduğunu düşünerek dualarına devam ettiler.

Yavaş yavaş ve temkinli attıkları adımları, sıkıntılı geçen ve bir saate yakın süren seril sefil halden, Allah'ın izniyle onları kurtarmıştı. Düzlüğe çıkanlar birbirlerine sesleniyor:

– Yokuş aşağı, acel tecel neredeyse bir hatim indirecektim, şükürler olsun Rabbim!

– Sen ne diyorsun azizim, ben de tarih düşürecek gazeller yazacaktım, elhamdülillah!

İsmihan Fatma Hanım yola çıktıklarından beri ilk defa sevgili eşinin yanında olmasını bu kadar çok istemişti. Heyecanlı dakikaları çok zor geçirmiş, yasemin tenli bebeğini sıkı sıkıya kavramış, annelik hissiyle kolları arasından bırakmamıştı. Neden sonra; 'Ömür tamam oldu da rihlet eyleyeceğimiz, ahrete göçeceğimiz zaman geldiyse korkmanın faydası olmaz .' diyerek kendisine cesaret vermişti.

Atiye Nine'nin sislerin arasından yetişen, 'Gelin korkma, gelin hanım buradayım.' sesini bir iki işitmiş, bir zaman sonra o ses de derinlerde kalmış, herkes kendi derdine düşmüştü. Bir küçük mahşer yaşamışlar, çok şükür bu tehlikeyi atlatmışlardı.

Salim Yüzbaşı, düzlüğe çıkar çıkmaz atını dörtnala sürdü, eşini ve biricik evladını aramaya koyuldu. İkisini de çok merak etmişti. Bu yolculuğa çıktıklarından beri ilk defa onları yanına aldığı için pişman olmuştu. Beraber olamadığı ve ihtiyaçlarına koşamadığı için kendini suçlu hissediyordu.

Çok gerilerden atını mahmuzlayarak gelen ve yüzü zerdeçala dönmüş olan Surre Emini Latif Paşa, Yüzbaşı Salim Efendi'ye seslendi:

– Birkaç arkadaşınla birlikte ahalinin arasında dolaşın bakalım, bir zayiat var mıdır?

– Emredersiniz Paşa Hazretleri, ben oldukça gerilerdeydim, buraya gelene kadar bir vukuata rastlamadım. Şimdi buyurduğunuzu yerine getireceğim inşallah. Hepimize geçmiş olsun.

– Bana da bir malumat getir, en önde Mahmil-i Şerif'in yanında olacağım, selametle!

Düzlüğe çıkanlar anasından yeni doğmuş kadar hafiflemiş ve rahatlamıştı. Atını, devesini durduranlar aşağıya inmiş elini, yüzünü yıkıyordu. Biraz ilerleyen yüzbaşı bu gördüklerinden sonra kesin olarak mola verilmesi gerektiğine inandı ve geriye dönerek Latif Paşa'yı buldu. Kendisini az önce yolcu eden paşa, Salim Efendi'yi karşısında bulunca şaşırdı:

– Hayrola Yüzbaşı, bir aksilik mi zuhur etti, tez döndün?

– Çok şükür bir vukuat yok. Lakin düze çıkan yolcuların eli ayağı gevşemiş, ferahlamak için, üçü beşi hayvanlarından inmiş el ve

yüzlerini yıkamaktadır. Şayet münasip görürseniz mola vakti gelmiştir derim. Geride kalacak bu insanları toparlamak daha çok zamanımızı alacaktır, takdir sizindir efendim!

– Doğru dersin Salim Efendi, öğleye biraz zaman olsa da yemek telaşı, istirahat derken vakit tamam olur, bu insanları biraz ferahlatalım, haldır haldır gitmenin bir manası yoktur. Hem bu gece Miraç Kandili'dir.

Gümleyen topla birlikte, çeyrek saat içinde kervan ancak durabildi. Fazla yayılmadan etrafa yerleştiler ve yemeklerini hazırlamaya koyuldular. Kervanın mutfak görevlileri yaktıkları büyük ateşlere oturttukları kazanlarda, sadeyağlı bulgur pilavı pişirdi ve ayranlar çalkadı, kızarttıkları hamurun kokusu dört bir yanı sardı. Dağıtabildikleri kadar kokusunu duyan yolculara ikram ettiler. Bu, sabahtan öğleye, hem de kısa aralıklarla ikinci molalarıydı. Bunda da çok hayır var diyerek işlerine devam ettiler.

Surre Emini Latif Paşa, birkaç saat değil, kervan halkını tam bir gün dinlendirmek istiyordu. Bu uzunca arayı da Dördüncü Murad Han'ın daha önce Bağdat Seferi'nden dönerken konakladığı Ilgın'da vermeyi düşünüyordu. Bu menzil külliyesi oldukça mamurdu, mescidinde rahat rahat namazlarını eda edebilirler, hamamda yıkanabilirler, kaplıcaya girecekler de sağlıklarını yeniden kazanabilirlerdi.

Sabırsızlananların "Ne zaman duracağız, bahsettiğiniz ara ne zaman gerçekleşecek diye kendisini meşgul etmelerinden korktuğu için bu düşüncesini kimseye söylemiyordu. Çünkü Bayat, Bolavadin, İshaklu, Akşehir'den sonra Ilgın'a varacaklardı.

Latif Paşa, bu mübarek geceyi hakkıyla ihya etmelerini istiyordu. Bunun için heyetiyle bir toplantı yaptı, nasıl bir program yapabileceklerini konuştu. Akşam namazı sonrası Kur'ân-ı Kerim okunarak başlayacaktı gece.

Bu uzun mola hepsine ilaç gibi gelmiş, rahatlamışlar, derin bir nefes almışlardı. O yüzden günün nasıl geçtiğini anlayamadılar.

Gündüz gökyüzünde gördükleri pamuk yığını bulutlar kaybolmuş, güneş batmış, bulgur pilavlarını, nar gibi kızarmış hamurlarını çoktan yemiş, ayranlarını içmişlerdi. Bu gece uzun sürecekti. Zira program bittikten sonra kendileri de ibadetlerini özel olarak sürdürecek, sabahlayacaklar, namazlarını kıldıktan sonra uykuya çekileceklerdi.

– Miraç Peygamber Efendimiz'in mucizesidir, bir gece Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya, oradan da Yüce Allah'ın huzuruna vardığı, içinde pek çok hikmet barındıran kutlu bir gecedir kardeşlerim, diyerek söze başlayan Latif Paşa hem konuşuyor, hem titreyen çenesinin üzerindeki aksakallarından yuvarlanan gözyaşlarını silmeye çalışıyordu. Söze başlar başlamaz duygu seli kaplamıştı ortalığı.

– Ah canım Peygamberim, seni yaratan Allah'ıma ne kadar şükür ve hamd etsek azdır. Bizler ne şanslı bir ümmetin mensuplarıyız.

Bu gecenin çok uzun olacağı ve zor geçeceği daha başından belli olmuştu. Daha fazla konuşamayacağını anlayan Latif Paşa, kaş göz işaretiyle Müderris Veysel Efendi'ye söz verdi:

– Hepimizin Miraç Kandili mübarek olsun, Rabb'im hayırlara vesile kılsın inşallah. Bu hususu bilahare işlemeyi düşünüyorduk. Ancak vakti gelmişken atlamamak da lazımdır. Buyurunuz Salim Efendi:

– Bendeniz de hepimizin miraç kandilini tebrik ediyorum. Bu mühim geceyi layıkıyla idrak etmek nasip olsun inşallah. Bu vesileyle hepinize hürmetlerimi arz ediyorum efendim: Burak bir çırpıda, göz açıp kapayıncaya kadar kısa bir zaman diliminde, Mescid-i Aksa'ya varıyor, varıyor ki bütün peygamberler, son Peygamber Muhammed Mustafa'yı (s.a.s.) beklemektedir. Onların önüne geçiyor ve namaz kıldırıyor. Ondan sonra kendisini getiren Cebrail ile göğün katlarına doğru birer birer yükseliyor.

*Hepsine imam oldun, önde durdun namaza,*
*Sonra da Cebrail'le, çıktın kutlu Mirac'a!*

*Arşın en üst katında, yetti aldığın murat,*
*O azametli lütfu, biraz da bize anlat!*

*Semanın kapısını, ilk açan Adem idi,*
*Yanındakini sordu, Cibril "Muhammed (s.a.s.)!" dedi.*

*Adem biraz gülüyor, arkasından ağlıyor,*
*Sebebini sorunca, Cebrail cevaplıyor:*

*"Cennet ehli Adem'i, işte böyle güldürür,*
*Cehennem ehli ise, üzüntüden öldürür."*

*Ayrı Peygamber gördü, her sema kapısında,*
*Yahya, İsa ve Yusuf, İdris, Harun ve Musa.*

*Hazreti İbrahim de yedinci semadaydı,*
*Bu yolculuk içinde, nice sırlar saklıydı.*

*O mübarek gözleri, Cennet'i gördü bizzat,*
*Alayişli manzara, ruhuna getirdi tat.*

Cennet lafını duyanlar daha bir dikkat kesildi.

– Bizlere de nasip et Rabbim!

– Ben cennetin istemem, cemalini nasip et Allah'ım!

"Cennet cennet dedikleri birkaç köşkle birkaç huri,

İsteyene ver onları, bana seni gerek seni."

– Yunus büyük bir veliymiş, bu sırra yüzyıllar önce vakıf olmuş. Maddeden geçmiş de mananın ruhuna erişmiş ne mutlu!

– Yaptıklarımız, ibadet ve taatimiz karşılığında cenneti beklemek, Allah muhafaza bir alışveriş gibi geliyor bana. Oysa Yaratan'ın sevgisini kazanmak ve kulluk vazifemizi yerine getirmek olmalıdır gayemiz. O zaman maksat hâsıl olacaktır.

*Allah'ın (c.c.) sevgisiyle, emirlere uyanlar,*
*Güzellikler içinde, tahtlara yaslanırlar.*

*Huri-gılman hizmetçi, türlü türlü lezzetler,*
*Lafla anlatılmaz ki, o ne güzel izzetler.*

*Malını Allah (c.c.) için, infak eden ganiler,*
*Bu en tatlı mekânda, olmuş cennet ehliler.*

Cehennem lafını duyanlar ürperdiler, bir iki titrediler:

– Allah'ım koru bizleri, sen muhafaza eyle Ümmet-i Muhammed'i, narda yakma!

– Bunun için emirleri yerine getirmek ve dinin yasaklarına uymak lazımdır unutmayalım!

*Ateş tufanlarında, alevler azıyordu,*
*Kıpkırmızı al korlar, kuyular kazıyordu.*

– Bu noktadan sonra yalnız ilerliyor, o mübarek an rahmet Peygamberi'nden başka kimseye nasip olmamıştır. Zira kelimelerle tarif edilemeyecek müstesna mekânın ilk ve son misafiridir. Layık olan Nebi, yalnız müşerref olacaktır.

*Manzara pek enfesti, Sidretü'l Münteha'da,*
*Yanında Cibril yoktu, yalnız kalmıştı orda.*

*"Bundan sonra yol senin, ey ya Muhammed (s.a.s.) yürü!*
*Bir adım atamam ki, yakar azamet nuru!"*

*Böyle dedi onunla birlikteki Cebrail,*
*Nurda yanmaktan korktu, yalnız gitti ehli dil.*

Sohbettekiler çıt dahi çıkarmıyor, sessiz soluksuz dinliyordu. İşte miraç hadisesinin can alıcı noktasına gelinmişti. Tam bu sırada bir hareketlenmedir başladı. Aralarda, ön taraflarda birkaç yerde aynı anda kıpırdanmalar vardı. Sohbet halkasının orta yerine koca koca kazanlar getirildi. Uzun önlükler takmış olan aşçılar, gün boyunca hazırladıkları karanfilli sıcak şerbetleri, maşrapalara doldurarak dağıtmaya başladı.

– Oh elhamdülillah, kendime geldim Yarabbim, ağlamaktan paluze gibi olmuştum. Akıl edenlerden Allah razı olsun!

– Ölmüşlerinizin ruhuna değsin evlatlarım!

– Ne kadar güzel bir şerbetmiş, tarçınlı, karanfilli, zencefilli, hem de kırmızı nöbet şekerli.

– Güzel de kelime mi kardeşim, ıtırlı, rayihalı, üstelik de şifalı!

Bir içenler, huzur ve sükûnet içinde bir daha içti, bu sohbeti aceleye getirmeye niyetleri yoktu. Her Müslüman'ın anlatılan bilgileri hafızasına kazıması, ömrü boyunca da unutmaması lazım geldiğine inanıyorlardı. Sadece ağlamaktan kızaran gözlerini birbirlerinden saklamaya çalışıyorlardı. Çıraların, kandillerin ışığı ve hafif hafif okşayan rüzgâr altında, ara sıra uyuşan ayaklarını diğeriyle değiştiriyorlardı. Sohbet dinlerken, ellerindeki tesbihleri sağdan sola zikirsiz olarak deviriyor, meydana gelen küçük boşluklarda çekerek vakitlerini boşa harcamıyorlardı. Bu geceyi bereketli bir şekilde ihya etmek niyetindeydiler.

Şerbet faslı bitti, kazanlar ortadan kaldırıldı, ölmüşlere rahmet, yaptıranlara Allah'ın rızası terennüm edildi, gözler tekrar Yüzbaşı Salim Efendi'ye çevrildi. Oku oku ki ruhumuzu coştur efendi, ey Salim Efendi, seni yetiştiren ana babaya rahmet olsun, duaları dillerden döküldü. O da yarı mahcup ve memnun tekrar ortaya, huzura çıktı:

*Kevni kalemin sesi, kulağına geliyor,*
*Son adımda adım yok, vardığını anlıyor.*

Aralardan bir yerlerden öyle bir "Allah…" nidası yükseldi ki, etraftaki dağları, taşları inletti. Belli ki huzurun haşmeti dinleyen zatı silkelemişti. Tam bitti derken bir ikincisi, bir üçüncüsü geldi. Aslında, sesini çıkarmayıp dinleyenlerin de içi titriyordu, ürperiyorlardı. Ne demekti, Yaratan'ın huzuruna layık olmak, O'nun tarafından davet edilmek ve de karşılanmak ne demekti! Akıllar, hafsalalar alacak gibi değildi!

– Aman Allah'ım bu ne büyük bir lütuf! Muhammed (s.a.s.) kuluna ne kadar değer veriyor, O'nu yarattığın için gördüğümüz ve de göremediğimiz âlemleri yaratıyorsun. Sonra da huzuruna davet ediyorsun.

– Bundan sonrasını nasıl dinlerim, bana bir hâl olursa hekim çağırın, yüreğim çarpıyor, bana bir hâl oluyor.

İhtiyarlar mecalsiz kalmıştı. Bu sohbete ruhunu veren, canı gönülden dinleyenlerde hayır kalmamıştı.

Onlar aralarında konuşurlarken Salim Efendi kaldığı yerden devam etti:

*Ru be ru bir görüşme, perde kalkmış aradan,*
*Aracı istememiş, kabul etmiş Yaradan.*

*Bugüne dek yaşamış, bütün dünya insanı,*
*Neler neler vermezdi, almaya bu ihsanı.*

*Elli vakit namazı, beşe indirtti orda,*
*Kolay gelsin ümmete, hafif olsun kullara.*

*"Bir gün ve de gecede, beş vakit mutlak farzdır,*
*Hüküm budur, böyledir, daha inerse azdır!*

*Zira her bir rekâtı, on rekât yerinedir,*
*Layıkıyla kılsınlar, o da elli gibidir."*

*Böyle buyuran Rabb'in, emri artık kesindi,*
*Nebi de olsa son söz, Hakk'ın kendisinindi!*

Müderris Veysel Efendi burada bir açıklama yapmak istedi:

– Bu mübarek gecede, biz Müslümanlara, Hazreti Allah tarafından beş vakit namaz farz kılınmıştır. Bir kere bunu çok iyi idrak etmeliyiz.

Bu hepimize farzdır, yani akıl baliğ olan herkese. Evlatlarımıza yedi yaşına gelince namaz surelerini öğretmeye başlayalım, ergenlik zamanı gelince artık namaza hazır hale getirelim.

– Hocam söz temsili, kılmazsak ne olur?

– Ne mi olur! Peygambere de Allah'a da isyan etmiş oluruz, Allah muhafaza. İlahi iradeye baş kaldırmış oluruz, fasık oluruz, nefsimize zulmederiz, cehenneme gideriz, gayyaya atılırız. Gayya denilen cehennemdeki derin kuyu bizi ürkütmesin. Kuyuya atılmaktan değil, Yaratan'ın emrini yerine getirmemekten korkalım, daha doğrusu üzüntü duyalım. Namazın önemini hafife alır, kılanlar ne yapıyor ne kazanıyorlar ki diyenler de kâfir olur Allah muhafaza. Ara sıra mazeretlerle unutup atladığımız namazlarımızı kaza edebiliriz, borcumuzu böylece yerine getiririz. Şimdiye kadar şeytana uyanlar, derhal tövbe edip namazlarına başlasınlar.

Surre Emini Latif Paşa, çok mühim gördüğü bu konuda bir iki laf etmek istedi:

– Kıymetli hac yolcusu kardeşlerim, namaz Allah'a zikirdir, namaz dinin direğidir. Biraz sonra gittiğinizde çadırlarınıza bakınız, dikkat buyurunuz. Ortasındaki direkleri söktüğümüzde çadır ayakta kalabiliyor mu? Namazı olmayan din de ayakta durmaz. Yani bu insanlar dinini yıkar. Hiçbir mazeret ve işimiz namazımıza mani olamaz. Kur'ân-ı Kerim'in birçok ayetinde, galiba otuz altı ayrı yerinde, namazın öneminden bahsedilmektedir. Demek ki yedi yaşından sonra abdesti ve namaz surelerini öğretmeye başlayacağımız evlatlarımız, buluğa erince de namaza hazır hâle gelmiş olacaklar, bizler de anne ve baba olarak vazifemizi yerine getirmiş olacağız.

– Peygamberimiz Efendimiz geri dönüp de başından geçenleri anlatınca kimileri inanmadı, imtihana çektiler. Geçtiği yollarla ilgili sorular sordular. Maksatları O'nu zor durumda bırakmak, alay etmekti.– Muhteremler ve muhteremeler, bir insanın Yüce Allah yâr ve yardımcısı olursa, hiçbir zaman sırtı yere gelmez, sıkıntıda kalmaz.

*İmdatsız bırakır mı, itibarlı kulunu,*
*Serdi önüne resmi, gevşetti soluğunu.*

*Mirac'ın merdiveni, o mübarek mekânı,*
*Dikiverdi karşıya, seyreyledi tavanı.*

*Anlattı birer birer, kapıyı pencereyi,*
*Yıktı kalelerini, dağıttı tüm şüpheyi.*

– Beklemedikleri cevapları aldıktan sonra dahi inanmadılar, bu olamaz, mümkün değildir, diyerek Hazreti Ebubekir'in kapısına gittiler. Muhammed bir gecede Beyt'ül-Makdis'e gittiğini ve geri döndüğünü söylüyor, bu imkânsız, buna sen ne diyorsun, diye sordular. O da, bunları Muhammed (s.a.s.) söylüyorsa doğrudur, dedi. Umutları kırılmış olarak Hazreti Ebubekir'in yanından ayrıldılar.

Bu konuşmalardan sonra Kur'ân-ı Kerim okundu. Hac yolcuları şahsi ibadetleri eda etmek çadırlarına gitmeye başladı. Atiye Nine yanındaki kızı ve İsmihan Fatma Hanım'a döndü:

– Efendimiz Resulullah'ın (s.a.s.) arkasından bütün Müslümanlar da Miraç'a çıkmıştır.

İki genç hayrette kaldı, gözleri fal taşı gibi açıldı:

– Yok canım Allah Allah olur mu öyle şey?

– Şimdiye kadar duymamıştım doğrusu! Nasıl olmuş?

– Beş vakit kıldığımız namaz da müminin miracıdır. Müslüman her namaza duruşunda Rabbiyle beraber olur. Miraç'ta da Hazreti Allah'ın (c.c.) huzurunda değil miydi Efendimiz? İşte bu da aynı manaya gelir.

– Öyleyse bundan sonra daha bir huşu ile kılacağım namazımı, Allah'ın (c.c.) huzuruna çıkıyormuşuz çünkü. Bu çok mühim bir nokta, namaza gösterdiğimiz saygı, Yaratan'a gösterdiğimizle eşdeğermiş. Bu kadar hassas olduğunu yeni öğrendim, sağ ol valideciğim.

– Ömrünüz boyunca daha neler öğreneceksiniz. Ama dinî hususlardaki malumatları ve de ehemmiyet arz edenlerini geciktirmek yanlış olur. İşte burada olduğu gibi vaktinde öğrenmezsek, ibadetlerimizin manevi ve huşu boyutunu daraltırız.

Bu kandil gecesi toplantısına üçü birden katılmıştı. Aralara bir yerlere sıkışmışlar, Selim bebeği kuytularına almışlar, ağladıkça da karnını doyurmuşlardı. Çadırlarına dönerken Atiye Nine kucağına alması için çok ısrar etti, İsmihan Fatma Hanım izin vermedi:

– Olur mu nineciğim, ben daha gencim, sizin yorulmanıza gönlüm razı olmaz, dedi.

"Uyan ey gözlerim hab-ı gafletten uyan,

Uyan uykusu çok gözlerim uyan." mısralarını mırıldananlar başları önde yerlerine gitti. Abdest tazeleyenler şükür ve kaza namazları kıldı, tesbihatta bulundu. Ellerinde Kur'ân-ı Kerimler yarım kalan hatimlerini tamamlamaya çalıştı.

Latif Paşa, Veysel Efendi'nin kıraatini dinlemek için çadırına gitti. Zira geçen seferkinin tadı damağında kalmıştı.

Kervan halkı sabah namazı sonrasına kadar ayaktaydı. Vazifelerini bitirir bitirmez yattılar. Öğleden önce de kalkamayacakları kesindi. Çünkü bütün geceyi ibadet ve taatle geçirmişlerdi. Bedenleri değil, ruhları yorulmuştu. Aslında tam ifade edemiyorlardı bunu, yorgunluk da değildi. Bütün gece boyunca huzura çıkmanın heyecanını yaşamışlar, sarsıntısını hissetmişlerdi. Yaş döken gözlerinde, hıçkıran, coşan gönüllerinde hayır kalmamıştı, dinlenmeye ihtiyaçları vardı. Bunu bilen surre emini de:

– Yarın aynı yerde mola vermeye devam edeceğiz, arzu ettiğiniz kadar istirahat edebilirsiniz, kervan ertesi gün hareket edecektir, haberini herkese duyurdu. Bereketli bir Miraç gecesi, bütün lezzetiyle böylece ihya edilmiş oldu.

Öğleye doğru uyananlar, gün içinde de yorgunluklarını attı. Kadınlar yemek yaptı, çocuklarıyla ilgilendi. Erkekler azalan su testilerini, güğümleri doldurdu, aralarında tatlı sohbetler etti. Çadırlarını kuran döşeyiciler tarafından su testileri de doldurulup bırakılıyordu, ancak çoluk çocuk bol bol kullanıyor, bitiriveriyordu. Şimdiye kadar bulundukları topraklarda su sıkıntısı çekmemişlerdi. Çölde nelerle karşılaşacaklarını da çok merak ediyorlardı. Ilgın yolu uzaktaydı, ama İstanbul da çok uzakta kalmıştı. Hele Mekke, Medine daha da uzaklarındaydı. 'Uzak yolun somunu büyük olur.' diyerek tedbirli davrananlar, yola çıkmadan hazırlıklarını tam yapanlar bu yolculuklarında sıkıntı çekmiyordu. İşi savsaklayanlar, "Eksiğimizi her yerde tamamlarız." diye düşünenler, vardıkları menzillerde, o var mı, bu var mı diye sora sora bir hâl oluyordu.

***

Zirve noktası bin yedi yüz metreyi bulan Bey Dağları'nı sağ yanlarına almışlar ilerliyorlardı. Sislere, puslu havaya artık alışmışlardı. İstanbul'un çevresinde karşılaştıkları kızgın yaz güneşi ve parlak

gökyüzü, onları çoktan uğurlamış, bu engebeli arazide yerini bulutlu, kasvetli ve kapalı bir havaya bırakmıştı. O yüzden hırkalar, kazaklar, yün gocuklarını sırtlarından çıkaramıyorlardı.

Ağır ve temkinli ilerliyorlardı. Bir yanlarını dağa yaslayarak kendilerini emniyete almışlar, artık yolun erbabı olduklarını düşünerek, geçen seferki heyecan ve korkularını üzerlerinden atmışlardı. Bu kararlılıkla giderlerken, tepelerinden irili ufaklı kaya parçalarının aşağıya yuvarlandığını fark ettiler. Büyüklükleri gittikçe artan ve sıçrayan taşlar, fırlayarak sağa sola düşüyordu. Onlardan kaçmanın imkânı yoktu. Derken korktukları oldu ve bu avare taşlardan birkaçı, iki hayvanın başına isabet etti. Oldukları yere yığılıp biraz debelendikten sonra son nefesini veren atlara çok acıdılar. Başına, gözüne darbe alanların canı yanmıştı. Bir iki sıyrıkla atlatanlar, hayvanları ufak tefek yara alanlar şanslıydı.

Alayın başından sonuna, herkesin derdine derman olan Yüzbaşı Salim Efendi, yolcuların yardımlarına koştu. Kayalar ara ara yuvarlanmaya devam ediyordu. Kervandakiler durmamışlar, sadece hareketlerini yavaşlatmışlardı. Birinin durması arkadan akıp gelenlerin birbirine çarpması demekti. Yürüyüşlerini ha deyince kesemiyorlardı, yapılacak hareket aynı anda ve hep birlikte olmalıydı. Bundan önceki zamanlarda durmak isteyenler, arazi müsait olduğunda at ya da devesini yolun kenarına çekiyor, ihtiyacını görüyordu. Şimdi böyle bir şey mümkün değildi. Yolun bir tarafı dağ, bir tarafı yardı. Başlarını, bebeklerini kollarının arasına alanlar, bu tehlikeli durumu kollayarak yavaş ilerlediler. Az sonra ayaklarının altındaki toprak da zangırdamaya, kayalıkların dibinden alt katmanlarında bir yerlerden çatırtılar gelmeye başladı, koca dağ dağılıverecek, un ufak oluverecek zannettiler.

Surre Emini Latif Paşa bir zelzele olduğunu anlamıştı, telaştan kuruyan dudaklarını ıslatarak:

– Allah beterinden saklasın Salim Efendi, zelzele oluyor. Bunu da savuştururuz inşallah, geçtiğin yerlerde bir zayiat görebildin mi, diye sordu.

Kırk yıl düşünseler akıllarına gelmeyecek bir hadiseyle karşılaşmışlardı. Yüzbaşının eşi ve oğlu kendisinden daha ilerdeydi, durumlarını merak etti, yanlarında olup cesaret veremediği için hayıflandı.

– İki atımız telef oldu. Yüklerini paylaştırdım, düze çıkınca yedek beygirlere yerleştireceğim. Birkaçının yürekleri kabarmış, tir tir titriyorlardı. Biraz yanlarında kaldım sakinleştiler.

Onlar konuşurlarken Adil Efendi atını hızla sürerek yanlarına yaklaştı. Zaten kırmızı olan teni kızılcığa dönmüştü. Aceleyle ağzından çıkardığı kelimeleri hırıltılı bir sesle peş peşe sıraladı:

– Latif Paşam, bir devemiz yuvarlanan kayalardan ürktüğü için yolun sol tarafına yanaşmış Latif Paşam. Yüküyle birlikte yara, uçuruma düşmüş paşam. Acil olarak yardımına yetişmeliyiz. Bu hadise az ileride cereyan etmiş.

Onun bu telaşlı, etrafı velveleye veren hâli dinleyenleri de etkilemişti. Latif Paşa da etrafındakileri hareketlendirdi:

– Allah Allah fesübhanallah, beterinden sakla Allah'ım! Salim Efendi, urganlar, kalaslarla çıkarmaya çalışalım, bakalım çok mu derin yuvarlandıkları yar, haydi gidelim.

Ayakları altındaki yerin sarsılması ve hâlâ devam etmesi bütün hayvanları ürkütmüştü. O yüzden hepsinin düzeni yerinden oynamıştı. Yanlarında yürüyen köpekler saatler önceden huysuzlanmaya başlamış, bir tehlikeyi haber verircesine garip ve değişik bir şekilde havlamaya başlamıştı. Latif Paşa ve arkadaşları, depremi hiç akıllarına getirmemiş, ancak bir şey olacağını sezmişti.

– Fırtınalı, selli bir yağmur gelecek gibi ne dersiniz, köpekler huysuzlanıyor?

– Arazinin vaziyetini görüp korkmuşlardır bence.

– Öyle diyelim öyle olsun, hayır söyleyelim ki hayırla karşılaşalım.

Aşağı yukarı bir gün önce yaptıkları bu yorumlarında haklı çıkmamışlardı. Kenarında durdukları uçurumun başı ana baba günüydü. Yolculardan bazıları kayarak aşağıya inmeye çalışıyorlar, yakınlarını kaybedenler saçını başını yoluyordu. Yüksekte olsalar da on, on beş metre aşağıdaki devenin hiç kıpırdamadığını fark edebiliyorlardı.

Birkaç asker kendilerini bellerinden bağladılar, aşağıya indiler. Yukarıdakiler nefeslerini tutmuş bekliyorlardı. Çok dik ve kaygan zemin hareketlerini zorlaştırıyordu. Ne kadar zahmetli olursa olsun düşenleri kaldırmadan gitmeyeceklerdi. Yol arkadaşı yarı yolda bırakılamazdı.

Devenin yanına ilk önce varan asker, dağılmış olan hevdecin içindeki kadına bir iki seslendi, hafifçe sarstı. Kulağını ağzına yanaştırıp nefes alıp almadığına baktı. Sonra yanındaki erkeği aynı şekilde kontrol etti. İkisinde de canlılık belirtisi görememişti. Belli ki aşağıya yuvarlanırlarken, oraya buraya, kayalıklara başlarını çarpmışlar ve son nefeslerini vermişlerdi. Hevdec iki üç parça olmuş, her biri sağa sola savrulmuştu. Mevtaları kalın urganlara bağladılar ve bin bir zahmetle yukarı taşıdılar. Birlikte yola çıktıkları aile fertlerinden geride kalanlar feryat ediyor, yüzleri, elleri kan revan olan cansız iki bedeni kucaklamaya çalışıyorlardı.

Surre Emini Latif Paşa çok üzgündü. Bir elinde atının yuları, bir elinde ışıl ışıl akan necef tespihi la havle çekiyor, ara sıra da "'Ya Hafız!' koru ve gözet bizleri." diyordu. Aksakalı daha da ağarmış, yüzünün çizgileri derinleşmişti, hızla akıp giden dakikalar içinde çöküvermiş, sırtı kamburlaşmıştı. Ortalığa hitaben konuşuyor, vazife kime aitse o sahiplensin düşüncesiyle, sözlerini kişiye hitaben söylemiyordu.:

– İlk menzil yerinde, rahmetli tekfin ve teçhiz edilecektir. Şimdi bulundukları yerden uzaklaştırın, yakınları da sessizce ağlasın, kederlerini içlerine gömsünler. Kervan halkının, maneviyatını kırmasınlar. Vadeleri bu kadarmış, onların yerinde ben de olabilirdim, siz de olabilirdiniz. Kervan yoluna devam etsin!

Kervanbaşı olduğu için, bütün yolcuların morallerini düşünmüş, sert bir çıkış yaparak, vah tüh edenleri toparlamıştı ve kendisini bunları söylemek zorunda ve mecburiyetinde hissetmişti. Korku ve heyecanını belli etmemesi ve cesaret telkin etmesi önemliydi. Binlerce kişiyi ardına takmış bir önder olarak buna mecburdu. Orta yerde sarf ettiği bu cümlelerden sonra, ailenin hayatta kalan fertleriyle tek tek ilgilendi ve baş sağlığı diledi. Bir iki saat içinde her şey normale dönmüş gibi görünüyordu. Latif Paşa, yanında at süren yüzbaşına sadece onun duyacağı bir şekilde seslendi:

– Salim Efendi bir küçük kıyametti yaşadığımız ne dersin?

Daha kendini toparlayamamış olan yüzbaşı, biraz duraladıktan sonra cevap verdi:

– Ne diyorsunuz paşam, 'İnsan sanır mı ki derleyemeyiz kemiklerini? Evet, bizim onun parmak uçlarını dahi düzeltmeye gücümüz yeter.

Fakat insan, önündekini, kıyameti yalanlamak ister. Sorar, o kıyamet günü ne zaman, diye. Ne zaman ki, o göz şimşek çakar ve ay tutulur ve güneş ve ay toplanır. Der o gün insan, o gün nereye kaçmalı? Hayır, sığınacak herhangi bir siper yok. Rabbinedir ancak o gün karar. İnsana o gün, ileriye götürdüğü, geriye bıraktığı ne varsa haber verilir.' Allahu Zülcelâl Hazretleri, Kıyame Suresi'nde böyle buyuruyor paşam. Aynen burada ifade edildiği gibi, bir iki sallantıyla kaçacak yer aradık hepimiz. İsabetli bir tespitte bulundunuz, bir küçük kıyametti yaşadığımız.

– Kıyametin küçüğü buna benziyorsa, kendisi nasıl dersiniz hazretler?

Salim Efendi'ye seslenmişti ama yaşadıkları heyecanlı olaydan sonra subayların çoğu Latif Paşa'nın önünde, arkasında sıralanmış yol aldıkları için lafa karışmış, cevap yetiştiriyordu. Onların da olayın tesirinden kurtulamamış oldukları, sıra saygı gözetmeden söze girmelerinden anlaşılıyordu.

– Benim aklıma ne geldi biliyor musunuz efendim?

– Ne geldi söyle bakalım!

– 'Eğer biz bu Kur'ân'ı bir dağın üzerine indirseydik, muhakkak o dağı Allah korkusundan baş eğmiş, parçalanmış görürdün. Bu temsiller yok mu, işte biz onları insanlar için yapıyoruz; olur ki düşünürler.' Şu yanından geçtiğimiz dağlar, Allah korkusundan mı parçalanıyorlar diye düşündüm. Lev enzelna – hüvallahüllezi aşr-ı şerifinde böyle buyrulmuyor mu arkadaşlar? Doğrusu aklıma ilk gelen o oldu.

– Âlemin sonu gelip her şey bittiğinde, dağlar yürümeyecek, yıldızlar sönmeyecek mi kardeşler?

– 'Sur'a üfürüleceği gün, Allah'ın dilediği kimseler dışında, göklerde ve yerde olan herkes artık korkuya kapılmıştır ve her biri boyun bükmüş olarak O'na gelmişlerdir. Neml Suresi 87' ' Yani yer o şiddetli sarsıntısıyla sarsıldığı, yer ağırlıklarını dışa atıp çıkardığı ve insan; buna ne oluyor, dediği zaman, yer haberlerini anlatacaktır. Çünkü senin Rabbin ona vahyetmiştir. Zelzele Suresi 1-5'

– Doğrusunu isterseniz yiğitlik yapmayacağım ve neler hissetdiysem söyleyeceğim. Yer sarsılmaya başladığında, her birimizi kabirlerimizden kalkmış, Rabbimiz'e doğru gidiyoruz zannettim.

– O gün korkmamak için azığımızı bugünden hazırlayalım. Çünkü kıyamet gününden kurtulacak bir tek canlı yoktur. Bütün olaylar sona erdiği zaman, bir tek canlı, tohum, bitki kalmayacak hatta yeryüzü de kalmayacaktır. Çünkü her şey sona erecektir.

– Evet ben de aynı şeyleri hissettim, hissetmemeye imkan yoktu, sarsıntı çok şiddetliydi. Kıyametten bir farkı vardı, bir müddet sonra kesilmesiydi. O, her şeyi yerle bir edinceye kadar dinmeyecek, yer ağırlıklarını dışa atıp çıkaracak, dağlar kökünden sökülüp sarsılacak, yürüyecek, yün yumakları gibi uçuşacak, yıldızlar örtülüp ışıkları silinecek, gök yarılacak, ay kararacak, denizler fışkırtılıp taşırılacakmış. Rabbimiz bunu bize; 'Şüphesiz size vaat edilen gerçekleşecektir.'şeklinde buyurmaktadır.

Surre Emini Latif Paşa konuşanların lafı üzerine son sözünü ve noktayı koydu:

– Öyleyse kıymetli meslektaşlarım; 'Ey insanlar Rabbinizden korkup sakının, çünkü kıyamet saatinin sarsıntısı büyük bir şeydir. Hac Suresi 1' Bunu nazarı itibara alan her insan, bu dünyada ölçülü hareket eder ve Allah'tan, azap gününden korkar.

O korkunç sarsıntıyı yaşadıkları zaman herkes önce kendisini, sonra en yakınlarını, anne ve babalarını, eşlerini ve çocuklarını düşünmüştü. Çünkü çoğu ailesinden uzaktaydı, bu yolculuğa yalnız çıkmışlardı. Binbaşı Adil'in de aklına ilk düşen refikası ve evlatları oldu. Ortalık yatışıp, biraz sakinleştikten sonra bulacağı ilk fırsatta hemen kâğıda kaleme sarılacak ve yaşadıklarını mektuba aktaracaktı. Nöbetçi olmadığı geceler uyumadan önce hissiyatını satırlara taşıyor, böylece bir nebze de olsa, ailesine olan hasretini gideriyordu. Heybesi böyle yanık ve duygulu mektuplarla doluydu. İçindekileri, onlarla karşılıklı konuşuyormuş gibi ortaya döküyor, rahatlıyordu. Atını Yüzbaşı Salim Efendi'nin yanına yaklaştırdı:

– Her zaman söylerim arkadaşım, sen çok şanslı adamsın, eşin ve oğlun yanında, şükretmelisin.

'Sen burada değildin ne zaman yanımda bitiverdin!' diye şaşkınlıkla bakan Salim Efendi cevabını geciktirmedi:

– Anlaşıldı, yine çocuklarını özledin, biraz sonra oraya gideceğim, benimle gel Selim bebeği sev, okşa da evlatlarını görmüş kadar ol.

İki katlı ahşap evini; kapıdan girdiği zaman karşısına çıkan kırmızı renkli taşlığı, yukarı kata uzanan gıcırtılı tahta merdivenleri, genişçe

sofayı, ona açılan odaların yüksek kapılarını ve işlemeli kündekari tavanlarını, iki parçalı pencerelerin kafeslerini, çok muhterem eşinin elleriyle ördüğü perdelerini, sakız gibi yatak örtülerini, arap sabunu kokan döşemelerini gözlerinin önüne getirdi. Birer birer sıraladığı bu cansızlara ruh katan, onlara mana kazandıran ailesinin samimiyetini, cıvıltılarını hatırladı, içi bir hoş oldu. Her zaman merdiven başında oturan, ev halkından birini gördüğünde kuyruğunu sallayan tekir kediyi bile özlemişti. Cam gibi ışıldayan gözlerinin parlaklığı daha da arttı. Kürklü yeleğinin bir tarafa kayan omzunu düzeltti, elini Şam kemhası gömleğinin düğmeleri üzerinde yukarıdan aşağıya gezdirdi ve çizmelerinin konçlarını bir iki çekiştirdikten sonra yüzbaşına döndü:

– Hayır diyemeyeceğim, sağ ol, bu teklifine varım. Ailenin sıcaklığını ve kıymetini, ondan ayrı kalan insanlar daha iyi idrak ediyorlar. İstanbul'dayken vazife dönüşü, güzel yüzlerini gördüğüm zaman gün içinde ne kadar özlediğimi anlardım. Hepsiyle ayrı ayrı ilgilenir, hatırlarını sorar, dizlerime oturturdum. Günün yorgunluğu ağır basar, yatsıdan sonra istirahata çekilirdim. Yine de hepsinin gönlünü alır, ertesi akşama kadar yetecek muhabbeti toplamış olurdum. İnsan fıtratı elindekilerin kıymetini kaybedince daha iyi anlıyor, hele de bu ailesi olursa… Onların her biri saadetli hülyalarımın içindeler.

– Doğru söylüyorsun Adil Binbaşı, eşim ve oğlum kervanın başındalar. Yanlarından uzaklaşarak attığım her adımda ayaklarım geri geri gidiyor. Ne çare ki vazife başındayız. Her daim birlikte olmak mümkün değil. Senin ruh hâlini anlıyorum. Allah herkesin ailesini kendisine bağışlasın!

– Âmin, âmin, Selim bebeğe ne zaman gidiyoruz?

Bu konuşmalar üzerine evladını ne kadar özlediğinin farkına varan Salim Efendi:

– Düş peşime, hemen, deyiverdi.

Yol kenarındaki yabani dikenleri, çalıları, boyları bir karışı bulan otları yemek için yavaşlayan atlarının dizginlerini çektiler. İlerleyen kervan yolcularının rahatını bozmadan, aralarından sıyrıldılar. Nice bir zaman sonra, Mahmil-i Şerif'in yakınlarında seyreden İsmihan Fatma Hanım'ın devesine yetiştiler.

Yüzbaşı Salim Efendi'yi gören eşinin, gizlemeye çalışsa da gözleri

parıl parıldı. Yanındaki binbaşının Selim bebek için geldiğini bildiğinden devesini yavaşlattı, sonra durdurup çökertmek istedi. Uzun bacaklı hayvan, alt kısmı yere değmekten nasırlaşmış gövdesini usulca indirdi, iki toynaklı ayaklarını kıvırdı. Üstündeki tahtırevan önce sağa sonra sola doğru kaykıldı. Etrafa gülücükler yağdırmaya başlayan oğlunu kucağına alan yüzbaşı çok mutlu oldu. Binbaşının yarasını deşmemek için uzun uzun sevemedi, onun kucağına verdi, uzaktan gözleriyle okşadı.

***

Bey Dağları'ndan sonra ulaştıkları Emir Dağı yüksekliğinin hatırı sayılırdı. Bu dağ neredeyse beş yüz metre daha yüksekti. Buralardan daha da temkinli geçtiler. 'Her bir güne var bir yarın.' dediler, sabırla yürüdüler. Yükseklerden uçan alıcı kuşlar, içlerini ürpertti, birbirlerine daha çok sokuldular. Koyu renkli yalçın kayalıklar zaman zaman bir bıçak gibi sertleşiyor, yer yer bir masa düzlüğünde, görenleri yanına buyur ediyordu. Yüksek tepeler, güneşin önüne set çekivermişçesine etrafı karartıyor, koyu bir gölge her yanı kaplıyordu. Taşların arasından fırlamış ve rüzgârın yönüne doğru eğilerek bükülmüş çarpık gövdeli alçak ağaçların dallarındaki kuş sesleri, gerginliklerini ve bu karamsar karanlığı yok ediyor, daralmış göğüs kafeslerini biraz rahatlatıyordu. Önlerine çıkan yaban keçileri kalabalık kervandan ürküyor, küçük sürüler hâlinde, üçü beşi oraya buraya kaçışıyorlar, bir çırpıda zirveye tırmanıyorlardı. Kirpiler tortop oluyor, hiç kımıldamadan ayak seslerinin geçmesini bekliyor, yanlarına kadar gelip hırlayan köpeklere aldırmıyor, istiflerini bozmuyordu. El değmemiş, bu bakir tabiat köşesi vahşi bir güzellik sergiliyordu.

Osman Efendi, Müderris Veysel Efendi'yle yan yana atını sürüyordu. Gökyüzünde gezinen bakışları etrafı temaşa ediyorken beyaz bir lekenin usulca aşağılara süzüldüğü dikkatini çekti. Beyaz bir kuş üzerlerine doğru geliyordu. Yanlarına yaklaştıkça bir leylek olduğunu anlamıştı.

– Bakın Veysel Hocam, sanki üzerimize doğru geliyor bu hayvan.

– O bir leylek, korkma Osman Efendi alıcı kuş değil!

Çok yükseklerden aşağıya doğru süzülen hayvan bir çırpıda yere iniverdi. Yanlarından akıp giden incecik derenin kenarından uzunca bir şeyi gagasına taktı, biraz havalandı.

– Ağzına bir şey aldı, tekrar havalandı.

– Zannederim bir su yılanı kaptı.

– Evet evet bakın yere çarpıyor, öldürmek istiyor.

Leylek derenin içinden kaptığı yılanı, birkaç kere yere çarptıktan sonra öldürmüştü.

– Tekrar gagasına taktı ve işte havalandı, ilerde bir yerde yemeğini afiyetle yiyecek Allah Allah!

– Yüce Allah yarattığı her canlının rızkını da yaratmıştır, canını almadan da rızkını kesmeyecektir. Metrelerce yüksekten yılanı görebilecek bir göz vermiş leyleğe, ne müthiş bir güç değil mi?

– Aslında bu âlem dediğimiz şey, Salim Efendi'nin buyurduğu gibi, ömrümüzün sonuna kadar okusak bitiremeyeceğimiz ve de idrak ederken hayretler içinde kalacağımız büyük bir kitaptır vesselem!

Başlarını tekrar gökyüzüne çevirdiklerinde leylek çoktan gözden kaybolmuş, uzaklarda bir yerlerde rızkını parçalıyordu. Ötelerden bir yerlerden gelen yeni leylekler kısmetlerini aramaya koyulmuştu.

Ulaşacakları ilk köyde cenazeleri gömeceklerdi. Her tarafın tepe olduğu bu dağlık arazide, köy de görünmüyordu. Bolavadin'e kadar gidecekleri belli olmuştu.

Mahmil-i Şerif'i hazırlayanlar vazifeleri için kollarını sıvadı. Bolavadin halkına gösterme işlemi devam ederken, cenazeler de öğle namazından sonra defnedilecekti. Her şey tasarlandığı gibi oldu. Mezarlık dönüşünde subaylarına seslenen Latif Paşa, bu gece burada konaklamaya karar verdiğini, ikindiye dönen günün az bir zaman sonra akşama kavuşacağını, morali bozulan halkın esaslı bir istirahata çekilmesini istediğini söyledi. Çoktandır gece sohbeti dinlemeyen yolcular sabırsızlanıyor, kaldıkları yerden devam edilmesini arzu ediyordu. Latif Paşa ölülere hürmeten ertelediği bu isteklerini, bundan sonra ulaşacakları İshaklı Kervansarayı yanında verecekleri molada karşılamaya söz verdi.

Etrafı dolaşmış, ihtiyacı olanların yardımlarına koşmuş, herkesi memnun etmek istemişti. Çadırların kurulması, ahalinin yerleşmesinden sonra artık içi rahattı. Ara sıra hastalananlar, ağırlaşanlar oluyordu. Yaşadıkları tabii afet sonucunda Rahmet-i Rahman'a kavuşanlar hepsini üzmüştü. Ancak, kalabalık bir alayda ve uzun bir yolculukta bu hadiseler olabiliyordu. Bir zaman sonra, Allah'a olan tevekkülleriyle,

tesirinde kaldıkları üzüntüyü bertaraf ediyorlardı. İman etmiş olmanın gücü de burada kendini gösteriyordu.

Zencefilci Muharrem Efendi bu sefer de her tarafı didik didik etmiş, ne Nalbant Besim Efendi'yi ne de aile fertlerini bulabilmişti. Umudunu başka aramalarına bağlayarak hemşiresinin yanına dönmüştü.

Bolavadin'le birlikte arazi de düzleşmeye başlayacaktı. Keskin yarlar bitecek ve geçtikleri yerlere nispetle daha düz bir zemine oturmuş Eber, Akşehir Gölleri'ne ulaşacaklardı. Günlerdir dağ yollarında ilerleyen ve susuzluktan dilleri damakları kuruyanlar, bu bilgiyi Latif Paşa'dan edinmişlerdi.

– Demek ki sabrın sonu selamettir, artık düze çıkıyoruz inşallah, dediler. Bu sözleri üzerine, güneş sayesinde günlerden sonra, ilk defa iliklerine kadar ısındılar. Islak çamaşırları kuruması için serdiler, birkaç günlük yemeklerini pişirdiler, derin tencerelerine, ağzı sıkıca kapanabilen bakırcıklarına doldurdular. Bu uzun mola çok işlerine yaramıştı. Latif Paşa'nın benzettiği gibi esaslı, hatırı sayılır bir şekilde istirahat etmişlerdi. O yüzden kendisine dua ede ede bitiremediler, geçmişine rahmet okudular. 'Kervanbaşı dediğin böyle hâlden anlar olmalı.' sözleriyle gıyabında övgüler yağdırdılar.

Vakitlice akşam yemeklerini yediler, vazifelerini de yaptıktan sonra ortalık sessizleşti. Belli ki yorulanların sayısı fazlaydı, dinlenmek istiyorlardı. Karanlıkta dalgalanan bir iki çocuk ağlaması da kesildikten sonra, dolaşan nöbetçilerin ayak seslerinden başka çıt çıkmaz oldu, herkes uykuya çekilmişti.

Dinlenmiş olarak sabaha kavuşanlar, akşamdan hazır olan yemekleriyle karınlarını doyurdu. Çoktandır böyle dinlendiklerini hatırlamıyorlardı. Belki de dağ yollarından sonra düzlüğe çıkmaları, gevşeyen sinirlerine dinlenmiş hissi vermişti. Sebep ne olursa olsun, mühim olan neticeydi. Sonuçta kendilerini zinde hissediyorlardı. Önlerindeki ilk menzil İshaklı Kervansarayı olacaktı. Yola çıkmışlardı, neredeyse hepsi şarkılar söyleyecek, ilahiler okuyacaktı. Bu yol peynir ekmek yemek kadar keyifli ve zahmetsizdi. 'Yol var adamı bitirir, yol var adamı yetirir.' diyorlardı. Bu yol da insanı istediği yere yetiriveren cinstendi, keyiflerine diyecek yoktu. İncecik çayların sularında hayvanlarını suladılar, gönülleri ferahladı, güç ve kuvvet kazandılar.

İki göl arasındaki İshaklı'da bulunan Kervansaray'ın kitabeyle donatılmış yüksek kapısını görenler, ecdatlarını rahmetle andı ve bu büyük yapıya hayran kaldı. 'Yaşadığı âlemde kendisinden başkalarını düşünen ve ona hizmet eden bir insan için, biz ne kadar müteşekkir kalıyoruz. Bizim Yaratıcımız'ın bundan memnuniyeti kat be kat fazla olsa gerektir, gene de Allah bilir.' iç çekişleriyle kalabalık gruplar hâlinde kervansarayı dolaşıp incelediler. İshaklı Kervansarayı, Anadolu Selçuklu Sultanı İkinci İzzeddin Keykavus zamanında yapılmıştı. On birinci ve on üçüncü yüzyıllarda Anadolu'da ticaret ve sanat çok hızlı bir şekilde gelişmişti. Ne yazık ki bu parlak devri, Haçlı seferleri ve Moğol istilaları söndürmüştü. Her şeye rağmen hayır eserleri yapmaya devam etmişler, insanlara hizmetten kendilerini alıkoymamışlardı.

Bu kervansarayın, yazlık denilen açık avlusu ve kışlık denilen kapalı bir bölümü vardı. Kapalı bölüm avludan daha küçükçeydi. Bu büyük avlunun ortasında yüksekçe bir şekilde yapılan köşk mescit vardı. Kapı girişindeki kitabede: 'İzzeddin al-dünya zamanında yapıldı. Keyhüsrev oğlu, Alaeddin Keykubad oğlu, onun alçak gönüllü kölesi Ali İbn Hüseyin' yazıyordu. Kapalı bölümün kapısında ise: 'Sahip ata, onun alçak gönüllü, günahkâr kölesi.' notları düşülmüştü. Daha önceki sohbetlerde anlatılan, kervansaraylarla ilgili bilgileri hatırladılar. Bu yapı gözlerinde bir daha devleşti. Küçücük hayırlara yazılan büyük büyük sevaplar, böyle büyük hayır eserleri için nasıl yazılır diye düşünmeye çalıştılar ama bu muhasebeyi beceremediler. Biz kendi işimize bakalım, dediler. Yine dayanamayıp düşünmeye devam ettiler. 'Alçaltan, yukarıdan aşağıya indiren, yükselten, yukarıya kaldıran, dilediğini aziz kılıp şereflendiren, dilediğini zelil kılıp alçaltan, her şeyi işiten, her şeyi çok iyi gören, hükmü reddedilmeyen ve hükmünde adaletsizlik bulunmayan sonsuz lütufkâr, bütün eşyanın hakikatine vakıf, insan aklının erişemeyeceği derecede büyük olan Allah'ım, bizlere onların izinden gitmeyi nasip et!' Çevresini bir daha dolaştılar, mescidinde namazlar kıldılar, banisine dualar ettiler. 'Bu ecdada layık kıl bizi Allah'ım, bizlere de böyle sadaka-i cariyeler nasip et!' diye niyazda bulundular, imrendiler, iç geçirdiler.

Gün akşam olmuş, her günkü mutad devirlerinden birini daha tamamlamak üzereydi. Güneş batmış, kuşlar, hayvanlar yuvalarına

çekilmişti. Sohbet yapılmayacaksa kervanın da o günkü hareketliliği yatsıdan sonra biterdi. Aba kebe ne bulurlarsa sarınır uykuya çekilirlerdi. Olayların gidişatı öyle gerektirmiş, çoktandır sohbetten mahrum kalmışlardı. Şimdi alıştıkları güzelliğe tekrar kavuşacakları için sevinçliydiler. İshaklı Kervansarayı yanında verdikleri bu dinlenmede, küçüklere de Karagöz ve Hacivat oynatılacaktı. Yaramazlık yapmamaları için sıkı sıkı tembihlenip önceden kulakları çekilen çocukları çadırlarına bıraktılar. Kendileri de rahat rahat dinlemek için erkenden ön sıralardaki yerlerini aldılar. Yüzbaşı Salim Efendi, geçen konuşmalarında kaldığı yeri hatırlattıktan sonra ilk Müslümanları ard arda sıraladı:

*Cibril'den öğrendiği, abdest ve namaz da var,*
*Arkasında Hatice, saf bağlayarak kılar.*

*Bundan sonra Ali de, şehadet edecekti,*
*Dördüncü Müslüman da, azad edilmiş Zeyd'di.*

*Sonra da Ebu Bekir, şehadete katıldı,*
*O da çok yardım etti, İslamiyet yayıldı.*

*Osman İbn Affan, Talha ve daha birçok kısmı,*
*Canı gönülden ısınıp, seçmişti İslam'ı.*

*Mihnet çekilmez mi hiç, bu çetin yolculukta,*
*Gül, gülistanlık sanma; kafa, kelle kucakta!*

*Üçer beşer Mekke'nin, halkından da pek çoğu,*
*Muhammed'e (s.a.s.) inandı, Resul'ü doğru buldu.*

*Semaya eller açıp, "Allah (c.c.) birdir!"dediler,*
*"Peygamber de elçisi!" diye biat ettiler."*

– Bilal-i Habeş'e ne oldu, bize ondan da bahsedeceğine söz vermiştin Salim Efendi.

– Söz verdiysem yerine getiririm, söz bir Allah bir, merak etmeyin. Şimdi Hazreti Bilal'i anlatalım:

Bu söz üzerine Latif Paşa dayanamadı:

– Ey mübarek hac yolcusu kardeşlerim, inşallah nasip olur da vasıl oluruz. Göreceksiniz ve de benim gibi şahit olacaksınız. Dünyanın hiçbir yerinde ezan sesi Kâbe'deki kadar güzel değildir. Medine-i

Münevvere'deki kadar tesirli değildir. O yüzden hakikaten, Salim Efendi'nin dediğinde hakikat payı büyüktür. Bütün kalbimle onun görüşüne katılıyorum; ezan sesi Kâbe'de yürekten ve içli gelir. Ruh dünyamızın derinlerine işleyen bu ses, bizi o anlatılan çağa, gerilere götürür ve Hazreti Bilal'i hatırlatır. Çünkü o hatırayı yad etmemek mümkün değildir, yürekler acısıdır, ciğerimizi parçalar. Tahmin ediyorum, işittiğiniz zaman bana hak vereceksiniz.

*Kızgın çöllerde yandı, yerlerde sürüklendi,*
*Müşrikler arasında; "Bu çok yaşamaz!"dendi.*

*Ne Ümeyye ne Cehil, insafa gelmiyordu,*
*O'na eziyet edip, candan bezdiriyordu.*

*Küçücük çocuklar da başına üşüşüyor,*
*Öyleyse Ebu Bekir, bu iş sana düşüyor.*

*Hazreti Ebu Bekir, fidyesini ödedi,*
*Azad olan köleye; "Sen artık hürsün!"dedi.*

*Elindeki mal mülkler, nasıl olsa bitecek,*
*Kazanacağın sevap, ahirette yetecek.*

*O, böyle düşünmeden, fırsatı nimet yaptı,*
*Resul ü Kibriya'nın, takdirini de kaptı."*

*Bilal-i Habeşi'ye insan kıymeti verdi,*
*Cibril de bu konuda, ayetleri getirdi.*

*Sonra Peygamberimiz, misal verdi geçmişten,*
*Sabır ve tahammülü, rica etti hepsinden.*

*Bütün bu sıkıntılar, bir gün hitam bulacak,*
*Yüce dinin güneşi, daha parlak doğacak!*

*Resul vaad ettiyse, mutlak zafer gelirdi,*
*Bütün o sahabiler, bunu öyle bilirdi.*

*Zira Yüce Hak O'na, gayptan haber vermişti,*
*Bilinmez perde kalkmış, neler neler görmüştü.*

– İşte yanık sesli Bilal, mübarek ezanın ağzına en çok yakıştığı Bilal-i Habeşi, böylece azat edilmişti.

Son olarak konuşan Surre Emini Latif Paşa, ertesi gün alacakları yol hakkında birkaç cümle sarf etti:

– Kıymetli hacı namzetleri, yarın inşallah yola çıkacağız. Bir müddet düz yolları arşınladıktan sonra, tekrar arkada bıraktığımız dağ yolları gibi sarp kayalıkların bulunduğu geçitleri aşacağız. Emir Dağı kadar olmasa da hemen hemen ona yaklaşan bir yükseklikte olan Sultan Dağları'nı sağ yamacımıza alıp yola revan olacağız. Adını şu büyük gölden alan Akşehir'de mola vereceğiz. Sonra Ilgın düzlüğüne kıvrılacak biraz ferahlayacağız ve rahat bir nefes alacağız. Bu anlattıklarım, sizi bilgilendirmek içindir. Sakın ola ki gözünüz korkmasın. Yola çıkan Allah'ın izniyle yolda kalmaz. Hele ki böyle mübarek bir yolculuğa çıkanları Rabbim koruyup gözetir, buna ben yürekten inanıyorum. Çarığımız çamurda kalmayacaktır inşallah! Şimdi hepinize hayırlı geceler, güzel istirahatlar temenni ediyorum, hayra kalın, Allah'a emanet olun!

Sohbetten dönenler kendi arasında sohbete daldılar.

– Size bir misal vereceğim, Yüzbaşı Salim Efendi. Bu dakikaya kadar vardığı yerde birkaç dakikadan fazla kaldığını görmedim. Çat orada çat burada. Dili dersen şekerpare, şiirleri kaymaklı kadayıf, kendisi güler yüzüyle cevizli baklava. Endamı boyu posu bir subaya yakışır kalıpta, hadi onu da bir şeylere teşbih edelim, o da kalbur bastı, ya da üzerine gülsuyu dökülmüş güllaç olsun. Yüce Divan'da da hizmetleri makbul olsun!

– İnşallah, öyle olsun!

– Bana sorarsanız gelecek sene Yüzbaşı Salim Efendi'yi Surre Emini yapmalılar, çünkü ziyadesiyle layık, bunu bilir bunu söylerim.

Surre alayının güzide yolcuları, yine gönüllerinden vurulmuş olarak yataklarına döndü. Karagöz çadırında uyuyakalan evlatlarını sırtlarına yükledi. İsli çıraların gölgesinde, meşalecilerin arkasında, ah ne kadar etkileyiciydi, Allah'ım neler neler öğrendik şükürler olsun dualarıyla, yaşadıkları bir iki saatin bereketini, kendilerinden geçerek terennüm etti. Göğü seyrederek uyumak isteyen bazı yolcular, yorgan ve yastıklarını alıp çadırın dışına çıktı. Yıldızların sayısız olarak ve muntazaman sıralandığı gökyüzü ne kadar muhteşem ne göz alıcıydı. Ay ne kadar parlaktı. Kâinata hayat veren cazibesi ve kudretiyle tepelerinden onları seyrederek hepsini ısıtacak olan güneş, saatler sonra doğacaktı. O

hepsinden daha yakıcı güzellikteydi. Bir yandan bu güzelliği seyrediyor, bir yandan derin tefekküre dalıyorlardı:

'Bu düzeni sağlayan ve bu çarkı döndüren gücün emirlerine uymaktan, taatten başka bir şey yapılamaz. Allah esirgesin, bu emirlere uymamak, onları küçümsemek, tafra yapmak insanı küfre götürür. He demek de iş bitirir, yok demek de. Biz insanlara yakışan, emirlere he demek ve harfiyen uymaktır. Cennet bahçelerinde gezinmek varken, ateş kuyularına düşmek akıl kârı mıdır? Ey insan, madem akılla donatılmışsın, öyleyse aklını kullan da bu sıkıntıya düşürme kendini! Bir tohumu fidan, bir fidanı ağaç yapan ve sana türlü meyveler, güzellikler sunan Rabbine şükret ve emirlerine uy! Kararlı gidenler menzile varırlar ve muratlarını alırlar, yürü yolun açık olsun!'

Sabah namazı ve yemeği sonrasında yola çıktılar. Artık her biri usta bir at binicisi, mahir bir deve sürücüsü olmuş sayılırdı. Çok çetin yollar aşmış, çok tecrübeler kazanmışlardı. Hayvanlarını hareket ettirirlerken, durdururlarken nasıl davranacaklarını kavramışlardı. Ani duruşları kervanın gidişatını etkiliyor, her şeyi altüst ediyordu. Bir seferinde, hızlı giden bir delikanlının sert duruşunu, yanındaki ihtiyar beğenmemiş ve öfkelenerek çıkışmıştı:

– Evlat ne yapıyorsun, önüne ardına bir bak, dikkat et! Hoha var öküz durdurur, hoha var zelve kırdırır. Sen zelve melve bırakmadın, arabayı da atı da dağıttın ya hu!

Hatasını anlayan genç af dilemiş, unutmayacağı bir ihtar almıştı.

Alaydaki her yolcunun hareketleri ölçülü biçiliydi. Ne koşturup önündekini geçecek, ne yavaş gidecek ardındakini zora sokacaklardı. Kervan görevlisi subay ve askerler hariç, kimse hızlı davranıp etrafı toza dumana boğma hakkına sahip değildi. Herkes birbirine saygı göstermek, rahatını kollamakla yükümlüydü. Çünkü başkalarına saygı göstermeyenler, saygı görmeye de layık değillerdi.

Veysel Efendi çömezi Osman Efendi'yle sohbet ederek yan yana at sürüyordu. Geçtikleri her şehrin, kasabanın tarihçesini çok iyi bildikleri için bundan birbirlerine, ya da yanlarında kim varsa ona söz ediyorlardı. Bu seferki konuşmalarında, Yüzbaşı Salim Efendi'nin kızıl renkli küheylanı önlerinde gidiyordu.

– Üzerinde yaşadıkları bitki örtüsü kadar tevazu sahibi Ilgın halkının

gönüllerini buruk koymaya niyetleri yoktu. Kış mevsiminden çıkar çıkmaz yeşermeye başlayan kırları ve ovaları çoktan sarıya durmuştu. Ilgın dedikleri çiçekleri de kışın karda sadece bir gün için açıyordu. Onların, ellerini böğründe bırakan bu doymamışlığını, Gökbudak Dağlarındaki ılgın ağaçları gideriyordu. Eflatun çiçekli dallarıyla üzüntülerini hafifletmeye çalışıyor, gönüllerini hoş ediyor olmalıydılar. Mahmil-i Şerif'i uzun uzadıya önlerinden geçirdiler, doya doya seyretmelerini sağladılar. Ilgın çiçeğinin büktüğü, mahzun bıraktığı boyunlar, mübarek gülün kokusuyla kendine geldi, şad oldu. Irmakların sağda solda kıvrılarak akan ince çayları da bu yörenin bozkır havasını yok edememiş, suyun hayat kaynağı olduğunu inkâr etmeden, yakın çevrelerini yeşerterek mecralarında akmaya devam ediyordu.

Ilgın'ın, ılgıt ılgıt esen yelleri içlerini ferahlattı, gönüllerini okşadı. Surre Emini Latif Paşa, tahtırevanın kadife perdesini araladı ve panjuru açık penceresinden önce uzun yenli kolunu uzattı, eliyle dur işareti yaptı, arkasından arabayı kullanan askerine seslendi:

– Burası çok münasiptir, Padişahım Efendimiz Sultan Murad-ı Rabi Han'ın Bağdat seferine giderken, kaplıcanın önünde yaptırdığı saray yavrusunun yanına kurulsun çadırlarımız. Bu yumuşak ab-ı germden herkes sıhhat bulsun. Geçen sene bendenizin ağrıyan bacaklarıma pekiyi gelmişti. Bastonlular bastonunu bırakmış, yollarına öyle devam etmişlerdi.

Kervan dursun topuyla birlikte mola başladı. Önce usul usul kaynaştılar, sonra herkes yerini yurdunu belledi. Ertesi sabaha kadar sürecek istirahatlarına çekildiler. Bu seferki, kadınlar açısından pek dinlenme sayılmayacaktı. Zira birikmiş çamaşırlar yıkanıp kurutulacak, çocuklara banyo yaptırılacak, bir sonraki menzile kadar yenilecek yemekler pişirilecekti. O yüzden dinlenmeye pek vakitleri kalmayacaktı. Ilgın kaplıcası çok hoşlarına gitti, tedavi ediciliğini içine girer girmez anladılar. Sıcak akan yumuşacık kaplıca suyu, yaşlıların ağrıyan eklemlerine çok iyi geldi. Suyun altından çıkmak istemediler. Latif Paşa, bu suyla banyo yapılmasını, şifa bulunmasını istiyordu. Aşacakları uzun yollar boyunca böylesi şifalı bir su kolay kolay önlerine çıkmayacaktı. Bunu değerlendirmek, kervan yolcularını ferahlatmak için bütün bir gün burada kalacaklarını duyurdu.

– Evladım bu ab-ı hayatın içine ne katmışlar, pek bir yumuşak geldi bana? Kil mi koymuşlar, nebatat mı var yoksa simyacılar bir şeyler mi karıştırmışlar. Ellerimden kayıyor ipek gibi, sabun köpüğü gibi.

– Nineciğim bu güzellik ve hoşluk Hak'tan geliyor, Rabbim'in bize ihsanı, türlü çeşitli nimetleri gibi, sayısız lütufları misali!

– Öyleyse elhamdülillah, öyle değilse de elhamdülillah!

– Öyle değilse niçin elhamdülillah?

– Ah yavrucuğum, Hak izin vermezse kul ne yapabilir ki? Yaptığımız her şey O'nun rızası ve müsaadesiyledir, bunu unutma! Haktan geldiyse elhamdülillah! Kuldan geldiyse Hak izin verdiği için kul yapabilmiştir, onun için yine elhamdülillah! Her halükarda bütün nimetlerin kaynağı O'na çıkar, onun için sayısız elhamdülillah!

Gençler, çocuklar ve ihtiyarlar bu şifalı suyun içinde saatlerce kaldı.

Kaplıcanın üstündeki kitabede, yaptıranların isimleri yazılıydı. Kitabenin birinde I. Alaeddin Keykubat tarafından yapıldığını bildiriyordu. Ayrıca Sahip Ata Hüseyin oğlu Ali'ye ait bir kitabe bulunmaktaydı.

– Yüzbaşı kimin tarafından yapıldığını, kaplıcaya girenlere duyuruversin kapıda duran nöbetçiler.

– Baş üstüne efendim, alakadar olurum. Selçuklu Devleti'nde yirmi iki sene vezirlik yapan Sahip Ata oğullarından Ali, Moğollar'ın baskısından yılmış, bıkmış, illallah demiş ve Akşehir'e bağlı bir köye yerleşmiş. Konya Selçuklu Devleti hükümdarları da kendisine Ilgın'ı tımar olarak vermiş. Bu zat da kaplıcayı tamir ettirmiş.

– Bu malumatı aynen ahaliye nakledin.

– Emredersiniz efendim!

Ertesi güne kadar kaplıcanın içi hiç boş kalmadı. Kullanım saatleri, önce hanımlara ve çocuklara, ardından da erkeklere ayrıldı. İlikleri, kemikleri yumuşamış olarak kaplıcadan çıkanlar, sıcacık ıhlamurlarını içti. Sonra da çadırlarında saatlerce uyudu. Latif Paşa, ıhlamur demlenmiş güğümleri önceden hazır etmelerini emretmişti. Zira banyo yapanlar için çok makbule geçeceğini iyi biliyordu. Aldığı hayır duanın da haddi hesabı yoktu.

– Gelecek sene yine surre emini olmazsa yazık olur Latif Paşa'ya. Bu kadar ince düşünceli olur mu insan, kardeşim. Mesuliyetini aldığı yolcuları bu kadar düşünür mü insan, cancağızım!

– Ben bir tek mani görüyorum, o da sadece ve sadece yaşlılığı. Onun dışında başkaca mani yok. Nasip olur da geri dönersek, yetkililere bu memnuniyetimizi ifade edelim.

– İfade etmezsek, minnettar kaldığımızı belirtmezsek üzerimizde hakkı kalır maazallah!

– Herkesin hakkını teslim etmek icap eder.

Sabahın ilk ışıklarıyla yola çıktılar. Kararlı atılan adımları, hedefe yönlendirilen bakışları, kervanı her geçen dakika biraz daha istikametlerine yaklaştırıyordu. Şimdi gözleri Konya'ya kilitlenmişti. Büyük bir aşkla Allah'ı sevmiş ve Allah'ın da kendisini ve dolayısıyla bütün insanları sevdiğine inanmış, bu sevgiye layık olmak için çalışmış, bahşedilen bu muhabbetten şımarmamış, herkese kardeş ve dost gözüyle bakmış bir ulunun huzuruna doğru ilerliyorlardı. Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin Konya semalarını dolduran hoşgörüsünden, ruhaniyetinden nasibdar olmaya gidiyorlardı.

Becerikli kadınlar, yollardan aldıkları yünleri çoktan eğirmiş, kazaklar, atkılar ve çoraplar örmüştü. İkincilerini örmeye de devam ediyordu. Geçtikleri yerler düzlük gibi görünse de deniz seviyesinden yüksekte olduklarını havasının sertliğinden, güneşin çok tesirli olmayışından anlıyorlardı.

Selim bebek yine üşümüş olmalıydı ki kesik kesik öksürüyor ve küçücük burnundan incecik bir sümük akıyordu. Evladını kollarının, kanatlarının arasından ayırmayan İsmihan Fatma Hanım çok üzülüyordu. Atiye Ninesi ve Selim bebeğin gülmeye başlayan çehresi de olmasa bu üzüntüsü hiç dinmeyecekti. 'Titizlendikçe, gözünün içine baktıkça, mübarek evlat hasta oluyor.' diyordu. Atiye Nine de her zamanki gibi karşılık veriyor; 'Uçan kuşun kanadından nem kapar bu sabiler, çok hassastırlar, yine iyileşir, sıhhatine kavuşur, meraklanıp üzülme kızım!' diyordu. İki, hatta üç koldan bebeğin altındaki yün şilteyi kabartıyor, yorganının yan taraflarını iyice sıkıştırıyorlardı.

– Arka tarafımızda da bir bebek var, sanki o hiç hasta olmuyormuş gibi geliyor nine, ne dersin?

– Güldürme kızım, insan olur da hasta olmaz mı, hele ki bir bebekse! Sana öyle geliyor, vücut bu, yazı var kışı var. Korkarım o da Selim için aynı şeyi söylüyordur.

– Sen olmasaydın ben ne yapardım, her genç annenin yanında senin gibi bir validesi, kayınvalidesi, bir büyüğü olmalı, yani bir yol göstereni ve nasihat vereni. Bizler tecrübesiz ve bu konuda cahil sayılırız, o yüzden sizlerin himmetine muhtacız, Allah razı olsun!

– Güzel kızlarım İsmihan ve Saliha ikinize de söylüyorum. Hastalık falan düşünmeyin, Konya'ya az bir yolumuz kaldı inşallah. Mevlana Celaleddin-i Rumi Hazretlerine kavuşacağımız zaman yapacaklarımızı hatırınıza getirin. Zihninizi onunla meşgul edin, boş işlerle uğraşmayın. Çamda olur kozalak, her şehre varıyoruz gezelek gezelek. Bakın ecdadımız; geçtiğimiz yerlerdeki köylerin kenarına yaptıkları çeşmeler, menzil yerlerindeki kervansaraylar, inşa ettiği hamamlarla bu ıssız yerleri şenlendirilmiş, etrafa hayat vermiş, canlılık kazandırmışlar. Bakalım Konya'da neler göreceğiz.

– Doğru söylüyorsun valideciğim, Konya'yı ben de merak ediyorum.

Bu konuşmaları yan yana yürüyen hayvanlarının üzerinde yapıyorlardı. Herkesin kilitlendiği şehre yaklaşıyorlardı. 'Gez dünyayı, gör Konya'yı!' denildiği kadar var mıydı, kervandakiler bunu çok merak ediyorlardı. Kıvılcımlı bakışları bu şehre dönmüştü. Bu sözlerin etkisinde kalanlar Konya'yı beğenecekler, ya da önceden çok şişirildiği, övüldüğü için umduklarını, zihinlerindekini bulamayarak hayal kırıklığına uğrayacaklardı. Bakalım hangisi olacaktı, herkes bekliyordu.

Şehrin bağları, bahçeleri, bağ evleri göründüğünde Konya'ya yaklaştıklarını anlamışlardı. Surre Emini Latif Paşa "Kervan dursun!"emrini verdi. Az önce haberciler önden ortaya, ortadan arka kısmına kadar bütün alayda ikişer defa at koşturmuş, kervanın duracağı haberini herkese duyurmuştu. Buna rağmen mola ikazının tam olarak hayat bulması için kuvvetli bir topun atılması şart olmuştu. Bu sefer de öyle oldu. Gümleyen top sesi bir iki dakika içinde atların, merkeplerin, develerin yularlarının çekilmesini sağladı. Kervan yol alırken meydana gelen toz bulutu yavaş yavaş kayboldu, çıngıraklar son defa sallandı, bir iki çıngırtıdan sonra onlar da sustu. Köpekler kesik kesik havladı ve herkesten önce yol kenarında bir yerlere, iki ayaklarının üzerine çöküverdi. Dakikalar süren uğultu her tarafı kapladıktan sonra kesildi, ortalık aniden sessizleşti. O dakikadan itibaren uzun kervanın

uçsuz bucaksız iman yolcuları, bu sayısız Hak âşıkları duaya durma vakti gelmiş gibi sakinleşti.

Latif Paşa, alaydaki subaylarıyla istişare etmek için hepsini toplantıya çağırdı. Al renkli, kuzguni yağız, doru, kula, kır, boz, kartopu, ayakları beyaz çizme sekili atlar bir aradaydılar. Sayıları çoktu, heybetleri görenleri ürkütüyordu. Yan yana bekleşen hayvanlar arasında huysuzlananlar oldu. Bazıları şaha kalkıyor, bazıları uzun uzun kişniyordu. Dizginleri sonuna kadar geren usta süvarilerin elinde kısa sürede sakinleştiler. Güneşin birkaç mızrak boyu yükseldiği saatlerde at kişnemeleri, tekbir sesleri, lebbeyk nidaları güzel bir yaz gününün tamamlayıcısı olmuştu. Subaylar, paşanın yanına varmak için aşağıya inmeye yeltendiklerinde, Surre emininin titrek ama gür sesini işittiler:

– Herkes atında kalsın, toplantı at üzerinde yapılacaktır.

At onlara, onlar da ata alışkındı, bu yüzden toplantıyı da at üzerinde yapabilirlerdi. En öndeki Mahmil-i Şerif'in arkasında halka olup, Latif Paşa'nın etrafında sıralandılar. Paşa da atının üzerindeydi, bu Konya Ovası hepsini sığdıracak kadar göz alabildiğine genişti. Paşa herkesin geldiğine kani olunca söze başladı:

– Kıymetli muhteremler, çok şükür ki bu mübarek şehrin yakınına vasıl olduk. İnşallah yine böyle, hayırlısıyla şimdiye kadar olduğu gibi huzur içinde, Mekke-i Mükerreme'ye, Medine-i Münevvere'ye de kavuşuruz. Lakin burada dikkat etmemiz icab eden bir husus vardır, bu da hepinizin malumudur zannediyorum. Surre alayımız her şehirden yapılan ilavelerle oldukça genişlemiştir elhamdülillah. İlk önceleri, atılan topun sesi en arkadakilere rahatlıkla ulaştığı halde, artık kervanın uğultusundan bunu dahi işitemeyenler olmaktadır. Bu yüzden hem Konya'nın düzen ve intizamını, huzurunu bozmamak, hem bizim daha rahat sevk ve idare etmemiz için kervanı üç parçaya bölerek şehre sokacağız. Mahmil-i Şerif halka teşhirini yaptıktan sonra yerine dönecek, birinci kafile Mevlana Türbesi'ne ziyaret için hareket edecek, ihtiyaçlarını gören, alışverişlerini yapan kardeşlerimiz çıkış istikametini takip ederek, önlerindeki rehberleri gözden kaybetmeyerek şehri terk edeceklerdir. Onların arkasından ikinci, sonra üçüncü kısımdaki hacı adaylarımız vazifelerini ifa edeceklerdir. Herkes yerini aldığında, yani şehirden çıkışı tamamladığımızda da, hangi saatte, ne

vakitte olacağımızı şimdiden kestiremiyoruz, her şeyi Allah bilir, o zaman hepinizle tekrar toplanır, umumi muhasebe yapar, devam ya da konaklama kararı alırız. Benim sizlere söyleyeceklerim şimdilik bunlar. Vazifeliler Mahmil-i Şerif'i hazırlamaya başladı, tamam olur olmaz o mübareğin arkasında Sancak-ı Şerif'le birlikte bütün subay arkadaşlarım sizlerle, vali beyin ve şehrin ileri gelenlerinin önünden resmigeçidimizi yapalım, bize yakışan vakarla vazifemizi ifa edelim inşallah. Nöbetçi subaylar ve askerlerimiz vazife mahallerini asla terk etmesin.

Durumu çok güzel izah eden surre emini, subaylarıyla birlikte kervanın neresine kadar birinci kafile, neresine kadar ikinci ve de üçüncü kafile olacağını kararlaştırdı. Bölünen grupların, önlerinde ve arkalarında yer alacak asker sayılarını belirlediler. Mahmil görevlileri, hazır olduğu haberini getirince önce Mahmil-i Şerif'i yerine aldılar. Arkasından birinci kafileyi düzene soktular. Atını kamçılayan asker sıranın arkalarına doğru ilerleyerek bundan sonra kendilerinin gideceğini, ancak hareket zamanının belli olmadığını söyledi. Günlerdir yol alıyorlardı, böylesine nöbetleşe bir ziyaret ve resmigeçidi ilk defa yapacaklardı. Şimdiye kadar hiç bölünmemiş, parçalanmamışlardı. Bu kaynaşma o yüzdendi. Biraz kargaşa ve telaş hâli yaşasalar da herkes iyi niyetli olduğu için kısa zamanda, elbirliğiyle kervan sıraya düzüldü.

Şehirdeki zevatın yerlerini aldığı ve hazır oldukları haberi ulaşınca, Mahmil-i Şerif tüylerini, püsküllerini savura savura, paha biçilmez örtülerini sergileye sergileye, boynundaki incileri şakırdatarak, mübarek Sancak-ı Şerif'le birlikte adımlarını atmaya başladı. Arkasından atlar ve develer üzerindeki hac yolcuları tespihler çekerek, salâvatlar, telbiyeler getirerek devam etti. Her zaman yüksek sesle havlayan köpekler de havaya girmiş, sessiz ve sakin bir şekilde yanlarından yürüyordu.

Surre alayının şehre geldiğini duymayan kalmamıştı. Bunu günler önceden biliyorlardı ve hazırlıklarını ona göre yapmışlardı. Civar köylerden, kasabalardan gelenlerle şehir nüfusu artmış, neredeyse iki katına çıkmıştı. Tellal sokakları dolaştıktan sonra vakit geldi demekti, herkes elindeki işini bıraktı, merakla yol kenarındaki yerini aldı. Birkaç saat içinde Resulullah'ı sembolize eden deve önlerinden geçecekti.

Bu ne büyük bir heyecandı, ne unutulmaz hatıra olarak zihinlerde yer alacaktı. Efendiler Efendisi; ömrü boyunca sesini yükseltmemiş, tevazu sahibi olmuş, kavga etmemiş, kimseyi gücendirmemişti. Allah'ın tebliğini insanlara iletmek üzere en son peygamber olarak, 'Ben güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderildim."ifadesini sarf ederek bu güzel ahlâkın timsali olmuştu. Mahmil-i Şerif de kendisi gibi, sessiz sedasız hürmetle, onurlu bir şekilde az sonra önlerinden geçecekti. Heyecan bütün benliklerini akşamdan sardığı için, sıradakilerin çoğu gece boyunca az bir uykuyla yetinmişti. Hanımlar, güzel elbiselerini giymiş, feracelerinin üstüne en işlemeli yemenilerini örtmüşlerdi. Erkekler, sarıklarının bezlerini yenileriyle değiştirmiş, setre ve şalvarlarının en temizlerini sırtlarına geçirmişlerdi. Bu telaşı merak eden çocuklarına hâl diliyle sebebini açıklamışlardı. Orta Anadolu'nun bereketli topraklarından, uğruna âlemlerin yaratıldığı, iki cihan güneşi, Resulullah'ın Mahmil-i Şerif'i ve Sancak-ı Şerif'i geçecekti. Bu Hak aşığının huzurundaymışçasına heyecan duyduklarını izah etmişlerdi.

İsmihan Fatma Hanım da merak içindeydi ve çok telaşlıydı. Selim bebeğin huysuzluğu geçmemişti. Yine ateşlenir de ziyaretimi yapamazsam diye endişe ediyordu. Sıcaktan isilik olmuş boynu ve bacakları kıpkırmızı kesilmişti. Konakladıkları yerde bulunan sinekler bir türlü rahat vermemişti. Tahtırevanın üzerinde cibinlikleri vardı, ama bir ucu kaydığı için arasından sıyrılan iki üç tane sinek körpecik suratını ısırmış, isilikler yetmezmiş gibi yüzünü, bir de onlar kızartmıştı. Oğlunun geçen seferki hastalığı aklına gelen Fatma Hanım biraz ürküyordu. Onun bu hâlini fark eden Atiye Ninesi, İsmihan Fatma Hanım'a dönerek:

– Korkma evladım, çocukların tenleri çok nazik ve hassastır, o yüzden yaz mevsiminde böyle isilikler olabilir, telaşlanma. Selim'i ben taşıyacağım gelin kızım, sen zahmet çekme, rahat rahat ziyaretini yap. Evelallah daha dayanıklı ve tecrübeliyim. Ben de onun bir ninesiyim, kendi torunum kadar çok seviyorum. Askerler ne kadar gayret ederlerse etsinler, izdiham var, ortalık çok kalabalık. Onunla bu hengameye girilmez, yavrucak bunalır. Bahçenin üst köşesinde avuturum, sen merak etme. Saliha kardeşinle beraber ziyaretinizi yapın, vakit kalırsa inşallah ben de vazifemi ifa eder, Fatihalarımı gönderirim.

Şehir susmuş, zaman ve mekân durmuş, yer gök mübareğe selam veriyordu. 'Sana çok ihtiyacımız var, sevgine susadık, sözlerine hasret kaldık, nerdesin Ya Muhammed (s.a.s.) der gibiydiler. Mekke'den Medine'ye hicretin gibi gelsen; Hira'dan, Sevr'den inişin gibi dönsen; Bedir'den, Uhud'dan, Hayber'den gelişin gibi karşılasak, ensarın, muhacirin, sahabin olsak, kılıç darbelerine kolunu uzatan Talha bin Ubeydullah, sözünden çıkmayıp uğrunda her şeyini feda eden Musab bin Umeyr'in olsak, olsak da inci tanesi gözyaşlarını bizim için de döksen, bizim için de Talha'ya cennet vacip oldu desen! Cennette gözümüz yok ya Muhammed (s.a.s.), orada sen varsın diye murad ediyoruz, gül yüzünü bu dünyada göremedik, acaba orada nasip olur mu diye yalvarıyoruz, Seni çok ama çok özlüyoruz!'

Gözlerini kırpmadan Mahmil-i Şerif ve Sancak-ı Şerif'i seyredenler bu yanık duygularla gözyaşlarını tutamadı. İki elini yüzüne kapamış hıçkıranlar, içinde bulundukları ruh hâlleri yüzünden bu muhteşem geçidi seyredemiyordu. Kollarını uzatıp dokunmak için çırpınanlardan yere kapaklananlar vardı, askerler hem mahmili, hem seyredenleri gözetlemekten yorgun düşüyor, hangisine bakacaklarını şaşırıyordu. Konya Valisi Hacı Ali Paşa ve şehrin ileri gelen idarecileri de büyük bir saygı içinde resmigeçidi takip ediyordu. Duyguları coşkuya dönmüş, coşkuları ayyuka varmış, gözyaşları damlaya durmuş, damlalar ruh hâllerini anlatır olmuştu.

Mahmil-i Şerif ve Sancak-ı Şerif geçidini tamamladıktan sonra, Surre Emini Latif Paşa, Hacı Ali Paşa'ya ve Karahisar mütesellimine kürklü birer hil'at giydirdi ve üst seviyede vazifeli üç kişiye hazırlattığı bohçaları hediye etti. Kısa bir konuşma yaparak, kendisine ve kervan mensuplarına gösterilen ilgiye teşekkür etmek istedi:

– Efendim, alayımıza gösterdiğiniz teveccüh ve misafirperverliğe müteşekkiriz. Konaklayageldiğimiz yedi menzilin mesarifini, Karahisar mütesellimiyle birlikte üstlenmeniz de ayrıca alicenaplığınızın bir nişanesidir. Bu sebepten surre alayında bulunan herkes adına yaptıklarınızın Dergah-ı İlahi'de kabul görmesi duasıyla, sizlere Yüce Allah'tan hayırlı uzun ömürler niyaz ediyorum.

Merasimin en mühim bu ikinci kısmının da tamamlanmasından sonra nevbetler çalındı, şükürler edildi. Bir büyük kubbenin altında

sıralanmış sandukalar hac yolcularını çok heyecanlandırdı. Ölmeden evvel ölen, nefsini bir paçavra gibi fırlatan; sükût hançeriyle hançerleyen, açlık kılıcıyla paramparça eden, yalnızlık mızrağı ve uykusuzluk silahıyla nefsinden eser bırakmayan büyük veli Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin huzurundaydılar.

Çok muntazam sıralar hâlinde büyük bir edep içinde arka arkaya sandukaların arasından huşu içinde geçtiler. Nineler, dedeler, askerler, subaylar, surre emini, surre kâtibi, surre nazırı, müjdecibaşı, diğer görevliler bu güzel huylu, yüce ahlâklı ulalardan hisse kapmaya gelmişlerdi.

Zencefilci Muharrem ve ablası, göz pınarları dolu dolu, sandukaların önünden dualar eşliğinde geçiyordu. Elleri semada, gözleri geniş kubbenin tavanlarında adımlarını atıyorlardı. Bakır buhurdanlıklardan yayılan öd ağacı kokusu, türbede mistik, küçük bir dünya meydana getirmişti. İçerisi loş, serin ve rutubetli havasıyla dışarıdan farklıydı. Kısaca içerdeki her şey bambaşka bir ruhaniyet taşıyordu. Başını ve bakışlarını tavandan indiren Zencefilci Muharrem, türbeden çıkarken tanıdık bir çift gözle karşılaştı. Önce renkli yaşmağını, arkasından göz açıp kapayacak kadar kısa bir zaman dilimi içinde, aşina olduğu ve haftalardır aradığı o iki üzüm tanesini gördü. İşte o an yere yığılıverecekti, takati tak oldu, az kalsın kendisini mermer üzerine bırakıverecekti. Şükür mü etsin, ardına düşüp takip mi etsin bilemedi. Düşünceleri allak bullak oldu:

'Hey Allah'ım günlerdir yolunu gözlüyorum, fırsatını kolluyorum, böyle mübarek bir mekânda karşıma çıkardın. İnşallah sonu da burası gibi huzurlu ve hayırlı olur, ne diyeyim hikmetinden sual olunmaz Rabbim!'

Arkasındaki hemşiresine döndü, başını ileriye doğru uzatıp gözüyle ileriyi işaret etti. Ablası şaşırdı, ne dediğini tam anlamamıştı, ikinci defa aynı hareketi tekrarladığında, işaret ettiği taraftakinin bir genç kız olduğunu görmüştü. Muharrem Efendi gözleriyle etrafı taradı. Genç kızın yanında kendisinden biraz daha kabaca, gençten bir delikanlı, onun arkasında da nalbant Besim Efendi vardı. Zencefilci önde, ablası arkada sıralarından çıktılar, usul usul Çengelköylü'nün yanına doğru kaymaya başladılar. Haftalardır uykularını kaçıran, melul mahzun ortalarda dolaşmasına yol açan, uyukladığı sayılı dakikalarda rüyalarına giren

hanımefendi iki üç adım ilerideydi, kalbi yerinden çıkacak kadar hızlı çarpıyordu, dili damağı kurumuştu. Türbeden çıkanlar ağır ağır ilerlerken yanlarında, biri kadın biri erkek iki kişinin belirivermesi Besim Efendi'nin dikkatini çekmişti. Afallamasını fırsat bilen zencefilci atik davrandı, heyecanını örtmeye çalışan bir ses tonuyla:

– Selamünaleyküm efendim, diyebildi, gerisini getiremedi.

Besim Efendi kendisini tanımıştı, yanındaki hanımı da görünce cevabını geciktirmedi:

– Aleyküm üs selam evladım!

Evladım ne demekti, yoksa o da kendisini kızına layık mı görmüştü? Aman Allah'ım şükürler olsun diye düşünürken ablası da genç kızın yanına yaklaştı:

– Hayırlı günler kardeşim, nasılsınız?

Genç kız sağa sola bakındı, hitabın kendisine yapıldığını anlayınca, cılız, ürkek bir sesle cevap verdi:

– Hayırlı günler ablam, elhamdülillah, siz nasılsınız?

– Ne kadar tesirli bir türbe, insanın içi bir hoş oluyor.

Zeynep Hanım biraz durakladıktan sonra konuşmasını kesmek istemeden sürdürmeye karar verdi:

– İstanbul'dansınız tahmin ediyorum. Benim adım Zeynep, isminizi bağışlar mısınız?

Genç kız böyle bir tanışmaya ilk defa şahit oluyordu. Her zaman validesiyle birlikte sokağa çıkar, üstelik de tanıdıklarına, eş dost ve ahbaplarına giderlerdi. Ayaküstü bir karşılaşma onu şaşırtmıştı:

– Evet İstanbul Çengelköyü'nden katılıyoruz. Bendeniz Hatice. Arkamdaki pederim ve biraderimdir. Validem rahatsız olduğu için üçümüz niyetlendik kısmet olursa.

– Çok memnun oldum Hatice kardeşim, maşallah, genç yaşınızda yollara düşmüşsünüz, Allah kabul buyursun!

Çoktandır konuşacak bir yaşıtı, ablası ya da kardeşi yerinde birini bulamayan ve sohbet etmeye hasret kalan Hatice, sorulan sorulara verdiği cevapları arkası arkasına yapıştırıvermişti. İki hanım da bu konuşmadan çok memnun kalmıştı:

– Seninle tanıştığım için sevindim, üstelik de seni çok sevdim Hatice kardeşim. Yapılacak ilk sohbette bayanların en önündeki sıraya oturacağım, senin için de yaygı getireceğim, orada görüşmek üzere Allah'a emanet ol!

Zencefilci Muharrem'in Besim Efendiyle konuşması çok uzun sürmemişti. Hanımların sohbetini beklemişler, bitince de ağırlaştırdıkları adımlarına hız kazandırmışlar, uzun atmaya başlamışlardı. Zencefilci Muharrem, işte o dakikadan sonra türbenin içinde miydi, bulutların üzerinde miydi bilemedi. Ziyaretlerini tamamlayıp dışarı çıktıklarında abla kardeş, etraflarına bakındılar. İkisi de konuşmak için can atıyordu, birbirlerine soracak o kadar çok soruları vardı ki. Önce Zeynep Hanım başladı:

– Muharrem, bu hanımefendi bana daha önce bahsettiğin genç kız mıydı?

Zencefilci ani gelen bu soruyu beklemiyordu, kıpkırmızı kesildi. Ancak yapılacak bir şey yoktu, hemşiresi bunları önünde sonunda kendisine soracaktı.

'Cesurlar bir defa ölürler, korkaklar ölmeden önce defalarca ölürler.' diye düşündü. İçinden 'Ben bir defa ölmek istiyorum.' dedi ve ablasına cevap verdi:

– Evet hemşire, Çengelköylü nalbant Besim Efendi'nin kerimesi.

– Sen daha önce görmüş müydün bu hanım kızı?

– İki defa dükkânımda görmüştüm. Bu da üçüncü görüşüm oldu.

Şimdi soru sorma sırası Zencefilci Muharrem Efendi'deydi ama sıkıldığı, utandığı için ağzını bıçak açmıyordu. Rahmetli anacığı ve babacığından aldığı edebi ağır basıyordu. Ablası daha fazla merakta bırakmadan neler konuştuklarını sıralayıverdi:

–Besim Efendi'nin kızının adı Hatice imiş.

'Allah'ım ismi de kendi kadar güzel, Hatice validemizin huyuna sahiptir inşallah. Hayırlıysa beri dursun, hayırsızsa geri dursun. Halimi sen biliyorsun Rabbim!' İçi içine sığmayan Muharrem Efendi, böyle düşünüyordu. Dünyada ondan başka kimsesi olmayan biricik hemşiresiyle sanki oracıkta, Hatice Hanım'ı Allah'ın emri, Peygamber'in kavliyle isteyiverecekti. Bu evlenme sevdası, Yüzbaşı Salim Efendi'nin düğününden sonra aklına düşmüştü. Ondan önce hiç niyeti yoktu. Başka

neler konuştunuz dercesine ablasının ağzının içine bakıyordu. Hâlden anlayan ablası devam etti:

– Bundan sonra yapılacak ilk sohbette ön sırada buluşacağız. Daha doğrusu ben onu bekleyeceğim, yaygısını da hazır edeceğim. Tafsilatlı malumatı orada alırım, sen merak etme. Dua edelim, hayırlıysa nasip etsin Rabbim!

Muharrem Efendi hemşiresinin elini öptü, sen benim hem anam hem babamsın dercesine mahzun mahzun gözlerinin içine baktı. İkisi de duygulandılar, bakışlarını uzaklara çevirdiler. Öteden beri kardeşinin ev bark sahibi olmasını arzu eden abla, 'Demek ki vakti saati gelmiş.' diye düşündü. Kardeşinin heyecanını seziyordu, bu izdivaca niyetli olduğunu anlamıştı. Yapılacak tek şey, aile hakkında bilgi sahibi olmak, genç kızın nişanlı ya da sözlü olup olmadığını öğrenmekti.

Zencefilci, şehrin içine doğru ilerlerken; 'Celaleddin-i Rumi Efendim, seni öteden beri sever, hususi bir muhabbet duyardım ama bundan sonra daha çok bağlanacağım gibi geliyor bana. Tam dört asır önce, Anadolu Selçuklu Devleti'nin başşehri Konya'da izzet ve itibar görmüş, saygıyla karşılanmıştın, büsbütün bir gönül adamıydın. Gönlümün sultanıyla da senin dergahında karşılaştım.'

O kadar mutlu ve sevinçliydi ki, terbiye görmemiş sesiyle, tahtaboş bülbülü gibi neşeli bir türkü söylemek içinden geldi. Ancak mübarek mekânlarda ve mübarek bir alayda olduğunu hatırlayarak bu münasebetsiz arzusundan vazgeçti.

***

Mahmil-i Şerif'in resmigeçidi ve birinci kafilenin Mevlana türbesini ziyareti saatler sürmüştü. Alışveriş için şehre dağılanların toparlanması ve vazifeleri bitince muntazam bir sıra hâlinde şehir çıkışına yönlendirilmeleri çok da kolay olmamıştı. Sırasını bekleyen ikinci kafilenin, seslerini çıkarmasalar da sabırsızlandıkları her hâllerinden belliydi. İkindi vakti geçmiş, gün yavaş yavaş akşama dönmeye başlamıştı. Bu grup da vazifesini yaptıktan sonra, son kafileye ancak sabahleyin izin verilebilirdi. Gece kervanın üçte ikisi, şehrin çıkışında, üçte biri girişinde bekletilecek, askerler bütün gece nöbet tutacak, hatta nöbetçi sayısı iki katına çıkarılacak manasına geliyordu. Bu kesin olarak anlaşıldıktan sonra, alışveriş ihtiyacı olan yolcuların bunu gidermeleri için ertesi gün

öğleden sonraki zamanda izin verilebileceği tellal dolaştırılarak kendilerine duyuruldu.

Hayvanlarının yularını değiştirecek, hevdeclerini, semerlerini tamir ettirecek, yiyecek tedarikinde bulunacak, şehri gezecek olanlara geniş bir zaman ayrılıyordu. İsmihan Fatma Hanım, ninesi Atiye Hanım ve kız kardeşi, birinci grupla birlikte ziyaretlerini tamamlamış ve şehrin çıkışındaki yerlerini almışlardı. Onlar geldikten saatler sonra da ikinci kafile yerine yerleşmişti.

Yüzbaşı Salim Efendi, Konya'ya yaklaştıklarından beri ortalarda gözükmüyordu, besbelli ki işi çoktu. Refikası bunu bildiğinden rıza gösteriyor, sesini çıkarmıyordu. Zaman zaman hiç durmadan dakikalarca ağlayan bebeğini tek başına susturmaya çalışıyor, görülmesi gereken acil ihtiyaçları için etrafından, Atiye Nine'den, Saliha kardeşinden yardım istiyordu. Akşamları oldukça serin geçiyordu, tahtırevanın içi ne kadar muhafazalı da olsa, kapalı bir mekân olan evlerine, hele konaktaki odalarına hiç benzemiyordu. Yetişkin insanlar sarıp sarmalanıyor, el ve kollarını yorganlarının içine sokuyorlar, sabahleyin güneşin doğmasını, havanın ılımasını bekleyebiliyorlardı. Ancak küçücük bir bebeğin bazı ihtiyaçları vardı. Ağzı dili yoktu, istediğini ifade edemiyor, sadece ağlayarak dile getiriyordu bunu. Gecenin bir yarısında altı ıslanıyor, bezi değiştirilmek için açıldığında eli, kolu, ayakları buz kesiyordu. Bu sefer de gazı oluyor, ısınması, kendisine gelmesi epey bir zaman alıyor o da epey bir zaman ağlıyordu. Bunca zahmete ve sıkıntıya rağmen; 'Biz burada iki çift göz olarak seni bekliyoruz. Vazifeli olduğun kafilede yüzlerce gözün sana emanet olduğunun idrakindeyim efendim, sıkılma, bizleri düşünme çalış!' diyebiliyordu. Salim Efendi'nin içi rahattı, Atiye Nine'nin de yanlarında olduğunu bildiğinden hepten huzurluydu.

Şehirdeki ziyaretlerini yapmışlar, bir iki de dükkân dolaşmışlardı. Günlerdir heyecanlı yolculuklar yapsalar da bu kadar kalabalığı bir arada görmemişlerdi. Bu hareketliliğin yaptığı hengame, koşuşturmalar, sıradakilerin itişmeleri, küçücük kubbenin altında meydana gelen uğultu, kafilenin dağılmaması için kendilerine yapılan ikazlar, bu kargaşadan ürken hayvanlarına sahip olma, onları sakinleştirme çabaları ve nihayetinde şimdi bulundukları yere yerleşmeleri hiç de öyle kolay

olmamıştı. Bu üç kadın da şimdi derin bir oh çekiyorlardı. Yarın sabaha kadarki zaman kendilerine aitti.

– Atiye Nine karnınız acıkmıştır, Allah ne verdiyse bir iki lokma atıştıralım. Benim içim ezilmeye başladı.

– Sen emzikli bir kadınsın, içinin ezilmesi tabiidir, hadi gün batmadan aydınlıkta yemeğimizi yiyelim

Kucağındaki Selim bebeği seven Saliha Hanım:

– Kilimimizi şu bağın kenarına serelim, orada yiyelim, ne dersiniz?

– Çok güzel olur Salihacığım, ninem ve ben yaygımızı serelim, sonra da yiyeceklerimizi taşırız, olur biter.

Bu hanımefendiler ve kervandaki diğer hac yolcuları kırk yıldır tanışıyormuşçasına birbirleriyle dosttu ve o kadar iyi anlaşıyordu. Aynı ailenin ferdi gibiydiler. Biri kilimi seriyor, diğeri sofra bezini yayıyor, ağırdır tek başına kaldıramazsın diyerek su testisini beraber taşıyordu. Bugün aldıkları taze soğan domatesle güzel bir salata yaptılar, köylü bir kadının yalvar yakar ellerine tutuşturduğu köy peynirini sofralarına yerleştirdiler. İsmihan Fatma Hanım, bir parça da tuzlu kavurma çıkardı küpten. Selim bebeği sıkıca sarıp sarmaladı ve küçük beşiğiyle yanlarına taşıdı. Besmele çekip yemeye başlayacakları sırada Yüzbaşı Salim Efendi bitiverdi. Eli kolu yiyeceklerle doluydu. Konya Valisi Hacı Ali Paşa, surre alayının görevlilerini yemeğe davet etmişti. Şehrin içinde çok büyük bir sofra kurdurtmuş hepsini güzel bir şekilde ağırlıyordu. Yalnız yemek Salim Efendi'nin içine sinmemiş, lokmalar boğazından geçmemişti, sofradaki yiyeceklerden bir tepsi hazırlatmış ve doğruca eşinin yanına gelmişti.

– Tam zamanında gelmişim, afiyet olsun!

– Aslan oğlum buyur sana da bir kaşık getiririz.

– Sağ olasın anacığım, ben hemen döneceğim, getirdiklerimi afiyetle yiyin, soğutmayın.

Yemek vaktinin telaşı bir başka oluyordu. Surre mutfakçıları surreç çalışanlarının yemeğini hazırlamanın derdindeydi. Hacılar kendi sofralarının. Fırından yeni çıkmış etli pideler, pekmez, tepeleme bir tabak dolusu iç pilav, ağzı kapaklı koca bir tas yayık ayranı. Hepsini yan yana dizmiş, tepsiye sığdırmaya çalışmıştı. Tam bir ziyafete konduklarını

düşündüler. Kısa bir süre eşiyle sohbet eden İsmihan Fatma Hanım onu uğurladıktan sonra sofraya oturdu. Bu akşamki sofraları çok bereketliydi, bol bol yeter, üstelik de artardı. Az ileride sofra kuran komşuları için bir tabak hazırladılar ve onlara da gelen sıcak pilav ve pidelerden ikram ettiler. Bu güzel lezzetlerden komşularının da tatmasını, nasipdar olmasını arzu ettiler, böylece yedikleri lokmalar içlerine sinebilecekti.

Bağın üzümlerinden genç annenin canının çektiğini düşünen Atiye Nine, bir salkım üzüm kopardı, yerine küçük bir kese içinde bir miktar para bıraktı.

– Üzüm kopardığımız dala, bir çıkının içinde salkımların parasını sıkı sıkı bağlar asarız. Hasat zamanı ya da ondan önce gelen bağban o parayı alır ve böyle bir hadisenin vuku bulduğunu tahmin eder, inşallah hakkını da helal eder, sen tasa etme. Bu dünyada ölümden gayrı her şeyin bir hâl çaresi vardır elbet. Yeter ki doğruyu bulalım ve Allah'ın rızasını gözetmekten uzaklaşmayalım.

İsmihan Fatma Hanım çok sevindi, üzüm salkımları gelmeden ağzı sulanmaya başlamıştı. Biraz sonra kimseye belli etmeden iki üç salkım kesen Nine'nin uzattıklarını usulca aldı ve avuçlarının içinde sakladı.

– Gören olmasın istedim, herkes bir salkım kesse, bağda üzüm kalmaz, titizlenmem o yüzden.

– Çok teşekkür ederim Ninem, iyi ki karşımıza çıktınız, sizi Allah gönderdi bana.

Akşam olmak üzereydi, her tarafı sessiz bir hüzün kaplamıştı. Bulutların arkasındaki güneşin parlak ışınları yerini tarçıni renkte bir kızıllığa bırakmaya hazırlanıyordu. Gökyüzündeki kuşlar, kara lekeler hâlinde bir yerlere doğru telaşla uçuyorlardı. Göz alabildiğine dümdüz, tepsi gibi bir arazi üzerindeydiler. Üstelik sadece bulundukları yerde değil, Konya'ya gelene kadar, saatlerce aldıkları yol boyunca düzlükler görmüşlerdi. Bu toprakların hemen tamamı ekilip dikilmişti, tarlalardan hasadını kaldıran köylüler, yeni tohumlar için toprağı tekrar havalandırmaya, işlemeye çoktan başlamıştı. Bağlık bahçelik güzel bir şehirdi Konya. Üstelik aşıp geçtikleri diğer yerlerin ahalisi gibi, halkı da çok misafirperverdi. Hac yolcularına; yemekler, börekler, ufak tefek hediyeleri yağdırmıştı. Bugün şehirden çıkan herkesin eli kolu doluydu. Sanki kendileri gidiyormuş gibi, Mahmil-i Şerif'e,

Sancak-ı Şerif'e sevgilerini sundular. Yanlarından ayırmasınlar, onları da götürsünler hayaliyle gönüllerini muhabbet urganlarıyla bu kervana bağladılar, buğulu bakışlarını Mahmil-i Şerif'in içine gömdüler, bir kaçak yolcu gibi Haremeyn'e varsın umuduyla, kimseler görmesin diye sakladılar.

Atiye Nine,

– Eskilerin çok güzel bir sözü vardır, Saliha kızım sen de dinle. Dinleyin de evlatlarınıza nakledersiniz. Dünyaya kazık çakmayacağım, benim de bir ayağım çukurda, bugün varım, yarın yokum. Bakın rahmetliyi Akhisar'da defnettik, hacca niyetlenmişti ama kısmet olmadı.

– Allah rahmet eylesin, ömrü o kadarmış anacığım.

– Kadın eşik dibinde değil, beşik dibinde belli olur, derler. Yani beşik sallamadan kadının kadınlığı belli olmaz manasındadır.

– Çok doğru söylemişler nineciğim.

– Dahası da var, bakın işte söylüyorum: Kızını methetme gelin olmayınca, gelinini methetme üç çocuk annesi olmayınca da derler.

– Üç tane evlat sahibi olmak ve onların ihtiyaçlarını temin edip, hepsiyle ayrı ayrı meşgul olmak tabi ki çok zahmetlidir ve hüner ister, doğrudur efendim.

Onlar konuşurlarken, güzel sesli müezzinin okuduğu ezan herkesi harekete geçirdi, saf tutan alay mensupları namazlarını eda etmek için sıralandılar. Çok uzaklardan şehrin içindeki camilerin minarelerinden gelen sesler de birbirine karışıyordu.

***

Surre Emini Latif Paşa, maiyetindeki subaylar, Müderris Veysel Efendi, her zaman yanından ayrılmayan çömez Osman Efendi Konya şehrinde uygulayacakları sistemi, hareket tarzlarını daha önceki toplantılarında uzun uzadıya görüşmüş ve bir karara varmıştı. Ancak evdeki hesapları çarşıya uymamıştı. Bu şehirde yapılacak çok işleri vardı. Sarığını, cübbesini hatta yemenilerini Konya için değiştirmiş olan Surre Emini Latif Paşa, oturaklı tavrı ve her zamanki otoriter sesiyle sesiyle konuşmaya başladı:

– Muhterem kardeşlerim, buraya kadar hamdolsun pek büyük bir sıkıntıyla karşılaşmadık. Kararlaştırılan zaman ve saatler içinde düzenimiz aksamadan yolumuza devam ediyoruz. Lakin bu şehir için

yolcularımızın bazı talepleri nakledildi bendenize. Bu şehirde yapılacak çok işleri varmış. Türbeyi doya doya gezmedikleri, gönüllerince alışveriş yapamadıkları, yazacakları mektupları Dersaadet'e gidecek olan postaya veremediklerini beyan ediyorlar. Konaklamanın bir gün daha uzatılmasını istiyorlar. Ben bir mahzur görmedim, sizlerin de fikriyatınıza muttali olmak ve istişare etmek için topladım, ne dersiniz?

Yolcuların muntazam bir şekilde nakillerinden sorumlu olan Salim Yüzbaşı, planlamanın değişmesi üzerine Latif Paşa'ya,

– Son kısmı da yerine naklettikten sonra hepsini şehrin çıkışında bir gece daha konaklatacağız demektir. Ziyaretlerin bitimindeki alışverişlerini, serbest saatlerini yine bölümler hâlinde mi yaptıracağız, yoksa herkes müstakil mi gezecek, diye sordu.

– Müstakil gezmelerinde bir mahzur görmüyorum.

– Bendeniz de görmüyorum, ancak bu kadar kalabalık bir kervanın şehrin içindeki asayişe menfi tesir etmesinden endişe ederim.

– Bu konuda haklısın. Ne var ki askerlerimiz her saniye dolaşacak, hareket hâlinde ve tetikte bulunacak, yolcularımızı ikaz edeceklerdir. Etraftan kendilerini rahatsız etmek isteyenlere de izin vermeyeceklerdir. Bu durumda işin ağır kısmı bize düşüyor. Onların rahatı ve huzurunu temin için burada değil miyiz zaten. Yoksa bizler gezip dolaşmaya çıkmadık. Gerçi maksadımız hem ticaret hem ziyarettir ama ziyaret yapacak olanlara öncelik tanımak vazifemizdir, unutmayalım!

***

Sıcak bir Konya sabahına uyanmışlar ve şehrin dört bir yanına dağılmışlardı. Zencefilci Muharrem Efendi hemşiresi Zeynep Hanım'la birlikte geçen sefer büyük heyecan yaşadığı türbeyi yeniden ziyaret etmek istiyordu.

Sandukaların arasında dolaşırken sessiz bir şekilde dudakları kıpırdıyordu. Dün bir sıra dâhilinde, askerlerin nezaretinde kısım kısım ziyaretler yapmışlardı. Bugün de askerler kendilerini nizama sokmuş, nezarette bulunuyordu. Yolcuların büyük bir kısmı aynı anda hücum ettiği için iğne atsalar yere düşmeyecekti. İçi zaten sıkkındı, üstüne üstlük bir de izdiham vardı, dayanamayıp hemşiresine seslendi:

– Ziyaretimizi burada keselim mi hemşirem ne dersin?

Boncuk boncuk terlemişti, sıkıldığı aşikârdı. Zeynep Hanım hâlinden anladı ve kendisini rahatlatan cevabını geciktirmedi:

– Haydi Muharrem'im, ben de aynı teklifte bulunacaktım zaten.

Omuz omuza, nefesleri birbirlerine karışarak kendilerini dışarı attılar.

– Gel biraz çarşıda dolaşıp ferahlayalım, içimiz açılsın, sonra yerimize gidelim.

Biricik kardeşinin bu teklifini reddetmeyen Zeynep Hanım, ona belli etmeden dolaştığı yerlerde Hatice Hanım'a göz gezdiriyor, âdeta arıyordu. Şu ana kadar hiçbir yerde rastlayamamıştı.

Konya mamur bir şehirdi, birçok güzel dükkânda her şey satılıyordu. Özellikle de hanımların beğeneceği türden ipek, kadife, bürümcük kumaşlar, güzel takılar seyredenleri cezp edecek şekilde vitrinlere yerleştirilmiş, sergilenmişti. Boyun bükmüş lale motifleriyle bezenmiş güvez renkli brokarlara, yanardöner ördekbaşı yeşil taftalara, bir gören bir daha bakıyor, gözünü vitrinlerden ayıramıyordu.

– Gel sana güzel bir gerdanlık alayım ablacığım, içimden geldi.

– Teşekkür ederim kardeşim lüzum yok, istemem.

İstemem dese de altınlara ve değerli taşlarla bezenmiş mücevherlere özenerek baktığı Zencefilci Muharrem Efendi'nin gözünden kaçmamıştı:

– Hem bu yolculuğun bir hatırası olur kırma beni içeri girelim, belki başka çeşitler vardır.

Israr eden kardeşini üzmek istemedi, içeri girdiler. İçerdeki müşterilerin hemen hepsi hac yolcularıydı. Muharrem Efendi yakutlar, elmaslarla işlenmiş yüzüklerin bulunduğu tezgâh tarafında bir kişilik boş yer buldu, kendisini yanaştırdı. Arkasına dönüp hemşiresini de davet etti:

– Buyur hemşirem yanıma buyur!

Bu söz üzerine yanındakiler oldukları yerde kıpırdandı, bir iki ayaklık yer açmaya gayret sarf etti.

– Haydi, beğendiğini seç, gönlümden koptu hediye etmek istiyorum.

Ablasına seç, beğen derken Zencefilci Muharrem Efendi'nin elleri de boş durmuyordu. Yeşil zümrüt bir yüzüğü alıyor, onu bırakıp yakut

olanını avuçluyor, tekrar karar değiştiriyor, ucunda kocaman bir yakut takılı değerli bir pandantifi gözünün hizasına kadar kaldırıyor, alıcı gözüyle bakıyordu.

Zeynep Hanım, kendisine ısrar edilse bile kardeşinin başka bir amaçla dükkâna girdiğini kavramakta gecikmedi. Ablalık, büyüklük olgunluğu ve hoşgörüsüyle bunu önemsemedi. Zaten yıllardır, kardeşinin hem annesi hem babası olmamış mıydı? Burada da engin sevecenliğini gösterdi. Kendisine pahalı olmayan bir yüzük seçti. Muharrem Efendi, belki bir yolu yordamını buluruz da Hatice Hanım'ı isteyiveririz tasarısıyla, hazırlıklı bulunmak için bir hediye almak istiyordu. Bu düşüncesini hemşiresine söylemeliydi. Elindekileri birkaç dakika evirdi çevirdi. Zeynep Hanım kardeşini yine sıkmadı, hâlinden anlamıştı:

– İstersen elinde tuttuklarını da alalım, çok göz alıcı ve değerliler, yanımızda bulunsun ne olur ne olmaz.

– Sen nasıl münasip görürsen öyle yapalım canım hemşirem!

İki yüzük bir pandantifin ücretini ödediler ve dükkândan dışarı çıktılar. Az ilerideki tezgâhlarda renk renk, top top kumaşlar, görenlerin iştahını kabartıyordu. Bir iki entarilik ve feracelik kumaş da kestirdikten sonra, yerlerine dönmeye karar verdiler.

– Gezmenin dolaşmanın sonu yok, nefis her gördüğünü istiyor, onun dediklerini dinlemek manasız. Kendimize sahip olalım. Özüne yâr olmayan, özgeye de yâr olmaz. İyisi mi biz buradan uzaklaşalım Muharrem kardeşim.

Zencefilci Muharrem alacaklarını almıştı. Münasip bir zaman yakalar da denk düşürürse, hatırı kırılmayacak iki üç kişiyi Nalbant Besim Efendi'ye gönderip, yolculuk falan dinlemeyecek Hatice Hanım'ı istetecekti. Bir tek eksiği kalmıştı, fındıklı bir kutu lokum. Hemşiresini yerine götürdükten sonra geri dönüp onu da almaya kesin kararlıydı.

***

Vali Hacı Ali Paşa, Konya'dan kervana katılacak kafileyi hazır etmiş, şehrin bir kenarında, kervandakilerin hareketlerine mani olmayacak şekilde bekletiyordu. Bütün hazırlıklarını ikmal etmiş olan yolcuların heyecanları had safhadaydı, bir an önce hareket etmek, geçecekleri yolları adım adım kat etmek istiyorlardı. Ömürleri boyunca hayallerini süsleyen, rüyalarından çıkmayan mübarek Beytullah'ı, Kabr-i Şerif'i

görmek, topraklarına yüz sürmek için can atıyorlardı. Kafile arasından fırlayan biri, elindeki sopanın ucuna taktığı bezi sallıyor, avazı çıktığı kadar bağırıyordu:

– Davranın yoldaşlar, bu yol Beytullah yolu, gidiyoruz din kardeşler bu yol Ravza'nın yolu!

Kafilenin başındaki Agâh Hoca, bu da kim gibilerden bakındı, cuş u huruşa geldiğine hükmederek ses çıkarmadı. Kafiledekiler bunu başka türlü yorumladılar, aklının noksan olduğunu düşündüler:

– Akıl baliğ olmayana Hac farz değildir ki, bunun ne işi var!

– Anlamadan, dinlemeden günahını almayın canım!

Bir cümlelik çıkışını yapan adam, sonra gidip yerinde durdu, konu da böylece kapandı. Agâh Hoca, zaman zaman daha da sert ikazlarda bulunuyor, heyeti sükûnete davet ediyordu.

– Kardeşlerim biraz sabırlı olmak, hepimiz için fayda sağlayacaktır. Gelen surre alayı mensuplarının hac yolcuları bizim misafirimizdir. Bir gece daha kalmak istemelerinden memnun olmalısınız, demek ki şehrimizin güzelliği ve manevi havası kendilerine tesir etmiştir. Bununla iftihar edilir ancak, kızıp öfkelenilmez. Şehrimize gelmişler, belki bir de dönüşlerinde uğrayacaklardır, olgunluk gösterelim. Binde bir gelinen yere gül döşerler, her gün gelinen yere kül döşerler. Kaldı ki her gün gelseler de kül döşeyecek değiliz, tahammül eden insan her zaman kazanır. Müslüman'ın en güzel özelliği sabrı ve şükrüdür. Bu iki ziynete sahipseniz en zengin kuyumcu dükkânı bile sizin yanınızda fakir kalır, bunu unutmayın.

– Hocamız doğru söylüyor, aile fertlerimizi, aylarca uzak kalacağımız yakınlarımızı biraz daha fazla görmüş oluyoruz böylece, fena mı oluyor, buna sevinmelisiniz.

– Ne sevinmesi, hepsini göreceğimiz kadar gördük, gidiyoruz diye de vedalaştık, daha kaç gün bekleyeceğiz?

– Evladım, tasavvuf terbiyesi söz dinlemekle başlar. Az önce söylediklerimi herhalde işittin. Sen Konyalı değil misin?

– Konyalı'yım ne olmuş yani!

– Konyalı isen, Mevlana Hazretleri'nin Mesnevi'sinin, 'Dinle!' kelimesiyle başladığını bilmen lazım gelir. Sen dün mektepte idin bugün üstad olayım diyorsun.

Agâh Hoca, yüksek sesle söylenen bu gencin kulağını çekmek istiyordu. Bulundukları kısma yerleşirlerken de huzursuzluk çıkarmış, can sıkmıştı. Sabır mı etsem, yoksa işin başında hizaya mı getirsem diye tereddütteydi. Bu son cümlesiyle kendi ipini kendi çekmişti. Yeldirmesinin önünü bir hışımla topladı ve gencin önüne geçti:

– Bana bak delikanlı, adın ne idi senin?

– Mülayim.

Kafiledekilerin de bu gence canı sıkılmaya başlamıştı:

– Senin her tarafın mülayim olsa ne olur kardeşim!

Agâh Hoca ortalığın karışmasını, dirliğin düzenin şirazesinden çıkmasını istemiyordu. Daha yola çıkmadan huzursuz bir Konya kafilesi intibaı vermeye niyeti yoktu:

– Bak Mülayim evladım, her horoz kendi zibilliğinde öter. Bizim zibilliğimiz de geride kaldı. İstediğimiz kadar ötelim sesimizi duyan olmaz, olsa da kaale alınmaz. Her vaktin bir padişahı vardır. Hiçbir şey bilmezsen kalabalığa karış, çeneni tut. Bu kervanın bir töresi, nizamı vardır, biz de ona uymak zorundayız. İstemiyorsan yol yakınken dön geri. Aha Konya aha Mevlana, aha da evin, uğurlar olsun!

Dinleyenler Agâh Hoca'ya hak verdiler:

– Hop demeden hoplanmaz ki!

– İnleyenin dinleyeni vardır diye, laf işittiriyorsun, ama nafile, senin söylediklerin çizgiden dışarı evlat.

Bu kadar lafın altında kalmak istemeyen genç yumruklarını sıktı, yerinde kımıldandı. Yanında bulunan ağabeyi tarafından zor zapt edildi, karşılık vermemeye ikna edildi. Delikanlının bu son hareketini gören Agâh Hoca'nın daha çok canı sıkıldı, bir de adına yaraşan bir şekilde, mülayim yaklaşmayı denedi:

– Bak Mülayim Efendi; bahar gelmekle taş yeşermez. Ancak yumuşak toprak yeşerir. Sen de taş gibi katı kalpli olma. Toprak gibi yumuşak ol ki senin de kalbine, bir bahar güneşi gibi, bir ârif ve kâmilin güneşi gelirse, sende de nice güzellikler yeşerir. Ne kadar hikmetli sözler bunlar, zannetme ki ben sarfettim, tabi ki Mevlana Hazretleri ifade buyurmuş. Güzel bir örnek olduğunu zannediyorum. Yani toprak gibi yumuşa biraz.

Alay-ı vala ile uğurlanan kervan, Konya kafilesini de arkasına kattıktan sonra, Şevmere, İsmail, Karapınar, Ereğli'ye doğru devam edecek yolculuğuna başlamıştı. Bu şehirden katılan kalabalık bir kafileyle birlikte, kervanın boyu daha da uzamıştı.

Güzergâhın ana noktalarından olan Konya gerilerde kalmıştı. Surre Emini Latif Paşa, kafilenin vaziyetini kontrol etmek için Yüzbaşı Salim'le birlikte yanlarına yaklaştı. Grupta bir ağırlığı olan ve sözünü geçiren Agâh Efendi, kendileri için geldiklerini anlamıştı:

– Paşam, şeref verdiniz, buyursunlar!

– Estağfurullah, o şeref bize ait efendim. Yolculuğunuz hayırlı olsun inşallah. Bir arzunuz olursa Yüzbaşı Salim Efendi yerine getirmeye çalışır.

– Bendeniz Agâh, eksik olmayınız, şimdilik bir sıkıntımız yok elhamdülillah!

– Agâh Hocam, Konya ne mümbit bir şehir, ne bereketli, çok talihlisiniz.

– Öyledir paşam, hemen hemen herkesin şehrin dışında bir bağı, bahçesi vardır. Kendi zahiremizi kendimiz yetiştiririz. Sabahları üzerine çiğ damlaları düşmüş üzümleri yemeye doyamazsınız.

– Evet, o ne muhteşem bir lezzet. Muhterem Vali Hacı Ali Paşa'nız bu zevkten bizi mahrum koymadı, sepetler dolusu ikramda bulundu.

– Bizim, türbenin önünde bir evimiz, şehrin dışında bir bağımız olmazsa gözümüz açık gider.

– Üstelik ne kadar misafirperversiniz, Allah razı olsun!

– Misafir kısmetiyle gelir malumunuz, hem de dokuz kısmetle. Birini yer sekizini bırakırmış. Bakınız bu kervanın arkasından ne kadar bolluk gelecektir Konya'ya. Geride kalanlar görecektir, üstelik bu tecrübeyle sabittir efendim. Yazın kuzusunu, güzün çebisini yedirmeden misafir uğurlamayız biz.

Ne bir adım geride ne bir adım ileride, üçünün atı da aynı hizada, hem gidiyor hem konuşuyorlardı. Göz alabildiğine düz bir ovada at sürmenin keyfine varmak isteyen Latif Paşa:

– Buraya varıncaya kadar çok engebeli yollar aştık Agâh Hoca. Bu arazi şerbet gibi, ne dağlar, ne kayalıklar var gerilerde biliyorsun.

İlerledikçe, adım attıkça yine bu dağ silsilesine, Toroslar'a doğru gidiyoruz. Yaşadığınız arazinin kıymetini bilin.

– Bilelim paşam. Bir de paşam, biz Konyalılar yedirip içirmeden misafirlerimizi yolcu etmeyiz. Bağlarımızda esen gedabad rüzgârı üzerinize serinlik getirir, içinize hoşluk verir. Hasat zamanı bağbozumunda pekmezler kaynatırız. Kazanların üzerindeki pekmezköpüklerini asma yaprağıyla alıp yemeye doyamazsınız. Yaprağın mayhoşluğu, pekmezin tatlılığıyla kavga etse de ağzınızın içine girince canciğer kuzu sarması olur ve tarifi mümkün olmayan bir lezzet bırakırlar. Komşularımıza tabak tabak veririz. Özellikle de bağı olmayanlara. Herkesin evinde kaynar ama kabı ayrı olanın tadı ayrı olur deriz. Hem aramızdaki komşuluk bağlarını, muhabbetimizi arttırmış oluruz böylece. İnsan, ahrette önce komşusundan sorulmayacak mı paşam?

– Öyledir efendim, ne güzel bir kafile ne hoşsohbet bir mihmandar! Yüzünüze söylemek gibi olmasın, ben bu Konya kafilesini pek beğendim Agâh Hocam.

Agâh Hoca, sağolun manasında elini göğsüne götürdü, boynunu bükerek başını nazikçe öne eğdi, bir derviş rızası sergiledi. Yanındakiler de bu teşekkürü kabul ederek uzaklaştılar. Birkaç adım ayrıldıklarında, eli sopalı adam ortaya çıktı:

– Davranın arkadaşlar bu yol Beytullah yolu, gidiyoruz din kardeşler bu yol Ravza'nın yolu, diyerek bas bas bağırdı, gidenler kulak asmayarak arkalarına bakmadılar.

Agâh Hoca'nın bundan sonra işi zordu. Surre emininin beğendiği, takdir ettiği bir kafilede sesini yükseltenlerin varlığı daha çok canını sıkacaktı. Onun için gözünü bu biçareden ve Mülayim'den ayırmaya niyeti yoktu. Hatta bir gözcüyü Mülayim'in yakın takibine vermeyi bile düşünüyordu. Bağıran kişiyi tanımak için yanına gitti. Yalnız olmadığını gördü, eşi ve yetişkin iki oğluyla tanıştı. Oğul babasına duyurmadan vaziyetini kısaca izah etti:

– Pederimin kusuruna bakmayın, her zaman değil ama bazen kendinden geçiyor, aklı gidip geliyor, kendine mukayyet olamayarak yüksek sesle konuşuyor. Çoğu zaman sizin bizim gibi normal bir şahsiyete bürünüyor. Bizim takibimiz altındadır, bir taşkınlık yapmasına müsaade etmeyiz. Biz onu zapt edebiliriz. Sakın ola ki yolundan alıkoymayın, zira

bu seyahati senelerce arzu etti ve para biriktirdi, ömründe tek hayali buydu.

Agâh Hoca, çıkışlarının bununla kalması ve şifa bulması için dua edeceğini söyledi ve pederlerine göz kulak olmalarını rica etti.

Surre Emini Latif Paşa bu dümdüz arazinin hoşluğundan ve müsaadesinden faydalanmak, fazla mola vermeden yol almak istiyordu. Hiç olmazsa Ereğli'ye kadar soluksuz gitmeleri aralarda verdikleri kayıpları telafi etmelerine yarayabilirdi. Bunda sonraki ufak tefek kısa duraklamaları nazara almamaya ve bu düşündüğünü gerçekleştirmeye kararlıydı.

Ereğli'de ziyaret edecekleri Ulucami ve Rüstem Paşa Kervansarayları'nın kendilerini epey oyalayacağını biliyordu. Üstelik zihninde, burada bir gün sürecek mola da vardı. Uzun bir süre dinlenmiş olan kervan şimdi sağa sola bakmadan, hep ileriyi gözleyerek yoluna devam ediyordu.

Bu sefer sol yanlarına denk gelen Bozdağ ve Karacadağ'ın haşmetine şahitlik ettiler. Yüksekliği gittikçe artan tepeleri görenler, yine dağ yollarından mı geçeceğiz diye meraklandı, biraz da ürktü. Bu korku ve endişelerinin yersiz olduğunu, uzaktan seyretmekle yetindiklerini görünce anladılar. Karacadağ, Bozdağ'dan daha yüksekti. Onun eteklerinden de kurtulur kurtulmaz, mısır patlağı gibi oraya buraya saçılmış birçok gölün çevrelediği Ereğli'ye vardılar.

Karamanoğlu Beyliği'nin 1250-1256 yılları arasında başşehirliğini yapmış olan Ereğli, Fatih Sultan Mehmet Han zamanında Osmanlı topraklarına katılmıştı. Kanuni Sultan Süleyman Han, İran Seferi'nden dönerken burada çadır kurmuştu. Sadrazamı Rüstem Paşa tarafından bir kervansaray burada yaptırılmıştı.

Mahmil-i Şerif'in arkasındaki Sancak-ı Şerif'le birlikte gönülleri ihya eden dolaşmalarından sonra, şehirdeki Ulucami hac yolcularıyla doldu taştı. Bu kervanı, avlu ve avlu dışındaki boş tarlalar dahi almadı.

– Bak bakalım yüzbaşı ne zaman yapılmış bu muhteşem eser, bu Ulucami? Bir kitabesi vardır mutlaka.

– Efendim bendeniz araştırırken, 'sinetün' kelimesine rastladım. Bu kelime malumunuz ebcet hesabına göre, 1116 senesine denk düşüyor. Bu da hicri 510 senesine tekabül ediyor.

– Öyleyse Anadolu Selçuklu Sultanı I. Mesud'un zamanında yapılmış demektir.

– Evet, efendim ifade buyurduğunuz gibi.

–Mesele anlaşıldı, bunu da aynen duyurun kervandakilere.

Cami içine girme fırsatını yakalayabilenler çok şanslı olarak güzelliklerini seyretti. İçinde bulunan otuz iki sütunun bir kısmının yığma, çoğunun da devşirme malzemeden yapıldığını fark etti. Hatta bazı sütun başlıklarının Osmanlı'dan önce, Roma ve Bizans dönemlerine ait olduklarını hemen anladı. Dışarıdan seyredenler ise, caminin kuzeydoğu tarafındaki kırmızı kesme taştan yapılmış minaresinin, kaidesi ve küpü arasına sülus olarak kazınmış Ayet'el Kürsi yazısını okumaya çalıştı. Şerefenin altındaki zırha da mavi zemin üzerine bir şeyler yazılmıştı, ancak kufi yazının sadece izleri kaldığı için ne olduğunu anlayamamışlardı. Caminin moloz taşlı duvarlarını, düz çatısını seyrettiler. Minaresi bu kadar süslüyse içinde kimbilir neler vardır diyerek, mescid namazını kılıp akın akın dışarıya çıkanların aralarından kendilerine yol bulmaya çalıştılar. Şehri gezmeye çıkanlar burada da bir kervansaray görünce hiç şaşırmadı.

– Demek ki her menzilde bir kervansaray ya da han mutlaka var, biz bu seyahatimizde buna bizzat şahit olduk, dediler.

Ulucami yakınında, çarşı içinde bulunan Rüstem Paşa Kervansarayı'nı Mimar Sinan usta inşa etmişti. Osmanlı sarayına devşirme olarak giren Arnavut asıllı sadrazam, Şehzade Cihangir ve Şehzade Bayezid'in sünnet düğünlerinde, Kanuni Sultan Süleyman Han'ın kızı Mihrimah Sultan'la evlenmişti. O yüzden Damat Rüstem Paşa olarak anılmıştı.

Kervansarayı da ziyaret ettikten sonra, geceyi geçirecekleri yerlerine dönmek niyetindeydiler. Gelenlere tarihçesini ifade etmekten bitap düşen Salim Efendi, bu görevini birkaç askere devretmişti. Onlar da kapı girişinde yer almışlar, yüzbaşından öğrendikleri bilgiler doğrultusunda gelenleri aydınlatıyorlardı.

Sesini oldukça yükselten asker, hiç ara vermeden aynı cümleleri yeni gelenlere de duyurmak için biteviye tekrarlıyordu:

– Bu Rüstem Paşa Kervansarayı, Kanuni Sultan Süleyman Hazretleri'nin İran Seferi avdetinden sonra yapılmıştır. Irakeyn Seferi de denilen bu sefer çok kazançlı olmuştu devletimiz için. Çünkü Bağdat dahil olmak üzere Irak toprakları bizim elimize geçmişti.

Yanından geçenler içeride, onun kadar olmasa da yine yüksek sesle konuşan ve söylediği kelimeler, kervansarayın tonozlarına, taş duvarlarına çarparak aks-i seda yapan başka bir askerle karşılaşıyordu.

Dikkatle dolaşan, anlatılanları dinleyip inceleyen yolcular bu planın diğer menzil hanlarına benzediğini hemen fark etti.

Kervansarayı ve Ulucami'yi gezerken yorulanlar, kervansarayın kesme taştan yapılmış, serin duvarlarına sırtlarını dayadı ve bir müddet dinlenmek istedi. Cennet yeşiline özenmiş, koyu renkli uzun serviler, kalın gövdeli yaşlı çınarlar cami bahçesinde taht kurmuşlardı. İncecik dallarını aşağıya eğmiş, saygıya duran ve bunda kusur etmeme gayretinde olan salkım söğütler, bu tahtı selamlıyorlar, hışırdayan yaprakları ve koyu gölgeleriyle yolculara sükûn veriyordu.

Ereğli dışına yerleşen kervan, çadırlarını kurdu, sulak araziye yayılan hayvanlar otlamaya başladı. Dar vakit de olsa şekerleme yapmak isteyenler, günün yorgunluğunu çıkarmaya çalıştılar. Bu yorgunluğu hiçbir zaman hissetmeyen, her zaman zinde olan çocuklarsa çember çeviriyor, kovalamaca oynuyordu. Sohbet meraklıları akşam için heyecanlıydı. Bu gece nelerden söz edileceğini çok merak ediyorlardı.

Bu geceki sohbet halkası çok geniş tutulmak istenilmesine rağmen herkesin katılmasına imkan vermeyecekti. Aynı konuların ikinci bir gece, halkaya sığmayanlara, katılamayanlara tekrar edilmesini düşündüler.

– Kervan çok büyüdü arkadaşlar, bundan sonra asayişi konusunda da titizlenmek icap ediyor. Herkes şimdiye kadar olandan fazla mesai yapacak. Alnımızın akıyla bu yolculuğu inşallah tamamlayalım, sizden bunu istirham ediyorum.

Latif Paşa işi biraz sıkı tutacağa benziyordu. Sayısı çoğalan hac yolcularının istekleri de artmaya başlamıştı. Kendisini; herkesin derdine derman olmak, söylediklerini dinlemek zorunda hissettiği, titizlendiği için yüzü gülmüyor, ciddiyetini takınıyordu. Artık görevlilerden kimseye dur durak olmayacağı anlaşılıyordu. Ereğli'deki ziyaretleri sırasındaki başıboşluk ve düzensizliğe canı sıkılmış, sohbet halkasının yetersiz oluşu bunu gün yüzüne çıkarmıştı. Subaylar kendi aralarında konuşuyordu:

– Surre alayının mevcudu artmıştır. Bu kadar kalabalık bir kervanda bazı menfi olaylar tabi ki olacaktır.

– Dediklerinde hakikat payı var lakin mesuliyetin de iki katına çıkmasını idrak etmek iktiza ediyor.

Kendi aralarında konuşanları gören Surre Emini Latif Paşa, hiddetlendi:

– Dikkat buyurun, intizamsızlık bizim aramıza da sirayet etmiş, olmaz ki, baş başa bağlıdır! Bırakın aranızda konuşmayı, akşamki sohbet nasıl yapılacaktır onu konuşalım.

Sert ihtarla azar işitenler birbirlerine bakıştıktan sonra sus pus oldular. Yüzbaşı Salim Efendi'nin bu konuda bir fikri vardı, önce o konuştu:

– Paşa Hazretleri, ifade buyurduğunuz konular hepimizin malumudur. Bu noktalara bundan sonra daha fazla gayret sarf edeceğiz. Efendim, öncelikle artan sayımız için elhamdülillah diyorum. Bu nüfusun beraberinde birtakım meseleleri de getireceği gün gibi aşikârdır. Ancak aşikâr olan bir nokta daha vardır, o da bu asker sayımızla onların huzur ve asayişini temin edeceğimizdir. Zat-ı Âliniz sakın endişe buyurup kendinizi harap etmeyiniz. Bu dakikadan itibaren gözümüzü dört açacak, uykularımızı yarıya indireceğiz. Her rütbedeki asker kardeşlerim de buna harfiyen riayet edeceklerdir, müsterih olunuz!

Bu sözler, Surre Emini Latif Paşa'nın gönlünü almaya yetmişti, duygulandı. Az önceki öfkesinden eser kalmadı, munis hâline tekrar kavuşmuştu:

– Nezaketiniz, hassasiyetiniz, ince düşünceleriniz için sağ olunuz!

Tatlı, yumuşak sözlerin gönül aldığına öteden beri şahit olan yüzbaşı da memnun kalmıştı bu durumdan. Zira askerler tir tir titremeye, "Böyle giderse Latif Paşa her şeyi burnumuzdan getirir." demeye başlamıştı. Buna meydan vermemek için; dinleyen, söyleyenden ârif gerek düşüncesiyle her konuşulana dikkatlice kulak verdiler. Hiçbiri var olan huzurlarının bozulmasını, keyiflerinin kaçmasını istemiyordu.

Paşanın sözleri bitince, Yüzbaşı Salim Efendi, akşamki sohbette, ikinci bir zatın söylenenleri tekrar etmesini teklif etti. Bu teklif kabul gördü.

Herkes vazifesinin başına gitti, akşamın vakti yaklaşmaktaydı. Gündüzün uğultuları yerini, sessizliğe bırakmıştı. Sağda solda abdest alanlar,

gözlerinin önüne kana kana içmek istedikleri zemzem kuyusunu getirmeye çalışıyor, içlerinden, 'Nasip et Allah'ım!' diye dua ediyorlardı. Yollarının yarısını olmasa bile hemen hemen üçte birlik bölümünü aşmışlardı. Her adımlarında, yaklaşmanın mutluluğunu hissediyorlar, biraz daha heyecan duyuyorlardı. Namaz sonrası kararacak havanın ardından yakılacak meşaleler, kandiller hazırlanmış, sohbet meydanındaki çer çöp, çalı diken temizlenmişti. Yer kapmak isteyenler kilimlerini, yaygılarını çoktan sermişlerdi.

Zencefilci Muharrem'in hemşiresi Zeynep Hanım'ın dört gözle beklediği vakit gelmişti. O da herkes gibi yaygısını sermiş, yerini kapmıştı. Namazını kılar kılmaz gelecek, Hatice Hanım'ı bekleyecekti. 'Çok gençtir, körpe tazedir, inşallah kavilleşmemizi unutmamıştır, diye düşünüyordu. Kardeşi Muharrem ondan heyecanlıydı. Ablasına, ikide bir sohbeti hatırlatması bunun nişanesiydi. Öğle yemeğinde ağzına lokma koymamış, aç biilaç, âşık Keremler gibi ortalıkta dolanıyordu. Hemşiresinin, al cebine koy, ara sıra atıştırırsın diye verdiği kuru üzümleri dahi geri çevirmişti. Güzel giyinmek istemiş, daha sabahtan mintanının en yeni olanını sırtına geçirmiş, açık renkli şalvarını giymişti. Lakin ruhunun avareliği sarığına aksetmiş gibiydi, sarık bezi bir yerlere savrulmuş, fes başka bir yana kaymıştı ve düzgün durmuyordu. Yüreğinde bulgur esiyor, içine söz geçiremiyor, hele hele heyecanını bir türlü dizginleyemiyordu:

'Gönül sen ne menem bir şeysin ki bu kadar isyankârsın, kimsenin sözünü dinlemiyorsun. Hele benim gibi aklıselim sahibi birinin söylediklerini hasıraltı ediyorsun.'

Dinleyiciler üçer beşer yerlerini aldı. Zeynep Hanım da önceden getirip en öne koyduğu kilimine oturdu ve beklemeye başladı. Ön kısım hanımlara ayrılmıştı. Erkekler arka sıralarda ve gerilerdeydi. Karagöz seyredecek yaşta olan çocuklar Karagöz çadırında, daha küçük olanlar sıkıca örtülmüş, el bebek gül bebek kucaklardaydı. Gelenlerin ardı kesilip, tamam olduklarına kanaat getirildikten sonra, halkanın ortasına geçen Yüzbaşı Salim, Müderris Veysel ve Osman Efendiler, halkanın daha da önüne kaymak isteyenleri ikaz edecek birkaç asker yerlerini aldı. 'Tamamdır, başlayabilirsiniz!' ikazıyla Veysel Efendi, oldukça yüksek sesle konuşmasına başladı:

– Muhterem efendiler ve hanımefendiler!

Arka sıralardan 'Duymuyoruz!' diyenler oldu. Bunun üzerine, gündüzden yaptıkları huniyi ağzına götürdü, başını sağdan sola doğru hafifçe kaydırarak konuşmasını sürdürmeye başladı:

– Geçen seferki sohbetimizde Miraç gecesinden bahsetmiştik. Şimdi sesim duyuluyor mu?

– Ehven i şer! İdare eder, devam et!

– Âlemlere rahmet olarak gönderilen Peygamberimiz'e nübüvvet, yani Peygamberlik verildikten sonra Mekkelileri Hak dine davet etmişti. Ancak beklediği alakayı göremiyordu, bunun için de çok üzülüyordu. Bu arada vahiylerle ayetler gelmeye devam ediyordu.

Veysel Efendi'den sonra Osman Efendi de O'nun söylediklerini tekrar etti. Salim Efendi, mısralarıyla eşlik etti sohbete:

*"Allah birdir!" diyenler, bu nurdan faydalanır,*
*İnat eden asiler, düz yolda yaya kalır.*

*Müşrikler bu uğurda, canlarını sıksa da,*
*Mü'minler emin emin, ilerlediler yolda.*

*Üç yıl geçtikten sonra, Şuara Suresi'nde,*
*"En yakın akrabanı, ikaz et !"der Resul'e.*

– Bu kadar hassas olan bir nezaket timsaline üzerine namaz kılarken işkembe attılar. Yine lanet okumadı ve onların layık olduklarını Allah'tan bulmalarını istedi. Allah'ım bu nasıl bir sabır ve tahammüldür, bize de onun sabrının bir katresini ihsan et. Ne olur!

Dinleyenlerden biri,

– Bundan sonra bana kötülük yapan kimseye beddua etmeyecek, Allah'ından bul diyeceğim. Onları cezalandırmak Yaratıcı'ya ait çünkü, dedi.

Sohbet toplantısı başladığı halde Hatice Hanım ortalarda yoktu. Zeynep Hanım'ın kulağı anlatılanları dinliyor, gözü etrafı tarıyordu. Ne gelen vardı ne giden. Fahr-i Kainat Efendimize atılan pislikler, herkesin canını sıkmıştı. 'Vah vah! Tüh tüh!' sesleri havada uçuşurken, arkasından omzuna bir el dokundu. Hemen akabinde de o elin sahibi yanındaki boşluğa yerleşiverdi. Dakikalardır beklediği Hatice Hanım gelmişti. Dinleyenlerin dikkatini dağıtmamak için konuşmadılar. Hoş

geldin manasında, Hatice Hanım'ın sırtını sıvazladı, küçücük ellerini avucunun içine aldı. O da gülümseyerek Zeynep Hanım'a baktı, elini öpmeye yeltendi. Konuşanın gür sesi konuşmanın tekrar başladığının işaretiydi, onlar da dinlemeye devam ettiler:

Müşriklerden Ebu Cehil'in Peygamber Efendimiz'i (s.a.s.) öldürmek isteği, Habeşistan'a hicret hadisesi Müşrikler, Hazreti Muhammed'e (s.a.s.) inanmamakta ısrar edip mucizeler istemesi ve Ay'ın ikiye ayrılması mucizesi anlatıldı. Salim Efendi de şiirleriyle anlatılanları nazmen aktardı dinleyenlere.

Konuşmalar bitmiş, herkes çadırına gitmeye hazırlanıyordu. Zeynep ve Hatice Hanımlar, kırk yıllık hasretli gibi sarıldılar, hatırlarını sordular. Birbirlerine kanları ısınmıştı.

– Bundan sonraki sohbetlerde ben hep en önde olacağım, seni de buraya beklerim, erken gelirsen uzun uzun konuşuruz.

Uzaktan ablasını takip eden Zencefilci Muharrem yanlarına geldi. Hatice Hanım, Muharrem'i hemen tanıdı. Zaten çarşıdaki dükkânında da birkaç sefer görmüştü. Yine aynı mahcubiyetle başını öne eğdi. Dağılmak için ayağa kalkanlar yüzünden ortalık bir anda ana baba gününe dönmüştü. Hatice'nin ağabeyi kız kardeşini almaya gelmişti. Ona gidebiliriz manasında baş işareti yaptı. Zencefilci Muharrem, delikanlıya,

– Hayırlı akşamlar, ben de hemşiremi almaya gelmiştim, nasılsınız?

– Size de hayırlı akşamlar, elhamdülillah, siz de afiyettesinizdir inşallah?

Bu şekilde başlayan muhabbetleri çadırlarına gidinceye kadar devam etti.

***

Ulukışla yolu oldukça dağlıktı. Etrafta bodur çalılar, dikenler, sararıp solmuş kuru otlardan başka bir şey yoktu. Gözün görebildiği bütün tepeler ve dağ yamaçları ağaçsızdı. Kızıldağ, Karatepe, Çakıltepe, Katrandede, Dikmentepe çıplaktı. Bu çorak arazi, geçen sefer yaşadıkları zelzeleyi hatırlatmıştı Surre Emini Latif Paşa'ya:

– Temkinli gitsinler yüzbaşı, itinalı at sürsünler, Allah muhafaza, develerin ayakları sürçmesin, kendilerini dağ yanına yaslayıp ilerlesinler,

diyerek kervanbaşı olmanın sorumluluğuyla Salim Efendi'yi uyarıyordu:

– Alt baştan beri ikaz ederek geliyorum efendim, tembihatlarımı yapıyorum, merak buyurmayınız.

– Buralarda sel baskınları, taşkınlar da olur. Ağaçsız bir arazi, tepelerin hepsi kel sayılır.

– Evet, haklısınız. Bu yakınlarda kaplıca da varmış paşam.

– Çiftehan kaplıcaları vardır ki ömrü hayatımda ben topraktan bu kadar sıcak su çıktığını görmüş değilim lakin durmaya vakit yok. Çiftehan küçüktür zaten bu kalabalığı kaldırmaz. Ulukışla'da mola vereceğiz. Sonrasında Gülek Boğazı'ndan geçeceğiz inşallah!

– Nasıl münasip görürseniz…

Tepeler arasından yol bulmaya çalışan bir ırmak gittikçe kalınlaşmaya, şırıldayan berrak suyuyla ruhlarını okşamaya başladı. Seyhan Nehri'nin kolu olan Çakıt Suyu, bu tabiat köşesindeki sarp araziyi sanki sükûnete davet ediyor, ehlileşmesi için dil döküyordu. O da aziz ve mübarek olan yol arkadaşını kırmayarak itaat etmiş ve uysallaşmaya başlamıştı. Çünkü ırmağın etrafındaki topraklar düzleşmiş, yalvardığı tepeler, Çakıt Suyu'na ve yakın çevresine düz bir yatak açmıştı. Saatlerdir engebeli yolda ilerleyen gergin yüzler, yavaş yavaş gevşemeye başlamıştı.

– Ben onu bilir, onu söylerim mirim su hayattır, işte misali!

– Doğrudur Veysel Hocam, su hayattır. Fuzuli'ye kaside yazdıran hayat kaynağıdır!

Ulukışla'daki Sadrazam Mehmed Paşa Külliyesi her ihtiyaçlarını giderecek nitelikteydi.

– Ecdadım, insani her ihtiyacımızı karşılayacak biçimde inşa etmiş. Vakıf dediğin böyle olur işte.

– Neler var bu külliyenin içinde söyle bakalım öyleyse, say da öğrenelim Adil Efendi?

– Neler yok ki Veysel Hocam! En başta işte şu önünde dikildiğimiz camisi var, yani ibadethanesi var. Sonra çarşısı var alışverişin için, sonra imarethanesi var bedava karnını doyurman için, sonra ahırı var hayvanını bağlaman için, sonra hanı var yatman için, sonra hamamı var yıkanman için. Üç yüz tavla alan bir ahırı, develiği var.

Her akşam ocağın başına toplananlara, bakır siniler içinde buğday çorbası, ekmek, yağ kandili, at başına birer yem torbası verilen vakfiyesi var.

– Nimeti ne kadar bereketli, vakfı ne kadar kavi bir hayratmış!

– Evet öyledir. Hem de yenidir şunun şurasında on bilemedin on beş senelik bir mazisi var. Hem doğu seferine çıkan askerlerimize barınma yeri olarak da kullanılıyor. Geçtiğimiz bu menzil noktaları düşünülüp tasarlanmış, hepsinin hesabı kitabı yapıldıktan sonra inşa edilmişler. Yoksa hadi bir han yapalım, buraya da bir kervansaray dikelim diye gelişigüzellik yok.

Subaylar vakit namazını eda etmişler, Ulukışla'daki Mehmed Paşa Kervansarayı'nın camisinin bahçesinde toplanmış, koyu gölge altında sohbete dalmıştı.

Kervan halkı da sağa sola dağılmış, vakfiyeyi geziyor, ihtiyaçlarını karşılıyorlardı. Konya kafilesindeki isyankâr genç, yana yakıla Agâh Efendi'yi buldu, burnundan soluyordu:

– Agâh Hocam, her handa dinlenir, her hamamda yıkanırsak biz Kâbe'ye de Arafat'a da vaktinde varamayız. Bu nedir ya hu!

Agâh Hoca başını iki yana salladı, içinden 'La havle!' çekti.

– Bak Mülayim evladım, abdestin var mı?

– Namazdan namaza alıyorum.

– Git şimdi abdest al, hiçbir zaman da abdestsiz gezme. Çünkü abdest bizi levsiyattan koruyan bir kalkan gibidir. Abdestimiz varsa, kötü söz söylemekten sakınır, kalp kırmaktan çekiniriz. Birinci madde budur. İkincisine gelince, o da edepli olmaktır. Bize şah damarımızdan da yakın olan Hazreti Allah'ın her an bizimle birlikte olduğunu unutma. O'nun yanında ses yükseltmek, kötü söz söylemek iman sahibine yakışır mı? Kur'ân-ı Kerim, bağırdığı için en çirkin ses merkep sesidir, buyurur. Üçüncüsü de sana yol gösteren büyüklerin izinden sabırla git. Zira her insanın taşıyacağı yük, kendi takat ve kudretine göre verilir. Allah, yarattığı kuluna eziyet etmez. Bu kervanın bir başkanı, emini var, yolu yordamı biliyor. Öyle olmasa binlerce kişiyi arkasına takmaz devletimiz. Bir kere ona güvenip, canımızı, malımızı emanet ettik. Bendeniz fakirin de kendi kafilemizle alakalı bir mesuliyeti var. Sizlere kol kanat

germeye çalışıyorum. Sen müsterih ol, biz vaktinde kavuşuruz Kâbe'ye inşallah! Kervan bu; hastası, sağlamı, genci, yaşlısı var. Herkesi nazarı dikkate alarak, bir orta yol tutturmak zarureti hâsıldır.

Mülayim sağa sola bakınıyor, anlatılanları dinler görünmüyordu, Agâh Hoca devam etti:

– Mülayim, bana göre senin birinci eksiğin sabırlı olmayışındır. Müsaade edersen bundan sonra sana Hamuş diye hitap edeceğim. Temenni ediyorum bu ismin faydasını görürüz. Zira Hamuş, suskun, susmuş demektir. Bunu hatırına getirir daha sabırlı olursun ve susmayı, olayların gidişatını beklemeyi tercih edersin. Sen ne diyorsun?

Mülayim boynunu büktü, başını yana doğru, omzuna devirdi. İlk defa susmuş, sesini çıkarmamış, karşılık vermemişti.

– Aferin Hamuş oğlum, yeni lakabın hayırlı olsun!

Suskunluğu çok kısa süren Mülayim, yeni adıyla delikanlı Hamuş sormadan edemedi:

– Neden Hamuş dediniz, hususi bir sebebi mi var?

– Bir defa manası yüzündendir. Sonra Mevlana Hazretleri, mürşidi Tebrizli Şems'ten önce bu Hamuş lakabını kullanırlarmış. Kendisindeki İlahi aşkın meydana çıkmasında rolü olan hocasından sonra bu takma adını, Şems-i Tebriz'le değiştirmiştir. Başlangıçta Hamuş ol, inşallah, pir gibi tekâmül edersin. Huy ve karakterinde, yaşayışında olgunluğa, kemalâta erersin!

Mülayim Efendi yanındaki Agâh Efendi'nin ellerine sarılıp hürmetle öptü. Agâh Efendi de onu kucakladı, sarıldılar. Bürümcük gömleği sırılsıklamdı, takkesinden süzülen ter damlaları yanaklarından akıyordu. Şimdiye kadar yaptıklarından utanmış, sıkılmış bir hâli, mahcubiyeti vardı. Geri çekilirken:

– Agâh Hocam, ara sıra çıkışlarım olursa affediniz. Söz verme, verdinse dönme denir. Lakin huylu huyunu bırakmış, dilli dilini bırakmamış. Şu dakikadan sonra azmettim, inşallah bırakacağım.

Gencin ıslanmış olan sırtını sıvazlayan Agâh Hoca:

– Sen merak etme. Büyük büyüklüğünü bilmezse, küçük küçüklüğünü hiç bilmez, tasalanma, haydi şimdi selametle!"diyerek gönlünü aldı ve büyüklüğün bağışlamak olduğunu hatırlatarak cesaret verdi.

Surre alayı Seyhan Nehri'nin Çakıt kolu boyunca ilerliyordu. Günlerdir, orda burada konuşulan dar boğazlı Gülek Geçidi kendilerini biraz korkutmuştu. Geçtikleri sarp yolları hatırlayarak endişeleri iki katına çıkmıştı. Para sandıklarını taşıyan develerin çıngırakları tekdüzeliği kırıyor, ürperen içlerine cesaret veriyor, korkularını silmeye, azaltmaya çalışıyordu. Bu sesi de sadece yakınında olanlar, kervanın ön kısmındakiler duyabiliyorlardı. Biri bitmeden diğeri başlayan kıvrımlı dönemeçler geridekilerin işitmesine engel oluyordu. Dönemeçler olmasa da bu uçsuz bucaksız kervan halkının hepsine ulaşması çok zor ve imkânsızdı. Çıngırak sesini duyamayanlar, aralarında dolaşan askerlerin verdiği moral güçle ilerliyor, temkinli bir şekilde dizginlere yapışıyorlardı.

Tepedeki Gülek Kalesi'ni gördüler. Kasvetli bir yolda ilerliyorlardı. İki yanlarındaki taştan duvarlar arasına sıkışmış gibiydiler. Kaleyi arkalarında bıraktıktan sonra sanki bir cenderenin içine girmişlerdi. Sağa baksalar bir taş duvar, sola baksalar kayalardan oluşmuş bir set görüyorlardı. Burası hakikaten bir boğaz gibiydi. İstanbul'un Boğazı'na benziyordu, onun gibi kıvrımlıydı. Ama onun kadar ferah ve iç açıcı değildi. Ne bir yanında Sarıyer ne öbür yanında Kanlıca vardı. Hele firuze renginden eser yoktu. Ortalık karanlığa, koyu bir gölgeye bürünmüş, külrengi bir gergef işliyordu.

İsmihan Fatma Hanım, eşinin yanında olmayışına yine üzüldü. Bu engeli de dualarla atlatıyorlardı. Yola ilk çıktıklarında yanlarına daha çok uğruyordu. Yüzbaşı Salim Efendi, aşağılara inildikçe ve yollar sarpa sardıkça yolcuların arasından ayrılmaz oluyor, zaman zaman onları teselli ediyor, zaman zaman da cesaret veriyordu. Menzillerdeki sohbetlerde ise toplantının baş hatibi olduğundan hasretleri yine devam ediyordu. İsmihan Fatma Hanım da sohbet halkasının en önüne gidip oturuyor, hiç olmazsa orada göreyim diyordu.

Allah'tan Atiye Nine ve Saliha Hanım yanındaydı. Havanın loşluğuna alıştıkları için, bulutların döktüğü yağmur tanelerini ancak suratları, elleri ıslandığı zaman fark ettiler. Hevdeclerin tepesindeki tenteleri çektiler, bazıları şemsiyelerini açtılar ya da şapkalarını kafalarına geçirdiler. Yağmur taneleri gittikçe irileşti, derken mısır tanesi büyüklüğünde dolulara dönüştü. Arkasından fındık büyüklüğüne erişti.

Hayvanlar ürkmüştü, huysuzlanmaya başladı. Bazıları kişneyerek şaha kalkıyor, bazıları gitmemek için ayak diretiyordu.

– İşte şimdi olan olacak, Allah'ım sen muhafaza et bizleri!

Latif Paşa heyecanlıydı. Hayvanlar gitmediği için, kervan neredeyse durma noktasına geldi. Kayalara çarpan dolu taneleri patır patır sesler çıkarıyordu. İki dağ arası zifir rengine dönmüştü. Yapılacak hiçbir şey yoktu. Herkes kendisini zamanın akışına bırakmıştı. Ara sıra çakan şimşekler olmasa göz gözü görmeyecekti, etraf gece gibi karanlıktı. Bir yerlere düşen yıldırımların çatırtısı dağlar arasında yankılanıyor, ürküntülerini arttırıyordu. Selim bebek de gürültüden ve esen sert rüzgârdan etkilenmişti, ağlamaya başladı. Annesi kucağına aldı, göğsüne yasladı, öptü kokladı. Kasırga şiddetindeki rüzgâr, sıkı sıkı kapadıkları tenteyi savuruyor, suratlarına bir şamar gibi vuruyordu. Atiye Nine yün yorganı kafalarından aşağı geçirmiş, çoban kebesi gibi başlık yapmıştı. Islanan suratları buz gibi oldu, burunları kıpkırmızı kesildi. Kara kışta sokakta kalmışçasına donuyorlardı. Sıcacık bir soba yanını, kalın kütüklü bir ocakbaşını hayal ediyorlardı. Isınıp kendilerine geldikten sonra, dumanı tüten bir tarhana çorbasına hayır demeyeceklerdi.

Kervanın ön tarafı yavaş yavaş boğazı terk ettiğinde hava da sakinleşmeye başlamıştı. Önce dolu tanelerinin ardı kesildi, sonra rüzgârın esmesi yavaşladı, suratlarına vuran ayaz şiddetini azalttı. Kıstıkları gözlerini açtılar, heyecandan kasılan ellerini kollarını gevşettiler, başlarındaki yorganları kaldırdılar. Bir büyük afeti daha telaş ve korku içinde atlatmış oldular.

Yüzbaşı Salim Efendi, ne kervana ne de ailesine bir şey yapabiliyordu. Kervanın vazifelileri, fırtına dindikten ve yağan dolular kesildikten sonra görevlerinin başına geçebildi. Zira az önceki hava kimseye aman vermemişti. Hem etrafı dolaşmak hem geç de olsa eşine cesaret vermek, bozulan moralini düzeltmek için yoldaydı, yanlarına gidiyordu. Gözleri aşağılarda, bir kuyuya benzeyen yarın diplerindeydi, Allah esirgesin, geçen seferki gibi bir kaza olup olmadığını araştırıyordu.

– İnsanlar sarınıp sarmalanmış, olan hayvanlara olmuş, hepsi perişan, üzerinde çulu olmayanlar sırılsıklam.

Yüzbaşı Salim Efendi'nin gördükleri canını çok sıktı. Hayvanlar çok yorgun ve bitkin bir hâle gelmişler, adımlarını zor atıyordu. Eğer

hastalanırlarsa bu kadar hayvanın büyük bir kısmını değiştirecek yedeklerini zor temin ederlerdi, belki de edemezlerdi. Onun için onlara gözleri gibi bakmak zorundaydılar. Mola yerlerinde tek tük değiştirmeler yapıyorlar, yedeklerine yenilerini ekliyorlardı. Bu başka bir durumdu, bir bakıma afet olurdu, o da kervanı felç ederdi.

– İlk düzlükte istirahat edelim ve ıslak bedenlerini kurulayalım, hem de soluklanalım Salim Efendi oğlum!

– Doğrudur efendim paşa hazretlerine söyleyeceğim.

Yanından geçtiği yolcuların dinlenme isteklerini Surre Emini Latif Paşa'ya aktardı. Paşa herkesten daha çok perişan olmuştu, omuzlarındaki yük onu ezmişti. Üst üste yaşanılan aksilikler fazla gelmiş, keyfini kaçırmıştı. Yaşı daha genç olsa bunu hissetmez, engelleri aşmaktan zevk bile alırdı. Salim Efendi gibi ayağı çevik bir subayı onun için yanından ayırmaz olmuştu. Kendi yapacaklarını da ona buyuruyor, arkasından işin ne şekilde sonuçlandığı raporunu almadan içi rahat etmiyordu. Tez canlıydı ama bedeni bu tez canlılığına ayak uyduracak dinçlik ve çeviklikte değildi. O yüzden tahtırevanından pek ayrılamıyordu. Meydana gelen üzücü olaylara da içi dayanmıyor, yüreği götürmüyordu. Sohbet toplantılarında ön konuşma yapmaya yelteniyor, sakalları gözyaşlarıyla ıslanır ıslanmaz konuşmasını yarıda kesiyordu. Anlaşılan Latif Paşa artık bitmişti. Maiyetindeki askerlerin çalışkanlığı, iş bitiriciliği olmasa o da yolculardan biri konumunda olacaktı.

Bu kervanın en ağır yükü Yüzbaşı Salim Efendi'ye aitti. Çalışmaları arasında bulabildiği boşluklarda refikasına vakit ayırmak istiyor, o sırada dahi bir aksilik çıkıyor ve yanından ayrılmak zorunda kalıyordu. Yine üzgün olarak kendisinden özür dilemek için yanına geliyordu. Arkasından yetişen bir askerin telaşla at sürdüğünü gördü:

– Hayrola asker, hayırdır?

– Efendim, Latif Paşa'm hemen gelsin dedi, kervanda bulunan bir ailenin çocuğu kaybolmuş.

– Çocuğu mu kaybolmuş Allah Allah nasıl olmuş?

– Bilmiyorum hemen gelsin dediler.

Üstüne kuru bir çul attığı, yeleleri ve kuyruğunun kılları ıslanarak birbirine yapışmış atının dizginlerini çekti, askerle birlikte geriye döndü.

Latif Paşa'nın yanında bulunan aile telaş içinde çırpınıyordu. Üstü başı yarı ıslak kadın iki eliyle dizlerini dövüyor, Latif Paşa'ya yalvarıyordu:

– Evladımı bulun paşa, ne olur evladımızı bulun. Nereye gider, nereye kaybolur bulun, yalvarırım bize kavuşturun onu!

Salim Efendi durumu kavramaya çalıştı. Sorup soruşturduktan sonra meseleyi anladı. Yaşanılan fırtnalı saatlerden sonra düzlüğe çıktıklarında, ailenin babası eşinin yanına gelmişti. Anne, çocuğunun babasının yanında olmadığını görünce yaygarayı basmıştı. Zira Ulukışla'dan sonra yola çıktıklarında, anne babasının yanında, babası annesinin yanında olduğunu düşünmüş çocuklarının yok olduğunu anlamamışlardı. Büyük bir ihtimalle çocuk gerilerde, Ulukışla'da kalmıştı.

– Hanım ağlama, sakin sakin anlat bakalım mesele nasıl cereyan etti.

Kadın, olayların akışını Salim Efendi'nin düşündüğü şekilde, yana yakıla anlattı. Arkasından eksik kalan kısımları kocası tamamladı. Söz sırası, can kulağıyla dinleyen Latif Paşa'ya gelmişti:

– Anlattıklarınızdan çocuğunuzun Ulukışla'da kalmış olması kuvvetle muhtemeldir. Yani oraya geri dönmek zorundasınız. Kervan yolundan kalamayacağına göre, yanınıza katacağım birkaç askerle beraber ilk mola yerinden, oraya giden başka bir kervanla dönecek ve çocuğunuza inşallah kavuşacaksınız. Yolda karşılaşabileceğiniz tehlikeleri düşünerek bu teklifi yaptım. Kervanı beklemeyelim hemen dönelim diyorsanız onu bilemem, karar sizindir. Benim size yapacağım bundan ibarettir. Evladınızı teslim alanlar muhafaza eder ve iyi bakarlar merak etmeyin.

İki gözü iki çeşme ağlayan kadın yavrusuna kıyamıyordu. Hac yolundan da geri kalmak gibi bir niyeti yoktu:

– Biz kervana nasıl yetişeceğiz, haccımız ne olacak?

– Kervan Şam'da hayli müddet kalacaktır. O zaman zarfında yetişebilirsiniz. Ancak hiçbir mesuliyetinizi üzerime alamam. Yolda karşılaşacağınız tehlikeler için bir şey diyemem. İki askeri emniyetiniz için yanınıza katıyorum. Oradan Kostantiniye'ye (İstanbul) avdet de edebilirsiniz, karar sizindir. Bu iş nasip işidir, bunda da bir hayır vardır. Birkaç saat önce yaşadığımız fırtınayı gördünüz, yolda karşılaştığımız zelzele malumunuz. Hepsine siz de şahitsiniz, önünüze neler çıkar bilemem, şu dakikadan sonra bizim önümüze çıkacaklar da meçhuldür.

Kısa bir sessizlik oldu, karı koca birbirlerine bakıştı, kendi aralarında mırıldanarak konuştular. Latif Paşa ve Salim Efendi kararlarını bekliyordu, hadiseler onların da çok canını sıkmış, üzülmüşlerdi:

– Salim Efendi sen çok yoruldun, Adil Efendi, aileyle gidecek askerleri hazır et, her halükarda geri dönecekler, çocuklarını alacaklardır.

– Baş üstüne paşam!

Aile düşünüp taşınmıştı, baba titrek ve üzgün bir sesle kararlarını söylüyordu:

– Biz geri dönüyoruz Latif Paşa, yanımıza katacağınız askerlerle, refakatçi kervanı beklemeden hemen dönmek istiyoruz. Vakit kaybetmek bizi üzer. Hadiselerin cereyanına göre Şam'a dönüp dönmeme kararını sonra vereceğiz.

– Haydi öyleyse, binbaşıyla beraber gidin yanınıza katılacak askerleri alın, yolunuz açık olsun, inşallah evladınıza kavuşursunuz, Allah yâr ve yardımcınız olsun!

Can sıkan üzücü bir olay daha yaşamışlardı, Latif Paşa kızgındı:

– Salim Efendi, ilk durağımızda tez elden tellal dolaştır. Ana babalar çocuklarına sahip çıksın. Kimse koltuğunun altından ayırmasın evladını. Herkes çocuğuna sahip çıksın, sonra üzüntüsü hepimize yetiyor, mesuliyetinin cezası da bize çıkıyor. Atını sağlam kazığa bağladıktan sonra Allah'a tevekkül edeceksin. Bunlar atı kıra salmışlar, vah tüh ediyorlar, olmaz ki!

Salim Efendi'nin yorgunluğu gözlerinden okunuyordu. Bunu Latif Paşa da fark etti:

– Yerine birini koy, git biraz dinlen, perişan görünüyorsun. Zinde ol ki işlerimizi göresin, sen benim elim ayağımsın Salim Efendi.

– Hemen gidiyorum efendim.

Yüzbaşı biraz sonra başka bir iş için aranılacağını bilmesine rağmen, belki çağırmazlar tesellisiyle uzaklaştı.

***

Kaybolan çocuk anne ve babaları endişelendirmiş, evlatlarına daha çok sahip çıkmaya başlamışlardı. Bu gece çocuklarını Karagöz çadırına da bırakmadılar, dizlerinin dibinden ayırmadılar. Keyifler kaçmış, canlar sıkılmıştı. Sohbet heyeti bu gece değişiklik yapmak, zihinleri

dağıtmak istiyordu. Her kafileden bir kişinin ortaya çıkmasına ve geldikleri köy, kasaba ve sancağı tanıtmasına izin verdi. Hâl böyle olunca çok eğlenceli vaziyetler ortaya çıktı. Meydanın ortasına gelenlerden komik fıkralar anlatanlar, başından geçen ilginç olayları nakledenler dinleyenleri kırdı geçirdi.

Son olarak ortaya çıkan kişi Latif Paşa'ya döndü:

– Kıymetli Paşa Hazretleri, burada yakınlarda bir yerlerde Ashab-ı Kehf adında mübarek insanların yaşadığı mağara varmış, bizi oraya götürür müsünüz?

– Ben Ashab-ı Kehf'i, Kur'ân-ı Kerim'de okudum, bu konudan bahsediyor.

Surre Emini Latif Paşa işittiği sözler üzerine Salim Efendi'ye:

– Ashab-ı Kehf hakkında kısaca malumat verin aydınlansınlar, dedi.

Yüzbaşı Salim Efendi kafasındakileri birkaç dakikada toparlamaya çalıştıktan sonra meydandaydı:

– Ashab-ı Kehf, Roma İmparatoru'nun sarayında görevli ve kendisine yakın altı (yedi) kişiydiler. İmparatorun sağındakiler; Yemliha, Mekseline ve Mislina idi. Bunlara 'Ashab-ı yemin', sol yanındakilere, Mernuş, Debernuş ve Şazenuş'a da 'Ashab-Yesar' denir. Putperest olan imparator, putperestliği kabul etmeyenleri yakalatıp öldürtüyordu. Bu altı gencin de kendisi gibi inanmadığını öğrenince yanına çağırıp tehdit etti, gençler inançlarından vazgeçmediler. Onlara zaman tanıdı. Gençler dağa doğru gittiler, imparatordan kaçtılar. Yolda giderken bir çobanla karşılaştılar. Kefeştetayyuş adındaki çobanın Kıtmir adında bir köpeği vardı. Çobanın önceden bildiği bir mağaraya gittiler. Dua ettiler ve Allah'tan merhamet istediler. Kur'ân'daki Kehf Suresi bu duaları belirtir. Hükümdar onların nerede olduklarını sorar ve mağaranın kapısına kadar gelir. Öldürmek istediği için mağaranın ağzını kapatır. Bu yedi genç uykuya dalar ve senelerce uyurlar. Sonunda ilahi bir şekilde uyandırılırlar. Kehf suresi bu uykunun üç yüz dokuz sene olduğunu ifade eder. Uyandıkları zaman içlerinden Yemliha'yı şehre yiyecek alması için gönderirler. Aradan epey zaman geçtiği için şehir çok değişmiştir. Kendisini zamanın hükümdarına

götürürler. Hükümdar da onların inancına sahiptir. Tekrar mağaraya döner ve olanları arkadaşlarına anlatır, hepsi tekrar uykuya dalar.

Latif Paşa, Veysel Efendi, yüzbaşı aralarında istişare ettiler. Mağarayı ziyaret etmeleri mümkün değildi, çünkü geçecekleri yoldan oldukça uzaktaydı. Bu arzularını gerçekleştiremeyeceklerini duyurmak Salim Efendi'ye düştü:

– Kıymetli muhteremler ve muhteremeler, Kur'ân ı Kerim'de Allah Zülcelal Hazretleri'nin de sözünü ettiği bu mağaraya ne yazık ki çok istemenize rağmen uğrayamayacağız. Zira yolumuz üzerinde değildir. Ancak ve ancak sizlere konudan bahsetmekle kalacağız. Siz sormasaydınız biz zaten anlatacaktık. Yedi Uyurlar İslam tarihinde mühim bir yer işgal ederler. Kur'ân'da sözü edilen her şey Müslümanlar için çok büyük önem arzeder.

Bu geceki toplantı kısa sürmüştü. Surre Emini Latif Paşa, aydınlatıcı, rahatlatıcı bilgiler verse de zihinleri bulanık ve dağınıktı. Bundan sonra Adana, Misis, Kurt Kulağı, Payas, Balan, Antakya devam edip yollarını kısaltmaya çalışacaklardı.

Hatice Hanım toplantıya katılmamıştı. Zeynep Hanım da niçin gelmediğini çok merak etti. Zencefilci Muharrem kahrından mahvoldu. Kafasında bir sürü ihtimaller düzdü durdu. Hemşiresi teselli edince biraz kendine gelir gibi oldu. Ne kadar çırpınsa da olaylar tabii akışında, onların dışında cereyan ediyordu. 'Demek ki kaderin önüne geçilmiyor, nasibimse kimse engel olamaz, değilse de iki cihan bir araya gelse zaten olmaz.' diyerek boynunu bir daha büktü, dua ederken de uykuya yenik düştü.

Kervan ağır ağır yol alıyordu. Heybetli dağlar çok arkalarında kalmış, yemyeşil ovaların sükûneti ellerini, kollarını gevşetmeye yetmişti.

– Kardeşim amma dağlar tepeler aştık. Çıkılacak tepeler değildi ki onlar, aman Allah'ım, hatırıma geldikçe fena oluyorum. Bu mübarek yolculuğun hatırı için sabrediyor, susuyorum. Yoksa kazanacağımızı da kazandığımızı da kaybederiz, haydi şimdi susun! O dağlar olmasa bu güzel ovanın kadrini bilemezdik. Kötüler olmasa iyileri, çirkinlikler olmasa güzellikleri nasıl fark ederiz. Hepsinin yaratılmasında bir hikmet vardır.

Torosların hırçınlığı sanki bu şehre gelmek isteyenin çetin imtihanı gibiydi. O dağları sağ salim aşmaya muvaffak olanlar kavuştular Adana'ya. Çukurova'nın bu yemyeşil şehrinde büyük bir şenlikle

karşılandılar. En çok da Adanalıların ikram ettiği içecekler sevindirdi kervandakileri. Köpük köpük yayık ayranları, acısı damağı dağlayan şalgam suları, içine kar katılmış limonatalar, bir dikişte içilesi meyan şerbetleri… Kervandakiler içtikleriyle kendine geldi. Adanalılar ikram ettikçe mutlu oldu.

Adana, Medine vakfiyelerindendi, artık Medine vakfı topraklara ulaşmışlardı, demek ki Medine'ye daha az kalmıştı. Güneyin bu zümrüt renkli, mümbit şehrini, Seyhan Nehri üzerindeki Taşköprü'den son bir defa daha selamladılar. Bineklerin Taşköprü'nün kesme taşlarına basarken çıkardıkları ses, arkada sallanan binlerce elle veda ettiler Adana'ya. Kervanın Adanalı yolcuları da katıldılar mukaddes yolculuğa.

Hayli gidince Misis Dağları'nı uzaktan seyre başladılar. Artık ilikleri kemikleri ısınmaya başlamış, kendilerine gelmişlerdi. Kalın yorganları, hırkaları çantalarının dibine yerleştirmişlerdi ve böyle giderse kolay kolay üste çıkarmayacaklardı. Anneler, nineler ördükleri ikinci takım kazak ve şalları bitirip eşyaların altına koymuş, dönüş yolu için hazır etmişlerdi.

Saatlerce Seyhan Nehri'nin ikiz kardeşi Ceyhan Nehri'nin suladığı bereketli ovada ilerlediler. Dokuz gözlü Misis taşköprüsü üzerinden geçerken çok keyif aldılar. Tarihin sayfaları üzerinden geriye doğru aktıklarını zannettiler. Köprünün birinci gözüne giriyor ve biraz tırmandıktan sonra inişe geçiyorlar, sonra ikinci gözüne oradan bir salıncak gibi üçüncü ve diğer gözlerine geçiyorlardı. At nalları taş zeminde tok bir ses çıkarıyor, belli bir hızda attıkları adımlar, gözlerini kapayıp dinlenmek isteyenlere ninni gibi geliyordu. Gözleri açık olup etrafı seyredenler kazançlı çıkıyordu. Bu güzellikleri dünyanın başka hiçbir yerinde göremeyeceklerini bildikleri için kana kana içlerine sindirerek seyrediyorlardı.

– Taş, medeniyetin kalıcı hammaddesi olduğu için onu çok seviyorum. Bakınız üzerinden yüzyıllar geçmesine rağmen ayakta kalmış ve hâlâ hizmet vermeye devam ediyor. Yapacaksan taştan yapacaksın eserini, adı üstünde taş gibi olacak.

– Camilerimiz de taştan yapılmış, inşallah asırlar boyu torunlarımızın torunlarına, hatta onlardan sonrasına da hizmet verecekler.

– Mimar Sinan Usta; camilerinde, taş köprülerinde, su kemerlerinde çok münasip malzemeler kullanmış, o yüzden bu eserler yüzlerce seneye mukavemet edeceğe benziyor.

Misis'te dinlenecekleri bir kervansaray yoktu. Gerçi bu kadar kalabalık bir kervanı, kervansaray almayacaktı. Ancak var olsaydı, külliyesinden faydalanabileceklerdi. Şimdiye kadar yol kenarında karşılaştıkları kervansaraylarda böyle yapmışlardı.

– İstanbul'a vardığımızda, kısmet olursa, Misis'e bir kervansaray yapılmasının ihtiyaç dâhilinde olduğunu bildireceğim. Sağ olsun, yöre halkı bizi yardımsız koymadı, yine de buraya bir kervansaray şarttır.

Surre Emini Latif Paşa, bunu ilgili mercilere bildirmeye karar vermişti. Sonra devam etti:

– Bakın şimdi Kurtkulağı'ndan geçeceğiz. Kervansarayı ne güzel hizmet verecektir bize göreceksiniz.

Sözünü ettiği Kurtkulağı yeşillikler arasında bir kasabaydı. Her yanına yayılmış olan kurtkulağı bitkisinden dolayı bu adı almıştı. Köyün yakınındaki camiye, kervansaraya, çeşmeye hayran kaldılar. Bunlar insani yapılardı ve doğrudan insana hizmet veriyorlardı.

Halep yolu üzerindeki kervansaray, tarihin her döneminde birinci derecede hizmet görmüştü. Uğrak yeri üzerindeydi ve bir menzil hanı hüviyetindeydi. Selçuklu kervansarayı planındaki yapının beşik tonozla örtülü çatısındaki kuşlar, heybetli bir mahmil ve Sancak-ı Şerif'i seyretme şansına erişti. Misis halkı da kendileri için hazır edilmiş ve süslenmiş bu kervana hayran kaldı. Çok yakın bir zamanda, otuz beş sene kadar önce Haydar Ağa tarafından yapılmış caminin içi ve avlusu cemaatle dolmuştu. Öğle namazlarını eda ettikten sonra, namaz dönüşü köylülerin çeşitli otlardan yaptıkları bol yoğurtlu kavurmaları afiyetle yediler. Toprak kapların içinde, tam yağlı taze peynirler, yoğurtlar ikram edilmişti. Dut pestillerini, kiraz kurularına doyamadılar. Elleri kolları dolu gelen halk, meydana kurulan sofraların üzerlerini donattı, yedirmek, içirmek için birbirleriyle yarıştı.

İslam dininin bir farzını yerine getirmek için yola çıkmış kervan yolcularına, Allah'ın rızasını gözeterek hizmet verdiler. İkram görenler de tez zamanda, hacca gitmeleri için ikram edenlere yaptıkları dualarla yollarına devam etti.

Seyhan ve Ceyhan ovaları göz alabildiğine yeşil ve engebesizdi. Kurtkulağı gerilerde kalmıştı. Verimli topraklar içlerini açmış, gönüllerini

ferahlatmıştı. Birkaç gün daha bu şekilde yol alacaklar, ondan sonra yine dağları tepeleri aşmak zorunda kalacaklardı.

Veysel Efendi, Osman Efendi'yle yan yana atlarını sürüyor, mis gibi reyhan, kekik kokularını içlerine çekiyordu. Huzur içindeki gönüllerinin keyfine, dilleri de ortak olmak istediğinden, Karacaoğlan'dan atışmaya başladılar. İlk dörtlük Veysel Efendi'den geldi:

*" Yağmur yağar, yeşil otlar bitirir,*
*Yel estikçe rayihasın getirir,*
*Sarı çiçek sarvan tutmuş oturur,*
*Çimeni leylağa karışan dağlar."*

Çömez Osman Efendi sözün altında kalmak istemedi, o dörtlüğe yakışan mısralarla karşılık verdi:

*" Yaz gelince iller çevrilir konar,*
*Güzeller suyundan içer de kanar,*
*Al küpe kulakta mum gibi yanar,*
*Gördükçe iymanım artıyor dağlar."*

Karacaoğlan'ın; çıkıp yücesine seyran eylediği, ak kuğulu gölleri, firkat ateşiyle tutuşmuş gülleri ve dağları perişan bu tabiat köşesinde yol aldılar. Esen yellerin yeşil ot kokusunu getirdiği, sarı çiçeklerin çadır misali yayıldığı, leylağın çimene, çimenin leylağa karıştığı Toros Dağları'nın güney doğusunda yer alan Amanos Dağları da, buradan geçtikten sonra kucağını açmış, onları bekliyordu.

– Çölün kızgın kumlarına doğru ilerliyoruz Osman Efendi, her adımımız bizi mukaddes topraklara yaklaştırıyor. Çöl ortasındaki vahalarda, verimli yeşil toprakların hayat kurtardığına şahit olacağız. Vahdetin hakikati içimizi daha çok saracak. Sala vakitlerini kollayacak, bu konuda titizliğimizi arttıracağız. Uğrun uğrun yaptığımız niyazları, ıssız yerlerde haykırmak isteyeceğiz.

'Ger ben, ben isem nesin sen ey yar,

Ger sen, sen isen neyem men-i zar?' mertebesine erişmek için Yunus Emre misali taatte bulunacağız inşallah.

– Ne kadar üstadane sözler sarf ettiniz efendim, ömrünüze bereket.

– Estağfurullah Osman kardeşim, ne haddime, iltifat buyuruyorsunuz, üstadlık kim bendeniz kim?

– Marifetiniz iltifatı iktiza ediyor, bendeniz bildim bileli Fatih Medresesi'nde ilim tahsil ediyorsunuz, öğreniyor ve öğretiyorsunuz. Siz üstad olmayacaksınız da kim olacak efendim!

– Yine de teveccühünüz diyorum. İlim yolunda dirsek çürütmeden, başak bağlayamazsın. Dirsek çürütmek de yetmez. Çünkü yükselmek ilim tahsiliyle olmaz, böyle düşünmek boş bir hayaldir. Âlemdeki her şey aşktan ibarettir, aşk denizine dalmayan ilim eksik ve yarımdır. Bendenizin çalışmaları da bundan ibaret, başkaca bir şey değil!

***

Artan sıcak havayla birlikte kervan halkının ve hayvanların eli kolu gevşedi, hareketleri yavaşladı. Günlerdir nemli bir havanın ağırlığı altında bunalmışlar, dağların, yüksek tepelerindeki esintiyi, ayazı akıllarına getirip buna şükretmişlerdi. 'İnsanoğlunun da sırrına akıl ermiyor. Sıcak olur sıcaktan, soğuk gelir soğuktan şikâyet ederiz. Sabredip biraz beklesek, sıcak da geçecek soğuk da, ikisi de kıyamete kadar sürmez ya canım!' diyerek kendilerine kızdılar. Bu arazide yolun tehlikeli uçurumları, sert kayalıklar yoktu. İlerlerken yürekleri ağızlarına gelmiyordu, sıcağın nemi keyfe kederdi. 'Bu kadar kusur, kadı kızında da olur.' tesellisiyle görmezden geldiler, ellerini, yüzlerini ıslak bezlerle ferahlattılar. İlk fırsatta verecekleri molaya kadar vaziyetlerini idare etmeye çalıştılar.

Zencefilci Muharrem Efendi, yapılacak ilk sohbette Hatice Hanım'ın yolunu gözleyecekti. Bu sefer gelirse, hemşiresinin konuyu açmasını, izdivacına talip olduğunu söylemesini istiyordu. Onun görüşünü aldıktan sonra ailesiyle görüşmek, nasip olursa, işi bir an önce düğümlemek niyetindeydi. Nasıl olsa altın takılarını Konya'da hazır etmişlerdi. Feracelik, entarilik kumaşları da alınmıştı. Şimdilik bunlarla gönüllerini alır, kalan eksiklerini İstanbul'a dönüşte tamam ederlerdi. Gerisi kolaydı, bütün mesele 'He, olur, Allah hayırlı etsin!' demelerindeydi. Haftalardır uykuları kaçmış, zihni allak bullak olmuştu. Bu sıkıntıdan kurtulmak, gönül yorgunluğunun perişanlığından sıyrılmak arzusundaydı.

Çok uzaklarda gördükleri dağ silsilesinin başı salkım bulutlarla taçlanmıştı. Bu muhteşem silueti seyrederlerken, kervan dursun topu atıldı. Çadırların kurulduğu meydanın ortasını sohbet için hazırlamak

isteyen askerler hiç zorlanmadı. Çalı çırpı ve dikenler yoktu, her yer yemyeşildi. Birkaç irice taşı, ayakaltından kaldırmak için sürükleyerek uzaklaştırdılar. Bu seferki meydan öncekilerden daha temiz ve kuytu olmuştu.

Surre Emini Latif Paşa, bir kenara çektiği yüzbaşına Antakya'dan sonra biraz rahatlayacaklarını, ancak çöl yollarının daha zorlu olduğunu söylüyordu:

– Salim Efendi bunları söylemekteki maksadım tedbirler almamız, uyanık bulunmamız içindir. Zira kervanların basıldığı, yolculara kıyıldığı vakitler de olmuştur. Bunu başkalarına dillendirmeyiz ki keyifler kaçmasın. Bilenler, duyanlar olmuştur ama herkes bildiğiyle kalsın, aşikâr edilmesin. Biz her zaman uyanık olacağız, tedbirli davranacağız, badehu Allah'a emanet edeceğiz kendimizi.

– Siz hiç merak buyurmayınız evvelallah uyanık oluruz, asker sayımız da emniyetimiz için kâfidir.

– Kendine güvenen, lakin tedbiri de elinden bırakmayan bir şahsiyetin var, pek beğeniyorum. Bu geceki sohbet için bir hazırlığın vardır herhalde. Mısraların dinleyenleri tesir altında bırakıyor. Sana da çok zahmet veriyoruz hakkını helal et. Hangi birine yetişeceksin bilemiyorum. 'Maşallah barekallah la havle vela kuvvete illa billah!' Hepsinin de hakkından geliyorsun nazarlar değmesin!

– Muhterem hocam, kıymetli kumandanım evrad ü ezkar, yani ki okunmasını âdet edindiğimiz ayetler, sureler, yaptığımız tesbihat, namazlarımız tutsa tutsa iki üç saat tutar. Kalan yirmi iki saatte neler yaptın diye sorarlar adama. Dinin için neler yaptın; etrafındakilere, iman şuurundan uzak kalmışlara nasıl yardım ettin, bilgilendirilmezlerse, Allah'ım korusun, gaflet içinde inkârlarla yetişecek genç nesle, körpe dimağlara neler öğrettin, sorularının mahcup muhatabı olmaktan çekindiğim için çaba sarf ediyorum. Hususen gençlik, istikbalimiz demektir, temeline din harcını koyduğumuz şahsiyet binaları çok kavi olur, mücevherat gibi o ölçüde de kıymetli olur.

– Çok doğru tesbitleriniz var, dinî malumattan mahrum büyüyenler, önce ana babasına itaatsizlikle işe başlar, sonra yakın muhitine ve de giderek cemiyete akla hayale gelmeyecek zararlar vermeye kalkarlar. Kendileri gibi zayıf karakterli insanları da tesirlerine alıp zehirlerler.

Yani bir kötünün yedi mahalleye zararı dokunur. O yüzden yaptığınız hizmet Allah'ın indinde de pek makbuldür inşallah.

Latif Paşa, eksikleri olanların tamamlamaları için pazar kurulmasını emretmişti, çadırlar hazırlanırken bir yandan da tezgâhlar kuruluyordu. Yere serilen çuval bezleri üzerine; çeşitli sebzeler, kuru bakliyat, kumaş, hayvanlar için gemler, semer, yem torbası, basit oyuncaklar, kız çocukları için renkli bilezikler yan yana sıralanmıştı. Pazarda yok yok gibiydi, küçücük aynalar, fildişi taraklar, kına, sabun, lif dahi satılıyordu. Tellalın duyurusunu işitenler başına toplanmışlar, ellerine birini alıyor, diğerini bırakıyorlardı. Sıcak çay, salep, ıhlamur, hatta kahve satmak isteyenler, bir tarafta ocaklarını yakmış, çaydanlık güğümlerini, cezvelerini ateşe sürmüşler, çayı, kahve değirmenlerini hazır etmişlerdi. Hasıra oturanlara taze taze çekecek, nohut karıştırılmış bol köpüklü kahvelerini hemen sunacaklardı. Pazaryerini gezenler pek memnun kalmışlardı.

– Her arzumuza cevap veriliyor, devletimizden de Surre emininden de razıyız, hepsine müteşekkiriz. Bizi burada, yollarda dahi düşünüyorlar, hizmetimizde kusur etmiyorlar.

– Evet çok doğru söylüyorsun. Binlerce insanın mesuliyetini alacaksın; emniyet içinde aylarca yol götüreceksin, yatacak yerini hazırlayacaksın, kurttan kuştan, eşkıyadan sakındıracaksın, yoksulunu doyuracaksın, binitini dahi temin edeceksin, dininin farzını eda etmesine vesile olacaksın. Anlattığım işler kolay olmuyor efendi! Sanki bunlar kâfi gelmezmiş buyur bakalım, bir de pazaryeri kuracaksın, o da yetmiyor gibi sıcak sıcak çay, kahve ikram edeceksin. Her yiğidin harcı değil bunlar, her devlete müyesser olamaz! Olsa olsa Din-i İslam'a mensup bir millete, Devlet-i Osmanî gibi bir devlete nasip olur elhamdülillah!

Pazaryeri gittikçe kalabalıklaştı. Kadınlar, erkekler, çocuklar alışverişe gelmişlerdi. Her tezgâhın başında beşer onar kişi vardı. Zencefilci Muharrem hemşiresi Zeynep Hanım'a kahve ısmarlamak istiyordu. İki kardeş yan yana tezgâhları dolaşıyor, neler var neler yok göz gezdiriyorlardı. Yere serilmiş gül esanslı misk sabunları oldukça kuruydu ve çok güzel kokuyordu.

– Sabunumuz azalmış Muharrem, bir okka alalım, bizi epey bir zaman idare eder.

– Tamam hemşirem sen ne söylersen münasiptir, hemen alalım.

Ellerinde alışveriş çıkıları kahve ocağına doğru giderlerken karşıdan gelen üç kişiyi hemen tanıdılar. Nalbant Besim Efendi, Kerimesi Hatice Hanım ve mahdumu delikanlıydı bunlar. Muharrem Efendi'nin eli ayağı birbirine dolaştı, ablasına bir şey diyecek oldu diyemedi. O yutkunana kadar yan yana gelmişlerdi. İlk hamle Nalbant Besim Efendi'den geldi:

– Selamünaleyküm, nasılsınız, inşallah sıhhat ve afiyettesinizdir?

Zencefilci Muharrem selamı aldıktan sonra bir hamleyle Besim Efendi'nin ellerine yapıştı, öpmeye yeltendi.

– Berhudar ol evladım, sağ olasın!

'Berhudar olmak; mesut, mutlu olmak demektir. Öyleyse Besim Efendi de benim mutluluğumu istiyor. Kerimesiyle mutlu olmak istediğimi bilse ne düşünür, yine aynı dileklerde bulunur mu acaba?'

– Biz kahve içmeye gidiyoruz, buyurunuz size de ikram edelim, birlikte içmekten şeref duyarız.

– Biz de dolaşmaya çıkmıştık, sizi kırmayalım hadi buyurun gidelim öyleyse.

Erkekler önde, iki hanım arkada sağlı sollu kurulmuş yer tezgâhlarına bakınarak yürüdü. Çay kahve ikram edilen hasırın üzeri tiryakilerle dolmuştu. Kahvelerini söylediler, yan taraftaki çimenlerin üzerinde beklemeye koyuldular.

Besim Efendi ve Zencefilci Muharrem ilk defa böyle geniş bir zamanda yan yana kalıyordu. Aslında bundan uygun bir zaman daha bulunamazdı. Ancak kendisinin söylemesi yakışık alır mıydı bilemiyordu. Zira başka bir vakitte Yüzbaşı Salim Efendi'yi ve ileri gelen zevatı istetmek için göndermeyi düşünüyordu. İçinden 'Beklemenin de bir manası yok, Allah'ım sen bana cesaret ve güç ver!' dedi. Bu tereddütlerle boğuşurken kahveleri gelmişti. Nalbant Besim Efendi üçüncü yudumunu almış, fincanını çalkalaya çalkalaya içiyordu. Zencefilci Muharrem'in yudumları ağzında büyüse de içmeye çalışıyordu. Havadan sudan konuşurlarken Zencefilci bir iki yutkundu ve sonra:

– Efendim bendenizin ve hemşiremin size bir maruzatı var, dedi.

– Buyurun evladım, sizi dinliyorum.

Nereden başlasam, konuya nasıl girsem sıkıntısı hareketlerine yansımıştı. Yerinde bir iki kıpırdadı, beğenmedi dizlerinin üstüne oturdu ve sonunda ağzındaki baklayı çıkardı:

– Allah'ın emri, Peygamber'in kavliyle kerimenizin izdivacına talibim, cesaretimi de mazur görün. Vereceğiniz karara mutiyim, daha fazla bekleyemediğim için bu arzumu size arz ettim. Aslında Salim Efendi'yi bu işe memur edecektim. Ancak karşıma çıktığınız için hadiseler böyle cereyan etti. Ben de düşündüğümü sizinle paylaştım, takdir zatınıza aittir, kararınız başımın üzerindedir efendim!

Ağzına aldığını yutamayan Besim Efendi afalladı, ne diyeceğini bilemedi. Arkada oturan ve sohbet eden hanımların bir şeyden haberi yoktu. Sadece Zeynep Hanım durumdan haberdar olduğu için ara sıra arkaya kulak kabartıyordu.

Kısa süreli sessizlikte kimse konuşmadı. Besim Efendi elindeki fincanı yere bıraktı, doğruldu ve Zencefilci Muharrem'in gözlerinin içine bakarak:

– Sen ne diyorsun evladım, bu nasıl bir iş, zemin ve zaman münasip midir düşünmeden teklifte bulunuyorsun, hayret doğrusu!

Bunları söyledikten sonra sustu, gözleri uzaklara daldı, az önceki sessizlik kaldığı yerden bir süre daha devam etti. Zencefilci önüne bakıyordu, kulakları Besim Efendi'den gelecek sözün devamındaydı. O da yarım bıraktığı cümlesini toparladı, kabul yahut red cevabını verecekti yahut da onu bir güzel azarlamaya devam edecekti:

– Ben de senin cesaretini, dürüstlüğünü beğendim, Hatice'yle bir konuşayım nihai kararımı yarın sabah gel kervan düzülmeden bildireyim.

Zencefilci, kendini en kötüye şartlandırdığı için doğrudan reddedilmemekten mutlu idi. Besim Efendi gece mevzuyu kızına açtı:

— Hatice evladım, Allah'ın emri Peygamber'in kavliyle sana bir talip var, Zencefilci Muharrem Efendi istemektedir. İzdivacınızı ben münasip görürüm. Lakin senin rızan var mıdır?

Hatice Hanım'ın yüzü kızardı usulca önüne baktı, cevap vermedi. Cevap gelmemesi tasdik edildiğine işaretti. Babası,

— Hakkınızda hayırlı olmasına duacıyım, Allah mesut etsin, bir yastıkta kocayın inşaallah, dedi.

Hatice Hanım mutlu bir şaşkınlık yaşıyordu, gece heyecandan uyuyamamıştı. Bu kervana Hac niyetiyle çıkmışlardı, şimdi evlenmesinden söz ediliyordu.

Zencefilci de o geceyi zor etti, sabah namazını kılar kılmaz, Çengelköylünün çadırında aldı soluğu. Besim Efendi de çadırın önünde Muharrem Efendi'nin gelmesini bekliyordu. İhtiyar nalbant, Muharrem Efendi'yi görünce tebessüm etti. Yılların kırıştırdığı temiz simasında tebessümün dalgası yayıldı. Selam kelamdan sonra ayağa kalkıp elini Muharrem Efendi'nin omzuna koydu:

— Allah mesut bahtiyar etsin inşallah, berhudar olunuz!

Kulakları tıkanmış gibiydi, duyduklarına inanamadı, başını kaldırdı, gözlerinin içine, ağzına bakmak dudak okumak istedi. Besim Efendi, kızını da çağırdı.

Hatice Hanım her zamanki iffetiyle gözleri önünde geldi babasının yanına. İçi karmakarışık hislerle örülüydü. Demek ki dün konuştuğu hanımefendi müstakbel eşinin ablasıydı, şu anda pederinin yanındaki delikanlı eşi olacaktı. Daha ilk defa dükkanda gördüğünde beğenmişti zencefilciyi lakin böyle bir konuda, mahremiyetinden ötürü konuşamaz sıkılırdı.

Zencefilci Muharrem, arzu ettiği cevabı alınca yüzünde güller açtı. İşi tamamlamak istercesine:

– Efendim, bu akşam sohbetten önce, müsaitse Yüzbaşı Salim Efendi ve büyüklerimle gelip nişan hediyelerimizi takdim edelim münasip görürseniz, deyiverdi.

– Bekliyoruz buyurun delikanlı.

Bu haber üzerine Zeynep Hanım, Hatice Hanım'a sarıldı. Karşısındaki genç hanım, evladı gibi kol kanat gerdiği, yıllarca annesinin ve babasının yokluğunu hissettirmemek için çaba sarf ettiği biricik kardeşinin hayat arkadaşı olacaktı. Haftalardır böyle bir sonuca ulaşmak için çırpınıyorlar, münasip zamanını kolluyorlardı, bugün kısmet olmuştu. Onun için de sürpriz olmuştu. Hatice Hanım kadar değildi, ama o da şaşırmıştı, işi pişkinliğe vurdu, belli etmedi:

– Allah hayırlı etsin, çok sevindim kardeşim.

Akşam namazından önce buluşmak üzere sözleştiler. İçi içine sığmayan Muharrem Efendi'nin ayakları yere basmıyordu, ablasının elini öptü tebrikleştiler.

– Hayırlı olsun kardeşim, büyük bir heyecan ve sıkıntıyı üzerinden attın, daha doğrusu üzerimizden attık çok şükür. Akşama da hediyelerimizi paketleriz, zaten hepsi hazır, gerisi kolay.

***

Muharrem Efendi, Konya'da altın takıları aldıktan sonra 'Bir lokumumuz eksik onu da nereden olsa alırız.' demişti ama şimdi lokum alacağı bir yer yoktu. Hediyeleri güzelce paketlediler ve süslediler. Zeynep Hanım, kardeşinin bu işte acele ettiğini sezmiş, ne olur ne olmaz diyerek ondan habersiz Adana'da iken çarşıdan bir kutu lokum almış ve gizlemişti.

– Hemşire, tatlısız ve lokumsuz söz, nişan muhabbeti olmazmış. Ne yapalım ki bize böylesi nasip oldu.

Arkasına sakladığı kurdeleli lokum kutusunu çıkarıveren hemşiresini koşarak kucakladı:

– Hepsi tam tekmil olsun istemiştim, şimdi gönlüme göre oldu.

Yüzbaşı Salim Efendi, Müderris Veysel Efendi, Binbaşı Adil Efendi, Zencefilci Muharrem, Besim Efendi ve birkaç beyefendi sohbeti koyulaştırmışlardı. Ancak vakit dardı, hediyelerini takdim eden Muharrem Efendi sıkılgan bir ses tonuyla:

– Azımızı çoğa sayın, inşallah dönünce İstanbul'da daha kıymetlilerini alırım, dedi.

Nalbant Besim Efendi biraz sinirlendi:

– Ne demek evlat, en değerli hediye aranızda meydana gelecek muhabbetin ömür boyu sürmesidir. Bunun dışındaki her şey geçicidir. Nurani olan hediyeler bâkidir, nefsanî hediyeler fanidir.

Bu kutlamaya gelemeyeceğini bilmesine rağmen, Surre Emini Latif Paşa'yı da davet etmişti. O da davete icabet etmiş olmak için Salim Efendi'yi vekâleten, hediyesini de nezaketen göndermişti. Besim Efendi, kadife bir kese içindeki Osmanlı altınına teşekkür etti, zahmet buyurduklarını söyledi. Misafirler, kutudaki lokumlardan yediler, Besim Efendi'nin nereden temin ettiğine şaştıkları şerbetleri içtiler ve hayırlı

olsun dualarıyla ayrıldılar. Dönüş yolunda yüzbaşı, Muharrem'e takılıyordu:

– Bu işten en ziyade sen kârlı çıktın Muharrem Efendi, bir hacı hanımla izdivaç yapacaksın inşallah. Nalbant Besim Efendi'nin de kaç kişi geldiğini böylece öğrenmiş oldun, artık kolay kolay unutmazsın zannediyorum.

Gündüzden hazırlanan sohbet meydanının en ön sırasına serdiği kilime oturmuş Hatice Hanım'ı bekleyen Zeynep Hanım sevinçliydi. Kardeşi nişanlanmıştı, nasip olur dönerlerse en kısa zamanda düğünü olur evlenirdi. Küçük konağın üst kat odalarının çoğu boş duruyordu. Hem ev kardeşine aitti, kendileri misafir sayılırdı. Evden ayrılmaları konusunda bir teklifte bulunacak, eğer kardeşi isterse başka bir eve çıkacaklardı.

Al yanaklı Hatice Hanım bu akşamki gelişinde çok mahcuptu. Yeşil benekli uzun entarisinin üzerine bir boy yeleği giymişti. Aynı renkteki yaşmağı omuzlarından aşağı dökülmüş, narin, ufak tefek yapısını gizlemişti. Hürmetle Zeynep Hanım'ın elini öptü, usulca yanına iliști. Ne diyeceğini, ne konuşacağını bilemiyordu.

– Senin gibi bir kız kardeşim olduğu için çok bahtiyarım, ailemize hoş geldin Hatice'm!

– Ben de memnunum efendim, sağ olun!

– Validenizi de İstanbul'a avdetimizde haberdar ederiz inşallah. Tahmin ediyorum ki o da tasdik edecektir bu nişanı. Hem daha önce dükkândan tanıyormuş Muharrem'i. Yabancı olmadığını duyunca daha da memnun kalacaktır inşallah.

– Evet çok şaşıracaktır.

– Haccın bereketine şahit olacaktır bence.

Hanımlar konuşurlarken sohbet başlamış, Müderris Veysel Efendi ortaya çıkmıştı:

– Hac yolunun sabırlı yolcuları, bu gece Efendimiz sallallahu aleyhi vesellem'in Miraç öncesi yaşadığı Taif ziyaretinden bahsedeceğiz. Bu yolculuğu biraz hüzünlüdür, içimiz yanacak, üzüleceğiz. Bakınız hanımefendiler ve beyefendiler, Müslümanların sayısı gittikçe artıyor olmasına rağmen, Mekke'de arzu ettiği kadar ilgi göremeyince ve Allah'ın

ayetleri de gelmeye devam edince Taif'e gitmeye ve bu güzel dini onlara da tebliğ etmeye karar verdi. Bu şehirde annesi Hz. Âmine tarafından akrabaları da bulunuyordu. Her zaman yaptığı gibi, kendisinin Allah'ın Resulü olduğuna, Rabb'i tanımaya davet etti. İnanmak şöyle dursun, alay ettiler:

– Allah Peygamber olarak göndermek için senden başkasını bulamadı mı, dediler.

Çok mahzundu, üzgündü Allah'ın en sevgili kulu. Her biri ayrı ayrı hakaret etmişti.

– Madem inanmıyorsunuz, bu konuştuklarımız burada kalsın hiç olmazsa, diyordu.

On gün kaldığı Taif'ten üzgün bir şekilde ayrılırken arkasından taşlar attılar, mübarek ayakları kan revan içinde kaldı. Yanındaki Hz. Zeyd, Efendimiz'i korumak için elini kolunu siper etmiş, başı gözü yarılmıştı, onun da her tarafından kanlar akıyordu. Bu çirkin muameleyi yapan Taiflileri Allah'a havale etti. Allah celle celaluhu, en sevdiği kulunun imdadına Cebrail Aleyhisselam'ı göndermiş. Bundan sonrasını Yüzbaşı Salim Efendi'nin manzum mısralarından keyifle dinleyelim.

*"Ya Muhammed (s.a.s.) dilersen, Cibril Aleyhisselam,*
*Taif'i başlarına, yıkacaktır vesselam!*

*Taif Dağı altında; kalsınlar, ezilsinler,*
*Sonradan pişman olup, içlenip üzülsünler."*

*Dağa müvekkel melek, Cibril ile gelmişti,*
*Muhammed'in (s.a.s.) bu hâli, onu da incitmişti.*

*İşte bu hadiseyi, bu melek yapacaktı,*
*Her yeri alt üst edip, başlara yıkacaktı.*

*O mübarek vücudu, kanlar içinde idi,*
*Meleğin teklifini, "Hayır!" deyip reddetti.*

*Bu nasıl iradedir, nasıl kararlılıktır,*
*En büyük yüce makam, doğrusu Sana haktır.*

– Yanına gelen meleğin teklifini hayır diyerek kabul etmedi. 'Belki de onların soyundan Allah'ı tanıyan, seven ibadet eden nesiller yaratacaktır Hz. Allah.' dedi. Gönlü ve bedeni yaralı ayrılırken, yolda

dinlendiği bir bağda biri kendisine inandı ve Allah'a iman etti. Bir Müslüman daha kazandığı için çok sevinmişti.

Herkesin can kulağıyla dinlediği sohbetin sonuna gelinmişti. Yaşlılar, çocuklar, hastalar, yorgunlar göz ardı edilmeyip düşünüldüğü için, konuşmalar fazla uzun tutulmuyor, yolcuların kendi işlerini görmelerine vakit bırakılıyordu. Arkalardan bir yolcu meraklı bir sesle:

– Paşam, kaybolan çocuktan ve onu aramaya giden ailesinden haber alabildiniz mi, diye sordu.

– Oradan gelen bir ticaret kervanından haber almak ümidiyle araştırdık, ne yazık ki bizi memnun edecek bir cevap alamadık. Şam'a vasıl olduğumuzda inşallah evlatlarını bulmuş olarak bize yetişirler diye dua ediyorum, sizler de ediniz. Bir Müslüman'ın Müslüman kardeşine yaptığı menfaatsiz, hâlisane dua makbuldür. Peygamberimizin ahlâk-ı hamidesi böyledir.

– Dualarımız onlarla, inşallah yavrularıyla kucaklaşırlar.

Gece sessiz, gökyüzü berraktı. Yanı başlarındaki Karasu Nehri'nin suları mehtabı mavi karanlığına davet etmiş, görenleri hayran bırakacak resmini sergiliyordu. Sohbet meydanı oldukça sakin ve şamatasızdı. Bu gece, bazı toplantılardaki çocuk ağlamaları da duyulmamıştı. Birkaç aile kalabalık dağıldıktan sonra oturdukları yerden ayrılmadı, tatlı tatlı konuşmaya devam etti. Hatice Hanım'ı almaya gelen Besim Efendi, Zencefilci Muharrem Efendi'yi gördü:

– Hayırlı akşamlar, nasılsın evladım.

– Elhamdülillah efendim, sizler nasılsınız.

– Bu sohbeti de çok beğendim ve tesirinde kaldım. Taiflilerin gafletlerine hayıflandım. Ayaklarına kadar gelen kısmeti, bereketi, ihsanı kabul etmeyişlerine üzüldüm. Allah'ın en sevgili kuluna reva gördükleri davranışlarına hayret ettim. Velhasıl canım çok sıkıldı.

– Son Peygamber Muhammed Aleyhisselam'a kadar, yanılmıyorsam yüz yirmi dört bin Peygamber gönderilmiştir. Maalesef, Rabbimiz'in çeşitli kavimlere gönderdiği bu Peygamberlerin tebliğlerine karşı çıkanlar hep olmuştur. Rahmet Peygamberi, bizim Peygamberimiz olduğu için, çektiği sıkıntılara çok üzülüyoruz. Nuh Aleyhisselam'ın son anda ikaz ettiği oğlu kendisine karşı gelmiş. 'Ben dağlara çıkar, sellerden

korunurum.' demiş. Tufanla birlikte sulara gömülmüş ve helak olmuş. Doğru yolu görmeyenler hep yanılırlar.

***

Amanos Dağları'nı sağ yanlarına almış ağır ağır ilerliyorlardı. Dümdüz toprak yol, hayvanların adımlarını küçültmelerine, rehavete sevk etmişti. Ara sıra yükselen kişneme sesleri karşı tepelerde yankılanıyordu. Üstlerinden geçen üveyikler, ala kargalar, ak pelikanlar tutturdukları istikameti şaşırmadan kanat çırpıyorlar, kendilerine has ötüşleriyle göğü şenlendiriyorlardı. Güneş her zamanki çalışkanlığıyla âleme can katmaya, hayatın devamlılığını sağlamaya çalışıyordu. Baharla birlikte çoktan uyanan toprağın altında ve üzerindeki canlılar karınlarını doyurma peşine düşmüşlerdi. Böcekler, solucanlar, yılanlar, kertenkeleler, kurtlar, tilkiler, sincaplar, ağaçkakanlar, şahinler, atmacalar, kartallar yiyecek derdindeydiler. Kimi yerde gezerken nasibini buluyor, kimi çok yükseklerde uçarken keskin gözleriyle fark edip avının üzerine çullanıyordu. Bu âlemde bulunan her canlı rızkının, Allah'ın elinde olduğu hakikatinin peşinden koşuşturuyorlardı. Çırptıkları her kanatta, attıkları her adımda, tabiattaki bu azametin sessiz çığlığını dinliyorlar, aynı azametin çağlayanına kendilerini bırakarak akışına rıza gösteriyorlardı. Yüzbaşı Salim Efendi'nin dediği gibi; etrafta gördükleri, canlı cansız her bir nesneyi yıllarca okusalar, âlem denilen şeye ömürleri yetmeyecekti.

Develerin, beygirlerin üzerine yerleşmiş yolcular boş durmuyor, ya tefekkürle ya da zikirle vakit geçiriyordu. Her dakika her an, sağ ve sol taraflarında bulunan Kiramen ve Katibin meleklerinin vazife başında olduklarını biliyorlardı. Yaptıkları en küçük bir hayrın, işledikleri en küçük bir şerrin gözden kaçırılmadan yazılması, ömrün iyi ve güzel amellerle geçirilmesini ihtar ediyordu. Büyük bir lütuf olan ömürlerini heba etmek istemiyorlardı.

Geçmişte ün ve şan kazanmış Antakya'da Mahmil-i Şerif'i büyük bir kalabalık karşıladı. Günler öncesinden bu heyecanı yaşayan Müslümanlar kervanın yolunu gözlüyordu. Yüksekliği dört yüz metreyi aşan Habibü'n Neccar Dağı eteklerinde, Asi Nehri kenarında bulunan şehir, sessiz sedasız surre alayını bekliyordu. Bu seneki geçidini de dünya gözüyle görmek ve tarihinin sayfaları arasına kaydetmek istiyordu. Sıcaktan

bunalmış halk, buram buram terlemiş olmaktan şikâyetçi değildi, hiç umursamıyordu. Mahmile bir kerecik dokunmak, ellerindeki tülbentleri, tesbihleri tüylerine sürmek için birbirlerini eziyordu. Mahmil devesi, her şeyden habersiz sürmeli gözleriyle etrafı süzüyor, uzun bacaklarını belli bir ahenkle atarak şehri adımlıyordu. Tarihi M.Ö 300'lere kadar dayanan şehir tarih kokuyordu.

Surre Emini Latif Paşa ilk kez bir plan yapmamış, şehirdeki ziyaretlerin tutacağı süreye göre vaziyet almak kararını vermişti. Aslında, plansız gibi görünen bu kararında da bir program vardı. Çünkü bunca başarısını bilerek, hesaplayarak, düzen içinde attığı adımlarına borçluydu. Anadolu'da yapılan ilk cami olma hüviyetini taşıyan Habibü'n Neccar Camii'nde herkes namaz kılsın istiyordu. Bir kervan halkının sırayla secdeye varması kısa zamanda gerçekleşemezdi. Geçecek süreyi göze almış, Antakya'dan Şam'a kadar aşacakları yolların mesafesini kabaca hesap etmişti. Bu şehre de iki gün ayırmıştı. Çöle girmeden önce bütün eksiklerini tamamlasınlar, tamiratlarını yapsınlar niyetindeydi. Eğerleri yıprananlar yeni keçeler koyduracaklar, hasta olanlar hekime gözükecekler, develerinin, atlarının zincirleri kopanlar yenileriyle değiştirecek ya da tamir ettireceklerdi. Keyfine düşkün olanlar da tömbekilerini, tütünlerini alacaklardı. Kervanın eksilen samanları tamamlanacak, ihtiyacı kadar ekmek, peynir, sadeyağ, hekim eczası, kahve, mum alınacaktı. İki gün bunları gidermeye ancak yetecekti.

Şehre girer girmez Mütesellim Çavuşu gelmiş ve Latif Paşa'ya:

– Antakya'da kalacağınız konak hazırlanmıştır Paşa Hazretleri. İstirahat etmeniz için sizi oraya götürmeye geldim, emrinize amadeyim efendim.

– Kafileyle alakadar olmak zorundayım. Hizmetime bakan askeri al, kendisine konağı göster, müsait olduğumda gelirim.

– Yemeğiniz de hazır efendim, arzu ettiğinizde buyurun!

– Madem hazırlanmış, öğle namazı çıkışında uğrayacağım.

Vakit namazını kılan cemaat hıncahınç doldurduğu camiyi boşaltmaya başladı. Dışarıda sıraya girmiş olanlar bir düzen içinde, kimseye rahatsızlık vermeden akın akın camiyi ziyaret ediyordu. Kapıda görevlendirilen asker sürekli aynı bilgileri tekrar ediyordu.

– Bu cami Anadolu'da yapılan ilk cami, Habibü'n Neccar Camii'dir.

Halife Hazreti Ömer'in (r.a.) Komutanlarından Ebu Ubeyde Bin Cerrah tarafından, 636 yılında Antakya fethedildiği zaman fethin hatırası olarak bu camiyi yaptırmıştır. Antakya sonrasında Haçlılarca istila edilmiş, şehri kurtaran Memluk Sultanı Melik Zahir Baybars, camii yeniden yaptırmıştır.

İçeri girenler caminin yanındaki odada, Habibü'n Neccar, Hz. İsa'nın havarilerinden Yuhanna ve Pavlos'un sandukalarını da ziyaret ediyordu. Konyalı genç, kafile başkanları Agâh Efendi'nin arkasına takılmış bir şeyler öğrenmeye, daha doğrusu bir şey sormaya çalışıyordu:

– Agâh Hocam, Habibü'n Neccar türbesinin alt katında Yunus ve Yahya ismindeki zatların türbesi var. Bu zatlar kimler, ben çok merak ettim.

– Hamuş oğlum, Habibü'n Neccar Kur'ân'ın Yasin Suresi'nde sözü edilen zattır. Milattan sonra kırk yıllarında bu şehirde yaşamıştır. O zaman Roma dönemi, halk da putperest. Hazreti İsa yanındaki iki kişiyi onları irşad etmeleri için buraya gönderir. Kur'ân'da buyrulur ki:

"Onlara şu belde halkını misal getir. Hani oraya [İsa (a.s.) yanındaki ilim ve gönül adamlarından] elçiler gelmişti. İşte o zaman biz, onlara iki elçi göndermiştik. Onları yalanladılar. Bunun üzerine üçüncü bir elçi ile onları kuvvetlendirdik. Onlar: 'Biz size gönderilmiş Allah elçileriyiz.' dediler.

Şehirde günlerce kalmışlar ve ellerinden geldiğince herkese Allah'ın dinini anlatmaya çalışmışlardı. Buna rağmen halk elçileri kabul etmedi. Onlara: "Siz de bizim benzerimiz olan birer insansınız. Rahman, herhangi bir şey indirmedi. Siz ancak yalan söylüyorsunuz." dediler.

Başı önünde saygıyla dinleyen Hamuş söz aldı:

– Agâh Hocam, Yasin Suresi'nden anladığımı tekrar edeyim, doğruysa beni tasdik edin. Hazreti İsa'nın gönderdiği iki elçiye, benim aşağıda sandukalarını gördüğüm Yahya ve Yunus'a inanmamışlar, yani putperestlikten vazgeçmemişler. Koşarak gelen Habibü'n Neccar onları desteklemiş. Sizden hiçbir menfaatleri olmayan bu insanlara, elçilere tâbi olun, uyun, onları dinleyin demiş. Ne yazık ki halk onu şehit etmiş. Doğru mu anlamışım.

– Hem de çok doğru!

– Peki o titreme neydi Hocam?

– Allah dostlarının bizim bilemeyeceğimiz, idrak edemeyeceğimiz manevi tesirleri vardır. Hazreti Allah'ın Yüce Kitabı'nda bahsettiği bir zat, müsaade et de böyle bir esrara sahip olsun. Senin de kapın açıkmış ki o tesir içeri girmiş ve tesir etmiş. Yani evlat, bu gönül gözünün açık olduğuna işarettir. Sakın ola ki bu kapıyı kapatma, daha önceki nasihatlerimi kulak ardı etme, tevazudan, ağırbaşlılıktan ayrılma, sesini yükseltme, insanlara iyi muamele et, sabret, yardımsever ol, Allah da seni yardımından mahrum etmesin! İsmine layık, Hamuş gibi suskun ol!

Yolcuların bazıları, kayalara oyulmuş St. Pierre Kilisesi'ni ziyarete gitti, bir kısmı şehirde alışveriş yaptı. Antakya'nın sıcak havasından bunalanlar, akşam serinliğinde çıkmayı tercih ettiler, sıcak saatleri dinlenmeyle geçirdiler.

Bu şehre gelene kadar, Amanos Dağları'na yaslanarak aştıkları yollar kervanı çok zorlamamış, hatta hiç engel çıkarmamış, yağ gibi kaydırmıştı. Etraftaki yeşillikler, ağaçların koyu gölgesi, gökyüzünün açık ve göz alabildiğine bulutsuz oluşu korkutup heyecanlandırmamış, tersine gönül huzuru vermişti onlara. Bu yollardan nice insanlar geçmiş, bu kaya parçalarını birçokları görmüş ve Yaratıcı'nın büyüklüğüne iman etmişler. Niceleri de kılını dahi kıpırdatmamış, nereden geldiğini, kim olduğunu, niçin yaratıldığını, kendisini kimin yarattığını aklına dahi getirmemiş, yemiş içmiş, eğlenmiş gününü gün eylemiş. Kendisini ikaz edip Allah'ın varlığına ve birliğine davet edenleri de kulak ardı etmiş, umursamamış, kendi sonlarını kendileri hazırlamış. Habibü'n Neccar'a yaptıkları gibi, irşad edenleri şehit etmişler. Yolcuların, kim bilir kaç bin yıldır var olan dağ sırasını gören gözleri bunları düşünmüştü. Yol kenarında verdikleri namaz molasında, kervan imamı da aynı manaya gelen cümleleri tekrarlamıştı:

– Kıymetli Müslüman kardeşlerim, tefekkür etmek için karşıda gördüğümüz dağlar kâfidir yahut nokta büyüklüğünde bir böcek. İnanmak isteyene o dahi yeter. Aldığımız her nefes yeter, yürüyen ayaklarımız, gören gözlerimiz, düşünen beynimiz yeter. Bizi bu kadar mükemmel yaratan Rabbimiz'e ne kadar şükretsek azdır. Görmek istemeyenler gözlerini kapar ve aldırış dahi etmezler. Ancak herkes kendisinden sorumludur, mahşer günü kimsenin kimseye faydası olmayacaktır. Her irade

kendi hesabını kendisi verecektir. Peygamberimiz, o kadar yalvarmasına rağmen amcası Ebu Talib'i Müslüman yapamamış, inandıklarından vazgeçirememiştir. Bundan da büyük üzüntü duymuştur, "Umulur ki benim şefaatim ona fayda verir ve ateşin dahhahına (kolayına) konulur." buyurmuştur. Akraba akrabayı kurtarsaydı; Nuh Aleyhisselam, oğlunu; İbrahim Aleyhisselam, babasını; Lut Aleyhisselam, hanımını; Asiye (r.anha), Firavun'u kurtarırdı. Demek ki kimseden kimseye fayda yoktur. Dünyada iken işlediğimiz ameller, öldükten sonra kurtuluşumuz ya da azabımız olacaktır. Ne ektiysek onu biçeceğiz. Yüce Allah'ın ilk sorusu, biraz sonra kılacağımız namaz olacaktır.

Latif Paşa, Antakya'dan ayrılmadan, şehrin ileri gelen iki kişisine hil'at giydirdi. Kendisini ağırlayan konak sahibine bir bohça hazırlattı ve takdim etti. Çok koşuşturan Mütesellim Çavuşu ve Mihmandar'a da aynı şekilde bir bohça verdi. Hepsine ayrı ayrı teşekkür etti, dönüşte inşallah tekrar karşılaşmak üzere helalleştiler.

Bir şehri daha geride bırakmış hedeflerine doğru yol alıyorlardı. Surre Emini Latif Paşa, önden gönderdiği adamlarından huzursuzluk çıkaracak, eşkıyalık yapacak bedevilerin sayılarını, yerlerini belirlemişti. Hepsinin hediyelerini, efendilik paylarını göndermiş, "Uslu olun, mal ve cana dokunmayın!" diye ihtar etmişti. Çok yukarılarda, geçtikleri bir şehirde gençlerden biri; "Çöllerde eşkıyalar varmış, yol kesiyor, mal, para ne bulurlarsa alıyorlarmış." manasında korkusunu ifade etmişti. Subaylar da kendisine; "Öyle şey olur mu, biz bostan korkuluğu muyuz, sen canını sıkma."cevabını vermişlerdi. O gittikten sonra da "Aslında delikanlının endişesinde hakikat payı yok değil. Bakalım çöllerde nelerle karşılaşacağız. Bazı kabileler azgınlıklarını arttırmışlar, kervanlara göz açtırmıyorlarmış, haydi hayırlısı" demişlerdi.

İki gün istirahat eden surre alayı artık yola düzülmüştü. En öndeki develerin çıngırakları sallanıyor, hevdeclerin, tahtırevanların üzerindekiler dingin bir yüzle etrafa bakınıyordu. Kır, yağız, al beygirlerin yeni nallanmış, mıhları gözden geçirilmiş ayakları keyifle adım atıyordu. Hacı Paşa Mezrası, Şuğur, Madik Kal'ası, Hama, Humus, İki Kapulu Han, Nebk, Kudeyfe'ye kadar kısa süreli molalar verecekler, Şam-ı Şerif'te Ramazan'ı geçireceklerdi.

Asi Nehri boyunca devam eden yol, kendilerine tabii bir mihmandar olmuştu. Kullanma suyu ihtiyaçlarını bu nehirden karşılıyorlar, çamaşır ve kap kacaklarını da rahatça yıkayabiliyorlardı. Hiçbir şey yapmasalar bile, suyun varlığı, şırıltısı dinleyenleri rahatlatıyordu. Ürktüğümüz dağları, keskin tepeleri gerilerde bıraktık demeye kalmadan Akçadağ ve hemen altındaki Yayladağı hepsini selamladı.

– Çok şükür bu dağları karşıdan seyrediyoruz. Gerçi buraya kadar ne dağlar aştı bu kervan, ne fırtınalara yakalandı yüzbaşı öyle değil mi?

Yüzbaşı Salim Efendi, oğlu Selim'i sevmiş, refikasıyla dertleşmiş, az önce yanlarından gelmişti. Keyfi yerindeydi, alçak sesle bir ilahi tutturmuş, atının yularını da gevşetmiş, kendisini hayvanın rahvanına bırakmıştı. Latif Paşa'nın söylediği cümleyi işitmemişti, bir daha tekrarlamasını da isteyemezdi, ne yapacağını, bu çıkmazdan nasıl kurtulacağını düşünürken Binbaşı Adil imdadına yetişti.

– Paşa Hazretleri, münasip görürseniz gece ve gündüz arasında sıcaklık farkının çok olduğunu ahaliye duyuralım, tedbirlerini ona göre alsınlar. Şimdiden haberdar edelim.

Çöl artık kendini hissettiriyordu. Suyun iki yanı yeşillikti, dışında kalan yerler verimsiz toprak ve çakıllarla örtülmeye başlamıştı. Toprak üzerindeki bitki örtüsü zayıflamış, orada burada susuzluğa dayanıklı olanlara yerini terk etmiş, kaktüsler boy göstermişti.

Paşa bu uyarıdan memnun kaldı, biraz da üzüldü:

– Bu ikazı yola çıkmadan yapacaktık, neyse yine de geç kalmış sayılmayız. Kazaklar, ceketler hazır edilsin, bebeklere, çocuklara göz kulak olunsun iyi olur. Hatırlattığın için sağ ol, Salim Efendi tellalı dolaştırıver!

Salim Efendi toparlandı:

– Emredersiniz paşam, dedi.

Az önceki ağırkanlı hâli birden kayboluverdi. Çevik, kıvrak bir şekilde atının üzerinde dikildi, dizginlerini gerdi. İçinden,

"Biz Anadolu'ya muhkem bir yürekle girdik, demir bir mızrak, ok ve yayla savaşlarımızda zafer kazandık. Yerinde duramayan, kişneme sesleri göğü delen atların üzerini yurt edinmemiz sayesinde üç kıtada nam saldık. Salim Efendi çok yayılmışsın, atına da kendine de çeki düzen ver

bakalım, sütçü beygiri gibi kullanıyorsun onu. At ağasına göre şahlanır. Haydi, şimdi tellala haber ulaştır." diye geçirdi.

Yarım saat kadar sonra dolaşan tellal duyurusunu yapıyordu:

– Kervan yolcuları, yavaş yavaş çöle giriyoruz. Artık gündüzler ne kadar sıcaksa, geceler de o kadar serin geçecektir. Bu sebepten, sıhhatinizi muhafaza etmeniz babından tedbirde kusur etmeyesiniz. Zira Hac ibadeti için hasta olmamak, vücudu güçlü tutmak icap eder. Herkes atını, devesini önündeki yol arkadaşının yanından ayırmadan, fazla uzaklaştırmadan sürsün. Bu da emniyetimiz için lazımdır. Ne kadar bir olursak, o kadar gür oluruz bunu unutmayın. Surre Emini Latif Paşa'nın emridir. Duyanlar duymayanlara anlatsın!

Latif Paşa; bu ikazı yapmamız isabetli oldu diye düşünürken, çatlayacak kadar koşturuldukları atların terinden anlaşılan iki süvari yanına yaklaştı. Bunlar kervanın önünde gidip onlar gelmeden mola yerindeki çadırları kuran çadırcılardan iki askerdi. Paşa, "Hayvanları can havliyle koşturduklarına göre getirdikleri haber mühim olmalı." diye geçirdi aklından. Askerler paşanın yanına gelince atlarından indiler. Surre Emini onlardan önce davrandı:

– Hayırdır, arkanızdan düşman mı kovalıyor ki kan ter içinde kalmışsınız?

– Paşam, emrettiğiniz mola yerine çadır kurmak için ilerlerken, önümüzden gitmiş bir ticaret kervanına Bedevilerin saldırdığını ve içlerinden birçoğunu katlettiğini, develerini gaspettiklerini öğrendik. Epey çekişmişler, mücadele etmişler, mallarını kurtarmak istemişler, ama nafile, bunların gözü dönmüş!

Heyecan ve korkudan ağzı dili kuruyan çadırcı bunları güçlükle söyledi. Latif Paşa:

– Bunu kimden öğrendiniz, diye sordu.

– Canını kurtarmak için çalı çırpı arasına gizlenen birkaç kişiden öğrendik.

Biri konuşuyor, diğeri susuyordu. O konuşmasını bitirince de diğeri başlıyordu.

– Buraya mesafesi ne kadar, uzaktalar mı?

– Paşa Hazretleri kırk-kırk beş dakika uzaklıkta sayılır. Aslında biz hızlı at sürdük, diyelim bir saat mesafede.

– Çadırları taşıyan develer nerede, onları nereye bıraktınız?

– Yerde yatan ölü ve yaralıları görünce olduğu yerde bıraktık, belki arkamızdan geri dönmüşler buraya doğru yola çıkmışlardır.

– Salim Efendi terli hayvanları dinlendirsinler, sonra da yemlesinler, askerlere yedeklerini versinler.

Latif Paşa, “Günlerdir korkusunu çektiğim saldırılar gerçekleşiyor mu?” diye durakladı. Zaman zaman bu konuda vehmettiğini uzun uzun düşünmüş kendisine çok kızmıştı. Geçen seneki yolculuğunda çok isabetli kararlar vermiş, kimsenin burnunu dahi kanatmamıştı. Bu sefer bazı üzücü olaylar gerçekleşmişti. Ancak bunların hepsi İlahi takdire ait olan cinstendi, yapılacak bir şey yoktu. Bunları aklından geçirdikten sonra yanındakilere:

– Çok uzağa gitmiş olamazlar, kervanın toplarını hazır edin, birkaç atış yapsınlar, diye emretti.

Yüzbaşı Salim Efendi de bu kararı destekledi:

– Paşam gözlerini korkutmak açısından isabetli olur. Top sesi onları biraz daha uzağa kaçırır.

– Salim Efendi, onların da tüfekleri ve ateşli silahları vardır. Lakin topları yok, bu münasebetle tesirli oluyor. Kendimizi sadece toplar sayesinde güçlü kılabiliriz. Elbette bir de her şeyin başında dua ile…

Önce, kervan dursun topu, atıldı, biraz zaman geçince de ıssız çölde, birkaç topun arka arkaya gelen kuvvetli sesi işitildi. Yerdeki kum tanecikleri titreştiler, gökteki alıcı kuşlar kaçıştılar, gözlerini açan bebekler uyanarak ağlaştılar. Etrafa bakınan meraklı gözler ne olup bittiğini anlamaya çalıştılar. Bir tehlike vardı, ama bu tehlike neydi? Az önce dolaşan tellalın, önünüzdeki yol arkadaşınızdan uzaklaşmayın, bir olursak gür oluruz ikazını hatırladılar ve daha çok birbirlerine sokuldular.

– Tellal dolaşsın, mühim bir şey olmadığını, topu tedbir için attırdığımızı ahaliye anlatsın Salim Efendi.

– Paşam duracak mıyız, yoksa yolumuza devam mı edeceğiz?

– Bana göre olduğumuz yerde bir müddet beklemek münasiptir. Sizler ne dersiniz, diyen paşaya Salim Efendi,

– Ne zamana kadar bekleyeceğiz, yolumuzdan kalmayalım. Onlar

bizden korkup kaçsın. Köpeğin gönlüne kalırsa, yolda kervan kalmaz, dedi. Diğer subaylar da sırayla görüşlerini ifade ettiler:

– Arkadaşımız doğru söylüyor, yeteri kadar güçlü silahlarımız var, yolumuza devam edelim.

– Bizim altı tane güçlü topumuz var mı var, tüfeklerimiz var mı var, bunları kullanacak yeterli askerimiz var mı var. Öyleyse durmak, yola devam etmemek korkaklık olmaz mı olur. Biz korkak değiliz!

Korkak lafı Latif Paşa'nın kanına dokundu:

– İstişare etmek, doğru yolu bulmak içindir yaptığımız. Korkaklığa gelince orada biraz dur derim sana. Adımızın yanına, Osmanlı'nın şanına korkaklığı nasıl yakıştırırsın, böyle bir lafı terennüm etmek için hicap duymaz mısın? Binlerce insanın mesuliyetini omzuna almak ne demektir bilir misin, bilemezsin. Ne demiş Hazreti Ömer, Dicle kenarında bir koyun kaybolsa hesabı benden sorulur. Bu kervanda bir kişinin burnu kanasa, benim içim kanıyor, sen bunu bilemezsin efendi! Neden bilemezsin, çünkü sen ben değilsin, sen kervan kumandanı değilsin. Yola çıktığımızdan beri yarı ömrüm gitti. Tedbirli olmak korkaklık değildir. Yüreğimin bir kısmı yılan sokan yolcunun yanında, bir kısmı zelzelede yardan yuvarlanan karı kocanın yanında, bir kısmı kaybolan yavrunun yanında, bir kısmı da burada. Baş olmak böyle bir şey... Senin yüreğin, geride bıraktığın ailenin yanında değil mi yoksa?

Latif Paşa yine esip gürlüyor diyenler sustu, vereceği karara göre hareket etmek için beklediler. Son sözünden sonra paşa da sustu, düşünmeye başladı. Kervan durmuş ama kimse hayvanından aşağı inmemişti. Paşa'nın yaşlı ve titrek sesi, beş on dakikalık sessizliği araladı.

– Yola devam ediyoruz Salim Efendi ne iktiza ediyorsa tez yapınız! Kulaklarını iyice çekmek lazım ki hizaya gelsinler, yoksa akıllanmayacaklar.

Geçmiş yıllarda, yine buralarda bir yerlerde, kervanın biri tamamen yok olmaktan zor kurtulmuş, dört beş hacı şehit verilmişti, Surre Emini bunu hatırladığı için böyle konuşmakta kendini haklı görüyordu.

Tekrar yürüyüşe geçen kervan daha temkinli hareket ediyordu. Para sandıklarını, değerli hediyeleri taşıyan develer en önden alınmış, topları taşıyan develerin arkasında bir yeri siper edinmişti. Tüfeği olan askerler tetikte bekliyor, bir baskın anında kervanı korumaya hazır olduklarını

gösteriyorlardı. Çöl arazisinin en güzel tarafı, çok uzaklardan gelenlerin önceden fark edilebilmesindeydi. Hele deve üzerinde bulunanlar, tarassut kulesindeymiş gibi etrafa hâkim bir yükseklikten bakınıyorlardı. Keyifler kaçmış, dillerde dualar eksilmez olmuştu.

Kervanın ortalarında yol alan bir deve, kumda kayan ayaklarının dengesini sağlayamadı ve giderken yere yıkıldı. Etrafındakiler koşuştular, üzerinden yuvarlananları kaldırdılar, yüzlerine, gözlerine dolan kumları temizlediler, kırıkları çıkıkları var mı diye kontrol ettiler. Gerilerden gelenler kalabalığı görünce meraklandılar, ortalık bir anda ana baba gününe döndü. Niçin devrildiğini, hayvanın neden yıkıldığını araştırdılar. Sonunda üzerindeki yükün ağır geldiği kararına vardılar. Aile fertlerinin hepsi aynı yere binmiş, eşyalarını da üzerine yüklemişlerdi. Kalabalığı gören Adil Efendi olaya el attı:

– Biraz insaflı olmak icap etmez mi bey kardeşim, hayvanın ağzı var dili yok, bu kadar ağırlığı çekemeyeceğini tahmin etmen lazım. Hayvanlara taşıyacağından fazla yükleme yapmanın yasak olduğu fermandan bihaber misin. Hayvanın bir yeri sakatlanmadıysa yükünü ikiye böleceğiz. Bu hatanız tekerrür etmesin.

Havada kuru bir sıcak vardı. Herkes güneşten korunmaya çalışıyordu. Daha da aşağılara inildikçe, çöle sardıkça, hele de güneşin tam tepede olduğu saatlerde yol alamayacaklarını anladılar. Çıralı meşalelerin ışığında, serinde yol almak daha akıllıca olacaktı. Aşırı sıcakta gitmeye devam ederlerse yaşlıların ve çocukların buna dayanamayacaklarını düşündüler. Şu anda ilerlemeleri de yanlıştı. Ancak kervanın yarısı öndeydi, çadırların ve onları muhafaza etmekle görevli askerlerin durumu meçhuldü. Hem ticaret kervanından geriye kalan yaralıların belki kendilerine ihtiyaçları olabilirdi. Bir bakıma imdada yetişmek için de gidiyorlardı.

Çölle birlikte su altın değerine ulaşacaktı. İdareli kullanmaları, boşa harcamamaları konusunda bütün yolcular uyarılmıştı. Hava, ellerindeki suyu süratle buharlaştırıyordu. Latif Paşa, ilk şehirden satın alacağı develerle su taşıyanların sayısını yüze çıkarmayı düşünüyordu. Geçmiş yolculuklarında karşılaştığı kurtlu su kuyuları hâlâ gözlerinin önündeydi.

Şimdi Suriye çölüne doğru ilerliyorlardı. Daha sonra o bitecek, Arabistan çölüne doğru geçiş yapacaklardı. Çöl de çöl olduğunu o zaman

ispatlayacaktı. Suyu israf etmeyin demelerine rağmen tülbentleri ıslatıp ıslatıp kafalarına sarıyorlar ve bu yakıcı havaya tahammül etmeye çalışıyorlardı. Islanan tülbent de kısa bir zaman sonra hiç ıslatılmamış gibi kuruyuveriyordu. Atiye Nine, İsmihan Fatma Hanım'a seslendi:

– Gelin, o yavrucağı güneşten koru, kundağını da gevşet, hatta ara sıra açalım hava alsın masum.

– Açtım nineciğim. Yalnız Konya'daki isilikleri yine kabarmış, gelincik kırmızısı. Bütün gece uyumadı biliyorsun.

– Bilmez miyim... Kendini ihmal etme, sen hasta olmazsan ona bakabilirsin, yoksa nafile. Senin yerini tutamayız, ama biz buradayız elhamdülillah.

– Salim Efendi'yi göremedik, kervanda bir hareketlilik var, lakin ne olduğunu anlayamadık, meraklanmayın mühim bir şey yok dediler, bizi daha çok meraklandırdılar.

– Gelince öğreniriz, sen evladına ve kendine bak gerisini düşünme!

– Korku öyle bir vesvese ki üzerinizden gitmiyor, yapışıp kalıyor. Bunu ben de kendime anlatmaya çalışıyorum. Zaman zaman bedeviler çıkmış kervanların karşısına ve çok insanı öldürmüşler.

– Allah muhafaza evladım. Sen imanlı bir insansın. Biliyorsun ki ömrün vadesi dolduysa, kimse ne bir dakika uzatabilir ne de kısaltabilir. O sadece ve sadece Allah Zülcelal Hazretleri'nin tasarrufundadır. Korkunun ecele faydası yoktur demiyor muyuz canım! Ömrün bittiyse bitecektir, uzatamazsın, buna kimse de muktedir değildir.

Güneş bütün yakıcılığıyla etrafı kasıp kavuruyordu. Sıcaklık hayvanları perişan etmişti, atlar ve katırlar bunu daha çok aşikâr ediyordu. İklime alışık olan develer, boyunlarını öne doğru sallaya sallaya, uzun bacaklarını taşıyan ayaklarını kumlara gömerek adım atıyordu. Çöl hayvanı günlerce susuzluğa dayanabilmenin sabrına sahipti. Çok yükseklerde, sadece birkaç kuş kanat çırpıyordu. Onlar da bir yerlere, yuvalarına saklanmışlar, bu sıcakta dışarıya çıkmanın akıl kârı olmadığını düşünmüştü.

Osmanlı Devleti'nin çöl üzerinde yolcularına yaptırdığı kaleler, bundan sonraki sığınakları olarak, geçtikleri yerlerde konakladıkları han ve kervansarayların yerini alacaktı. Yine çöldeki su kuyuları cankurtaranları olacak, göz alabildiğine uzanan kum deryasında tutuşan

el ve ayaklarını ferahlatacaktı. Ferahlamakla kalmayacak, kırbalarına, testilerine de doldurup yedeklerini eksik etmeyeceklerdi. Bütün bunları işleri rast giderse yapabileceklerdi. Şu anda yollarında olduğunu tahmin ettikleri bedeviler canlarını sıkmıştı, hele Surre Emini Latif Paşa'nın keyfini büsbütün kaçırmıştı. Bu sene de alnının akıyla bu işin altından kalkacak olursa, dönüşte Eyüp Sultan Hazretleri'nin camiinde okunacak Kur'ân ve Mevlid-i Şerif'ten sonra, çifte kurbanlar kestirecek, fukaraya gurebaya dağıttıracaktı.

"Geri dönen askerler bizi durumdan haberdar ettiler çok şükür. Peki ya ileride bir yerlerde pusuya yatmış bizi bekliyorlarsa, o zaman bir çatışmanın içine gireriz, bari ahaliyi kırdırmasak! Bir saat ileride demişlerdi, neredeyse yaklaşıyoruz." tahmininde bulunuyorken haberci asker, Latif Paşa'ya yaklaştı:

– Efendim bu diken kümelerini geçtikten sonra, bir kurşun atımı kadar ileride karşılaşmıştık kervan yaralılarıyla, bana göre az kaldı, yaklaşıyoruz.

Yanındaki yüzbaşına seslenen Latif Paşa'yı bir heyecan sardı:

– Birkaç top atışı yapsınlar, şunların yüreklerini bir silkelesinler de ayağımızın altından çekilsinler, ezmeyelim.

– Hazır vaziyette bekliyorlar, emrinizi şimdi aktaracağım.

– Silahlar tetikte olsun, yaralılar için hekim eczası meydana çıkarılsın.

Aheste ilerleyen hayvanlar top sesleriyle irkildi, huysuzlandı, atılan top sayısı azdı. Gümleme devam etseydi, şaha kalkan, gitmemek için ayak direyen hayvanların dizginlerini tutmaları, zapturapt altına almaları güçleşecekti. Boyun damarlarını geren, başını ileriye uzatarak iki ayağının üzerinde yükselen, diğer iki ayağını da zıplayarak değiştiren, atları zor sakinleştirdiler.

Yere serilmiş birkaç ölü canlarını sıktı. İlerledikçe gördükleri yaralılar çadırcı askerler tarafından tedavi edilmeye çalışılıyordu. Perişan bir manzara vardı. Çadırları taşıyan develer bir kenara çökmüş geviş getiriyordu. Ortalıkta bedevilerden eser yoktu. Kaçmışlar, bir deliklere sığınmışlardı.

– Salim Efendi kısa bir mola verelim. Yerdeki cenazeleri toplayın, çoluk çocuk görmesin. Münasip bir şekilde namazlarını kılıp gömelim, Allah taksiratlarını affetsin.

– Bedeviler, buradaki su kuyularının başında mola veren kervanları soyuyorlarmış herhalde paşam.

– Evet, burayı mesken tutmuş olmalılar. Kuyunun durumunu tetkik edin, temizse ihtiyacımız kadar alalım. Ama önce yaralıların imdadına koşun!

Tedavisi yapılabilecek olanları imkânlar dâhilinde iyileştirmeye gayret ettiler. Alayın hekimi yardımcılarıyla birlikte hepsine yetişmeye çalıştı. Kızgın güneş altından kaldırdıkları yaralıları, koyu gölgelere yerleştirdiler. Bütün develer kaçırıldığı için yaralıları kendi yedek develerine bindirmeye karar verdiler. Baskınla ilgili teferruatı, konuşacak durumdaki tüccarlardan aldılar, çok üzgün olanlarını teselli ettiler:

– Canını sıkma kardeşim, geçeceğimiz yollarda önümüze çıkar da yakalar, mallarınızı geri alabilirsek ne ala. Yok, yakalayamazsak yine üzülme, hatta sevin. Şerde de hayır arayınız, buyrulmuyor mu. Evet, şerde hayır ara. Sen Hac'ca gitmiş miydin?

Üzgün adam hayır manasında, başını yukarıya kaldırdı.

– Eee gördün mü bak, o takdirde bizimle Hac'ca gelirsiniz, Hacı olursunuz. Hayrın büyüğünü gördün mü, şerrin içinden çıkan hayrı gördün mü? Takdir, her tedbiri bozarmış bunu unutma sakın!

Her şeye rağmen canını kurtarmış adam sevinemiyordu, üzgündü, malını, mülkünü en yakınındaki arkadaşlarını kaybetmişti, yanağından süzülen damlaları göstermemeye çalışıyordu.

Salim Yüzbaşı, su kuyularının başına geldiğinde çok şaşırdı. Kuyular toprak doldurularak kapatılmıştı, canı sıkıldı, yüreği alevlendi. Başını, bir çarşaf kadar pürüzsüz mavi boşluğa kaldırdı:

"Allah'ım onları sana havale ediyorum, nasıl cezalandıracağını sen bilirsin!" Sonra devam etti: " Bu bir insanlık suçudur, bunu yapmak için insan olmamak gerekir. Ben de onların insaniyetinden şüphe ederim."dedi.

Bölük pörçük verdikleri kısa molalarda yolcular yeme içme ihtiyaçlarını karşılamış, korkularını belli etmeden kendilerini oyalamıştı. Zencefilci Muharrem nişanlısını özlemiş ve çok merak etmişti, ancak rahatsız etmemek için arayıp hatırlarını sormaya gidemiyordu. Bir ara

hemşiresine bahsetse de münasip olmayacağı karşılığını aldığı için sabrediyordu.

– Nasıl olsa adını koyduk Muharrem. Bu yolda ölmek var, dönmek yok bilirsin. Sıkça görünüp bizar etme. Seyrek git dostuna, dursun ayaküstüne, sık git dostuna, yatsın yan üstüne derler. Sen de seyrek git ki kıymetini bilsinler. Allah izin verirse düğününü yapınca çokça görürsün zevceni. Hatta bıkarsın.

– Ben Hatice Hanım'dan bıkmam abla, diyebildi.

Namazı kılınan cenazeleri gömdüler, yaralıları develerin üzerine yatırdılar, usul usul yollarına devam ettiler. Sıcak tesirini kaybetmeye akşamın serinliği çökmeye başlamıştı. Bulutsuz gökyüzünde beliren kartopu kümeleri bir yerden diğer bir tarafa doğru akıyordu. Zaman içinde mavilik koyulaştı, yerini çividi renge bıraktı. Güneş bakır kırmızısıyla kum tepelerinin ardında kayboldu. Yüksekliği bir insan boyuna yaklaşan dikenli bitkiler, akşamın alacasında birer gulyabani gibi görünüyordu. Derken kum tepelerindeki ışık oyunları da karanlığa yenik düştü ve meşalecilerin yaktığı çıralar yardımlarına koştu. Sanki bir fener alayı eşliğinde gidiyorlardı. Gecenin sessizliğinde, para sandıklarını taşıyan develerin, İstanbul ustalarına yaptırılan çıngırakları duyuluyordu. İlk defa karanlıkta ve çölde gidiyorlardı. Çocuklar bu manzarayı çok eğlenceli bulmuşlar, akıllarına bayramlar gelmişti. Onlara göre zevkli ve ilginç olan, büyükleri için heyecanlı, biraz da ürperticiydi.

Bu seferki mola yerine vardıklarında çadırları kurulmamış olabilirdi. Çünkü kervandan az önce yola koyulmuşlardı. Hama şehri girişine yerleşmelerini tasarlayan Latif Paşa tembihini yapmış, kurulacak seyyar şehrin yerini iyice anlatmış, tarif etmişti.

Kervan geldiği zaman düzenli bir şehir görünümündeki çadırlar muntazam olarak her zaman kurulmuş oluyordu. Çadırlar arasındaki mesafe, sokaklar bir ustanın elinden çıkmış gibi her sefer yerli yerindeydi. Kimse şaşırmadan, kaybolmadan çadırını bulabiliyordu. Ekip bu konuda çok başarılı ve mahirdi. Çadırları kurmakla kalmıyor, hepsinin içine dolu su testilerini de bırakıyordu. Bu maharet surre alayında vazifeli her bir fert için geçerliydi. Onlar da yolculara; içlerinden gelerek, hürmetle, yüksünmeden hizmet ediyordu.

Konaklayacakları yere gelip çadırlarına kavuştuklarında, vakit gece yarısını bulmuştu. Yine her şey yerli yerindeydi. Kurulması yarım kalan birkaç çadır da hazırlandıktan sonra, korkulu ve heyecanlı bir gün geçiren yolcular kendilerini yataklarına attı, yorganlarını, battaniyelerini çekip güzelce uyumak istedi.

Surre Emini Latif Paşa, 'Gece nöbetçilerinin sayısını arttırın!' emrini verdi. Hama bir şehirdi, burada baskınlar olmazdı. Ancak tedbirli davranmaktan kimseye zarar gelmezdi. Ayrıca çadırlar arasında bazı yerlere ateşler yakılmasını, gece içinde üşüyenler olursa buralarda ısınmasını istediğini de emrine eklemişti. Kervanbaşı olarak hizmetin kusursuz görülmesi konusunda, kendisi de çok titizleniyordu. Saldırıya uğrayan ticaret erbabının yerdeki cesetlerini, yolcularına gösterdiği için çok üzülmüştü. Burada bir iki gün konaklamak, yolcuların bozulan morallerini düzeltmek, yaşadıklarını unutturmak niyetindeydi.

Yüzbaşı, ilk defa Latif Paşa'nın çadırının yanına bir çadır kurdurmuş ve ailesiyle hevdecte değil de burada kalacaktı. Eşyalarını yerleştirdikten sonra, dakikalarca özlediği oğlu Selim'le hasret giderdi, refikası İsmihan Fatma Hanım'la sohbet etti.

– Canım oğlum Selim'im, evladım, ne de güzel gülüyorsun, ne de çabuk serpiliyorsun. Allah'ım nazarlardan esirgesin!

Yerdeki kumlardan, haşerattan korumak için sedef kakmalı beşiğini çadıra taşımışlardı. Kundaklara belenmiş yavru, gülücükler atıyor, seyrek de görse babasını tanıyor, ona daha bir başka bakıyordu. Bugün yaşadıkları Fatma Hanım'ı çok üzmüş, biraz da korkutmuştu.

– Endişe etme hanımım, bizim silahlı olduğumuzu bilirler, o yüzden saldırmazlar.

– Ticaret kervanının silahları yok muydu ki kendilerini müdafaa edememişler?

– Gafil avlanmışlar, boş bulunmuşlar. Bizim toplarımız onlara göz açtırmaz korkma sen. Evladımızı yedir içir, altını temizle. Maşallah ne kadar sevimli oldu, büyüdü. İnşallah döndüğümüz zaman dedesi, ninesi tanıyamayacaklar.

– Paşam, sebebini bilemediğim bir korku var içimde. O kadar telkin ediyorum, dualar okuyorum nafile, bu vesvese beni yiyip bitiriyor. Allah esirgesin, bir şey olacakmış gibi içim sıkılıyor. Bundan sonra bizim

yanımızdan pek uzaklaşmasanız yahut bizi daha sık ziyaret etseniz diyecektim, tabi ki mümkünse.

– Nur-ı aynımı üzer miyim hiç, bu dakikadan sonra sizleri ihmal etmemeye çalışacağım. Şimdiye kadar ettiysem hakkınızı helal ediniz. Yola çıkmadan önce sen bana, can nedir ki onu cananıma kurban etmeyeyim demiştin. Ben de diyorum ki:

Yüreğini serin tut, üzme kendini sakın,

Feda olsun uğrunda, verdiği bu can, Hakk'ın!

İsmihan Fatma Hanım eşinin söylediklerini doğru buldu, al yanaklarından süzülen yaşlar, yağ kandilinin titrek ışığında fark edilmediği için sevindi.

Yüzbaşı Salim Efendi'nin içine bir kurt düşmüştü. "Durup dururken niçin sıkıldı, yoksa bir şeyler mi malum oldu?" diye sordu kendine. "Annelik kaygısıdır, inşallah yersiz kuruntudan ibarettir." tesellisiyle kendisini avutmaya çalıştı. Kucaklaştılar ve birkaç saat sonra kalkacakları için hemen uyudular.

Esaslı olmasa da artık çöl havasına girmişlerdi. Hava ayazdı. Latif Paşa'nın yaktırdığı ateş gece boyunca içi ürperenlerin çok işine yaradı. Yorgana sarılsalar bile ısınamayanlar soluğu ateşin başında aldı, bugünkü heyecandan, gelecek günlerde yaşayacakları büyük mutluluktan, Resulullah'ın doğumundan, sütanneye verilmesinden, Cibril Aleyhisselam'ın Risalet'i getirmesinden, Mekke'de yaşadıklarından, Taif yolculuğundan söz ettiler. Bedenleri yorgundu, esnemeye başlayınca da çadırlarına gidip hemen uyudular.

***

Sabah yemeğinden sonra, Arapçada hisar, kale manasında olan Hama şehri için Mahmil-i Şerif'i süslemeye başlayacaklardı. Bugün kimse acele etmeyecek, dün yorulan gönüllerini dinlendirecekti. Madem birkaç gün burada kalacaklardı, öyleyse telaşlanmak istemiyorlardı.

Latif Paşa, mutfakta güzel bir çorba pişirilmesini, askerlerin, yoksul hacıların iyice doyurulmalarını söylemişti. Öğle yemeği için tatlı yapılması şartını eklemişti.

Erkenden yakılan ateşin üzerindeki kazanlarda yoğurtlu, naneli bulgur çorbası vardı, şehirden alınan taze ekmek mis kokusunu etrafa yaymış, kokuyu alanların iştahını kabartmıştı.

Namaz için uyananlar, sabah serinliğinde kahvaltılarını yaptı. Günlerinin güzel ve korkusuz geçmesi için dualar etti. Mahmil-i Şerif'in arkasına takılıp onunla birlikte tur atmak isteyen kervan halkının büyük bir çoğunluğu bu geçide katıldı ve 1516'da Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı Devleti topraklarına katılan bu şehir halkının coşkusuna şahit oldu. Bu topraklar alınırken şehid düşenlerin, yaralananların, hâsılı gazaya katılan ecdadlarının, başta Yavuz Sultan Selim Han olmak üzere ruhlarına Fatihalar gönderdi.

Geçidin arkasından dünyanın en eski su değirmenlerine sahip şehri gezdiler. Hama'ya, su değirmenleri yüzünden 'Medinet-ün-Nevair' yani, 'Su Dolabı Şehri' de deniliyordu. Asi Nehri kenarına kurulmuş bu şehirde oldukça bolluk ve bereket vardı. Dolaştıkları çarşıdan; çeşitli sebzeler, meyveler, peynirler aldılar, bir iki günlük yemeklerini pişirdiler. Latif Paşa da kervanın çeşitli masraflarını gördü. Hayvanların eksilen samanlarını tamamlattı, yağ, ekmek, çeşitli erzaklar, katran aldırdı.

Yüzbaşı Salim Efendi, zevcesi İsmihan Fatma Hanımefendi'yle birlikte yolculukları boyunca ilk defa gezmeye çıkmıştı. 'Bizi ihmal etme.' manasına gelen sözleri kendisine çok tesir etmişti. Hatasını telafi etmek için onu dolaştırmaya çıkarmıştı. Bu şehrin özelliği olan su dolaplarını ve bu dolapların suyunu aldığı Asi Nehri'ni seyrettiler. Şehrin içine su dağıtmak için yapılan bu dolaplar, inim inim inleyerek, gacır gucur gıcırdayarak nehirden aldığı suyu, kemerli suyollarına aktarıyor, oradan da gideceği yerlere gönderiyordu. Hiçbir yerde bu kadar çok sayıda su dolabını bir arada görmemişlerdi, yapanları takdir ettiler. Hem görüntüleri muhteşemdi, hem yaptıkları iş önemliydi.

– Böyle bir dolabın çıkardığı ses, Yunus Emre'ye Allah aşkını hatırlatmış ve çözülmüş dilini bülbül misali konuşturmuş.

– Evet muhterem paşam, ne kadar doğru tespit ettiniz. Çünkü bu âlem, insanlığa ve insanlara rehberdir. Anlamak isteyenler rehbere kulak verir, dolabın dilinden mana çıkarır, hissesini alır. Anlamak istemeyenler de âleme gözlerini kapar, ebedi kör kalmaktan zevk alırlar.

– Dolaba niçin inlediğini sormuş. O da derdi olduğunu, Mevla'ya âşık olduğunu, onun için inlediğini söylemiş.

*Beni bir dağda buldular, kolum kanadım kırdılar,*
*Dolaba layık gördüler, derdim vardır inilerim.*

*Ben bir dağın ağacıyım, ne tatlıyım ne acıyım,*
*Ben Mevla'ya duacıyım, onun için inilerim.*

– Paşam, duyduğumuz gacırtı sesi, tahtaların sesi değil, Allah'ı terennüm eden dolabın duasıymış. Bunu da açık açık ifade etmektedir Yunus Emre. Dolap dahi Allah aşkıyla yanıp tutuşuyorsa, biz insanlar neler yapmalıyız biraz düşünmek icap eder, değil mi efendim?

– Gayet tabi efendim. Bakın sevgili zevcem devamında neler söylüyor:

*Şu dülgerler beni yondu, her azam yerine kondu,*
*Bu iniltim Hak'tan geldi, derdim vardır inilerim.*
*Yunus bunda gelen gülmez, kişi muradına ermez,*
*Bu fanide kimse kalmaz, derdim vardır inilerim.*

– Efendim, evimin direği paşam, dolap iniltilerinin Hak'tan geldiğini belirtiyor. Bu âleme gelenlerin bir gün mutlaka göçeceğini, fani olduğunu ne güzel anlatıyor. Belki söyleyenler belki yapanlar yok, amma yaptıkları eserler ayakta. Bu dünyada yaşayanlar da kâh gülüyor, kâh ağlıyor. Sonunda bu âlemi terk ederek gidiyor, bence mühim olan geride bir eser bırakarak göçmektir. Yani sadaka-i cariye sahibi olmaktır. Bırakacağımız hayırlı evlat da eser sayılır. Yavrumuz Selim'i ve inşallah doğacak olanları hayırlı bir şekilde yetiştirmek nasip olursa onlar bizim geride bırakacaklarımızdır!

– Pederimin mahallemize yaptırdığı çeşme sadaka-i cariyedir, bu dolaplar sadaka-i cariyedir, Süleymaniye Camii sadaka-i cariyedir. Medreseler, köprüler sadaka-i cariyedir. İnşallah yetiştireceğimiz hayırlı evladımız sadaka-i cariyedir. Böyle eser bırakanların amel defterleri kıyamete kadar kapanmayacak, onlardan insanlar faydalandığı sürece kendilerine hayır yazılacaktır. Yoksa insan öldüğü an, günah ve sevap defterleri kapanır. Çünkü artık yaşamadığı için yazılacak bir hesabı yoktur. İşte bu durumdan sadaka-i cariye sahipleri muaftır. Onun için bağışlayın, insan ölünce eseri kalır, hayvan ölünce semeri kalır, denilerek bunun önemine dikkat çekilmiştir, bilmem anlatabildim mi?

– Hem de pek güzel ifade buyurdunuz efendim, ağzınıza sağlık, ömrünüze bereket!

Nehir kenarında karşılaştıkları bir Hamalı,

– Başta Peygamber-i Zişanımız olmak üzere, bütün sahabe-i kirama selamlarımızı götürün. Yüce Rabbim inşallah hepimizi şefaatlerine nail eylesin, yollara dikkat edin, Allah'a emanet olun!

Çoktandır bu kadar uzun süre beraber olmamışlardı. Şehri gezip dolaştılar, sohbet ettiler. Atiye Nine'ye bıraktıkları Selim bebeğin acıktığını ve ağlayabileceğini düşünerek çadırlarına döndüler.

Surre Emini Latif Paşa, Salim Efendi ve diğer arkadaşlarıyla bir toplantı yaptı, bundan sonraki yolun emniyeti ve alınması gereken tedbirler hakkında konuştu.

– Yolumuzun geri kalan kısmındaki muhtemel tehlikeler hepinizce malumdur. Bunca insanın mesuliyeti omuzlarımızdadır. Sayılarını önceden tesbit edip gereken paralarını gönderdik, ancak bunlar medenileşmemiş insanlar. Bazen verilen parayı az buluyor. Bir insan öldürmenin, insanlığı öldürmeye denk olduğunu bilmeyen dinî bilgiden uzak zavallılardır. Her dakika, her saniye tetikte olacağız.

– Efendim ben derim ki önden gönderdiğimiz çadırcıların yanına da bir top verelim. Zira onunla daha emniyet içinde olurlar, bir tehlike anında attıkları top bize de işaret vermiş olur, kendimizi ona göre ayarlar, harekete geçeriz, müdafaa tertibi alırız.

– Adil Efendi doğru söylersin, böyle yapmamız isabetli olacaktır.

– Bu gece sohbet toplantısı yapalım, çok mühim mevzuları kaldığımız yerden anlatmaya devam edelim çöl ikliminin özelliği icabı, hava geceleri çok soğuk oluyor. Bu toplantıları ikindiden sonra, akşamdan hemen önce serinlik çökmeden yapsak daha münasip olur, şartlara göre vaziyet almak lüzumu hasıldır. Şimdi tellalı dolaştırın. Hazırlığın var mı Salim Efendi?

– Bendeniz bir toplantı bittiği an, bir sonraki için hazırlanıyorum, merak buyurmayınız.

– Âlâ, aliyülâlâ! Bundan güzel bir havadis olamaz. Vazifeşinaslığınız için sizi tebrik ediyorum.

Tellal biraz sonra sohbet toplantısı yapılacağını, arzu edenlerin meydanda toplanmalarını duyurdu.

Bu sefer meydan her zamankinden daha kalabalıktı. Anlatılan konu herkesi sarmış, Resulullah'ın ne yapacağını, Mekkelilerle nasıl mücadele

edeceğini, bu şehirden ayrılıp ayrılmayacaklarını merak ediyorlardı. Gözler yüzbaşı ve Veysel Efendi'nin anlatacaklarındaydı. Menzile yaklaşmanın heyecanı içinde olanlar, dikkatle dinliyorlardı:

– Taif'te umduğunu bulamayınca Mekke'ye geri döndü. Burada çektiği eziyetleri gören Medine halkı kendisini şehirlerine davet etti. Peygamberimiz, Mekkeli Müslümanlar'ın bu davete icabet ederek gidebileceklerini, ancak kendisi için hicret izninin gelmesini beklediğini belirtti.

Veysel Efendi'den sonra meydana çıkan yüzbaşı güzel mısralarını okumaya başladı:

*Davet almıştı ama hemen gidemiyordu,*
*Hicret için Allah'tan (c.c.), müsaade bekliyordu.*

*Bakın; esaslı maksat, hicretin yapılması,*
*Güttüğümüz gaye de, bütün Allah (c.c.) rızası.*

*Rıza dışına çıkan, nasipten uzak kalır,*
*Gitme maksadı neyse, sadece onu alır.*

*Dinimizde ameller, niyetlere göredir,*
*Ameli salih kulun, yeri de yüksekçedir."*

*Grup grup gittiler, Mekke'den Medine'ye,*
*Ev bark, mal mülk koydular, bakmadılar geriye.*

Osman Efendi, Veysel Efendi'ye Hicret'ten önce, Resulullah'ın Medinelilere gönderdiği irşad görevlilerini anlatmasını hatırlattı.

– İş bu dereceye gelmeden, çok önce Efendiler'in Efendisi Medine'den Hac için gelenlere Mina'da bu güzel dini anlatıyor, Allah'ın en yüce olduğuna, çocuklarınızı öldürmeyeceğinize, zina etmeyeceğinize, başkalarına ait malı çalmayacağınıza, işlemedikleri bir şeyi kimseye isnad etmeyeceğinize, yani kimseye iftira atmayacağınıza, güzellikler ve iyilikler için bana biat edeceğinize söz verin, demişti. Söz verip de sözünde duranları Allah mükâfatlandıracaktır. Yaratan isterse cezalandırır veya mükâfatlandırır.

Yeni gelen ayetleri Medine halkına duyurmak, onlara bu dini bihakkın anlatacak kişilere ihtiyaç duyuyorlardı. Hac esnasında güzel şeyler öğreniyor, Hac'dan döndükten sonra Medine'de yalnız kalıyorlardı. O

yüzden Resulullah da onlarla gelsin istiyorlardı. Resulullah Aleyhisselam, Mus'ab İbn Umeyr'i bu iş için Medine'ye gönderdi. İslamiyet'in Medine'de itibar görmesinde onun çok tesiri oldu, bilmeyenleri, güzel ahlâkıyla bu dine ısındırdı, onları irşad eyledi.

Salim Efendi de şiirleriyle Peygamber Efendimizin Hicret yolunda karşılaştığı tehlikelerden bahsetti. Veysel Efendi, sözlerine devam etti:

– Demek ki bir insanı Allah koruyacaksa, manialar yaratıyor ya da manialları ortadan kaldırıyor. En usta takipçi bir adım dahi atamadan kapaklanıyor, atının ayağı kumlara saplanıyor.

– İşte buyurun şerde hayır! Kötülük için yola çıkıyor, Allah'ın en sevgili kulunu yakalayıp müşriklere teslim etmeye niyetleniyor ve İslam'la ziynetleniyor, bu ne büyük bir ihsandır.

Sohbetin bu kısmında Hicret esnasında yaşanan bir mucizeden, Sevr Mağarası'nın ağzına yuva yapan güvercin ve ağ ören örümcekten, bahseden Salim Efendi mısralarını şu şekilde sonlandırdı:

*Kapıya kadar gelen, azgınlar atlatıldı,*
*Tepelerden Mekke'ye, son nazarla bakıldı.*

*Şehre içini döktü; üzgün, kederli, sıkkın;*
*"Sen bu güzel dünyada, Allah'a (c.c.) en yakınsın!*

*Mekke, sana çok özel lütuflar vermiş Rabbim,*
*Hicretim olmasaydı, burayı terk etmezdim!"*

– Hazreti Muhammed (s.a.s.) Mekke'ye üzülerek veda ediyor. Çünkü Beytullah, Allah'ın evi demek olan Kâbe bu şehirdedir.

Sohbet sona erdi ve Surre alayı yolcuları çadırlarına döndü. Ertesi gün Latif Paşa, kendisini evinde misafir eden hane sahibine ve Mütesellim Efendi'ye birer bohça verdi. Tüfekçibaşıya bir hilat giydirdi. Öğle zamanı avaf vaktini geçirdikten, güneşin feri de azaldıktan sonra Hama'yı terk edip yollara düştüler.

Çöle gelmeden önceki yolculuklarında, öğle arası yarım saat dinlendikleri kaylule vaktini hiç kaçırmamışlardı. Zira bu dinlenme, sabah namazıyla birlikte uyananlara ilaç gibi geliyordu.

Bundan sonraki menzilleri Humus'tu. Mute Savaşı'ndaki başarısı için, Peygamber'in 'Ne güzel kul!' buyurduğu komutan, Halid bin

Velid'in türbesinin bulunduğu şehre doğru yola çıkmışlardı. Âlemler Serveri'nin, "Allah'ın kılıcı-Seyfullah" lakabını verdiği bu sahabinin kabrini ziyarete gidiyorlardı. Ömrü savaş meydanlarında geçmiş, mühim başarılara imza atmıştı Seyfullah. Ölüm döşeğinde; 'Vücudumda kılıç, ok, mızrak yarası olmayan nokta yok. Oysa şimdi yatağımda ölüyorum. Savaşlarda ölümü aradım, nasip olmadı. Korkakların gözü aydın, Müslümanların Halid'i yok!' dediği rivayet olunan Halid bin Velid'in aynı türbenin içinde oğlu Abdurrahman ve karşı köşede medfun, Hazreti Ömer'in oğlu Ubeydullah'ın yanına gidiyorlardı.

Salim Yüzbaşı, atının dizginlerini çekerken göz ucuyla da yanında giden refikası İsmihan Fatma Hanımefendi'nin devesini kolluyordu. Annesinin yanında uyuyan evladı Selim'i gözleriyle seviyordu.

– Can yoldaşım refikim, gözümün nuru eşim, sizlere karşı muhabbet doluyum, geldi mi sana sesim!

İsmihan Fatma Hanım gülümseyerek başını salladı ve küçük bir temenna ederek memnuniyetini ifade etti. Eşi yanında olduğunda yürekleniyor, içi ferahlıyordu. O'nu görmediği zamanlarda başına kötü bir hâl geleceğinden korkuyor huzuru kaçıyordu. O'na göre, Atiye Nine ve Saliha Hanım can yoldaşı olsalar da Salim Efendi'nin yerini tutmuyordu. 'Evli olan eşler birbirlerinin kıymetini bilmeliler, zira ayrı kaldıklarında bunun ehemmiyeti daha çok anlaşılıyor. Allah, insanı kadın ve erkek olarak iki cinsten vücuda getirmiş. Bir elmanın iki yarısı birleştiğinde bir bütün olur. Aksi takdirde yarım elmadan ibarettir ve yarım elma da adı üzerinde yarımdır, tam değildir. Kadın ve erkek ruhu da birleştiğinde, mükemmel bir aile meydana getirir. Çok şükür ki ben diğer yarımı buldum.' diyor ve o diğer yarısından ayrılmak istemiyordu.

Attıkları her adım onları çöl denizinin içine daha çok çekiyordu. Kumlar kızgınlaşıyor, güneşin sıcaklığı dayanılmaz hâle geliyor, geceler de bir o kadar soğuyordu. Asi'ye yakın gitmeseler kupkuru yollarda kavrularak yol alacaklardı. 'Rabbim biz kulları gibi değil, ne kadar merhametli, bir yanımızdan su akıtıp bizi ferahlatıyor, o da olmasa burada mahvolurduk doğrusu.' diye şükrederek gidiyorlardı.

Yolda verdikleri bir iki moladan sonra Humus şehrine varmışlardı. Yorgunlukları geçip kendilerini dinlenmiş hissettiklerinde, şehri tanımaya çalışacaklar, iyice gezeceklerdi.

Surre Emini Latif Paşa, herkesi buradaki tarihî yerleri tanıyarak gezmeleri konusunda ikaz etmişti. Bu şehirlerin her bir notasında halifelerin, emeği ve emirleri vardı, yabana atılacak mekânlar değildi.

Hazırlanan Mahmil-i Şerif ve Sancak-ı Şerif, öğleden önce şehrin caddelerini ve sokaklarını arşınladı. Seyreden meraklı gözler, yaş dökerek gösterdi muhabbetini. Diller, dualar okuyarak ifade etti şükrünü. Eller, göğe açılarak yaptı niyazını. Ayaklar, saatlerce oturmayarak ispatladı özlemini. Ve bütünüyle beden, insan olarak yaratıldığı için arz etti hamd ü senasını.

Şehirde bir büyük bayram vardı. Sanki yüzyıllar ötesinden çıkıp gelmişti Kusva. Aile efradı ve mübarek Peygamberleri de sanki onları ziyaretlerine gelmiş gibi seviniyorlar, evlerine girmiyorlar, Mahmil-i Şerif hep şehirlerinde dursun istiyorlardı. Çok özlemişlerdi, o mübareğin hayatı boyunca yaptıklarını yapmaya, sünnetine riayet etmeye, O'nun sevdiklerini sevmeye, hoşlanmadıklarından uzak durmaya çalışıyorlardı. Bu dünyada nasip olmayan gül yüzünü Cennet'inde görmek için Allah'a yalvarıyorlardı.

Şehrin ileri gelenleri tarafından, Surre Emini Latif Paşa ve subaylarına güzel bir yemek verildi. Şimdiye kadar yemedikleri güzellikte çorbalar, et yemekleri, bol baharatlı firikler, hoşaflar, meyveler, şerbetli tatlılar yediler. Gece, Latif Paşa bu evde misafir edilecek, onun dışındakiler kervanın yanında vazife başında olacaklardı. İdareciler yemek yerken Hac yolcuları da mübarek üç aylar içinde, şehirlerine gelen kıymetli misafirler olarak Humus ahalisi tarafından ağırlanıyordu. Herkes el pençe divan durmuştu. Bu, Veysel Efendi'ye Hazreti Ömer'le ilgili bir olayı hatırlattı, bunu da sofradakilerle paylaşmak istedi:

– Efendim Hazreti Ömer, evine gelen misafirlere canla başla ve de ayakta hizmet ediyormuş. Yanındakiler, 'Ya Ömer bu kadar çalışanın varken neden ayaktasın, otur onlar hizmet etsin.' dediklerinde verdiği cevap kulaklara küpe olacak cinstendir. 'Misafirin bulunduğu yerde melekler ayakta dururken ben nasıl otururum.' diyerek gelen misafire hürmetin, izzet ve itibarın meleklere has bir davranış olduğunu ifade etmiştir. Sizler de bunu örnek almışsınız, hassaten teşekkür ederim.

Yemekten ayrılanlar görev yerlerine dağıldı. Kervan halkı da karınlarını doyurmuştu ve şehrin dört bir yanını dolaşarak ziyaret

ediyordu. Önce, 1255'te Kölemen Hükümdarı Sultan Baybars tarafından yapılmış Halid bin Velid Camii'ni gezdi. Yer yer harap olmaya başlamış bu eserin, tamir edilmesi, korunmaya alınması konusunda hemfikir oldu.

Bu gece Berat Kandili'ni yaşayacaklardı, ondan sonra da Ramazan ayı gelecekti. Alışveriş yapanlar sıcağa dayanıklı yiyecekler, hoşaflık kuru meyveler aldı. Hatta yine ramazan için erişte kesmek, çorbalıklar hazırlamak istiyorlardı. Evden getirdikleri tükenmiş, veya tükenmek üzereydi. Yaşadıkları tabii afetler hariç yol boyunca sıkıntı çekmediklerine inanıyor, her istediklerini temin edebildiklerini düşünüyorlardı. Buradan sonraki durakları Şam şehri olacaktı. Ramazanı Şam'da geçireceklerdi.

Humus'ta kurulan çadır yerleri çok temiz ve düzgündü. Hayvanlarını bağladıkları yemlikler yarı gölge ve serindi. Kendileri de buraya kadar bütün yüklerini çeken hayvanları da rahat edecekti. Şehri gezmekten yorgun düşenler, gece uzun olacağı ve ibadetle geçirileceği için dinlendi. Annelerinin uyutmak isteğine direnen çocuklar, çadırın içinde oynamaktan bitap düşünce uyudular. Tellalın yüksek sesle yaptığı, 'Bu gece, akşam namazından sonraki vakitte mübarek Berat Kandili ihya olunacak ve mutad sohbet toplantısı yapılacaktır. Ayrıca Surre Emini Latif Paşa tarafından katılanlara helva ve mekik ikram edilecektir.' duyurusunu dahi işitmediler.

Çadırın bez kapısını örtenler, koyu bir loşluk içinde, gölgede uykuya daldı ve müezzinin akşam ezanıyla uyanıp kendilerine geldi. İbrikleri ellerinde abdest almaya gitti. Dinlenmişlerdi, ancak karınları da acıkmıştı. Sohbete kadar bekleyemeyecek olan çocukları doyurdular, kendileri sohbet meydanında mekik ve helva yemeye karar verdikleri için namaza durdular.

Toplantıya gelenler, kocaman kazanlarda kavrulan helvanın kokusuyla doydu. Ayrı ayrı irmik ve un helvaları yapılmıştı. Üzerine tarçın serpilmiş, cevizle de süslenmişti. Hamur kızartması dağ gibi yığılmış, koca lengerlere doldurulmuştu. Askerler tek tek herkese ikramda bulundu, kimseyi atlamadı. Her şey bol bol yapılmıştı, bu gecenin rahmet ve bereketi gibi tepsilerden taşıyordu. Karınlar doyduktan, mutfak görevlileri ortalıktan çekildikten sonra, irşad ekibi meydanın ortasındaki yerini aldı.

Veysel Efendi her zamanki gibi açılış konuşmasını yaptı:

– Kardeşlerim, mübarek Beraat Kandilinizi tebrik ediyorum. İnşallah bu geceyi layıkıyla değerlendirmeye çalışacağız. Çadırlarınıza gittikten sonra da bu ibadetinize devam edeceksiniz. Yüce Allah'ın rahmet ve mağfiretine sığındığımız, gönüllerimizi tövbelerle arındırdığımız müstesna bir gecedir Beraat gecesi. Duam odur ki bu gece hepimizin beraatına vesile olsun.

Bu açıklamasından sonra Veysel Efendi, güzel kıraatiyle Kur'ânı Kerim ziyafeti çekti. Sonra konuşmasına devam etti:

– Bir Müslüman, dininin önderini, iki cihan serverini tanımalı ve O'nun hayatını bilmeli, dedikten sonra sözü Salim Efendi'ye bıraktı:

*"Kuba'daki mescidde, ilk cumayı kıldırdı,*
*Verdiği hutbede de söylediği hayırdı.*

*'Ben şehadet ederim, Allah (c.c.) birdir ve tektir',*
*İnanan bütün kullar, mükâfat görecektir!*

*İyilikler yapınız, kötülükten kaçınız,*
*Hiç olmazsa yüzlere, gülücükler saçınız.*

*Bizi kurtaracak bu, güzel amellerdir,*
*Cehenneme atacak, nefisteki şerlerdir!*

*Allah'ın (c.c.) rahmetiyle, muhabbetiniz artsın,*
*O'nun yüce selamı, üzerinize olsun!"*

– Saygıdeğer Hac yolcuları, bakınız daha şehre girmeden, on üç gün kalarak, bizzat inşaatına yardım ettiği Kuba Mescidi'nde ışıklar saçıyor, orada bulunanları ve asırlar sonra bizleri, kıyamete kadar da nicelerin de doğru yolu gösterecek istikametimizi çiziyor. Hepsi için Allah'ın rahmeti ve selamını istiyor. Medine'ye bir büyük hazine gelmiştir. Dünyada eşi benzeri olmayan bir hazine… Taiflilerin ellerinden kaçırdığı büyük hazine… Gönüller Sultanı'nı paylaşamıyorlar, herkes evine davet ediyor.

– Bakalım kimin evinde kalacak?

– Evinde ağırlayacak kişi ne kadar talihlidir!

– Keşke benim evimde kalsa, ömrüm boyunca O'na hizmet etsem, kölesi olsam!

*Medineliler coşmuş; "Evimize gel!" diyor,*
*Devesini koy vermiş, gözü takip ediyor.*

*"Çünkü o bir memurdur, hangi eve çökecek?"*
*Orada tam yedi ay, izzet ikram görecek.*

*Şansın büyüğü bu kez, Eba Eyyub'a güldü,*
*Evinde konaklayan, Muhammed (s.a.s.) denen güldü!*

– Hazreti Halid Eba Eyyub el Ensari Hazretleri, Peygamber Efendimiz'in sancaktarlığını yapmış, İstanbul'un fethi sırasında çok yaşlı olmasına rağmen bu fethe katılmış mübarek bir zattır. Payitahtımızdaki Eyüp semtindeki camide bulunan türbesinde medfundur. İşte bu büyük talih ona gülmüştür, yedi ay Efendimiz'i misafir etmek şerefine nail olmuştur. Allah ondan ebeden razı olsun!

Konuşmayı mısralar takip etti. Bu arada Osman Efendi, kulağına eğilerek, Veysel Efendi'ye yine bir şeyler söyledi. Unuttuğu bazı konuları hatırlattığı kuvvetle muhtemeldi. Zira Veysel Efendi bu tip fiskoslarda Osman Efendi'yi dinledikten sonra elini kırçıl sakallarına götürüyor, sımsıkı kapalı dudaklarının arasından, 'Hımm!'sesi çıkarıyor dinleyicilere dönüp unuttuğu noktaları ekliyordu. Kervan yolcuları bu hâle âşinaydılar, ilk defa karşılaştıkları bir vaziyet değildi. İşte yine aynı sesi çıkardıktan sonra dinleyicilere döndü:

– Büyük Kumandan Halid bin Velid, devrin halifesi, adalet timsali Hazreti Ömer'den bu şehre, Hama'ya yerleşme izni istemiştir. Mübarek zat da kendisine; 'Git ya Halid, o şehre yerleş ve aydınlat!' demiştir. Bu kumandan Hama'da valilik de yapmıştır.

Tekbirler getirildi, dualar edildi, Kelamullah dinlendi, Resulullah'tan bahsedildi. O'nu anmadan yapılan sohbetlerin tadı tuzu yoktu, konuşulanlar yavan kalıyordu. Âlem, O'na hürmeten yaratılmıştı. O da âlemleri Yaratan'ın aşkıyla Muhammed Resulullah olmuştu. İkisi de birbirine meftundu.

Gecenin geri kalan kısmını çadırlarında geçirmeleri için sohbet kısa tutuldu. Mübarek bir gece daha kutlanmıştı, inşallah layıkıyla değerlendirmişizdir, diyorlardı. Ellerinde tesbih, gönüllerinde aşk vardı. Ay'ın dallar arasından süzülen kıpırtılı ışıklarıyla, önlerini görmeye çalıştılar ve çadırlarına gittiler.

Ertesi gün şehre gelmiş bir ticaret kervanına, kaybolan çocuklarını aramaya giden aileyi sordular. Güzel bir cevap almayı bekleyen Latif Paşa umduğuna erişemedi. Zira kervanın o aileden ve yaşanılan hadiseden haberi yoktu.

Humus'taki günleri de bitti ve ikindi vaktini geçirdikten sonra yola çıktılar. Şimdiki istikametleri Şam'dı. O şehirden sonra çölün göbeğine düşecekler ve içinde kaybolacaklardı. Suriye'deki çölün, çakıllı kumlardan, çakıl taşlarından meydana geldiğini görmüşlerdi. Şam'dan sonra bunların yerini tamamen kuma bırakıp bırakmayacağına şahitlik edeceklerdi.

Meşaleciler, güneş battıktan sonra yakacakları meşaleleri hazır ettiler. Suriye çölünde diğer çöllerden farklı olarak ceylanlar geziniyordu. Az önce büyük bir süratle zıplayan tavşan, hayvanların bacakları arasından sıyrılıvermişti. İniş istikametlerine göre sağ yanlarında kalan dağlarda ise, kervan yolcuları için tehlikeli olabilecek hayvanlar yaşıyordu. Yaban kedileri, kurtlar, ayı ve domuzlar cirit atıyordu. Gerçi dağların yüksek kesimlerinde bulunuyorlardı, ancak aç kaldıklarında aşağıya da iner ve etrafa saldırabilirlerdi. Temkinli, tedbirli olmak lüzumu vardı. Yine haberci dolaştırmışlar, herkesin dikkatli olmasını, çocuklarına sahip çıkmalarını hatırlatmışlardı. Kaybolan çocuğun acısı daha içlerinden çıkmamıştı.

Agâh Hoca, Konya kafilesiyle ilgileniyor, bir dertleri olduğunda önce ona müracaat ediyorlar, o hâlledemezse kervan yetkililerine arz ediyorlardı. Her sohbet toplantısının ertesinde, o gecenin yorumunu yapıyor, yolcuların kafasına takılan sorulara bildiği kadarıyla cevap bulmaya çalışıyordu. Kendisini kafilesine karşı sorumlu hissediyordu. Kafilesindeki gençler, onu daha çok şevklendiriyordu. Zira; dinini, imanını, ahlâkını, irfanını kurtaracak nesillere çok muhtacız, diyor ve bu körpe dimağlara daha çok eğiliyordu. Mülayim'in, yeni adıyla Hamuş'un eski hâlinden eser kalmayan itaatkâr, hürmetkâr durumu kendisini memnun ediyordu. Ara sıra zararsız çıkışlarını hoş görüp göz yumuyordu.

– Musab bin Umeyr de sizler gibi bir gençti. Zengin bir aileye mensuptu. Bir giydiğini bir daha giymiyor, güzel kokular sürüyor, hiç sıkıntı çekmiyordu. İslamiyet'le şereflendikten sonra, mala mülke, çula çaputa değer vermez olmuştu. Efendimiz'in Medine'ye göndermeye layık gördüğü kişiydi. İslamiyet'i seçtiği zaman ailesi tarafından cezalandırılmış,

günlerce hapsedilmiş, aç ve susuz bırakılmıştı. Habeşistan'a gidenlerle birlikte o da hicret etmiş, bir süre sonra Mekke'ye dönmüştü. Bedir ve Uhud Savaşları'na katılmıştı. İslam ordusunun bayraktarlığını yapmıştı. Uhud Savaşı'nda Peygamber Efendimiz'e gelen kılıç darbelerine elini uzatmış, kendini siper etmiş, önce sağ, sonra sol elini kaybetmiş, daha sonra da göğsüne aldığı kılıç darbeleriyle şehid olmuştu. Kendi urbasını kefen olarak üstüne örtmüşler, kısa geldiği için başı açıkta kalmış. Başını örtmüşler, bu sefer ayakları açıkta kalmış. Efendimiz, 'Başını örtün, ayaklarını izhir otunun dallarıyla kapayın.' buyurmuştu. Ölümüne Peygamberimiz'in gözyaşı döktüğü bir genç olmuştu. O'nun mübarek gözyaşlarına layık olmuştu. Kısacık ömrünü dinine hizmetle ve savaş meydanında şehid düşmekle ziynetlendirmişti. Peygamberimiz onun için, 'Allah'ın Resulü de şahittir ki siz kıyamet günü Allah'ın huzurunda şehid olarak haşrolunacaksınız.' Sonra yanındakilere dönerek, 'Bunları ziyaret ediniz. Kendilerine selam veriniz, Allahü teala'ya yemin ederim ki, kim bunlara bu dünyada selam verirse, kıyamette bu aziz şehidler kendilerine mukabil selam vereceklerdir.' buyurmuştur.

Bu anlattıklarını gençler can kulağıyla dinliyorlar, bazıları gözyaşlarını tutamıyorlardı. Dayanamayıp sordular:

– Uhud şehidlerini biz de ziyaret edecek, onları selamlayacak mıyız ve kıyamette bize verecekleri selamlarına nail olabilecek miyiz?

– İnşallah nasip olur varırsak, tabi ki Uhud Şehidliğini ziyaret edeceğiz.

Konya kafilesiyle birlikte yolculuk eden Safi Efendi, konuşmaları dinledikten sonra yine coştu ve avazı çıktığı kadar, her zamanki gibi haykırdı. Bir yandan da bir sopaya doladığı, kendisine göre sancak olan beyaz bez parçasını sallıyordu:

– Davranın arkadaşlar bu yol Beytullah yolu, gidiyoruz din kardeşler bu yol Ravza'nın yolu, çağrısını yaptıktan sonra Agâh Efendi'nin yanına gelip durdu, o da her sefer yaptığı gibi; sırtını sıvazladı, çok güzel söyledin anlamında gülümseyerek yüzüne baktı.

– Safi kardeşim doğru söylüyor, gidiyoruz gençler, bu yol İslamiyet'in beş şartından birinin yolu! Mus'ab bin Umeyr, hizmet etmeyip, gününü gün etseydi, güzel kokular sürünüp, güzel elbiseler giyinip haylazlık yapsaydı ne kazanacaktı, koca bir hiç! Mekke'nin en zengin ailesinin

evladıydı, yapsa yapabilirdi. Amma o manevi zenginliği tercih etti, yani kalıcı olanı. Kendisini şehid eden İbn Kamia adındaki o müşrik, Efendimiz'in başını da yarmıştı. Ömür öyle de böyle de geçiyor, mühim olan faydalı ve hayırlı bir şekilde yaşamaktır.

Bu konuşmaları Agâh Hoca, kervan hareket etmeden önce topladığı hemşehrilerine yapmıştı. Şimdi hepsi yan yana ilerliyor, anlatılanların tekrarını yapıyor, kendi hâllerinin muhasebesiyle baş başa hesaplaşıyorlardı. Ben de Mus'ab olabilir miyim, inancım uğrunda maldan geçebilir miyim, Allah'ın en sevgili kulu için candan geçebilir miyim, diyorlardı.

Her şey yolunda gidiyorken gökyüzündeki bulutların rengi koyulaştı. Arkasından hafif bir rüzgâr çıktı. Sıcaktan bunalan, buram buram terleyenler sevindi. "Hep bu şekilde esse ve bizi ferahlatsa." diye dualar ederlerken, rüzgâr şiddetini arttırdı. Kum tanecikleri uçuşmaya başladı. Kumdan başka, havaya kaldıracak bir şey bulamayan şiddetli fırtına, burgaç gibi savruluyor, insanların suratını tokatlıyordu. Sökebildiği tek tük kuru çalıyı, nereye rast gelirse fırlatıyor, kurumuş ağaç iskeletlerinin zayıf dallarını kırıyordu. Ne olduğunu, neye uğradıklarını bilemediler. Bu bir fırtınaydı, hem de kum fırtınası. Yüzleri, gözleri, eşyaları kumla doldu. Hafif olan öteberi rüzgârla savrulup gitti. Hayvanlar oldukları yerde kalakaldı. Bu duruma alışık olan develer hiç şaşırmamış gibiydi. Gözlerini, hatta burun deliklerini dahi kapadı ve fırtınanın geçmesini beklediler. Kış mevsimindeki kar yerine kum yağıyordu. Tipi gibiydi, bir yerdeki kumu başka bir yere taşıyordu. Taşırken de yolu üzerindeki nesneleri kumla yıkıyordu.

İsmihan Fatma Hanım korkmuştu. Atiye Nine, yine soğukkanlı davrandı, 'Nine yetiş!' feryatları onu telaşlandıramadı ve kaşla göz arasında, hepsinin üzerlerine kalınca bir yorgan örttü. Seslerini çıkarmadan, birbirlerine sarılarak, hevdecin tahtalarına sımsıkı yapışarak bu afetin geçmesini beklediler.

Fırtına dindiği zaman gözlerini açanlar, az önce yan taraflarında duran kum tepesinin yok olduğunu, ilerideki düzlükte başka bir tepeciğin meydana geldiğine şahit oldu. Bir afeti daha böylece atlatmışlardı.

Salim Yüzbaşı, yine eşinin yanında bulunamadığı için çok üzüldü. Latif Paşa, kervanı baştan sona dolaşmasını, bir hasar olup olmadığını

kontrol etmelerini emretti. Salim Efendi önde, diğer subaylar arkada teftişe çıktı.

Zencefilci Muharrem Efendi hemşiresiyle birlikte, ilk mola yerinde nişanlısını ve ailesini ziyaret etmeye ve geçmiş olsun dileklerini iletmeye karar verdi.

Öyle şiddetli bir kum fırtınası yaşamışlardı ki ilk defa karşılaştıkları için korkmuşlar ne olduğunu çözmeye çalışmışlardı. Rüzgâr şiddetini kaybedip ortalık durulunca, herkes önündekini, arkasındakini, yanındakini kontrol ediyordu.

Saatler sonra Yüzbaşı, Surre Emini Latif Paşa'ya hasar olmadığı konusunda talimatını verdi. O da:

– Bana göre, Şam'a varınca yol yarıyı geçmiş olacağız, inşallah bir kaza bela olmadan hayırlısıyla geri kalan kısmını da aşarız. Şimdi biraz dinlenip üstümüz başımızdaki kumu toprağı temizleyelim mi ne dersin, dedi.

– Paşa Hazretleri, karanlık bastı, dinlenirsek toparlanmamız zaman alır, hazır yola koyulmuşken devam edelim. Oturdukları yerde temizlemeye çalışsınlar, geri kalanını durduklarında halletsinler derim.

Bu konuşmaların ardından epey yol aldılar. Yatsıdan biraz önceki molalarında akşam namazlarını kıldılar, arkasından vakti girip okunan ezanla yatsıyı da eda ettiler. İki vakti birleştirmemişlerdi, ama zamandan tasarruf etmek için birbirlerine yakın zamanda kılmışlardı. Geriye kalan dar vakitte üst başlarını silkelediler. Gökteki ay her yeri aydınlatmış, işlerini kolaylaştırmıştı.

Abdest ve namaz için hayvanlarından indiklerinde, mışıl mışıl uyuyan çocuklarına ilişmediler. Yol boyunca atılan adımlar ninni gibi gelmişti, üstlerini sıkıca örtmek onlara yetmişti. Fazla vakit kaybetmeyen kervan tekrar yola koyuldu. Bir aksilik çıkmazsa, artık sabah namazına kadar durmayacaklardı. Çok güzel ve mübarek bir şehre doğru yola çıkmışlardı. Bu güzel şehirde peygamberler, sahabiler, seyyidler, din ululları medfundu. Hem ramazanlarını geçirecekler, hem kalacakları haftalar, uzun günler boyunca hepsini ziyaret edip hürmetlerini sunacaklardı. Her adımlarıyla onlara biraz daha yaklaşıyorlardı.

Akşamüzeri yaşadıkları fırtınanın ardından gece durgun geçiyordu, ayazı yerindeydi ama sakindi. Ortalıkta, kervan köpeklerinin ve nerede

öttükleri belli olmayan baykuşların sesinden başka gürültü yoktu. Sadece Allah'ın davetine icabet etmek için heyecanla yola çıkmışların yürek gümbürtüleri vardı.

Surre alayı yolcuları, ardı arkası kesilmeyen şükürler ediyordu. Şam şehrine vasıl olmak demek, yolculuğun büyük bir kısmını tamamlamak manasına geliyordu. Çadırları, şehrin hemen girişinde, çok emniyetli, temiz ve güzel bir yere kurulmuştu. Bu gece dinlenecekler, sonraki günlerde Şam şehrini gezeceklerdi, heyecanlıydılar. Hem mübarek bir aya, Ramazan-ı Şerif'e hem Şam'a kavuşmuş olmanın mutluluğunu yaşıyorlardı.

Şehrin ileri gelen idarecileri; vali, kumandan, paşaları, vilayet erkânı, hatırı sayılır zevat Surre Emini Latif Paşa ve surre halkını karşılamış, hoş geldiniz manasında, nezaket ziyaretlerini gerçekleştirmişlerdi. Kervanın varışından önce de, çadır yerlerini düzenlemiş ve her türlü ihtiyaçlarını karşılamak için hazır olduklarını ifade etmişlerdi.

– Aşk olsun Vali Bey'e, idareci olduğu her hâlinden belli, doğrusu takdirimi kazandı yine. Geçen seneki ilk defa karşılaşmamda, aynı hizmeti yine sergilemişti. İşte bu ikincisi, zerre kadar değişme yok kalitesinde. Emrindekiler de helal süt emmişler, itaatlerinden vazgeçmiyorlar. Şehirdeki konaklarını, evlerini bize tahsis ediyorlar. Arabalarını, hayvanlarını meccanen, hiçbir ücret talep etmeksizin, seve seve hizmetimize, ikametimize veriyorlar. Bunu kabul etmezsek üzüleceklerini hassaten belirtiyorlar.

– Bu kadar inceliğe nezaketle icabet gerekir. Aksi bir durum bize yakışmaz. Yerleştirebildiğimiz kadarını evlerde ikamet ettiririz, diğerleri çadırlarında kalırlar. Hastalara, bebeklilere, çok yaşlılara öncelik tanırız. Mesele de böylece hallolur.

– Münasip düşündünüz derim yüzbaşı, icap edeni yapınız ben de tasdik ediyorum, arkadaşlarınızla harekete geçiniz.

– Ben ailemle birlikte konaklardan birinde kalmayı düşünüyorum, İstanbul'dan beri kendilerini çok ihmal ettim. Torunlar çok özlemişler, ben de kendilerine hasret kaldım. Yanıbaşımdalar ama görüşemiyorum. Vazife her şeyden ehemmiyetlidir. Sana da aynı şeyi tavsiye ederim, üstelik küçük bir bebeğin var, evde rahatınıza bakın.

Haftalardır yollarda olan yolculardan eve yerleşenler ferahlamış,

yıkanmış, rahat yataklarda yatmaya başlamışlardı. Çadırlarında kalanların da keyfi yerinde sayılırdı. Onlar da uzun süre yerleşik kalacakları, hareket etmeyecekleri için evlerine geldiklerini zannediyorlardı. Çamaşırlarını rahat rahat yıkayabilecek, içlerine sinecek şekilde kurutacak, her yemek sonrası gönüllerince dinlenebileceklerdi. Kervanın hazır olun gidiyoruz topunu işitmeyeceklerdi. İki ayakları bir pabuca girmeden, rahat rahat şehri dolaşabileceklerdi.

Ramazan başlamıştı, oruçlar tutuluyor, teravihler kılınıyordu. Gün içinde bir cami ziyareti yapılıyor, iftar açtıktan sonra bu mübarek ayın kıymeti bilinerek dualar ediliyor, tekbirler, salâvatlar getiriliyordu. Genç ihtiyar, çoluk çocuk bu şehre alışmış, sanki bura halkından biri olmuşlardı.

Zencefilci Muharrem, kayınpederi Besim Efendi'nin kaldığı çadırı buldu, hemşiresiyle birlikte Ramazan mübareğine gitti. Şehirden aldıkları ramazaniyelikleri, çeşitli hediyeleri de beraberlerinde götürdü. Günlerdir görmediği Hatice Hanım'la karşılaşmaları, konuşmasalar da bir iki utangaç bakışmaları yetmişti. Zira kendi kendine,"Görmeyeli çok oldu, o kadar hasret kaldım ki, artık yüzünün şeklini unutacağım." demeye başlamıştı. Teravih namazı için Emeviye Camii kapısında buluşmak üzere kavilleştiler ve yanlarından ayrıldılar.

İftarını açanlar koltuklarının altında seccadeleri, yer bulamazsak dışarıda kılarız umuduyla camilerin yolunu tutmuşlardı. En kalabalık cami Emeviye Camii oluyordu. Hem en eski, hem de en büyük camiydi.

Nalbant Besim Efendi ve mahdumu Halid, Zencefilci Muharrem'le buluştular. Zeynep ve Hatice Hanımlar bayanlar kısmında, onlar erkekler kısmında teravihlerini kılmak için birbirlerinden ayrıldı.

– Önce kilise imiş, Emevi Halifesi Velid bin Abdülmelik tarafından bir kısmı camiye çevrilmiş efendim.

– Evet evlat, dört bir tarafında, dört mezhebi temsilen dört tane mihrap bulunuyor baksana.

– Efendim yarın gündüz gözüyle tekrar gelelim. Neden derseniz, camide; Yahya Peygamber'in kabri var, İmam-ı Hüseyin'in, Yezid'in adamları tarafından Kerbela'da kesilen ve Şam'a getirilen mübarek başlarının defnedildiği bölüm var.

– Çok münasip olur. Bugün ben gün içinde dolaşırken ziyaret ettim,

ayrıca, büyük kumandan Selahaddin Eyyubi türbesi de bahçenin içinde bulunmaktadır. Hazreti Hüseyin'in kızı Seyyide Rukiye Camii'ni de ziyaret ederiz.

– O camide yarın geceki teravihimizi kılalım arzu ederseniz.

Caminin kocaman avlusu da dâhil olmak üzere hıncahınç dolmuş, imam 'Allahüekber!' tekbirini aldığı an konuşmalar sona ermiş, namaz başlamıştı. Teravih namazı hatimle kıldırılıyordu. O yüzden bu caminin cemaati diğer camilere göre daha kalabalıktı.

Camiden çıkanlar, türbe kapısı cami avlusuna açılan Selahaddin-i Eyyubi'ye, aynı türbe içindeki eşine, Yahya Peygamber'e ve diğer peygamberana, Hazreti Hüseyin'e ve bilcümle geçmişlerine dualar etti. Gündüzler oruçla, geceler teravihle geçiriliyordu. Çadırlar arası ziyaretler yapılıyor, pişirilen yemekler göz hakkı vardır, kokusu duyulmuştur denilerek tabaklarla komşulara da ikram ediliyordu. Burada komşuluklar da çok güzel geçiyordu.

Şam'a geldiklerinin on, on ikinci gününde, Surre Emini Latif Paşa'nın ailece kaldığı konağın kapısı gece yarısı çalındı. Nöbetçiler, rahatsız etmemeleri konusunda kendilerini ikaz etti. Çok mühim olduğunu, beklemeye tahammülleri bulunmadığını ifade ederek haklı çıkmaya çalıştılar. Latif Paşa, çeyrek saat sonra aşağıdaki sofada göründü. Gelenleri görür görmez tanıdı. Bunlar, kaybolan çocuklarını aramak için geriye dönen ailenin fertleriydi, birlikte gittikleri askerler de yanlarındaydı. Durumu merak eden ve o günden sonra hatırından hiç çıkmayan Latif Paşa onları beklemeden sordu:

– Hoş gelmişsiniz, inşallah hayırlı haberlerle dönmüşsünüzdür.

Sofada kısa bir sessizlik hüküm sürdü. Bu beklenilen haberin pek iç açıcı olmadığına işaret sayılırdı.

– Efendim, önce gecenin bu saatinde rahatsız ettiğimiz için bizi affedin.

– Rahatsızlık ne demek, ben sizleri rahat ettirmek için vazifelendirildim.

– Sağ olunuz efendim! Sizden ayrıldıktan sonra yanımıza kattığınız asker kardeşlerimle birlikte salimen Ulukışla'ya vasıl olduk. Evladımızı aradık, sorduk soruşturduk. Sokakta oyuna dalan yavrumuz

biz gittikten epey sonra yabancı bir yerde olduğunun farkına varmış. Oyun arkadaşları kendisini devletlülere teslim etmiş. Onlar da, bizden sonra gelen bir ticaret kervanı yetkililerinin, ' Yolda biz onlara rastlar, ailesine veririz.' sözüne güvenerek vermişler. 'Ya veremezseniz.' dediklerinde, 'Koskoca Hac kervanını görmez olur muyuz!' cevabını yapıştırıvermişler. Bunun üzerine çocuğumuzu yanlarına alıp yola çıkmışlar. Ulukışla'dan beri yollardaki kervanlara sorduk soruşturduk, müspet bir cevap alamadık. Zaten buraya gelene kadar bir kervana rastladık, onlar da biz almadık dediler.

Sessizce dinleyen anne feveran etmeye başladı:

– Yandık paşam, yandık ki ne yandık! Ciğergahımız yandı, yanmayan yerimiz kalmadı, kavrulduk paşam! Medet önce Allah'tan sonra sizden, yardımımıza koşun, bize imdad eyleyin! Ne yapalım, nasıl yapalım, başımızı hangi taşa vuralım. Dövünmekten dizlerim çürüdü, söylenmekten dillerim kurudu, ağlamaktan gözyaşlarım çekildi. Yol gösterin, yordam tesbit edin de onu yapalım, kervan kumandanımız sensin, ocağına düştük. Devletimiz evladımıza kavuştursun bizi.

– Devlet-i Aliyye her vakit muhtacın yanındadır. Sükunetle tefekkür edelim, hadiseyi subaylarımla bir daha münazara edeceğim. Yoldan gelmişsiniz perişansınız, şimdi çadırınıza gidip istirahat edin, gün ola hayrola, icap edeni yapacağımıza inanın.

Latif Paşa sabaha kadar uyuyamadı. Zira bedevilerin develerini kaçırıp talan ettiği, sahiplerini öldürdüğü kervan, çocuğu teslim alan kervan olmasın, diye şüpheye düştü, canının sıkıntısı daha çok arttı. Ertesi gün kervandan geriye kalan birkaç yaralıya bunu sormaya karar verdi, ateş basmıştı. Saçsız başındaki takkesini çıkardı, ateş basan vücudunu serinletmek için bürümcükten yapılmış gecelik entarisini bir iki havalandırdı. Zevcesi:

– Paşa Efendi, içecek bir şeyler getireyim mi, diye sordu. Keyifsizdi, kendini çaresiz görüyordu. 'Kervan develeriyle bedeviler kaçırdıysa, zor geri alırız.' diye düşünüyordu. Eşi ikinci defa sorduğunda cevap verebildi:

– İyi olur hatun, varsa gül şerbeti getir de beraber nuş edelim. Belki kederim bir nebze azalır.

– Olmaz mı beyim, siz sevdiğiniz için eksik etmiyorum, Şam güllerinden yeni kaynattım, afiyet olsun!

Gece boyunca ayakta dikilen Surre Emini Latif Paşa, gün ışır ışımaz, namazdan hemen sonra Salim Efendi ve diğer subaylarla toplantı yapacağı haberini ulaştırdı. Ahşap konağın genişçe sedirlerine bağdaş kuran Kervan Kumandanı:

– Efendiler sabah-ı şerifleriniz hayrolsun! Bu şehirde güzel istirahat edin ki bundan sonraki müşkilleri rahat aşabilecek güç ve kudrete sahip olabilesiniz. Benden bir arzunuz var mıdır?

Sabahın bu vaktinde rahatlarının yerinde olup olmadığının sorulması hoşlarına gitti. Ancak Paşa, sadece bunun için kendilerini toplamış olmazdı. Önemli bir konu olduğunu anlamışlardı. Salim Efendi arkadaşlarından cevap çıkmayınca sözcü olarak konuşmak istedi:

– Efendim, zatınızın da sabah şerifleri hayrolsun! Hamdolsun hepimizin keyfi yerindedir, iyi dinleniyor ve ramazanı hoşça geçiriyoruz. Tabi bu arada vazifelerimizi de ihmal etmiyoruz, merak buyurmayınız, işler yolundadır.

– Ondan şüphem yoktur. Bu gece yarısı Ulukışla'ya evladını aramaya giden aile fertleri geri döndü. Lakin elleri boş döndüler.

– Allah Allah orada değilse bu çocuk nereye gitti, uçmadı ya canım!

– Ben de sizleri onun için çağırdım, bu çocuk nerededir?

– Hiçbir emareye tevafuk etmemişler mi?

– Çocuk o şehirdeymiş, sokakta oyuna dalmış, bizim arkamızdan bunun farkına varınca da ağlamaya başlamış. Yanındaki diğer çocuklar kadı naibine teslim etmiş.

– İyi işte onlar da evlatlarını ondan alsalar.

– Fesübhanallah, heyecanlanma da dinle be mirim! Naib efendi de Ulukışla'dan geçen bir ticaret kervanına vermiş, bize getirmeleri için.

– Tamam, bize getirirler öyleyse, bekleyelim.

– Getiremezler efendi! Zira o kervanı bedeviler bastı. Çocuğu da ya katlettiler yahut kaçırdılar. İşte can sıkıcı husus burası...

– Peki efendim bunun böyle olduğuna nereden muttali oldunuz?

– Yolda bir tane ticaret kervanına rastlamışlar, onlar da mevzudan bihabermiş. Geriye bir tek ihtimal kalıyor. O da basılan diğer kervan.

– Çocuk, bedeviler tarafından kaçırıldıysa bulunması mümkün değildir bence.

– Kervanın yaralılarından bunun hakkında bilgi alabiliriz.

– Salim Efendi, o yaralılar iyileştiler zannediyorum, surre alayından ayrılmamışlardır umarım. Haber gönder de gelsinler, malumat edinelim, işin aslı neymiş öğrenelim. Kaç kişiyseler hepsi gelsin.

– Emredersiniz, şimdi alakadar olacağım efendim!

– Paşam, Vali Efendi aracılığıyla bedevilere haber yollasak, biraz gözdağı verdirsek, belki korkudan getirir bırakırlar.

– Olabilir, bu hususu ben de düşündüm. Yaralıların anlatacaklarını dinledikten sonra yapacağımız son şey budur. Aklıma da başka bir şey gelmiyor.

Binbaşı Adil Efendi kafasına takılan bir şeyi öğrenmek istedi:

– Peki Paşa Hazretleri, söyleyeceğim konu mühimdir. Basılan bu kervan bizden sonra şehre geldiyse, arkamızdan bize yetişir ve çocuğu verirdi. Onlar aldıysa niçin bize teslim etmedi, yine onlarda ise koskoca Hac kervanını nasıl görmediler? Demek ki onların da vermeye niyeti yokmuş. Ne zaman bizim önümüze geçti de biz onu görmedik. İki ihtimal var; birincisi çocuk onlarda değil, ikincisi onlardaydı, vermek istemedikleri için biz şehirlerden birinde oyalanırken önümüze geçtiler, bedeviler de baskında onlardan aldı.

– Evet Adil Efendi, bunun izahı böyledir.

Onlar enine boyuna konuşurken, yüzbaşı iki kişiyle birlikte geldi. Latif Paşa kendilerini buyur etti:

– Hoş gelmişsiniz, nasılsınız, yaralarınız inşallah iyileşmiştir,

– Çok şükür iyiyiz paşa kumandanım.

– Buyurun oturun. Size soracağım bazı sualler var, biraz konuşalım. Kervanınız Ulukışla'ya uğradı mı?

– Evet, bütün menzillerde konakladık, Ulukışla da bunların içinde.

– Peki, orada kaç gün kaldınız?

– Gününü hatırlamıyorum, ancak bir gün kalmışızdır herhal.

– Ulukışla'da neler yaptınız, kimleri gördünüz, anlatın bakalım.

Yaralı yolcu bunların niçin sorulduğunu merak etti, biraz duraladıktan sonra konuşmaya başladı:

– Her menzilde yaptıklarımızı yaptık. Atlarımızı, develerimizi dinlendirdik, yemledik, biz de istirahat ettik. Eksik malzemelerimizi tedarik etmeyi müteakip ertesi günü yola koyulduk. Sadrazam Mehmed Paşa Külliyesi'ndeki handa konaklamıştık, orada her ihtiyacınızı görüyorsunuz ya ondan.

Latif Paşa bu yolcudan istediği bilgileri alamamıştı. Diğerine döndü:

– Sen anlat bakalım, nerede kaldınız, neler yaptınız, kimleri gördünüz?

– Paşa Hazretleri, işte onun söylediği gibi, şey, kimseyi görmedik, şehir halkından başka, şey.

– Kaybolmuş bir kız çocuğunu bize getirdiler, siz yola gidiyorsunuz, yetişip onlara teslim edin dediler.

– Sonra ne oldu, çocuğu aldınız mı?

– Kervan sahibi, ben duymadım ama öyle demiş: 'Yolumuzun üzerinde Hac kervanıyla karşılaşırız, annesini, babasını bulur veririz.' demiş. Öyle olunca da bize vermişler. Benim devem kervanın en arkasındaydı, çocuğu pek iyi göremedim, bir sefer ağlama sesi duydum, sonra o da kesildi. Hevdecin içinde de gözüme ilişmedi.

Aynı soruyu ikinci kişiye de sordu:

– Kervana aldığınız çocuğu ne yaptınız?

– Ben almadım, kervanın sahibi aldı, ne yaptı bilmiyorum. Kervan sahibini bedeviler öldürdüler, çocuk devenin üzerindeydi, develeri de kaçırdılar. Sonrasında ne oldu haberim yok.

– Peki, bize niye teslim etmediniz, siz bizim arkamızdaydınız, yetişebilirdiniz?

– Onu bilemiyorum, bu kervan sahibinin bileceği şey, biz kervanda çalışan emir kullarıyız paşa efendim, o ne derse onu yapıyorduk.

Paşa, diğer subaylara,

– Bunları yerine yollayın, surre alayından ayrılmasınlar, her an ifadelerine başvurabiliriz, başlarına da nöbetçi diksinler, diye emretti.

Şahitler gittikten sonra Latif Paşa subaylarıyla konuşmasına devam etti:

– Bu çocuğun develerle birlikte bedeviler tarafından kaçırıldığı kesin olarak anlaşılmıştır. Sağ mıdır, mevta mıdır onu bilemeyiz.

– Şimdi ne yapacağız paşa hazretleri?

– Şam valisi vasıtasıyla bedevilere çocuğu teslim etmeleri hususunda haber göndereceğiz ve gözdağı vereceğiz. Biraz sonra seninle birlikte gidelim Salim Efendi.

– Bu devlet bedevilere on beş, on yedi bin altın ödeme yaptı. Hem kervanlara yaptıkları su, yiyecek hizmetindeki yardımları için hem eşkıyalık yapmasınlar diye. Bu paralar boşuna mı verildi. Börek bütün kalsın, karnım da tok olsun istiyorlar. Yani devletin parasını alırız, talanı da yaparız diyorlar, yok öyle yağma, adama hepsini vermezler. Biz de bunun hesabını sorarız paşam!

Söz verdikleri gibi bir gün, acele etmeden Emeviye Camii içindeki Hazreti Hüseyin'in bulunduğu bölümü ziyaret ettiler. Gözyaşlarını tutamıyorlardı. Çünkü o ve kardeşi Hazreti Hasan, Peygamber (s.a.s.)'in çok sevdiği torunlarıydı. Dizlerine oturtup sevdiği, yüzlerine bakmaya kıyamadığı, namazı esnasında sırtına çıktıklarında secdesini uzattığı canlarıydı. Hele Hazreti Hüseyin, muhterem dedesine çok benziyordu. Zencefilci Muharrem Efendi anlatmaya başlamıştı:

– Hicretin altmış birinci senesinde, Kufeliler hilafet vermek için Hazreti Hüseyin'i çağırdılar. Ailesini de alarak geldi. Muaviye'nin yerine halife olan Yezid'in orduları, Hazreti Hüseyin'i Kerbela'da şehid ettiler. Tam elli yedi yaşındaydı. Kesilen başı Emeviye Camii'ne getirildi. Böyle hazin bir hikâyesi vardır bildiğiniz gibi.

Herkesin gözleri nemlenmişti. Burada dualarını yaptıktan sonra, Seyyide Zeyneb Camii'ne gittiler. Besim Efendi bu camiyi de çok beğenmişti:

– Ne kadar mübarek zatların türbeleri var bu şehirde.

– İslam toprağının her zerresi kıymetlidir, Seyyide Zeyneb (r.anha), Efendimiz'in kızı Hazreti Fatıma'nın kızıdır. Yani, Hazreti Hasan ve Hüseyin gibi torunudur. Bu hanımefendi çok acılar çekmiş, kardeşi Hz. Hüseyin'in şehadetini, bütün yakınlarının ölümünü görmüştür.

Şam'da alışveriş yapanların sayısı çoktu. Kervan görevlileri de bütün eksiklerini tamamladılar. Hasta, yorgun, güçsüz hayvanların yerine yenilerini aldılar. Orada bırakacakları zayıf hayvanların birkaç günlük

yem paralarını dahi teslim ettiler. Palanlar, semerler, urganlar, kırnaplar, samanlar satın aldılar. Mutfak malzemelerini tamamladılar. Su tulumları ve kırbalarının sayısını arttırdılar. Verilecek hediyeler için, biniş, maşlah, hil'atlari tamamladılar, bohçaları hazır ettiler. Bu arada çölde içilecek kahvelerini de unutmadılar.

Geri dönen ailenin üzüntüsüyle hemhal olan kervan halkı da aynı üzüntüyü yaşıyordu. Ramazan mı tuttular, teravih mi kıldılar bilemediler. Vali aracılığı ile haber gönderildi ama istedikleri mutlu haberi duyamadılar. Ne gelen vardı ne giden. Aile hâlâ umudunu kesmiyor, evlatlarına kavuşmayı hayal ediyordu.

İsmihan Fatma Hanım da çocuğun bulunmayışına üzülüyor ve her gördüğünde eşine soruyordu:

– Bir haber var mı efendim?

– Ne yazık ki yok. Allah nasip ederse buluruz inşallah. Allah istemezse hiçbir şey olmaz sultanım. Cenab-ı Hak istemediği için Hazreti İbrahim'i ateş yakmadı, Cenabıhak istemediği için Hazreti Nuh'u su boğmadı, Cenab-ı Hak istemediği için Hazreti İsmail'i bıçak kesmedi, Cenab-ı Hak istemediği için Hazreti Yusuf kuyuda kaybolmadı da sonrasında Mısır'a sultan oldu.

– Çok korkuyorum paşam bizim evladımıza da bir şey olacak diye.

– Allah esirgesin, yanından ayırma, duanı da eksik etme!

Ana yüreği sebepsiz yere pır pır etse de içine ferahlık vermeye çalıştı:

– Haklısınız, Allah yâr olduktan sonra, kılıcın ağaç olsa da keser, sözünüzü tutacağım.

Ramazan boyunca kaldıkları şehrin bir ferdi gibi olmuşlardı. Şam onlara alışmıştı, onlar da Şam'a. Kadir gecesini yaşadıktan üç gün sonra Ramazan Bayramı'na erişeceklerdi. Kadir gecesinde bir sohbet toplantısı yapmalarının tam zamanıydı. Ancak halkın bir kısmı evlerde, bir kısmı çadırlarda kaldığı için toparlamaları zor olacaktı. Yola çıktıktan sonra geceleyecekleri bir kalede yapmayı daha münasip gördüklerinden vazgeçtiler.

Bin aydan daha hayırlı olan, Kur'ân'ın indirilmeye başlandığı, sema kapılarının açıldığı, esenlik ve rahmetin her tarafa yayıldığı, dua

ve tövbelerin kabul edildiği Kadir gecesini sevinçle karşıladılar. Surre imamının, "Peygamber Efendimiz; 'Faziletine inanarak ve sevabını da yalnız Allah'tan umarak Kadir gecesini güzel amellerle geçirenlerin, geçmiş günahlarının bağışlanacağı' müjdesini veriyor." hatırlatmasından sonra gecenin her dakikasını dolu dolu yaşadılar. Ellerini semaya kaldırdılar; "Rabbimiz sen affedicisin, affetmeyi seversin, bizi de affeyle." diyerek, istikametlerinin Kur'ân yolundan ayrılamamasını dileyerek dualar ettiler, kaybolan yavrunun bulunması için de niyazda bulundular.

Güneşin doğduğu dakikaya kadar süren bu rahmetten nasiplendiler. Kadir gecesini ve Ramazan'ı bereketli ihya etmenin sevincini, Ramazan Bayramı sevinciyle birleştirdiler. Bütün alay birbirleriyle bayramlaştıktan sonra bayram namazı kılındı. Binlerce Müslüman sabah güneşinin ışıl ışıl parladığı bir anda namazını eda etti. Şekerler, tatlılar yedi, kahveler içti. Tiryakiler, Ramazan'da içemedikleri nargile ve tütünlerinin keyfini çıkardı.

Bayramın üçüncü günü mızıka önde, mum alayı yapıldı. Mekke ve Medine'ye gidecek sekiz tane mumun her biri ayrı ayrı şallara sarıldı, ikişer kişi bir mumu omuzlarına aldı. Dördü bir tarafında, dördü diğer tarafında yürüyüşe geçti. Aralarına geçen bir kişi, elinde gülabdan halka gülsuyu ikram etti. Avuçlarına dökülen gülsuyunu burunlarına çekenler, kokusuyla Medine'nin, Mekke'nin kokusunu almış kadar oldu. Arkalarında Haremeyn'e gidecek mumları taşıyanlar gidiyordu. Omuzlardaki billur kavanozlarda taşınarak halka gösterilen Kâbe'ye götürülecek gülsuyu kavanozları ve mumlar, merasim bitince komutanlık binasına getirilip teslim edildi.

Elli batmanlık kafuri mumu özel kutularına konuldu ve ikisi güçlü develere yüklendi. Bu mumların dördü Medine'ye, dördü Mekke'ye gidecekti. Şam'ın dışında üretilen sekiz yüz batman zeytinyağı şişelere dolduruldu, bir deve sandığına bağlandı. Bu yağlar Haremeyn'in, Mekke ve Medine'nin ışıklandırılması için ayrılmışlardı. Mumlar ve yağ Osmanlı padişahları tarafından devamlı bir şekilde gönderilmeye devam ediliyordu.

Şevval ayının dördüncü günü Sancak Alayı yapıldı. Kale içindeki Sancakdar Camii'nde öğle namazının farzını kıldıktan sonra, son

sünneti kılmadan, camide bulunan Ömerü'l-Faruk Hazretleri'nin Sancak-ı Şerif'ini buradan aldılar. Sancakdar sancağı eline aldı, sancağın iki tarafındaki kordonun, bir tarafını Surre Emini Latif Paşa, bir tarafını hac muhafızı tuttu, dışarı çıkardılar. Sonra arkasından mızıka heyeti ve askerlerle birlikte yürüdüler. Daha da arkada talebeler ve meraklı halk sıralanmıştı, sokakları dolaştılar. Sancak Alayı, Hac kervanının Şam'da yaptığı mühim alaylardandı. Alay sonunda Sancak, Komutanlık dairesine götürüldü.

Artık Şam'dan ayrılma vakitleri yaklaştığı için, birçok kişiye hediyeleri takdim edildi. Devlet-i Aliyye'nin bütün üst seviyedeki memurlarına yarım elma gönül alma misali hediyeler sunuldu, hizmetleri için teşekkür edildi.

Şevvalin beşinci günü mahmil alayı yapılacaktı. Bütün bir yıl Şam halkının beklediği gün bugündür, denilse yanlış ifade edilmiş olunmazdı.

Bu sabah erkenden kalkan görevliler Mahmil-i Şerif'i ve Sancak-ı Şerif'i taşıyan develeri süslemeye başladı. Buraya ulaşıncaya kadar, her şehirde yaptığı gösteriden sonra süslerini, örtülerini toplayıp torbalarına koysalar da uzun yol boyunca tozlanan, kirlenen süslerini temizledi, silkelediler. Bu iki mübarek hayvanı hazır ettiler. Onlar önde, surre emini arkada, kervan halkından sembolik bir heyet en arkada, şehirden haber gelmesini beklediler. Vilayet erkânı yerini alınca geçit başlayacaktı. Nihayet beklenen haber geldi, ağır ağır ilerleyen kervan şehre girdi. Caddeler, sokaklar da Mahmil-i Şerif ve Sancak-ı Şerif develeri gibi süslenmişti. Her yere bayraklar asılmıştı, halk çoluk çocuk yollara dökülmüştü. Pencere önleri, damlar insan kaynıyordu. Dükkânların önüne konulan sandalyeler, kapı önleri meraklı gözlerle dolmuştu. Yollara taklar kurulmuştu, şehirde büyük bir sevinç yaşanıyordu. Bu, insanların mütebessim çehrelerinden, neşeli konuşmalarından anlaşılıyordu.

Hz. Muaviye'nin hükümet merkezi olarak şehrin ortasında yaptırdığı kalede bekletilen Mahmil-i Şerif ve Sancak-ı Şerif develeri buradan alındıktan sonra toplar atıldı, şehre gelişi selamlandı. Sıcak bir Şam havası hüküm sürüyordu. Ellerindeki mendillerle terini silen ahali hâlinden memnundu.

En önde Surre Emini Latif Paşa'nın süslü tahtırevanı, akkamlar,

askerler ve onların arasında Mahmil-i Şerif, arkasında Sancak-ı Şerif devesi üzerinde sancaktarı vardı. Vilayet memurları, daha sonra mektepli çocuklar, başlarına kefiye sarmış, takke giymiş bazı insanlar ağır ağır ilerliyordu. Daha arkalarında ise, surre sandıkları ve Haremeyn'e götürülen eşyalar ve para sandıklarını taşıyan develer ve katırlar gidiyordu. Mızıkanın arkasında hecin süvari alayı, polisler, şehirden birtakım resmî görevliler vardı. En arkaya da meraklı çocuklar takılmıştı.

Vali, kumandanlar, paşalar, şehrin ileri gelen ekâbir, kendileri için hazırlanan özel yerde töreni seyrediyordu. Bu muhteşem alayı görmek için evler, arsalar da tıklım tıklım insanla dolmuştu. Kalabalık, zaman zaman alayın geçişini de engelliyordu. Askerlerin geri çekilin, yolu açın, ikazları kulaklara işlemiyor, herkes bir adım bir adım daha öne çıkmaya çalışıyordu. Kesik kesik de olsa top atışları devam ediyordu. Yürüyenlerin adımları toprağı havaya kaldırmış, toz duman birbirine karışmıştı. Alay, yol boyunca birkaç defa durmuş, dualar edilmiş, ardından tekrar harekete geçmişti. Kervanı seyretmekten, Peygamber mahmilini görmekten mutlu olan halk bu geçidin bitmesini istemiyor, saatlerce ayakta kalmaya razı oluyordu. Gözlerinin gördüğü bu Mahmil-i Şerif mübarek topraklara gidecek ve Ravza'daki yerine bağlanacaktı. Onu görmek, Fahr-i Kâinat (s.a.s.)'ı görmek gibiydi. Bakışları üzerine takılı kalsın istiyorlar, bizi de götürsün diye yalvarıyordu. Mübarek yeşil türbe gözlerinde tütüyordu. Gidenler bildikleri için tekrar gitmeyi arzu ediyorlar, gitmeyenler, anlatılanların esrarına kapılmış hasret çekiyorlar, onlar daha çok gitmek istiyordu.

Sonunda merasim bitti. Surre alayı Kadem-i Şerif mahallinden geçerek başladığı yere geldi. Buraya kadar olan geçidini üç saatten fazla bir zamanda yapmıştı. Değerli sandıklar, hediyeler, paralar askerlerin korumasına emanet edildi.

Kadem-i Şerif denilen yerin çok mühim bir mazisi vardı. Efendiler Efendisi, dedesi öldükten sonra emanet edilen amcası Ebu Talib'le, ticaret için Şam taraflarına gitmişti. Busra'da Rahip Bahira adında, kendini dine vermiş, manastırda yaşayan, Yahudilik'ten sonra Hristiyan olan ve okuduğu kitaplara dayanarak, ahir zaman peygamberinin gelmesini bekleyen bir rahip vardı. Ebu Talib'in Busra şehrine yaklaşan kervanı üzerindeki bir bulut, altında bulunan kişiyi takip ediyormuşcasına

bir duruyor, bir hareket ediyordu. Uzaktan gördüğü bu bulut Rahip Bahira'nın dikkatini çekti. Kervandakileri yemeğe davet etti. Gelenlere şöyle bir göz gezdirdi, aradığı kişi yoktu.

– Kureyşliler, kervanınız bu kadar mı, yemeğe katılmayan var mı, diye sordu. Kervandakiler:

– Bir küçük çocuğu eşyalarımızı beklemesi için bıraktık, dediler.

– Onu da getirin, öyle şey olur mu canım!

Muhammed Aleyhisselam manastıra gelmek için hareket edince tepesindeki bulut da onunla birlikte yürümeye başlamış, Rahib'in düşündüklerinde gerçek olduğu payı anlaşılmıştı. Ebu Talib'e dönerek:

– Sen bu çocuğun nesi oluyorsun, diye sordu.

– Oğlum.

Rahip düşünceye daldı, bu olamazdı. Çünkü okuduklarına göre son nebinin babası o daha dünyaya gelmeden ölmüş olacaktı. Ebu Talib'le konuşmasına devam etti:

– Olamaz! Sen onun babası olamazsın.

– Evet babası o daha doğmadan öldü, ben amcasıyım.

Artık şüpheleri yok oluyordu. Çocuğa sorduğu bir iki soruyla, putlara, Lat ve Uzza'ya çok öfkeli olduğunu öğrendi ve amcasına dönerek:

– Bu çocuğu al ve geldiğiniz yere geri dönün. Onu kıskanan bazı din adamları kötülükler yapar. Benim gördüklerimi onlar da görürler ve özelliklerinden ötürü tanırlarsa başınıza fena şeyler gelebilir. Senin bu kardeşinin oğlu dünya için mühim biri olacak, her şeyi değiştirecek, derhal memleketinize dönün!

Bu ikazlar üzerine, amca Ebu Talib'in ve Peygamberimizin geri döndükleri yer, mübarek, şerefli ayaklarını bastıkları yer olan Kadem-i Şerif burasıydı. Şam halkı için de çok önemliydi.

Surre alayının misafirliği de böylece sona erdi. Bu büyük şehirden kervanın ve kendilerinin son eksiklerini giderdiler. Buradan sonraki Müzeyrib Panayırı'ndan, yollarda kurulacak pazarlardan da alışveriş yapabilirler, sıkıntı çekmeden yollarına devam edebilirlerdi. Ertesi gün sabah namazı sonrası yola çıktılar. Erken saat olmasına rağmen kendilerini uğurlayanların sayısı az değildi. Gözyaşları ve dualarla el sallayanlar, Nebi'yi Mekke'den Medine'ye uğurlar gibiydi.

Çok alıştıkları şehirden ve tanışarak kaynaştıkları, dost oldukları, kendilerine evlerini veren, her konuda yardımcı olan Şam halkından ayrıldıkları için hüzünlüydüler. Ancak varılacak yer önemliydi, yollar çetin ve meçhullerle doluydu.

Çöl; üzerinde ilerledikçe şartlarını daha da ağırlaştıracak, sanki onların sabır ve tahammül gücünü deneyecekti. Şam'a girmeden önce yaşadıkları kum fırtınası bunun en açık işareti sayılıyordu.

Surre Emini Latif Paşa tahtırevanından etrafı seyrediyor ve uzun uzun düşünüyordu. 'Bedeviler, gönderilen surrenin miktarını beğenmediler, az buldular bence. Yolda gördüğümüz kuyuları taşla doldurup kapatmaları da ondan, ticaret kervanını basmaları da. Bundan Şam Valisi'ne bahsettim, icap edeni yapacak. Bakalım varacağımız kalelerde güvenlik ve emniyet nasıl olacak?'

Vali Bey, bedevilerin tahsisatını keseceğini, karşı çıkanları hapsedeceğini, hatta birkaçını öldürteceğini söylüyordu. İlerideki bir menzilde kendileriyle toplantı yapacağını da belirtiyordu.

Issız bir güzergâh boyunca ilerliyorlardı, sadece para sandıklarını taşıyan develerin çıngırak sesleri ön taraftan bir dalga hâlinde geliyor ve kayboluyordu. Bir de kumda ayak sürüyen develerin hışırtıları duyuluyordu. Bu sessizliğin, suskunluğun hayra alamet olmasını temenni ediyor, güneşin kavuran sıcağına yakalanmadan serinde biraz yol almak istiyorlardı. Kervana Şam valisi de katılmış, surre alayı sorumluluğunu paylaşmıştı. Buna rağmen asıl ağırlık Latif Paşa'daydı. Son yolcularını Şam'dan aldıktan sonra, iyice uzamış olan alay Medine'nin hayalini kurmaya da başlamıştı. Yeşil Kubbe gözlerinde canlanıyor, kubbede uçuşan kuşların kanat seslerini işitir gibi oluyorlardı.

Bulutsuz bir gök altında, kumların üzerinde titreşen sıcak hava dalgalarını atlayarak adım adım gidiyorlardı. Etrafta yeşilden ve bitkiden eser yoktu. Çok seyrek rastladıkları dikenleri yemeye yanaşan develerine hayretle bakıyorlardı. Atiye Nine, İsmihan Fatma Hanım'a bunun nasıl olduğunu soruyordu:

– Bak hele gelin kızım, başını aşağıya çevir de bak, bildiğin dikenleri yiyor bunlar, ağızları yırtılmıyor mu canım!

– Ninem, onların ağız ve dudakları dikenleri yiyecek şekilde

yaratılmış, midesi de öylesine güçlü kılınmış Rabbim tarafından. Onun için hiçbirşey olmaz.

– Ne mübarek hayvanlar, mübarek yola gitmelerinden belli. Günlerce susuzluğa da katlanıyorlar. Neyse sıcak basmaya başladı, Selim bebeği kolla, tenteyi kapayalım, yavruya güneş gelmesin.

– İnşallah birazdan mola verir biraz ferahlarız. Selim'in bacaklarını, yüzünü yıkayacağım biraz ferahlasın.

Kervan, ikindiye yakın bir zamanda durma ve iki namaz için tek mola verme kararı aldı. Yolcular, oturdukları yerde bir şeyler atıştırarak açlıklarını bastırdı. Görünürde bir yeşil bitki, bir subaşı yoktu. Bulacakları ilk kuyu altın değerinde olmalıydı. Şimdilik kervanın kendisine yetecek kadar suyu vardı. Sadece bunu idareli kullanmaları istenmişti. Önlerine çıkacak kuyu da kapatılmış, taşlarla doldurulmuşsa vali efendi yapacağını biliyordu.

Hazreti Allah Al-i İmran Suresi'nde; 'Ziyarete gücü yeten herkese Beytullah'ı ziyaret etmek, Allah'ın onun üzerindeki hakkıdır.' buyurduğu için Yaratan'ın hakkını teslim etmeye gidiyorlardı. Açlık, susuzluk, sıcak, soğuk, bedevi saldırıları vız geliyordu. İkindi molası için durduklarında bunu telaffuz ediyorlardı.

Uzun bir mola verilecekti, ikindinin vakti girmeden öğleyi, ardından da ikindiyi kılacak ve karınlarını doyuracaklardı. Durdukları yerde su kuyuları yoktu. Develerin sırtındaki su tulumları şimdilik uzun süre yetecek kadardı. Kendine eğreti çadır kuranlar serin bir yer ayarladı, hayvanlarından aşağıya inerek saatlerdir hareketsiz kalan bacaklarını rahatlattı.

Namaz öncesi surre imamı:

– Kıymetli yolcular, hacı adayları, Medine yolundayız, Efendimiz'e doğru gidiyoruz. O'na salât ve selam getiriniz. Çünkü Allahu Teala, Ahzab Suresi'nde; 'Ey iman edenler! Siz de salât edin ve O'na selam verin, hem de tam bir teslimiyetle!' buyruluyor diyerek herkesi ikaz ediyordu.

Agâh Hoca kafilesinin başında, hemşerilerine, özellikle de gençlere sesleniyordu:

– Bu dünyadan götüreceğimiz yedi arşın bezdir, muhterem gençler. Amma onun içine saracağımız güzel amellerimiz varsa bizi kurtaracaktır. Yedi iklim dört bucaktan yardım beklemeniz boşuna olacaktır. 'Yel

ese eyyam ola, biri gelse de bizi kurtarsa.' demeniz fayda vermeyecektir. Bu kefenin içini doldurmak, hem çok kolay hem çok zordur. Yollar çok ince ve dikenlidir. Anne baba hakkından başlamak, giderek halkayı genişletmek, konu komşu, akraba eş dosta açılmak, gönül kazanmak ve dinimizin emir ve yasaklarına uymak bütün meseleyi çözer, bu kadar da basittir. Yani ahlâkı, dini bütün insan olmak ve İslamiyet'in şerefini yükseklerde tutmak için çalışmak. Hepinizde bunu başarmak için güç ve kudret vardır. Yaratan o vasıfta yaratmıştır hepimizi.

Agâh Hoca sustuğu anda arkadan gelen kuvvetli bir sesle irkildiler:

– Davranın arkadaşlar bu yol Beytullah yolu, gidiyoruz din kardeşler, bu yol Ravza'nın yolu!

Bu çıkışı yapan Safi'ydi, dediği doğruydu, bu yol Ravza'nın yoluydu. Vali efendi, Surre Emini Latif Paşa'yla molanın vaktini belirlemeye çalıştı:

– Paşam, malumunuz aşağıya inildikçe, Haremeyn'e yaklaştıkça sıcak artıyor. Münasip görürseniz gece yol alalım, gündüz kurduğumuz çadırlarda dinlenelim. Böylece yolcuları da perişan etmemiş oluruz. Kalelere vasıl olunca da oralarda geceleriz, yine de takdir sizindir.

– Burada akşam ve yatsıyı da kılalım, o vakte kadar da dinlenelim, sonra yola çıkalım, ta ki sabah namazına kadar.

Uzun süre kalacakları için mutfak görevlileri ateşlerini yakıp yemeklerini pişirmeye başladı. Diz çöküp devrilen develerin tahtırevanlarıyla yer arasına gerdikleri çarşafların alçak gölgesine sığındılar. Rüzgârla yellenen bezin esintisinden medet ummaya çalıştılar. Kuraklıktan çatlayan kum deryasının, çakılların alevi üzerine serdikleri kilimlerine bağdaş kurdular. O günkü vazifelerini yerine getirdiler, akşamın ve sonrasında gecenin rehaveti herkese çökmüştü. İstirahatlarının devam etmesi ne güzel olurdu. Ancak biraz sonra tekrar hareket edecekler ve gece boyunca yol alacaklardı. Bu arazinin şartları böyle emrediyordu.

Salim Efendi'ye gecenin hüznü çökmüştü. Bir, yanındaki beşiğe, bir gökyüzündeki aya bakıyordu. Ardından dua ediyor ve Rabbine yalvarıyordu:

"İçimizdeki Allah aşkını, Peygamber sevgisini evlatlarımıza da aşılamayı bize nasip et Rabbim! İnanmayanlar için, gökyüzündeki şu ayı

ikiye ayıran Resulullah'ın son Nebi olduğunu çocuklarımıza, gelecek nesillere layıkıyla anlatma gücünü bizden esirgeme Allah'ım! Dinin direği olan namaz sevgini kazandırmayı, direği olmayan dinin ayakta kalamayacağı hakikatini zihinlerine sevgiyle yerleştirme konusunda, bizleri muvaffak eyle Yüce Yaratan'ım! Ecdadını, yedi ceddini rahmetle anan, onların eserlerini koruyan, birlerine bin katan çalışkan soyların, devamını bize göster, göremesek bile, bu devleti ebediyete kadar yaşatacak nesilleri, hamiyetperver milletimize nasip et Rabbim! Sen her şeye muktedirsin, isteyene istediğini verirsin. Bu aciz Salim kulun da, dini bütün, ahlâklı, sağlam karakterli bir nesil murad ediyor, istikbalimizin buna bağlı olduğunu biliyor, bunu bizden esirgeme Allah'ım! Bu hac yolcularının da hayırlısıyla, Medine ve Mekke'ye vasıl olup, aynı huzurla yuvalarına kavuşmalarını nasip eyle Allah'ım!"

Az sonra, "Hareket ediliyor, hazırlanın topu" atılacaktı. Son defa zevcesiyle konuştu, bir isteği olup olmadığını sordu. Kervanı yoluna koyduktan sonra, sık sık yanına geleceğini, endişelenmesinin yersiz olduğunu tekrar hatırlattı.

Ay koca bir lamba gibi her yeri aydınlatıyordu. O yüzden yakılan meşalelerin sayısı azdı. Çocuklar çoktan uyumuştu, sadece nöbetçi büyükler uyanıktı, onlar da dizginleri tutuyordu. Ağır bir şarkı ritminde, gönüllerindeki menzile yaklaşmanın huzuru içinde gidiyorlardı. Kum tepelerinin koyu gölgesi uzaktan derin bir uçurum hissini veriyor, haftalar önce geçtikleri dağları, tepeleri hatırlatıyordu ve hemen niyaza geçiyorlardı:

"Ey bizim Rabbimiz! 'Kün!' emrinle yarattığın, dağlara, tepelere, denizlere, göllere hamd ü senalar olsun diyor, şükrediyoruz! Senden gelen her şey için sana şükrediyoruz. Nimetlerinin mutlaka bir hikmetle yaratıldığına bütün kalbimizle iman ediyor ve inanıyoruz. Ne murad etmişsen hayrımız içindir. Bizim küçük aklımız bunları idrak edecek güçte değil, zaman zaman yaptığımız hatalar için affına sığınıyoruz. Sonsuz keremin ve lütfunla bizleri bağışla Allah'ım diyoruz!"

Bu şekilde birkaç gün yol aldılar. Gündüz vardıkları Müzeyrib'de büyük bir pazar kurulmuştu. Yere serilmiş tezgâhlar yine gezenlerin beğenisine sunulmuştu, üzerlerinde yok yoktu. Ayak kahvecileri tezgâh açmış, çay, kahve satmaya başlamışlardı. Satıcılar avazı çıktığı kadar bağırıyor, müşteri toplamaya çalışıyorlardı. Bunların arasındaki çöl Arapları bir

uzun hava tutturmuş, maval okuyorlardı. Atların kişnemeleri, develerin höykürmelerine karışıyor, tam bir pazaryeri karmaşası hüküm sürüyordu. Burası hakikaten bir panayırdı, Müzeyrib Panayırı'ydı.

Pazarda satılanların âlâsı Şam dükkânlarında vardı. Ona rağmen görenler, özellikle de kadınlar bakmadan geçemiyor, mutlaka bir iki parça bir şey alıyorlardı. Bu panayır, saatlerce yol aldıkları hâlde hiçbir değişikliğin görülmediği ve tekdüzeliğin hüküm sürdüğü çölden sonra eğlenceli gelmişti. Zira Müzeyrib'den sonra çıkacakları yollarda aynı terane devam edecekti.

Maan'dan önce birkaç defa mola verdiler. Askerler, bir tepenin yamacına kurulan çadırların etrafını, özellikle gece içeriye kimse giremeyecek şekilde tertibat aldı.

Haftalardan sonra ilk defa birkaç yağmur damlasının düştüğünü, çadırların üstünde çıkardığı sesten anladılar. Yolcuların çoğu derin uykudaydı, sadece nöbetçiler uyanıktı. Yüzbaşı Salim Efendi, Latif Paşa ve arkadaşlarıyla toplantı hâlindeydi. İsmihan Fatma Hanım, oğluyla birlikte çadırların hemen önündeki tahtırevanında uyuyordu. Atiye Nine ve kızı yakınında bir çadırda bulunuyordu. Yağmur bir iki atıştırır ve sonra kesilir zannettiler. Ama tahminleri gibi olmadı. Uzaklarda şimşekler çakıyor ve çok şiddetli gök gürlemeleri işitiliyordu. Kapkara yağmur bulutlarından önce şimşek ve gök gürültüleri geldi. Yükünü boşaltan bulutlar üzerlerine çullandı. Çadırları sırılsıklam oldu, yatak, yorgan, ne varsa bütün eşyaları ıslandı. Tedbirsiz yakalanmışlardı, şaşırdılar.

Boşalan yağmurla birlikte nereden çıktığı anlaşılmayan, yüzleri gözleri sarılmış atlılar kervanın içine daldı, nöbetçileri ezip geçtiler, ellerine ne geçirdilerse alıp kaçmaya çalıştılar. Yağmurun yağması onlar için engel değilmişcesine rahat ve hızlı hareket ediyorlardı. En önde olmanın sıkıntısını yaşayan İsmihan Fatma Hanım, üstü başı ıslanmış, yüzü gözü birbirine karışmış, yavrusuna sıkı sıkı sarılmaya çalışıyordu. Urban tarafından basıldıklarını anlamıştı. Bir yandan da avazı çıktığı kadar bağırıyordu. Bedeviler, önce tahtırevanın içindeki eşya çıkınlarını kaptılar. Arkasından kendisini bir iki silkelediler ve kucağındaki Selim bebeği kundağından kavrayıp atın üzerindeki arkadaşlarına attılar. Bedeviler de ıslanmışlardı ama umurlarında değildi. Selli yağmurun hızıyla hareket ediyor, ellerine ne geçirirlerse atlarına yüklüyorlardı.

Çadırlar iplerinden kopmuş, sürükleniyordu. Basıldıklarını anlayan askerler harekete geçmeye çalıştılar. On beş yirmi dakika içinde her şey olup bitmiş, atlı urban çoktan kaçmıştı. Gök gürültüsüne karışan birkaç el silah sesi, yapılan yağma ve talanın arasında sinek vızıltısı gibi kalmış, toplar harekete bile geçememişlerdi.

Salim Yüzbaşı, can havliyle eşinin yanına koştuğunda ne yapacağını bilemedi. Saçı başı darmadağın, üstü başı perişan ve ıslanmış olan İsmihan Fatma Hanım, ellerini yüzüne kapamış, iki büklüm yerde yatıyordu. Selim'i yanında göremeyince kahroldu, doğru Latif Paşa'nın yanına koştu:

– Paşam bebeğimizi kaçırmışlar, Selim'i götürmüşler, yavrumuzu almışlar.

Bu cümleler ağzından zor çıktı yüzbaşının. Ne olduğunu anlamaya çalışan Binbaşı Adil, arkadaşını teselli edecek cümleler sarf ediyordu:

– İyi biliyor musun, belki de başka bir yerde çadırdadır, yağmurdan kaçmışlardır, üzülme, iyice öğrenelim.

Bir iki arkadaşıyla eşinin yanına tekrar geldi. İsmihan Fatma Hanım hiç kıpırdamadan, aynı şekilde kapaklanmış yatıyordu, yanına yaklaştı:

– Fatma'm Selim nerde, yavrumuz nerde, diyebildi. Eşinden ses çıkmıyordu, her zaman annesinin yanında olan bebek yoktu, belli ki kaçırılmıştı. Latif Paşa ve diğer subaylar da gelmişlerdi.

– İşin aslı var mıdır Adil Binbaşı!

Ortalıktaki sessizlik bunun cevabını veriyordu. Paşa birden kükredi:

– Ben de Mehmed oğlu Latif isem, bu bedevilere bu çölü dar ederim. İşte bu kadar da kesin konuşuyorum Allah'ın izniyle.

Kötü haberi alan Şam Valisi de olay yerinde bitmişti.

– Hallederiz paşam üzülmeyin, bunlar çizmeyi aşmaya başladılar. Maan'a varır varmaz kendilerine haber gönderecek ve bir toplantı yapacağım.

– Ben bir evlada yanarken sayıları iki oldu, nasıl tahammül ederiz efendim!

Alay hekimi, İsmihan Fatma Hanım'ın ve korkarak fenalaşan birkaç kişinin yardımına koştu, içine afyon kattığı sakinleştirici ilaçlar verdi. Para ve eşyanın dışında bir şey almamışlar, cana dokunmamışlardı,

kervanın zararı maddiydi. Çadırların büyük kısmı tahrip olmuş, sellerle sürüklenmişti. En mühim kayıpları Selim bebekti.

Çadırların tamir edilebilecek olanlarını toparladılar, insanlar ve hayvanlar biraz kendine geldikten sonra Maan'a doğru yola çıktılar. Kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Yüzbaşı Salim Efendi, malum olmuşçasına kendisini defalarca ikaz eden eşinin söylediklerine kulak asmadığı için üzülüyordu. "Ben de vazifemin peşindeyim, bulabildiğim fırsatlarda onların yanına koşuyordum, kaderde bunu yaşamak da varmış." İsmihan Fatma Hanım'ı teselli etmeye çalışsa da nafileydi, sadece ağlıyor, hiç konuşmuyordu.

– Kendini harap etme, inşallah ellerinden geri alacağız evladımızı. Latif Paşa da vali bey de kararlı, en kısa zamanda kendilerini çağırıp hesabını soracaklar, üzülme hasta olacaksın, beni dinle!

Surre Emini Latif Paşa'nın tamamen keyfi kaçmış, canı sıkılmıştı. Ne olursa olsun bu iki evladı bulacaktı. Hele sağ salim teslim almayı kendisi ve devleti için itibar meselesi sayıyordu. Adil Binbaşı'nın:

– Paşam eşkıya ile pazarlık olmaz, sözlerine de güven duyulmaz. Canınızı bu kadar sıkmayın. Elimizden geleni yapacağız, bulamazsak ne yapalım, takdir-i İlahi böyleymiş deriz, sözlerine çok öfkelendi:

– Sen ne diyorsun efendi, takdire rıza göstermek için tedbiri tam almak lazımdır. Yağmur gecesi nöbetçiler gaflette olmasaydı, topçular toplarının başında kalsaydı, eşkıya da çadırlardan içeri dalamazdı. Ulukışla halkı çocuğu ticaret kervanına teslim etmeseydi, yavru da şimdi ailesine kavuşmuş olurdu. İşini sağlam yapacaksın, malını emin ellere teslim edeceksin.

Paşanın her sözünde hakikat payı vardı, kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Şam Valisi de üzgündü, olmaması gereken kötü olaylar yaşamışlardı. Benzerlerini bir daha yaşamamayı, her iki ailenin sıkıntısının son bulmasını dualar ederek Yüce Allah'tan niyaz ediyorlardı. Bu acı, bu yürek yangısı vardıkları her konak yerinde, attıkları her adımda akıllarından çıkmıyordu. Şam Valisi ve Surre Emini Latif Paşa, Maan Kalesi'ne varır varmaz, bedevilerin liderlerine haber gönderdi. Bu haberle, kendileriyle toplantı yapılacağı ve bedevi şeyhine hilat giydirileceği bilgisi ulaştırılmıştı.

Haberden hemen sonra, ne olur ne olmaz denilerek tedbirler alınmış,

toplar kalenin dört bir tarafına yerleştirilmiş, silahlar hazır edilmişti. Kadınlar, çocuklar emniyetli yerlere çekilmiş, gözden uzak tutulmuştu. Latif Paşa bununla ilgili tedbirleri Salim Efendi'ye buyuramıyordu. Bu sefer iş, Adil Binbaşı ve arkadaşlarına düşmüştü. Çünkü Yüzbaşı Salim Efendi'nin ağzını bıçak açmıyordu. Eski Salim Efendi'nin yerinde yeller esiyordu. Çökmüş, iki büklüm katlanmış, dal boyundan eser kalmamıştı. Kömür karası saçları birkaç saatte ağarıvermiş, saçı sakalı birbirine karışmış, seril sefil bir hâle gelmişti. Üstadane konuşmaları gitmiş, iki lafı bir araya getiremez olmuştu. Yolculuğun başından beri vesvese eden zevcesine zaman zaman kızmış, kendisinden mütevekkil olmasını istemişti. Oysa şimdi ona hak veriyordu, demek ki abdala malum olmuş, diyordu.

İsmihan Fatma Hanım'ın da ondan kalır yanı yoktu. Ağlamaktan göz pınarları kurumuş, söylemekten sesi kısılmış, dövünmekten dizleri yara olmuştu. Aynı tahtırevanın içinde ağızlarını açmadan oturuyorlar, bir lokma yemiyorlardı. Atiye Nine ve Saliha Hanım ne dediyseler sözlerini geçirememişler, kendilerine yemek yedirememişlerdi. İkisi de günlerdir aç susuz, sessiz soluksuz bakışıp duruyordu.

Hava kararmak üzereydi, güneşin batması yakındı. Ufuk, akşamın alacalığında yıkanıyordu. Az sonra kaybolan güneşle birlikte ısı düşecek, hava soğuyacak, gündüzün sıcağından eser kalmayacaktı. Uzaklardan birkaç atlının geldiğini gören nöbetçi arkadaşlarına seslendi:

– Tozu dumana katarak gelenler var, dikkatli olun, topçular top başına geçsinler, nöbetçiler yerlerinden ayrılmasın.

İki gündür bekledikleri misafirler bunlar olabilirdi. Atlılar yaklaştıkça kaç kişi oldukları anlaşılmıştı. Bedevi reisi, gösterişli bir kır atın üstüne heybetle kurulmuştu. Kefiyesi omuzlarından, kaftanı atın sağrısından aşağı dökülüyordu. Kuşağına sokuşturduğu kılıcı, ilk bakışta göze çarpıyordu. Yanındakiler altı yedi kişiydi ve hepsi de silahlıydı. Kale kapısından içeri alındılar, Latif Paşa'ya geldikleri haber verildi.

– Getirin bakalım boylarını endazeye vuralım, ne kadarmış ölçelim. Bunlar ölü gözünden sürmeyi çalan hırsızlar biliyoruz. Amma güpegündüz, gözümüze baka baka da evlatlarımızı çaldırmayacağız, ya kendi postlarını bırakırlar ya evlatlarımızı geri verirler. Kimseye eyvallahımız yok, ok yaydan çıktı, oldu olacak kırıldı nacak, gelsinler!

Omzuna adam oturtsan gık demeden taşıyacak güçteki nöbetçiler, gelen misafirleri Latif Paşa'nın huzuruna çıkardı. Selam vererek gelen bedevi reisi, çadıra girer girmez bir şeylerin olacağını sezdi. Arapça bilen Paşa hatırlarını sordu, cevabını aldıktan sonra:

– Siz iyisiniz ama ne yazık ki biz iyi değiliz, dedi. Bedevi Reisi paşanın neyi kastettiğini anlamıştı:

– Hayrola Paşa Hazretleri, bir sıkıntınız mı var, sorusunun cevabını almadan, önceden kararlaştırıldığı gibi on-on iki asker reisin üzerine çullandı. Yanındakilerin de silahlarını kullanmalarına fırsat vermeden hepsini derdest ettiler. Paşa'nın sükûneti yırtan tiz sesi hepsinin kulağını tırmalıyordu:

– Reis efendi, reis efendi, devletimiz her zaman olduğu üzere payınıza düşeni ziyadesiyle gönderdi. Hiçbir zaman nafakanızı eksik etmedi. Verdiğiniz hizmetlerin karşılığını misil misil aldınız ve almaktasınız. Biz de size hilat giydirecek, teşekkür edecektik. Lakin hevesimizi kursağımızda bıraktınız. Ticaret kervanından aldığınız çocuğu ve yağmurlu günde kervanımıza yaptığınız saldırıda kaçırdığınız bebeğimizi derhal geri veriniz. Onları teslim etmezseniz, mukabil olarak biz de seni de adamlarını da geri vermeyiz bunu böyle bilesin. Şimdi kime haber uçuracaksan uçur. Ya canlarınız ya o yavrular. Şimdi anlamışsınızdır herhalde!

Az önce, atının üzerinde dimdik kaykılarak gelen bedevi reisinin heybeti birden yok olmuştu. Neredeyse bir yerlerine nüzul inecek kadar tir tir titremeye başlamış, can korkusu şimdi onu sarmıştı. Kaleye girerken, hürmet göreceğini ve hilat giydirileceğini, hediyeler verileceğini hayal etmişti. Şu anda elleri ayakları bağlanmış, yere yatırılmıştı. İtibarı iki paralık olmuş, nazardan düşmüştü. Ömrü boyunca, ne sakala minnet ne bıyığa diyen bir karaktere sahip olmuştu. Oysa Latif Paşa'ya yalvaracak, el etek öpecek hâle gelmişti. "Nimet hakkı için benim olan bitenden haberim yok, bilmiyorum, kimler yapmış bilmiyorum." dese kimse inanmazdı. Yapacağı tek şey bu çocukları sağ salim ailelerine teslim etmek olacaktı, kurtuluşu buna bağlıydı. Yoksa hayatı Paşanın iki dudağı arasındaydı. Dışarıdan gelen kişneme sesleriyle irkildi, yanındaki adamlardan birini serbest bırakmalarını onlarla haber göndereceğini söyledi. El ve ayakları çözülen bedeviye dönerek:

– Git ve olanları anlat, tez dön, talimatını verdi.

Gece karanlığında bir ok gibi fırlayan atlının nal sesleri kulaklarda yankılandı, arkasında kum kokusu bırakarak uzaklaştı.

Salim Efendi gelenlerin yanına yaklaştırılmıyordu, hiddetliydi, hepsinin cezasını kendisi verecek kadar tez canlılık içindeydi. İsmihan Fatma Hanım'la birlikte ya sabır çekiyor, evladı kaybolan diğer aileyle birbirlerinin acılarını paylaşıyorlardı.

Bir gün, iki gün, üç gün geçti ne gelen vardı ne giden. Bedevi reisi umudunu kesmiş, ölümlerden ölüm beğenmeye başlamıştı. Dördüncü günün akşamı yine aynı saatlerde, bir toz bulutunun yaklaştığını gören nöbetçiler havaya ateş açarak birbirlerine haber verdi, topçular hazır ola geçti, kalede bir telaştır başladı. Giden habercinin, yanında birkaç kişiyle döndüğünü tahmin ediyorlardı. Salim Efendi, İsmihan Fatma Hanım ve çocukları kaybolan diğer aile koşarak geldiler. Meraklı gözlerini uzaklara, gelenlere diktiler. Dakikalar geçmek bilmiyordu, gözlerini kırpmadan bakıyorlar, hayırlı haberler bekliyorlardı.

Atlıların ağzı burnu sarılmıştı, bir kum fırtınasına yakalandıkları hâllerindeki perişanlıktan anlaşılıyordu. Üstleri başları, hayvanların yelelerine varıncaya kadar kum içindeydi. Yüzündeki örtüyü açan kişiyi hemen tanıdılar. Bu, dört gün önce kaleden gönderilen haberciydi. Yanında gelenlerden üç kişi bir hecin devesinin üzerindeydi. Üstü tenteyle kaplı hevdecin içinde ne olduğunu seçmeye çalışsalar da göremediler.

Salim Efendi, atların üzerinde çocuk ve bebeğe benzer bir şey göremeyince devenin önüne geçti ve durdurmak istedi. Hayvan başını sağa sola çevirdi, huysuzlandı, durmak istemedi. Uzun bacaklarının altında ezilme tehlikesi atlatan Salim Efendi avazı çıktığı kadar 'Dur!' diye bağırdı. Hecinler, süratli koşan hareketli hayvanlardı. Bu haykırma, deveyi idare eden kişiyi afallattı, zor zahmet hayvanı zapt etmeye çalıştı. Salim Efendi,'Yık, yere yık!' diye bağırmaya devam ediyordu. Biraz mücadele eden adam sonunda başardı. Deve, dizlerini kırarak önce ön bacaklarını yere yatırdı, ardından arka bacaklarını. Üzerindekiler de bir öne aktılar bir arkaya.

Salim Efendi ve İsmihan Fatma Hanım hayvanın iki tarafına koştular. Onların arkasından diğer aile hareketlendi. O saate kadar sessiz ağlayan İsmihan Fatma Hanım artık kendini tutamaz olmuştu, yüksek sesle ağlıyor, "Allah'ım… Allah'ım…" diyordu. Günlerdir bu

anı beklemişti, heyecandan bir yaprak gibi titriyordu. Az önce yükselen sesi yavaş yavaş alçaldı, soluğu yavaşladı ve narin bedeni yere yığıldı. Salim Efendi ve yanındakiler, gelenleri yoklamaktan vazgeçip Fatma Hanım'ın başına üşüştüler. Yüzbaşı çok korktu, evladından sonra eşini de mi kaybedecekti. Elini, kolunu sıvazladı, nabzının attığını görünce bayıldığını anladı. Bir anda toparlandı, eşini hayvanın ayakları dibinden çekti, kenara taşıdı, kumların üzerine yere yatırdı. Sonra tekrar devenin başına koştu.

Hevdecin üzerine bir örtü çekilmişti, telaşla onu kaldırdı ve altında uyuyan yedi yaşlarındaki çocuğu gördü. Aynı anda yavrunun anne ve babası da gözlerini dikmiş, merakla ne çıkacağına bakıyorlardı. Evladını gören anne, ortalığı yıkan bir çığlık attı, yer gök yanık sesiyle titredi. Üzerine abanan baba çocuğunu kucakladı. Gürültüden uyanan yavru meraklı gözleriyle etrafa bakınıyordu.

– Yavrum sana neler oldu, ne kadar zayıflamışsın, ne hâllere düşmüşsün, şükür olsun kavuşturana, diyorlar ve bir yandan da evlatlarını bağırlarına basıyorlardı.

Salim Yüzbaşı, umudunu kaybetmişti, çünkü görünürde Selim bebek yoktu. Kurşuni gök, gecenin zifiriyle birlikte daha da ağırlaşarak üzerine çullandı, çöl başına yıkıldı. Çıraların isli aydınlığını göremez oldu, bir an gözleri karardı. Kendini toparlamaya, gördüklerini anlamaya çalıştı. Babasının kucakladığı çocuğun yanında bir çıkın duruyordu. O da eşyalarıdır, diye düşünmüştü. Umutsuz bir şekilde İsmihan Fatma Hanım'a yöneldiği sırada kulağına bir bebek ağlaması geldi. Gözleri parladı, geri döndü, az önce çıkın sandığı bezi yoklamaya başladı. Yüzü, gözü sarılan, üstü tamamen örtülen Selim bebeğin kendisinden başkası değildi. Bu sefer avazı çıktığı kadar bağırma sırası Salim Efendi'deydi ama sesini çıkarmadan, mecalsiz bir şekilde 'Allah'ım sana şükürler olsun!' diyebildi. İsmihan Fatma Hanım'ın yanına koştu, kumların üzerine diz çöktü:

– Kalk Fatma'm evladımız geldi, Selim'imize kavuştuk Allah'ın izniyle!

Hanımını var kuvvetiyle sarsıyor, uyanması, kendisine gelmesi için silkeliyordu. Sağdan soldan alel acele bularak kırdıkları bir soğanı burnuna götürüyorlar, İsmihan Fatma Hanım'ı uyandırmaya çalışıyordu. Bir müddet sonra gözkapakları titreşen Fatma Hanım gözlerini açtı,

manasız manasız etrafına bakındı. Biraz durakladı ve az önce kestiği ağlamasını sürdürmeye başladı. Aklına tekrar düşen oğlu Selim'i istiyordu.

– Yavrum elimden uçtun gittin, ben sana nasıl sahip olamadım, alanları Allah'a havale ediyorum, cezalarını Rabbim versin!

Salim Efendi'nin 'Fatma'm yavrumuz bulundu, ona kavuştuk.' sözlerini işitmiyor, dövünmesine devam ediyordu. Bir iki tekrardan sonra eşinin bir şey söylediğini fark etti, ne olduğunu anlamak için sustuğunda, söylenilenleri işitebildi:

– Ne diyorsun efendim, doğru mu söylüyorsun, hani nerede?

– Önce seni kaldırayım, tut elimi yavaşça kalk!

Atiye Nine ve Saliha Hanım, İsmihan Fatma Hanım'ın üstünü başını düzeltti, tülbendini toparladı. Bu arada Selim bebeği alan yüzbaşı evladını annesine getirdi, kucağına verdi. Fatma Hanım korkarak yüzünü açtı, dikkatle yavrusunun yüzüne baktı.

– Can kuzum günlerdir ne yedin, ne içtin, açlığa nasıl dayandın?

Bebeğini yere kumların üzerine yatırdı, kundağını açtı, elini, kolunu kontrol etti, vücuduna baktı.

– Vah vah vah erimiş, akmışsın kuzum, bir deri bir kemik kalmışsın.

Hem ağlıyor hem kundağını toparlıyordu. Üzüntüden sütü de kesilmişti, artık verecek sütü de yoktu. Hemen bir mama pişirmek ve bebeğin karnını doyurmak için harekete geçtiler. İki aile de günlerdir yaşadıkları perişanlıktan kurtulmuşlar, evlatlarını yeni bulmuş gibi olmuşlardı. Surre Emini Latif Paşa'ya defalarca teşekkür ettiler.

Bedevi Reisi'ne hilat giydirilmedi, elleri ayakları çözüldü, tekrar paşanın karşısına çıkarıldı:

– Bu sefer ucuz kurtuldun behey gafil, bu iki masuma dua et, bir daha böyle bir küstahlığınızı, edepsizliğinizi görürsek canınızdan olursunuz. Bu devletle oyun oynanmaz, haddinizi bilin! Haydi şimdi gidin, adamlarına da haber gönder, ne kuyu kapatsınlar ne adam kaçırsınlar ne de kervan yağmalasınlar, payınızı aldınız, adam gibi oturun.

Ertesi güne kadar dinlenen, kendine gelen surre alayı sabah serinliğinde Maan'dan ayrıldı. Pulka-i Muazzama ve Valide Kuyusu'ndan geçtikten birkaç gün sonra Hediye Eşmesi'ne geldiler.

Medine'den, iki kumandan ve otuz sekiz nefer kendilerini karşılamaya gelmişti. Bütün kervan halkının meraklı bakışları ve sevinci gözlerinden okunuyordu. Medine-i Münevvere'ye çok az bir yolları kalmıştı. Kainatın Efendisi'nin gül kokusu etrafa yayılmaya, ta oralardan duyulmaya başlamıştı.

– Nasıl dayanırım Salim Paşa'm, bu gözlerim yeşil kubbesine bakmaya kıyamaz, ravzasına, mescidine, avlusuna girerken dizlerim titrer, huzurunda dua eden dillerim tutulur, saygıyla eğilen başım döner, döner de kendimden geçerim. Ben benden giderim, ben onu gördükten sonra başka bir ben olurum efendim!

– Yolun sonuna geliyor ve inşallah muradımıza kavuşuyoruz Sultanım! Rabbimiz'in emrini, dinimizin bir şartını yerine getireceğimiz için ben de çok mesudum. O'nun hoşnutluğunu kazanmak için yollardayız, bunun yanında da tabi ki çok heyecanlıyım. Kolay şey değil âlemlere rahmet olarak gönderilen bir Peygamber'in huzuruna çıkmak, huşu ve huduyla önünde eğilmek, mescidinde namaz kılmak, dua etmek ve öyle bir şerefe nail olmak, bu herkese nasip olmaz, bunda da bir hikmet vardır unutma!

Yollarda çektikleri sıkıntıları, üzeri taşla doldurulmuş su kuyularını, çöl fırtınasının kendilerini perişan eden hâllerini, aniden boşalıveren yağmurun sele dönüşmesini ve neleri var neleri yoksa alıp götürmesini, sıcağın, sıcaktan da öte kavuran, yakan, eriten tesirini, üzerlerinde zaman zaman uçan alıcı kuşların ürküten bağrışmalarını, tepelerinde attıkları her turla uçuklayan dudaklarını, hepsini hepsini bir kalemde sildiler. Karşılığı büyük bir rahmet olduğuna inandıkları hac gibi bir ibadetin kolay elde edilemeyeceğine gönülden inandıkları için bu yolda olduklarını hiç akıllarından çıkarmadılar. Bu inanç da onlara sabır ve dayanma gücü verdi, aylarca bu sıkıntılara katlandılar.

Artık bohçalardaki ihramların çıkma zamanıydı, tellal son konak yerinde defalarca dolaşarak bunu herkese duyurdu. Çölün kızgın güneşi tesirini azaltınca, ikindi namazı sonrası, çadırların başına hazırlanan meydanda bununla ilgili bilgiler verileceğini ve toplantı yapılacağını ekledi.

–Ey surre alayı ahalisi, duyduk duymadık demeyin, işitenler işitmeyenlere söylesin! İbn Abbas'ın rivayetine göre; Resulullah Efendimiz(s.a.s), Medineliler için Zülhuleyfe'yi mikat olarak belirlemiştir. Boy abdestimizi alıp ihramları giymek ve bununla alakalı malumat edinmek için, ikindi namazını müteakip sohbet mahalline teşrif ediniz.

Sabırsızlananlar namazlarını kılar kılmaz meydandaydı. İhram nasıl giyilir, ihramlıyken nelere dikkat edilir, bunu öğrenmek için buradaydılar. Birçoğu ihram bohçasını koltuğunun altına sıkıştırmış, tatbiki olarak öğrenmek için işini sağlama almak istemişti. Çünkü ihram ve ihramla ilgili kurallara riayet olmazsa hac olmayacağını zihinlerine kazımışlardı.

Surre Emini Latif Paşa, Salim Yüzbaşı, Adil Binbaşı, Müderris Veysel Efendi, Çömez Osman Efendi idare takımı tam kadro vazife başındaydılar.

Müderris Veysel Efendi her zaman olduğu gibi açılış konuşmasını yaptı:

– Muhterem Hacı adayları, bu mübarek vazifemizi yapmamıza Allah'ın izniyle az bir zaman kalmıştır. Lakin bunu ifa etmek için bazı şartlar var bildiğiniz gibi. Onlardan birisi de ihramlı bulunmaktır. İhrama girmek; örtünmek, bürünmek, sarınmak değildir. Her türlü dünyevi his ve öfkeden, mahvımıza sebep olan kötü düşüncelerden uzaklaşmak, onları geride bırakmak demektir. Manevi dünyamızı temizlemek, özümüze dönmektir. İhram, bir manada kefen gibidir yani, ölmeden önce ölmek manasındadır. Yerinize döndükten sonra beden temizliğinizi yapacak ve ihramlarınızı giyeceksiniz.

Sıra, oğluna kavuştuktan sonra eski gücü, kuvveti ve enerjisine de sahip olan Yüzbaşı Salim Efendi'deydi. Öne geçerek mısralarını döktürmeye başladı, herkes can kulağıyla onu dinliyordu:

– Erkeklerin iki parça beyaz bezden meydana gelen ihramları vardır. Birini belden aşağıya, diğerini yukarıya örterler. Muhterem kardeşlerim, namazınızı kılıp giyindikten sonra, sıra telbiye getirmeye gelmiştir. Bu da çok mühim ve değerlidir. Telbiye; Yüce Allah'ın (c.c.) huzuruna çıkmaya hazırlanan adayın; "Buyur Allah'ım (c.c.), hazırım!" manasındadır. Bu sözü verdikten sonra; hem haramları hem de bazı helalleri de terk etmek zorundayız. Bu, ihramımızı giydikten sonra başlar.

*Bunun sözlük manası, ihram haram demektir,*
*Yasak ihlal etmeden, nefsini gözetmektir.*

*Bir kere telbiye farz, ihrama girer iken*
*Zaman zaman da söyle, sesini yükseltmeden.*

*Alçak sesle söylemek, hanımlara mahsustur,*
*Buna riayet etmek, çok mühim bir husustur.*

– Telbiye ile dünyanın dört bir yanından, Kâbe'ye gelen Müslümanlar, Yaratan'a olan teslimiyetlerini ilan etmiş olurlar. İmanlarını kuvvetlendirmek için bu yola düşmüşlerdir.

*"Sırların ortakları, onlar da lal olmuştur,*
*Lebaleb bir semada, nurlar ile dolmuştur."*

Alayın imamı, bir iki tatbiki örnekle ihramın ne şekilde giyileceğini gösterdi. Lebbeyk sesleri ortalığı çınlatmaya başlamıştı. Kervan; bir bayram gününe erişmiş kadar sevinçliydi, hem de bayramların en büyüğüne. Hacca gidenlerin Mekke'ye varmadan önce ihrama girdikleri yer olan mikat mahallini ve bu noktaları ihramsız geçemeyeceklerini öğrenmiş oldular. Harem bölgesi dışındaki bir yerde ihrama girmeliydiler. Harem bölgesinde de, zararlılar dışındaki hayvanların öldürülmesi, bitkilerin koparılması yasak olduğu, haram olduğu için oraya bu ad verilmişti. Yolculardan biri imam efendiye dönerek:

– Harem bölgesi nasıl tesbit edilmiş, sınırlarını kim çizmiştir ve telbiyeyi yüksek sesle söylemek şart mıdır, diye sordu:

– Cebrail Aleyhisselam tarafından Peygamberimiz'e (s.a.s) bildirilmiştir. Resulullah (s.a.s), 'Cebrail bana geldi ve ashabıma tehlil ve telbiyeyi yüksek sesle söylemelerini emretmemi bildirdi.' buyurmuştur. Niyet ve telbiye getiren kimse ihrama girmiş ve ihram yasakları başlamış olur, buna çok dikkat ediniz. Kafanıza takılan hususlar için ben her zaman hizmetinize amadeyim, buyurun gelin efendim.

Surre Emini Latif Paşa, Medine'de sohbet toplantısı yapılmayacağını bildirdi. O mübarek şehirde edeple susmak, vakti ibadetle geçirmek gerekiyordu.

Safi Efendi hatırladığını belli edercesine:

– Davranın arkadaşlar bu yol Beytullah yolu, gidiyoruz din kardeşler

bu yol Ravza'nın yolu, diyordu. Aslında Ravza'ya yaklaşmışlardı, biçare bunun farkında değildi. Bütün alay kendisini tanımış, bu tür çıkışlarını hoş görür olmuştu.

Taşlı topraklı yollardan, saatlerce bekledikleri kuyu başlarından geçtiler. Yollarda bazı hac kafilelerinin yüklerini düzeltmek için mola verdiklerini gördüler. Yine aynı yollarda, üstü başı perişan, aç susuz fakir hac yolcularıyla da karşılaştılar. Surre Emini Latif Paşa, Salim Efendi'ye, ne kadar yoksul insan varsa develere bindirmesini, karınlarını doyurmalarını emretti. Yük develerinin, katırların semer boşlukları, yedek develerin üstü fakir hacılarla dolduruldu.

Kafileyi baştan sona arşınlayan tellal, Medine şehrine bir saatlik yollarının kaldığını duyurduğunda herkesin heyecanı had safhaya ulaştı. Aslında bu heyecan ondan iki saat önce Yeşil Kubbe'yi ilk gördüklerinde başlamıştı. Hava açık, gökyüzü berraktı. O yüzden üç saatlik mesafeden mübarek kubbe yüzünü göstermişti. Ellerini uzatsalar tutacaklarmış gibi geliyordu, ancak git git bitmiyordu. Medine'den gelen hadımağaları, bembeyaz ihramları içindeki misafirleri karşıladı.

Bu güzel şehir, Hicaz vilayetinin Mekke'den sonraki ikinci başşehri, Mekke'ye deve yürüyüşüyle yüz yirmi altı saate yakın uzaklıktaydı. Şehrin kuzeyinde, Resulullah'ın; "Uhud biz seni severiz, sen de bizi!" buyurdukları Uhud Dağı, güneybatısında, kervan ahalisinin ihrama girdiği Zülhuleyfe yakınında Ayr Dağı vardı.

Medine'nin isimleri de çoktu. Bu isimlerin en çok kullanılanı, Kur'ân'ın ve Sünnetin verdiği isimlerdi. Kur'ân'da bu şehir, Medine olarak geçiyor, yine Kur'ân onu Yesrib diye isimlendiriyordu. Yesrib buranın hicretten önceki ismiydi. Resulullah (s.a.s) onu Taybe, Tabe diye adlandırıyordu.

Resulullah'ın amcası, Uhud şehidi Hz. Hamza'nın kabri yakınından geçerken orada kalıp, doya doya dua etmek için can attılar ve bu isteklerini Yüzbaşı Salim Efendi'ye ilettiler.

– Bu yerinde bir arzudur. Ancak vakit geç olmadan şehrin içine vasıl olmak mecburiyetimiz vardır. Daha sonra etraftaki ziyaret yerlerini dolaşarak vazifemizi yapacağız, müsterih olunuz, müjdesini alınca rahatladılar.

Gündüzleri çok sıcak, geceleri serin bir havaya sahip bu güzel şehre

girdiklerinde ruhlarını bir huzur ve sükûn kapladı. Güllerin efendisine gelmişlerdi, kâinatın baş tacı yaptığı, yere göğe konduramadığı, Biricik Sevgili'ye kavuşmuşlardı. Gözyaşlarını tutamaz olmuşlardı, göz pınarları dolup dolup taşıyordu. Büyükler ağlıyor, onları gören çocuklar da büyükler ağladıkları için ağlıyordu.

Bu şehrin içi ve dışı surlarla kaplıydı. Surların içinde, düz bir araziye yerleşen surre alayı, yatsı namazından sonra geldiği için, o geceyi dinlenerek geçirdi. Ertesi gün, sabah namazı için herkesin hazır olması haberi dört bir yana salındı. Peygamber şehrine vasıl olmuşlardı, Yüce Allah'a nasıl şükredeceklerini bilemiyorlardı, içleri içlerine sığmıyordu.

Durup durup çadır dışına çıkanlar, Yeşil Kubbe'yi arıyor, buğulu gözleriyle seçmeye çalışıyorlardı. Yüzbaşı Salim Efendi ve refikası da mutluluktan ne yaptıklarını bilemez halde, bayram yerine çıkmış çocuklar gibiydiler. Kimse yüksek sesle konuşmuyor, birbirlerini bu konuda ikaz ediyorlardı. Tellal bile zahmetinden kaçınmayarak çadırları tek tek dolaşmış, âdet olduğu üzere, her zamanki çığırtkanlığını yapmamıştı. Ömrünü nezaket timsali olarak geçiren müstesna Zat'ın ahlâkına hürmeten, O'ndan aldıkları ilham ve örnekle edeplerini takınmışlardı. Geceyi şükür namazı kılarak geçirenlerin sayısı az değildi.

Sabah namazı için Mescid-i Nebevi'ye adım attıklarında kimse kendinde değildi. Yeşil Kubbe aylar süren bir yolculuğun ardından kafileyi kendisine çekmişti. Yaklaşanlar, bu güzellik karşısında bir irkiliyor, el açıp Huda'ya şükrettikten sonra birkaç dakika etrafa bakınıyor ve adımlarını atmaya başlıyorlardı. Kainatın Efendisi, işte orada o kubbenin altındaydı, birkaç adım yakınlarındaydı. Bütün dualarında, şefaatinden medet umdukları Resulullah yanı başlarındaydı, bu ne büyük lütuftu. İçeri girdikten sonra, Kabr-i Şerif'ini görecekler, omuz hizasına medfun Raşit Halifelerin birincisi Hz. Ebubekir'i, O'nun da omuz hizasındaki Raşit Halifelerin ikincisi Hz. Ömer'e kavuşacaklardı.

Sevr Mağarası'nda üç gün kaldıktan sonra deveyle, bir haftada Medine'ye varan Nebiler Nebisi'nin geçtiği yolları seçmeye çalışmışlar, o zorlu yolculuğu düşünmüşler, arkalarından at koşturan Süreka'ya kızmış, öfkelenmişlerdi. O mübarek devenin ayak izlerinden hiç olmazsa birine, ayaklarımız dokunmuştur diye dualar etmişlerdi. Yollarda

bıraktığı gül kokusunu teneffüs etmeye çalışmışlardı. Ve işte Medine… Salâvatlar, yakarışlar ruhlarında yankılanıyor, hiç dinmeyen gözyaşları yoğunlaşıyor, hıçkırıklar boğazlarında düğümleniyordu:

– Ya Resulullah biz geldik, ya Habiballah biz geldik, ya Nebiallah biz geldik, ya Rahmetellil' Alemin biz geldik! "Nerede olursa olsun, bana getirilen salâvatları, melekler ulaştırırlar. Mescidimde getirilenleri de bizzat alırım." buyuruyorsun. Huzurunda salâvatlar getirmeye geldik, mahşer günü bizi de, Livaü'l-hamd'in altına alman için yalvarmaya geldik. On asırdır dünyayı aydınlatan nurun, bizim de içimizi aydınlattı elhamdülillah. Rabbimiz'e ve o nurun elçisi olan zatına teşekküre geldik.

"Kim vefatımdan sonra kabrimi ziyarete gelirse, hayattayken beni ziyaret etmiş gibidir." (Beyhaki, şuabü'l-iman 9-185) hadisinde buyurduğun gibi, zatına ziyarete geldik. Memleketimizde iken, uzaklarda var olduğunu bildiğimiz cismaniyetine kavuşmaya geldik. Nurani varlığın kıtalar ötesi, âlemler ötesi yayılmış. Kabr-i Şerif'ine kavuşmak, zatınla görüşmek imkânı verecekmiş gibi geliyor. Sahabelerine yaptığın konuşmaları, sahabe-i güzideye ettiğin duaları, nasihatleri bizlere de yapacakmışsın gibi geliyor. Mübarek nurlu yüzünü, temiz, pak sade elbiselerini, asil duruşunu, fetanetli davranışlarını, nurlu sakalını görecekmişiz gibi geliyor. Seninle dolduktan sonra, vardığımız her yerde, her noktada da seni anlatacak, sevgini haykıracak, taşacakmışız gibi geliyor. Senin yaptığın her şeyi yapmaya çalışacak, yerine getirdiğimiz her bir sünnetin de bizi ötelere, yücelere çıkaracakmış gibi geliyor. Sana göstereceğimiz vefa, vefalı Muhammedilerin sayısını arttıracakmış gibi geliyor. Dünyada, berzahta, cennette, âlemlerde adın yâd edildiğine göre, bizim de senin mübarek adını yol boyunca dilimize pelesenk etmemiz, salâvatlar getirmemiz de çok çok doğru bir davranış ve sadakat gibi geliyor.

Mescidin bahçesine girmeden, içeride en nazik hâllerini takınmaları, en alçak sesleriyle konuşmaları kendilerine tembih edilmişti. Bu tembihatın yapılması bir şey değiştirmiyordu. Zira Kubbetü'l Hadra'yı Yeşil Kubbe'yi dünya gözüyle görenler, iliklerine kadar titremiş, cuş u huruşa gelmişlerdi. Namaz çıkışı yine kapıda toplanmaları istenmişti.

Hemen hemen herkesin avluya ve mescide girmesinden biraz sonra, minarelerden yükselen ezan sesi, Bilal Habeş'in sesine benzemese de

tüyleri diken diken edecek kadar tesirliydi. Mescid ve avlu hıncahınç doluydu. Yerlere atılmış hasırlarda yer kalmadı, en son gelenler seccadelerini kumların üzerine serdiler.

– Sana kavuştuk ya sevgili Peygamberimiz, ister taşın üzerinde, ister ateşin üzerinde kılalım hiç mühim değil. Huzurunda salâvat getirmeye nail olduk ya elhamdülillah, bu lütuf dünyalara değer, diyorlar, içlerinden:"Esselatü vesselamü aleyke Ya Resulallah, esselatü vesselamü aleyke Ya Habiballah, esselatü vesselamü aleyke Ya Nebiallah!" salâvat-ı şerifesini getiriyorlardı.

Haçlıların, Âlemlerin Efendisi'nin (s.a.s) mübarek naaşını çıkarmaya niyetlendikleri haberi Nurettin Zengi'ye ulaşınca, o da dış binayı inşa ettirmiş, su kaynaklarının temellerine kadar kazdırmış ve altına kurşun döktürmüştü.

Mescidin içinde direkler arasında yüzlerce kandil vardı. Duvarlarında ayetler, kasideler bulunuyordu. Selam kapısından girer girmez; 'Bakara, Fussilet, Al-i İmran, en-Nisa Sureleri'nden ayetler asılmıştı. 'Allah'tan sakınınız, mallarınızı Allah yolunda harcayınız, Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir, ne kadar hayır yaparsanız Allah onu bilir.' manasında ayetler vardı. 'Allah çok kuvvetli ve pek azizidir' buyruluyordu.

Yüzbaşı Salim Efendi, Mescid'in bir duvarına yaslanmış, hem gözyaşı döküyor hem diliyle Âlemlerin Efendisi'ne sesleniyor, senelerin hasretini mısralarına dökmeye çabalıyordu:

*Ben de mübarek aşkın, heyecanıyla coştum,*
*Vuslatın hayaliyle, şevkli yollardan koştum.*

*Ne desem söylesem az, kelimeler çaresiz,*
*Bab'üs-selam'dan giren, heyecanlı ve sessiz.*

*Nur-efşan kabrindeki, parmaklığın önünde,*
*Durduğu yüce makam, ışık saçar gönlünde!*

*Kayan yıldız misali, geçmiş zaman içinde,*
*Nur cemalin görerek, rüya yaşasak biz de.*

Namazlarını kıldıktan sonra, mesciddeki avlunun doğu yönünde, parmaklıklarla çevrilmiş bir küçük bahçe gördüler. İçinde hünnap ve hurma ağaçları vardı. Söylenenlere göre o bahçe, Resulullah

Aleyhisselam'ın çok sevdiği kızı Hz. Fatıma'ya ait olan hurma ağacının yerindeydi ve onun için bu bahçeye 'Fatıma Bahçesi' deniliyordu. Bahçenin kenarında bulunan ve suyu tatlı olan kuyudan 'Medine'nin zemzemi' denilen bu hoş içimli sudan kana kana içtiler. Mescidin kemerlerine, lambalarına, kandillerine, kadınlar için ayrılmış yerin kafeslerine, yerlerde serili hasırlarına, kilimlerine, avlusundaki kuşlarına, hasılı her şeyine hayran kaldılar. Allah'a şükrettiler, ellerini açıp Peygamber'lerine senada bulundular.

– Bizler çoğumuz, bu kafile halkının büyük kısmı İstanbul'dan geliyoruz. Sen ey Muhammed Aleyhisselam, Sevgili Peygamberimiz, bizim şehrimiz için, o şehri fethedecek kumandan ne büyük bir kumandan ve o ordu ne güzel bir ordudur, buyurmuş, şehrimizin güzelliğine atıfta bulunmuştun. Bu güzel sözlerin, sancaktarını dahi Kostantiniyye'nin yoluna düşürmüştü. Biz de mübarek huzurunda diyoruz ki, bu Medine şehri, seni bağrına basan bu şehir ne güzel bir şehir, burada huzur var, burada sükûn var sevgili Efendimiz. Senin şehrinin güzellikte misli yok, güzellerin de güzeli!

Şimdilik mescidden ayrılarak, erkenden hazırlamış oldukları Mahmil-i Şerif'i törene dâhil ettiler. Mehter, padişah selamını çaldı, sultanın adı üç kere yâd edildi. Surre Emini Latif Paşa, askerler, subaylar, mehter takımı öndeydi. Mahmil'in iki yanında muhafızlar, arkasında atlılar vardı. Mahmil, Anberiye kapısından geçti, aynı isimle anılan çarşıda yürüdü. Onca yolu, aheste kat ederek menzil-i maksuduna varmanın huzuru ve gururunu taşıyan bir edayla Mescid-i Nebevi'nin önüne geldi.

Selam Kapısı'na yaklaşınca, Resulullah'a hürmeten hayvanların üzerindeki herkes aşağıya indi. Medine Valisi ve Mescid-i Nebevi Şeyhi Ferik (tümgeneral) misafirleri bekliyordu. Mahmil, Mescid'e girdikten sonra, Hazreti Peygamber'in minberinin yanına getirdiler, etrafındakiler oturdu ve Mahmil'in kisvesi çözüldü. Orada bulunanlar birer parça aldılar. Sonra vali ve hac emiri sancağı aldı, Hücre'ye doğru ilerlediler. Hepsi beyaz elbiseli ve sarıklıydı. Arkasında ileri gelenler, Maksura'ya (Bölme'ye) girdi, dualar ettiler. Latif Paşa, Salim Efendi, Veysel Efendi bu şanslı kullar arasındaydı. Törenle birlikte tekrar Mescid'e girenler, sırayla Kabr-i Şerif'in parmaklıkları önünden geçtiler, başları önde, saygılarını sundular.

Latif Paşa maiyetindekilere hücrenin içindeki elmas hakkında bilgi vermek istedi:

– Hücrenin kıble duvarının dışına, Efendimiz'in (s.a.s.) mübarek başının hizasına, o başa alamet olarak gümüş bir çivi konmuştu. O kaldırılarak yerine güvercin yumurtasından daha küçük bir elmas parçası, altına daha büyük bir parça kondu ve bunlar altın ve gümüşle birbirine bağlandı. Bu iki elmasa Kevkeb-i Dürri (inciden yıldız) deniliyordu. Bu elmasları hücreye, padişah efendimizin pederleri Peygamber aşığı Sultan Ahmed Han (I. Ahmed) Hazretleri hediye etmişti. Bu iki parçanın altındaki elmas taşı ise, yüce padişahımız Sultan Murad-ı Rabi Han Hazretleri hediye etmişti.

– Allah onlardan razı olsun!

– Vakit namazlarımızı burada kılmaya çalışalım. Çünkü Peygamber mescidinde kılınan namaz, Mescid-i Haram hariç başka yerlerde kılınan bin namazdan hayırlıdır. Yine bu mescidi ziyaret eden, namazdan sonra Hz. Peygamber'e (s.a.s.) ve iki sahabisine selam verir. Zira Peygamberimiz şöyle buyurmuşlardır: 'Bana selam veren her adam için Allah bana ruhumu geri verir ve ben onun selamına mutlaka cevap veririm.' 'Sana selam olsun Ya Resulullah. Sana selam olsun, ey Hz. Ebu Bekir, selam sana ey Hz. Ömer!' demek lazımdır. Sahabiler de böyle selam verirlerdi.' Bir başka zaman kendisine, 'Sen çürütüldüğünde, bizim selamımız, salatımız sana nasıl arz edilir?'sorusuna, 'Şüphesiz ki Allah, toprağa Peygamberlerin naaşlarını yemesini haram kılmıştır.' buyurmuştu.

Vazifesini bitirip dışarı çıkanlar Medine şehrini tanımaya çalışıyordu. Güler yüzlü halk, gelen misafirleri evlerine davet ederek her türlü ikramda bulunuyordu. Bu şehirde bolluk ve bereket vardı. Meyve ve sebze bahçeleri içinden geçiyorlardı. Havası ayrı güzel, rayihası ayrı güzeldi. Gül, yasemin, nane kokuları dört bir yanı sarmıştı. Tabaklar, çanaklar Medine hurması doluydu. İkram ettikçe bereketleniyorlar, bereketlendikçe de ikram ediyorlardı. Hurmanın da birçok çeşidi vardı. Bunun sayısını yüz yetmiş ikiye çıkaranlar yalan söylemiş olmuyorlardı. Anbere, Çelebi, Halve, Belah, Beyd, Şukri daha neler neler… Babü's-Selam çarşısında dolaşanlar acele ederek hediyelikler almaya başlamışlardı bile.

Cennetü'l Baki' Kabristan'ı, Mescidü'l Nebevi'ye çok yakın, bahçe duvarı ile bitişik gibi. Resulullah'ın (s.a.s.) sevgili eşleri, evlatları, çok sayıda sahabe vardı bu mezarlıkta. Resul ü Kibriya'nın amcası Hz. Abbas; en küçük kızı, Hz. Ali'nin eşi, Hz. Fatıma; Hz. Hasan; Hz. Hüseyin'in oğlu Zeynel Abidin Hazretleri, onun oğlu, Muhammed Bakır Hazretleri ve onun oğlu Cafer-i Sadık. Sevgili kızları; Hz. Rukiye, Ümmü Gülsüm ve Zeynep de var. Sonra muhtereme zevceleri; Hz. Zeynep, Hz. Sevde, Hz. Aişe medfun. İmam Nafi Hazretleri, talebesi İmam Malik Hazretleri. Sonra Resulullah'ın(s.a.s.) iki yaşlarında bir bebekken kucağında vefat eden oğlu İbrahim. Efendimizin Sütannesi Hz. Halime ve Osman Zinnureyn denilen, iki nurla nurlanmış unvanına layık, Resulullah'ın damadı, üçüncü halife Hz. Osman (r.a.) yatıyor. Sa'd b. Muaz ve Ebu Said el-Hudri Hazretlerinin kabirleri vardı. Kabristanın girişinin sol tarafında da Resulullah'ın (s.a.s.) iki halası Hz. Atike ve Hz. Safiye ve Hz Ali'nin annesi Hz. Fatıma bulunmaktaydı.

Bu bölgede ziyaret edilmesi gereken mühim mescidlerden biri de hicret esnasında; Hz Ebu Bekir (r.a.) ile yaptığı yolculukta, Kuba'ya gelen Resulullah'ın (s.a.s.), on üç gün burada kalarak, bizzat inşaatında çalıştığı Kuba Mescidi'ydi. Burası O mübarek zatın son durağıydı ve burası için buyuruyordu ki; "Kim evinde güzelce temizlenip abdest aldıktan sonra, başka maksatla değil de sadece namaz kılmak için Kuba Mescidi'ne giderse umre sevabı alır."

Kuba'dan sonra Hz. Muhammed (s.a.s.) ilk Cuma namazını, Kıbleteyn Mescidi'nde eda etmişlerdi. Onlar da buralarda namazlar kıldılar.

İlk kıble, Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ydı. Buraya dönerek namazlarını kılan Nebiler Nebisi'nin (s.a.s.) gönlünde Kâbe'ye yönelme arzusu vardı. Bunun için Kâbe etrafında namazını kılarken, Rükn-i Yemani ve Hacerül Esved arasındaki duvara dönmüştü. Bu şekilde; hem Mescid-i Aksa'ya hem Kâbe'ye dönmüş oluyordu. Yüce Peygamber'in Kâbe'ye dönerek kıldığı ilk namaz ikindi namazıydı. Bunu gören biri, Kıbleteyn Mescidi'ne gelmiş ve şehadet ederek bunu anlatmıştı. Kıbleteyn mescidinde namaz kılanlar, Kâbe'nin kıble olduğu haberini alınca, namazlarını bozmadan o tarafa yönelmişlerdi. Bunun için buraya yapılan mescidin adı, iki kıbleli manasında, Kıbleteyn olmuştur. Beni Harise Mescidi olan adı da değiştirilmiştir. Bakara Suresi'nde bundan şöyle bahsedilir:

"Elbette ilahi buyruğu bekleyerek yüzünün, semada aranıp durduğunu görüyoruz. Artık müsterih ol, işte memnun olacağın kıbleye seni yöneltiyoruz. Haydi yüzünü Mescid-i Haram'a doğru çevir! Siz de ey müminler, nerede olursanız olunuz yüzünüzü oraya doğru çevirin! Kendilerine kitap verilmiş olanlar, kıbleyi çevirmenin gerçekten Rableri tarafından olduğunu bilirler. Allah (c.c.) onların yaptıklarından habersiz değildir." (Bakara Suresi 2/144)

Gezip dolaşırken, Harem bölgesi yasaklarına da dikkat ediyorlardı. Çünkü burası Harem bölgesiydi. Burada avlanmak, ağaç kesmek, ot biçmek hacılara yasaktı. Çünkü bununla ilgili hadisler vardı. Resulullah; "Şüphesiz ki İbrahim, Mekke'yi harem yaptı. Oranın halkı için dua etti. Ben de İbrahim'in Mekke'yi harem yaptığı gibi Medine'yi harem yaptım." buyurmuştu.

Yine o mübarek Peygamber'in; "Uhud, öyle bir dağ ki, o bizi sever biz de onu…" dediği Uhud şehidliğine ziyarete gitmek için hazırlandılar. Sıcak basmadan namaz sonrası yola düştüler. Zencefilci Muharrem ve hemşiresi Zeynep Hanım, çoktandır görmedikleri dünürlerinin yanında gidiyorlardı. Ağır ağır yol alırlarken Zencefilci atının üzerinden kayınbabası Nalbant Besim Efendi'ye anlatmaya çalışıyordu:

– Tam yetmiş sahabe şehid düşmüş Uhud'da, Efendiler Efendisi'nin inci tanesi mübarek dişleri kırılmış, miğferi gül yüzünü yarmış.

– Evladım doğru diyorsun, ya gencecik Mus'ab, bir kolu kesilince sancağı öbür koluna alan, o da kesilince kucaklamaya çalışan yiğit! Uhud çok mübarek bir yer, buralar çok mübarek yerler.

Sohbet ederek aldıkları yol kendilerine uzun gelmemiş, Uhud ve Okçular Tepesi yüzünü göstermişti. Uhud meydanında geniş bir halka oluşturdular ve Yüzbaşı Salim Efendi ortadaki yerini aldı. Veysel Efendi de yanıbaşındaydı. Bu sefer hemen savaşı anlatacak, konuyu toparlayacaktı. Sonrasında kurulacak az sayıdaki çadırlarda yaşlı, kadın ve çocuklar koruma altına alınacaktı. Serinlikte tekrar yola çıkacak Hendek Savaşı'nın yapıldığı mekânı ziyarete gideceklerdi.

– Bedir Savaşı'nda çok sayıda kayıp verdikleri için müşrikler bunun intikamını Uhud'da almak istediler. Peygamberimiz elli tane usta okçuyu tepeye yerleştirdi. Müşriklerin atları oklardan korkacak ve savaş meydanından kaçacaklardı.

*Okçuya mühim tembih: "Yerinizden çıkmayın,*
*İşaretim bekleyin, kimseye aldırmayın.*

*Burda kazanmak için, emre itaat şarttır,*
*Bunun aksi hâlinde netice büyük iflastır.*

*Perperişan oluruz, dediğim yapmazsanız,*
*Biz savaşı sizinle, oklarla kazanırız."*

*Ganimet sevdasıyla, yerinden çıkan yandı!*
*Hazreti Peygamber'in dinlenmediği andı.*

*Bedir'deki melekler, buraya da gelmişti,*
*Resul'ü dinlemeyen, okçuları görmüştü.*

*"Resullerle birlikte davrananlar kazanır,*
*İmanın neticesi, mükafata uzanır."*

*Onun için Peygamber duası yerde kalmaz,*
*Lalezarların içi, ıssız, hanüman olmaz!*

*Cennet bahçelerinin, üstünde duran Uhud,*
*Peygamber-i zişanın sevgisi olan Uhud!*

*"Ey savaştığım Uhud, Musab'la Hamza şehid,*
*Seni yine severim, amcamı alan Uhud!"*

Müderris Veysel Efendi bu mısralardan o kadar etkilenmişti ki Salim Efendi'nin yanına geldi ve birkaç beyit de kendisinin söylemek istediğini ifade etti. O da memnuniyetle kabul etti, geri çekilerek meydanı ona bıraktı:

– Saygıdeğer kardeşlerim bu mekânlarda duygulanmamak için herhalde taş olmak icap eder. Müslüman olup gönül titretmemek kabil değil. Affınıza sığınarak birkaç mısra da bendeniz okumak istiyorum:

*Bilseydim ki sevecek, ben de bir dağ olsaydım,*
*Ayağının bastığı, taş olarak kalsaydım!*

*Ya da Harem yanında, yürüyen ağaç gibi,*
*Açık edip hâlimi, gösterseydim sevgimi.*

*Duanın dönmediği dört tane zaman vardır,*
*Bu mübarek anlarda, itibar arş kadardır!*

*Semanın kapıları, sonuna dek açılır,*
*Rabbimizden o anda, kabul emri saçılır.*

*Biri Allah (c.c.) yolunda, müminlerin savaşı,*
*Biri Yüce huzurda, namaza ait huşu,*

*Üçüncüsü yağmurun, bereket döktüğü andır,*
*Dördüncüsü Kâbe'nin görüldüğü zamandır!*

Allah hepimizin dualarını kabul buyursun, dedikten sonra geri çekildi ve Salim Efendi'yi öne davet etti:

*Uhud sahabalere, büyük bir imtihandı,*
*Peygamberimiz (s.a.s.) için, sıkıntılı bir andı.*

*El açıp yalvaran kim, Nebilerin Nebisi,*
*Duası yerde kalmaz, laf ü güzaf gerisi!*

*O mübarek dişlerin ikisi kırılmıştı,*
*Kazanacağız diyen, müşrikler yanılmıştı.*

*Kılıçlar uçuşuyor, Resulullah (s.a.s.) yaralı,*
*Müşrikin gayesi bu, hiç olmuyor oralı.*

*Öldürmek istiyorlar, İslam'ın serverini,*
*Onlara yeter mi hiç, dağıtmak miğferini!*

*Kazdıkları kuyuya, düşüyor Resulullah (s.a.s.),*
*Eliyle çıkarıyor, Talha bin Ubeydullah.*

*Az önce de kolunu, uzatmıştı önüne,*
*Gelen kılıç darbesi, inmemişti göğsüne.*

*Parmaklar kopuvermiş, eli çolak kalmıştı,*
*Hiç umurunda değil, alacağın almıştı.*

*Yüce Peygamberi (s.a.s.) o, pek çok memnun etmişti,*
*"Talha'ya cennet vacip, vacip oldu!"demişti.*

*Dişlerini kırdılar, miğferini yardılar,*
*Yine lanet etmedi, ondan dua aldılar:*

*"Allah'ım (c.c.) sen kavmimi bağışla, bilmiyorlar,*
*İmana davet ettim, doğruyu görmüyorlar!"*

*Hamza'yı şehid edip, parça parça etmişler,*
*Ciğerini çıkarmış, kulağını kesmişler.*

*Cebrail ve Mikail, iki yanında durdu,*
*Düşman tehlikesinden, Efendimi (s.a.s.) korudu.*

*Uhud'un şehidleri, meydanı kapladılar,*
*Üç beşine yan yana, mezarları kazdılar.*

*"Ya Resulallah (s.a.s.) söyle, önce kim defnedilsin,*
*Ne dersen yapacağız, istediğin ne senin?"*

*"Kur'ânı iyi bilen, ilkten onlar gömülsün,*
*Üzerleri güzelce, topraklarla örtülsün."*

*Allah Resul'ü sonra, etrafına seslendi;*
*"Ey insanlar bunlara, selamlar verin!"dedi.*

*"Allah'a (c.c.) yemin olsun, selamları alırlar,*
*Kıyamete kadar da, cevapta bulunurlar.*

Yaş dökmekten kızaran gözleri etrafı seçmeye çalışıyor, Yüzbaşı Salim Efendi'ye, Veysel Efendi'ye, bütün heyete teşekkürlerini arz ediyordu. Uhud şehidliğine akın akın yönelenler, selamlar veriyor, kendilerine mukabele edeceklerini öğrenmenin huzuruyla müsterih oluyor, seviniyordu.

– Çok sevdiği amcasını şehid ettikleri halde, onlara beddua etmemek, "Doğruyu görmüyorlar, onları bağışla Allah'ım bilmiyorlar." diyebilmek ancak ve ancak âlemlere rahmet olarak gönderilmeyi hak eden bir Peygamber'e has düşünceler, sözler olabilir.

– Rabbim bizi de bu merhamet ve gönül yüceliğinden nasiplendir!

– İşte burası hemşehrilerim, işte burası Uhud! Görmek ve selamlamak istediğiniz Uhud şehidliği! Hepsine selamlar verin ki size cevap versinler, şefaatlerine bizi de dâhil etsinler!

Çadırlar toplandı ve ikindi serinliğinde develer çıngıraklarını sallamaya başladı. Ayakları, henüz kızgınlığı geçmeyen kumları savuruyor, uzun bacakları adım adım yolu arşınlamaya çalışıyordu.

Öfkelerini hâlâ yenemeyen müşriklerin yaptığı Hendek Savaşı'nı anlatırken ve de savaşın yapıldığı yerleri gösterirken Salim Efendi çok

heyecanlanmıştı. Veysel Efendi de, "Sadece ve sadece bir yıl sesleri çıkmadı, ondan sonra Resulullah'ın kazdırdığı hendeklerin önünde perişan olmaya koştular." diyerek açıklama yapıyordu.

– Resulullah Efendimiz (s.a.s.); yüzlerce sahabeyle birlikte, aç, susuz, günlerce ağzına lokma koymadan hendek kazmıştı. Açlığını hissetmemeleri için karınlarına taş bağlamıştı.

Sayılı günler çabuk geçti, bu güzel şehre veda vakti gelmişti. Kaldıkları süre içinde, buradaki mescidleri, tekkeleri, kütüphaneleri gezmişlerdi. Cebrail Aleyhisselam, Efendimiz'e (s.a.s.) "Şüphesiz ki Rabbin sana, Baki'de olanların yanına gelip, onlar için istiğfar etmeni emrediyor." demişti. Buna hürmeten, son bir defa daha Cennetü'l Baki' Kabristanı'nı dolaştılar.

Medine dışına, "Kışla" denilen yere kurulan çadırlarını sökmeye, yol için hazırlık yapmaya başladılar. Rengini gönüllerine nakşetmek istedikleri bu yeşil kubbeyi, ömürleri boyunca bir daha görürler miydi, bilmiyorlardı. Bildikleri ve emin oldukları tek şey, yaşadıkları bu on üç günün hayatlarının çok müstesna bir bölümünü teşkil etmesiydi. İrşad görevlilerinin rehberliğinde vazifelerini yapmaya çalışmışlar, söylenenleri harfiyen uygulamış, dinledikleriyle bilgilerini arttırmışlardı.

– Şehirde kaldığımız süre içinde Medineliler tarafından çok güzel ağırlandık. Bu belde halkı, sanki Resulullah'ı ağırlıyormuşçasına hürmetkâr ve cömertti Latif Paşa'm.

– Ya Salim Efendi, Hazreti Allah da Kur'ân'da, 'Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erenlerdir.' (el-Haşr, 9) buyuruyor. Allah'ın en sevgili kulunu da gelen hac kervanımızı ve daha nicelerini izzet itibarla ağırladılar, sofralarına ortak ettiler, bu gani gönüllü insanlardan Allah razı olsun!

– Şehirlerinin ismi gibi medeniler, cömertler, güler yüzlü ve misafirperverler. Ne kadar güzel hasletler varsa hepsine vâkıflar, ne mutlu onlara!

– Taiflilerin kaçırdığı bolluk, bereket ve kutsiyete bu nitelikleriyle kavuşmuşlar, onlar bunu ziyadesiyle hak etmişler. Yatsıdan sonra yola çıkacağız inşallah. İmam Efendi bir veda duası yaptıracak, getirdiğimiz salâvatların şefaatine vesile olması niyazında bulunacak, ondan sonra kervana hazırlanın haberini ulaştıralım.

Serin bir Medine gecesi, atların ve develerin attıkları ağır adımlar bu şehirden gitmek istemediklerinin deliliydi. Mahmil-i Şerif vedanın burukluğu içindeydi. Kervandaki yükün bir kısmı buraya boşaltılmış, Mescid'e, Medine halkı ve görevlilerine getirilen hediyeler, kandil yağları, paralar dağıtılmıştı. İleri gelen birçok kişiye, çok değerli bohçalar takdim edilmiş, çuka feraceler, kakume kürkler hediye edilmişti. Ayrıca kervanın eksik olan yiyecek tedariki yapılmıştı.

Mekke-i Mükerreme'ye kadar on üç, on dört günlük yolları vardı. Bir aksilik çıkmazsa bu kadar süre sonra Beytullah'a vasıl olacaklardı. "Yüce Rabbimiz; Ya Resulallah, Ya Habiballah, Ya Nebiallah, diye seslendiğimiz Peygamberimizin mahşer gününde, Sırat Köprüsü'nün, Kevser Havuzu'nun başında, Mizan'da bizlere yardım etmesini ve Livaü'l Hamd Sancağı'nın altına toplamasını nasip et." dualarıyla karanlıkta seçmeye çalıştıkları Mescid-i Nebevi karaltısına gözlerini dikerek, boyunları o tarafa yönelik Medine'ye veda ettiler.

En önde, atı üzerinde haykıran Salim Efendi'nin sözleriyle duasını mısralara işledi:

*Yarın Ruz-ı Mahşer'de, sancağına davet et,*
*Bizleri de unutma, Efendim şefaat et!*

*Asi, günahkâr, mücrim, kullar sonra ne yapar?*
*Bağışlanması için, Rabbimiz'e sen yalvar.*

*Mübarek makamına bir daha düşsün yolum,*
*El açıp defalarca, dilenip istiyorum!*

*Kanayım doya doya, kubbeni seyredeyim,*
*Yeşilin has rengini ruhuma resmedeyim.*

Yol boyunca, gece karanlığında birçok kuyunun ve bir iki küçük gölcüğün yanından geçtiler. Bazı kuyuların suyu tuzluydu, içilmiyordu, bazıları kapatılmıştı. Gündüzün iç bunaltan sıcaklığı olmadığından, develer daha hızlı yol alıyordu. Yer yer tarım yapmaya elverişli bereketli

toprakların yanından geçtiler. Sabaha karşı, kervan dursun, topuyla birlikte, seyrek de olsa ağaçlı bir yerde mola verdiler.

Gönüller huzur, ruhlar sükûn içindeydi. Bir mukaddes mekâna veda etmenin hüznünü üzerlerinden atamamışlardı, onun için durgundular. Ancak bunun yanında Beytullah'a kavuşacak olmanın şevki de bütün benliklerini sarmıştı. Beytullah ve sonrasında Arafat… Bir Arafat bolluğu yaşayacaklardı kısmet olursa. 'Hac Arafat'tır!' ifadesinin ruhuna vakıf olmaya doğru yaklaşmanın heyecanına garkolmuşlardı.

Surre Emini Latif Paşa'ya bir cenaze olduğu haberi verildi. Mescid-i Nebevi'den uzaklaşmışlardı. Orada olsalardı hemen Cennet'ül Baki Kabristanı'na defnederlerdi. Ölümün ne zaman nerede geleceği bilinmiyordu, hacı adayını bu çöl gecesinde yakalamıştı.

– Kimdir rahmetli olan, ben tanıyor muyum, diye sorduğunda verilen cevaba üzüldü:

– Konya kafilesinden merhum Safi Efendi. Yatsıdan sonra fenalaşmış ve ruhunu teslim etmiş efendim.

– Allah rahmet eylesin. Desenize artık kimse bize 'Davranın' diyerek şevk vermeyecek.

Safi Efendi; 'Davranın arkadaşlar bu yol Beytullah yolu, gidiyoruz din kardeşler bu yol Ravza'nın yolu!' cümlesini diline pelesenk etmişti. Çok arzu ettiği Ravza'ya ve yoluna varabilmiş, orada duasını yapmış, ancak Beytullah yolunda can vermişti. Bir Peygamber dostu, bir Hak aşığı artık yoktu, çünkü maşukuna kavuşmuştu. Konya kafilesi üzgündü. Agâh Hoca, Hamuş, tanıyan bilen herkes hayır dua etti. Ailesi, naaşını Medine'ye götürmek, Baki'ye gömmek istiyordu. Ancak Latif Paşa buna izin vermedi:

– Cenazeyi bir an önce defnetmek icap eder Salim Efendi, alakadar olun ve münasip bir yerde toprağa verin. Zira bu sıcakta yol alması mahzurludur. Beytullah yolu üzerinde, gelen geçen kafilelerin duasına nail olacağı bir mezar hazırlansın!

Cenaze namazını Agâh Hoca kıldırdı. Safi Efendi, Beytullah yolundaki kabrine yerleştirildi ve kervan ilerlemeye devam etti.

İki gün sonra meşaleler ve yağ kandilleri ışığında yapılan sohbette, artık Kâbe'yi ve Beytullah'ı anlatma zamanıydı. Yolculuğun merkez

noktasına, menziline ulaşma gayreti içindeydiler. Gecenin sessizliğinde çıt çıkarmadan dinliyorlardı. Çok uzaklardan ve derinden gelen birkaç boğuk kuş sesi bu sessizliği bozsa da Yüzbaşı Salim Efendi, büyük bir coşkuyla ve titrek sesiyle şiirlerini okudu. Dinleyenler o kadar alışmışlardı ki şiirlerin çoğu hatırlarında kalıyor ve sohbet bittikten sonra, tekrarlıyorlardı. Ardından sohbet kaldığı yerden devam ediyordu:

– Temettü haccı yapacağımız için, Hacerül Esved taşının hizasında, temettü umresine niyetleneceğiz.

"Tavaf sırasında, gözlerimiz Kâbe'de, dilimizde tesbihat olacak. Kalplerimiz Kâbe ile örtüşecek biçimde, saat ibresinin tersi istikamette döneceğiz. Döndükçe yanaşacak, yanaştıkça aradan perdeler kalkacak, huşunun kıvamı artacak inşallah. Âlemde var olan her varlık da aslında tavaf hâlindedir. Semadaki seyyareler (gezegenler) de akıllara ibret olacak bir nizam ve intizamla dönerler. Yani; dağ, taş, yer, gök Yaratıcı'sına şükür için ibadet hâlindedir. İşte buradaki manzara da bunun en bariz ispatıdır.

*Ey Kâbe, ulu mabed, çöl ortasında nursun,*
*Basiretimi açan, Yüce Rabb'e hamdolsun.*

*Seni gördüğüm anda; uçtum, kendimden geçtim,*
*Berheva olmuş ruhla, mekânsızlığı seçtim.*

*Sen ötelerden öte, Cemalullah sırrısın,*
*Beşeri değil ziyan, varlığın esrarısın.*

Her toplantıda en önde oturan bildik yolcu, çok beğendiği cümleleri tekrarlatıyordu. Şimdi de büyük bir huşuyla yerinden fırladı ve en son söylenen mısraları yüksek sesle tekrarladı, dinleyenler de arkasından söylemeye başladı:

*Sen ötelerden öte, Cemalullah sırrısın,*
*Beşeri değil ziyan, varlığın esrarısın.*

*İmanlı sinelerin, tesirine kapıldı,*
*Cezbende boğularak, tavafına katıldı.*

*Kâbe'yi ziyaretin, sana bereket verir,*
*Hem de hidayetine, hakiki vesiledir.*

*Bunda inanan için, apaçık deliller var,*
*Cennet, bolluk, bereket, daha ne mükâfatlar…*

*Sabretmeyi öğretir, öfkeden uzak tutar,*
*Ferişte sıfat yapar, hodgam gönlünü atar.*

*Dilharab olanların, dilhanesin onarır,*
*Ferden ferda; güzide, güzin kullar çıkarır.*

*Ehl-i hakikat olan, güzel değerlendirir,*
*Mekke Medine yolu, onları sevindirir.*

*Girdigar huzurunda, titreyip feyz dolarlar.*
*Fergaba çıkmak da ne, fevkine tırmanırlar.*

*Arş ü ferşin içinde, Allah'ı (c.c.) zikrederler,*
*Manevi kirlerini, beratlı terk ederler.*

– Kâbe'nin bereketini gördün mü azizim, ziyaretini layıkıyla yapan, kaidelerine uyan kulları neler neler kazanıyorlar.

– Tavafın ilk üç şavtını, biraz daha hızlı, heybetli yürüyerek yapmamız Efendimiz'in sünnetidir. Sol tarafımız Kâbe ile örtüşecek şekilde gerçekleştirdiğimiz tavaftan sonra, yine başladığımız noktada, Hacerül Esved önünde bitireceğiz ve iki rekât tavaf namazımızı da eda edeceğiz. Bu mübarek taşın önü mahşer gibi, herkes yanaşıp öpme telaşında, Habibullah'ın kokusunu duyma hevesi ve arzusundadır. Çünkü Resul ü Kibriya'nın dudağı ona değmiştir.

*Bu Salim kulunuz da, bir zamanlar geçmişte,*
*Uzaktan saygı ile selamlar vermişti de.*

*Çok yanaşmak istemiş, ah dokunamamıştı,*
*İçin için üzülmüş, üstelik ağlamıştı.*

*Hazreti Adem ile, cennetinden çıkmıştın,*
*Yıllarca dağda duran, Kubeys'teki bir taştın.*

*İsmail (Hz.) seni alıp, Kâbe'ye getirmişti,*
*Babası İbrahim'i (Hz.) böyle memnun etmişti.*

*Ne mübarek bir taşsın, seni Efendim (s.a.s.) sevdi,*
*Kıymetli ellerinle, yerine yerleştirdi.*

*Mutlak durur üstünde, ellerinin gölgesi,*
*Ledünni muhabbeti, arş-ı ekber sevgisi.*

*İbrahim peygamberim, bu taşa değer verdi,*
*Tavaf başlama yeri, Esved olsun istedi.*

*Resul ü Kibriya da Ömer'e (Hz.) şöyle dedi;*
*Kendisi devesinde, asayla selam verdi.*

*"Hacerül Esved için, birbiriniz ezmeyin,*
*Uzaktan selamlayın, canınızdan bezmeyin."*

– Hz. Peygamber (s.a.s.), eğer yanaşabiliyorsa Hacer-i Esved'i öper, bu mümkün değilse eliyle veya bastonuyla selamlayarak tavafına başlardı. Nüfusun kalabalık olmadığı zamanda, bu kadar itina gösteren Efendimiz, günümüzde, yüz binlerin doldurduğu tavaf meydanında ümmetine bir şeyleri ima etmiş, itişerek birbirinizi rahatsız etmeyin, uzaktan elinizle de benim sünnetimi yerine getirebilirsiniz demek istemiştir. Bu noktada esas olan şey de aslında, O'nun sünnetini yerine getirmektir.

Yanaşabilirsek yakınında, yanaşamazsak uzaktaki halkalardan birinde dönerek tavafımızı bitireceğiz ve Makam-ı İbrahim arkasına rastlayan bir yerde tavaf namazımızı eda edeceğiz. Canımız Kâbe'ye yanaşmak, kokusunu duymak, kucaklamak, ellerimizle dokunmak isteyeceğiz! Beytullah'a sarılmak, ağlamak içimizi dökmek için fırsat kollayacak, mahşeri kalabalığın bir an yok olacağını, yolun bize açılacağını zannederek, gözümüz Kâbe'nin etrafında, en yüce makama hâlimizi arz etmek için sabırsızlanacağız. Biliyoruz ki, merhametlilerin en merhametlisi O'dur. O Rahman'dır. Dünyada bütün kullarına rahmet edendir. Biliyoruz ki O, Rahiym'dir. Ahirette de sadece mü'minlere rahmet edendir. Biliyoruz ki O, Selam'dır. Kullarına selametlik verendir. Biliyoruz ki O, Gaffar'dır. Günahları bağışlayan, bağışlaması, mağfireti çok olandır. Biliyoruz ki O, Halim'dir. Hilm sahibi, geniş, suçluları hemen cezalandırmayandır. Biliyoruz ki O, Mücıb'dir. Duaları kabul eden, kendine yalvaranların isteklerini verendir.

*Affına sığınırız, ne olur, boş çevirme,*
*Senden gayrı kapı yok, ihsan et, bizi yerme!*

*Gönlümüz huzur doldu, bir şart daha bitirdik,*
*Tavafımız üstüne namazımızı kıldık.*

– Bundan sonra sıra, sıra sa'y yapmaya gelir. Safa ve Merve tepeleri arasında, dört defa gidip, üç defa gelmek için oraya yöneleceğiz. Başlamadan önce niyet edeceğiz:

"Allah'ım (c.c.), Sen'in rızan için Safa ile Merve arasında yedi şavt olarak, umrenin sa'yini yapmaya niyet ettim. Bunu bana kolaylaştır ve benden kabul buyur!"

(Bakara Suresi 158)'de şöyle buyruluyor: "Şüphesiz Safa ve Merve, Allah'ın (c.c.) nişanelerindendir." Safa ve Merve arasındaki iki yeşil direk arasında, daha hareketli, hızlı, canlı yürümeye Hervele denir. Bu hızlı yürüyüşü sadece erkekler yapar, kadınlar yapmaz. Sa'yimizi de yaptıktan sonra duamızı edip saçımızdan bir tutam kesecek ve ihramdan çıkacağız. Böylece umremiz tamamlanmış olacak.

Dümdüz çöl sahralarından, dik yokuşlardan, kumlu, topraklı, çakıllı yollardan, kâh yakıcı güneşte, kâh yağmur taneleri altında sabırla ilerlediler. Bedr-i Huheyn ve Cubeyre'den sonra Mekke'nin havasını solumaya başladılar. Mekke'nin çok yakınına, kervanın konaklaması için kışlalarını kurdular. Biraz dinlendikten sonra, Mekke'ye girmek için hazırlandılar. Kervan yolcularından bazıları, Resulullah'ın yaptığı gibi, Zituva kuyusundan su alarak boy abdesti aldı. Hacun Yolu'ndan geçerek Mekke'ye girdiler. Bir ucu Mekke'ye girerken bir ucu çok gerilerde yeni hareket ediyordu. Bu yol, yine Resulullah'ın Veda Haccı'nda girdiği Keda Boğazı'ndan geçen yoldu. Mualla Kabristan'ındaki sahabelere fatihalar gönderdiler. Seyyide Hatice'nin (r.anha) kabrini hürmetle seyrettiler. Bir yandan da hayatını gözlerinin önüne getirdiler. Bir kadının inancı için neleri elinin tersiyle bir kenara ittiğini düşündüler. Gözleri doldu. Resulullah'ın dedeleri; Abdümenaf, Abdülmuttalip ve Haşim'in ve amcası Ebu Talib'in kabirlerini gördüler.

Mescid-i Haram'ın Beni Şeybe Kapısı'ndan içeri girdiler ve Kâbe, o mübarek yapı karşılarına dikiliverdi. Buranın pek çok ismi vardı. İnsanlar etrafında döndüğü için Kâbe denilmişti. Beytullah'ın ilk görüldüğü anda yapılan duaların geri çevrilmediğini bildiklerinden niyaza geçmek istediler. Ancak kalakaldılar, dondular, neden sonra ellerini semaya açıp dualar ettiler, tekbirler getirdiler:

– Ey Allah'ım! Selam sadece sensin, selam sadece sendendir. Bizi Rabbimiz (Cennet'te) selam ile karşıla. Ey Allah'ım, bu evin şerefini,

azametini, iyiliğini, heybetini arttır. Ona hac veya umre yapan kişilerin de iyiliğini, şerefini, azametini ve kibarlığını arttır, diyerek dualar ettiler. Resulullah'ın dediği gibi: "Rabbim, beni sıdk girişiyle girdir, sıdk çıkışıyla çıkar ve bana kendi tarafından, çok yardımcı bir sultan (idare gücü) ver. De ki: Hak geldi, batıl yok oldu, Şüphesiz batıl tamamen yok olacaktır. (el-İsra 80-81) Daha sonra kana kana Zemzem içtiler. Safa ve Merve arasında sa'yini yapanlar, saçlarından bir tutam kesip ihramdan çıktılar. Zilhicce'nin sekizinde hac için tekrar ihrama girmek üzere hazırdılar.

Umre vazifesini yerine getiren Surre Emini Latif Paşa huzurluydu. Şam, Medine ve Mekke üç mühim noktaydı. Şimdi üçüncüsüne varmışlardı. Buraya gelene kadar Allah'ın izniyle çok da mühim badireler atlatmış sayılmazlardı. Yaşanan ufak tefek aksiliklerin neticesi güzel olduğu için onları hesaba katmıyordu. Önde gelen subaylarla birlikte Mekke Şerifi ve Valisi'ni ziyaret ettiler, hediyeler takdim ettiler. Kâbe'nin içinde kullanılmak üzere, Beyt-i Muazzam'ın Miftahdarı'na bir kumkuma içinde, üç yüz miskal gül yağı, bir sandık buhur teslim ettiler. Tuğgeneral rütbesindeki Osmanlı ordu komutanı da nezaket ziyareti yapılanlar arasındaydı. Bu ziyaretten birkaç gün sonra da onlar kışlaya iade-i ziyarete geldi.

İki sıra hâlinde dizilen askerin önünde mehter heyeti, arkasında atlılar sonrasında yayalar vardı. İleri gelenler, askerlerin sağ tarafındaydı. Surre emini bir adım öne çıktı, Mahmil'in eteğinin kenarını öptü. Askerlerin ortasından geçti ve emirin çadırının önündeki koltuğa oturdu. Mehter, Osmanlı sultanının selamını terennüm etti, yirmi bir pare top atıldı. Tuğgeneralle birlikte vali geldi. Kışlanın kapısında arabadan indiler, kıtayı teftiş edercesine askerlerin arasından geçtiler.

Zilhicce ayının beşinde, surre emini ve bazı görevliler, her sene yapıldığı gibi Kâbe'yi yıkadı. Vali, defterdar, Mekke ordu komutanı, bazı hacılar Kâbe'nin içine girdi. Dört ayrı tarafına ikişer rekât namaz kıldılar, dualar ettiler. Kâbe'nin tabanını hurma dallarından yapılmış süpürgeleri kullanarak gül suyuyla yıkadılar. Yıkama suyunun bir damlası ziyan edilmeden şişelere dolduruldu. Yıkama süpürgeleri bekleyenler tarafından kapışıldı.

Vali Efendi, Arafat vakfesinin yapılacağı tarihi bildiren yazıyı, Latif Paşa'ya gönderdi. Paşa da Yüzbaşı Salim Efendi'ye,

– Bu gece Zilhicce'nin sekizinde, Mahmil kafilesini Mekke'deki kışladan Arafat'a doğru yola çıkarmalıyız, talimatını verdi. Kervan son hazırlıklarını yaptı.

Harratü'l-Bab'dan, Şübeyke, Küçük Çarşı, Ciyad-Mısır Tekkesi, Kaşşaşiyye, Gece Çarşısı'ndan geçerek, yol boyunca "Padişahımız çok yaşa!" nidaları arasından kuzeye Beyaziyye'ye, Mina'ya doğru yola koyuldular. Yollarda kısa molalar verdiler. Arafat'a varınca hayvanlarından indiler. Haccın can alıcı noktası, işte burasıydı. Çadırları kendilerinden önce hazırlanıp kurulmuştu. Eşyalarını yerleştirenler Cebelü'r-Rahme'ye koştular. O gün arefe olabileceğini düşünerek ihtiyaten orada vakfe yaptılar. Bu mübarek yer, beratlarını ellerine alacakları yerdi. Arafat Dağı olarak anılmasına rağmen düzlüktü.

Hazreti Peygamber'in, "Hac nasıl olmalıdır?" sorusuna verdiği cevapta; "Hac, Arafat'tır." Yani Arafat'ta olmaktır, buyurmuştur. Onun için Arafat olmadan hac olmaz.

Resulullah'ın (s.a.s.) mübarek eşleri, Hz. Aişe'nin naklettiği bir hadis-i şerif şöyledir:

"Allah (c.c.), hiçbir günde, Arefe günündeki kadar bir kulu ateşten azad etmez. Allah (c.c.) yaklaşır ve onlarla meleklere karşı iftihar eder; "Bunlar ne istiyorlar?"der. (Müslim, Hac 436, Nesai, Hac 194,436)

Yollarda Resulullah'ın ayak izlerini aradılar. İlk ve son haccını, veda haccını yaptığı bu yolculukta bıraktığı izleri gözlediler. Dağ taş insan, yol iz insan. Arafat'a dünya akıyor. Canlar, kurtuluşa koşuyor. Dünya Müslümanları bir toplantıya gelmişler, Allah'ın (c.c.) davetine koşmuşlar. Toplanın, bir olun, birlik olun çağrısına koşmuşlar. Develer, atlar salkım saçak insan.

*Hepsi Allah'ın (c.c.) kulu; siyah, beyaz, melezi,*
*Aşkla çarpar kalpleri, dilde tövbe niyazı.*

*"Tövbe estağfirullah, tövbe estağfirullah,*
*İşte düştüm yoluna, maksudum sensin Allah (c.c.)!"*

*O nasırlı ayaklar, gözlüyor hedefini,*
*Semadaki avuçlar, bekliyor rahmetini.*

Kumların üzerine kilimler serilmiş. Yere oturup diz çöktükleri andan itibaren, ömürleri gözlerinin önünden geçmeye başladı.

Doğruları, yanlışları, hayırları, şerleri, yaptıkları, yapacakları ne varsa hepsi. Kendileriyle bir hesaplaşma içine girdiler. Ölmeden önce öldüler de kendi kendilerini hesaba çektiler, bir muhasebe yaptılar, bir nefis muhasebesi…

Yürek burkuntusunun, akan yaşların haddi hesabı yok. Yalvarma ve yakarışlar semaya köprü olacak boyutta. Diller, gönlün içinde sessizce konuşuyor, amma aslında feryadı arşı inletiyor.

"Rabbim, ben kulun da huzuruna geldim, yanlışlarım, hatalarım hepsi sence malum, onları affet, doğrularımı, senin rızanı gözeterek yaptığım doğrularımı, iyiliklerimi dergâh-ı izzetinde kabul buyur!"

"Ya Rabbim, senin ululuğunu, rahmetinin boyutunu burada, bu mübarek mekânda bir daha kavrama fırsatını yakaladım. Arafat'a gelen kulların, denizlerin köpüğünden çok olan günah ve yanlışlarını bu saatlerde, bir kalemde siliyor ve affediyorsun. Tertemiz arındıktan sonra; bana ve burada hazır bulunan kardeşlerime, nefsimize hâkim olma, yanlışlardan uzak durma, daima senin rızanı gözetecek davranışlarda bulunma güç ve kudreti ver Allah'ım (c.c.)! Bizlere buraya gelmeyi nasip ettiğin için, sana sonsuz hamd ediyorum. Gelmek isteyen mümin kardeşlerime de nasip etmeni niyaz ediyorum."

Bütün geceyi dua, namaz ve niyazda geçirdiler. Ertesi gün arefe idi. Dakikaların geçmesini, bu sınırlı saatlerin bitmesini istemiyorlardı. Herkes kendi kabuğuna çekilmiş, kendi derdine düşmüş, tıpkı mahşerdeki gibi. Kimseden kimseye fayda yok. Tesbihatlar, tehliller, niyazlar… Arafat inliyor, Arafat'ta bir büyük mahkeme kurulmuş, Mahkeme-i Kübra benzeri, burada kıran kırana bir hesaplaşma var sanki.

Dünyevi her türlü makam ve mevki, Arafat'ta bir kenara terk edilmiştir. Herkes, kefen misali tek tip elbise içindedir. Kim âmir kim memur, kim fakir kim zengin belli değildir. Tıpkı hesaba çekilecekleri gündeki gibi… Orada da mal, mülk, rütbe fayda vermeyecektir. Teraziye konulacak olan şey ameller olacaktır. Üstünlük takva iledir; kim Allah'a (c.c.) daha yakınsa, üstün olan odur, onun amelidir.

Yüzbaşı Salim Efendi, yanına toplayabildiği kadar yolcuya, etrafın nizam ve sükûnetini bozmadan şiirlerini okumaya, onları bilgilendirmeye devam ediyordu:

*"…*
*Her nokta-i nazarın ruhumu ürpertiyor,*
*Âdem'in ayak izi, nerde gözüm arıyor.*

*Cebrail'in gölgesi, üstüne düşmüş kaç kez,*
*Hâlâ orda mıdırlar, aranıyordu herkes.*

Veysel Efendi de yanı başındaydı, buraya niçin Rahmet Dağı denilmiş sorusuna cevap vermeye çalışıyorlardı:

– Arafat'ta, Cebel-i Rahme denilen tepede bir işaret taşı var. Hazret-i Âdem ve Havva, Yüce Allah (c.c.) yemeyiniz, dokunmayınız dediği halde şeytana uyarak yedikleri meyveden sonra Cennet'ten kovulurlar. Üç yüz elli yıl birbirlerini aradıkları halde kavuşamazlar. Sonra Hazret-i Âdem, Yüce Allah'a (c.c.) yalvarır; "Rabbim, Muhammed kulunun hürmeti için, bizi kavuştur." Yaratan da duasını kabul eder ve onları, işte o işaret taşının bulunduğu noktada, Cebel-i Rahme'de yeniden birleştirir.

Arefe günü öğle ve ikindi namazlarını birleştirerek kıldılar. Yani, cem-i takdim ederek kıldılar. Namazdan sonra ayakta kıbleye dönerek, haccın özü ve esası demek olan "Arafat Vakfe"si yaptılar. Gümbür gümbür bağıran hocaların sesi ortalığı inletiyordu. Çadırdakiler dışarıda, eller semada, diller niyazda, tövbe avazları göğe yükseliyor… Yüce Yaratan'a, Hazreti Allah'a hâller arz ediliyor…

Arefe günü güneş batmadan önce, İstanbul'dan gelen Latif Paşa'nın komutasındaki mahmile Mekke'de Şam'dan geldiği için Şam Mahmili denirdi. Yine bir Osmanlı toprağı olan Mısır'dan da Mekke ve Medine'ye Mahmil-i Şerif gönderilirdi. İstanbul'dan gönderilen kadar ihtişamlı olmasa da çok alaka görürdü. Şam ve Mısır Mahmilleri önlerinde emirleri, eminleri olduğu halde, etrafındaki askerlerle birlikte Cebel-i Rahme'nin eteğinde, biraz yüksekçe bir yerde durdular. Hatip bir devenin üzerine çıkmıştı. İzdihamı önlemek isteyen askerler görev başındaydı. Mısırlı ve Şamlı iki mübelliğ (tebliğ edici) ellerindeki mendilleri sallıyor, hatip sustuğu zaman hacıları galeyana getiriyordu. Herkes tövbe istiğfar ediyor, tekbir getiriyordu. Telbiyeler ortalığı inletiyordu. İhlâslı kalpler Rablerine dönmüştü. Cebel-i Rahme'de iğne atsan yere düşmeyecekti. Sudanlı, Yemenli, Mağripli, Suriyeli, Habeşistanlı her yerden Müslüman iç içeydi. Hatibin hutbesi güneşin batmasına kadar devam etti, Arafat'ta kaldılar. Mahmillerdeki topçu askerlerden

biri ayrılma zamanının geldiğini bildirmek için top attı. Mısır Mahmili, Şam Mahmili'nin sağında olarak yola çıktı. Askerler iki saf hâlinde yürüyorlardı. Musiki heyeti hüzünlü nağmeler çalıyordu. Hacılar da yanlarında yürüyorlardı. Mekke şerifinin, valinin ve iki mahmilin topları sırayla sevinç atışları yaptı. El açtılar, dualarını sürdürdüler:

*Hace-i hükm-i ezel, dininle şereflendik,*
*El açtık, boyun büktük, işte kapına geldik.*

*Melekleri, insana secdeye davet ettin,*
*Verdiğin bu payeyle, bizleri yüceltmiştin.*

*Oysa nisyan içinde, yüzerken boğulduk biz,*
*Ömür boyu gaflette, hilafsız yanıldık biz.*

*Hakim-i hakikisin, mağfiret sahibisin,*
*Hacet kapılarını, açık bırakan sensin.*

*Ne büyük bir lütuftur, zatına bir kul olmak,*
*Tövbekâr olup burda, günahlardan kurtulmak.*

*Af için vesile çok, yeter ki isteyelim,*
*Duamıza icabet edecektir, bilelim.*

*İşte hac bir tanesi, Kâbe de vesilesi,*
*Semada yankılanır, melaikenin sesi.*

*"Sayımızı sen arttır!" diye dua ederim,*
*Arafat vakti bitmiş, hem ağlar hem giderim.*

*Ömürde bir kereymiş, haccımı sen et mebrur,*
*Dilerim ah bir daha, yine etsin tekerrür.*

*Bağışlandım mı acep, diye sakın düşünme,*
*Böyle buyurmuş Resul, sen de günaha girme!*

*Vakfeye duran herkes, kuşlar kadar hafiftir,*
*Müzdelife yolunda, sevinçten bir gariptir.*

*Anadan yeni doğma, meleksima kul olur,*
*Bebeklerden bir farkı, aradaki yaşıdır.*

*Birkaç saat Arafat vakfesi yapan kullar,*
*Bütün bir ömür boyu, solmayan gül olurlar.*

Bu mübarek yerleri, gözleriyle kana kana seyrettiler. Hafızaları kaydetsin ve ömürleri boyunca hatırlarından çıkmasın istediler. Eller, her şeyi yapmaya muktedir olan Kudret-i Külliye için, Kibriya için, Allah (c.c.) için açılmıştı. Gönülleri; uğrunda âlemleri yarattığı, Habib-i Kibriya'ya, Muhammed Mustafa'ya (s.a.s.) dönmüştü. Dilleri; doğru ile yanlışı ayıran, iyi ile kötüyü ortaya koyan Kitab-ı Mübin'i, Lafza-i Celal'i, Kelamullah'ı, Kur'ân-ı Kerim'i okuyordu. Duaları aynı minvalde toplanıyordu: "Hafsalamı dar eyleme Allah'ım (c.c.), ruhumu ham ervah olmaktan uzak tut Allah'ım, gönlümü, deryadil gönüller arasına kat Allah'ım (c.c.), hicaba kapılmaktan alı koyma Allah'ım (c.c.) ve beni hakikat ehli dostlarının arasına kat Allah'ım (c.c.)!

Sen'in kudret elin, senin yed-i kudretin her şeye kadirdir, âmin!"

Öyleyse hepsi, aynı yolun yolcusuydu. Gördükleri, bir şeyi zihinlerine daha kuvvetli kazıdı: bizler kardeşiz, hepimiz Yüce Allah'ın (c.c.) kuluyuz, hepimiz Hazreti Muhammed'in (s.a.s.) ümmetinden, hepimiz Hazreti İbrahim'in milletindeniz. Bu hakikati, bir daha şuurlu bir şekilde idrak etmiş olarak, huzur içinde Arafat'tan ayrıldılar. Akşamın alacakaranlığında; elhamdülillah bereketiyle biten bir günün buruk hissiyatıyla, bu yerden ayrılmanın ciğer yakan acısıyla, amma bir o kadar da huzuruyla, bütün gözler, geride kalan görüntülere asılarak ve de gönüllerini orada bırakarak, Arafat'a veda ettiler. Müzdelife'ye doğru yola çıktılar.

Müzdelife; gecenin bir kısmından sonraki vakit manasındaydı. Arafat'tan ayrılan hacılar, kafileler hâlinde, Meş'ar'e doğru akmaya başlamışlardı. Yüce Kitap Kuran-ı Kerim, Me'şar-i Haram'ı şu şekilde ifade buyuruyordu:

"Arafat'ta vakfeden ayrılıp sel gibi Müzdelife'ye doğru akın ettiğinizde, Meş'ar-i Haram'da Allah'ı (c.c.) zikredin. O, nasıl sizi hidayete erdirmişse, (bunun idrak ve şuuru içinde) O'nu öyle zikredin. O sizi hidayet etmeden önce imandan, ibadetten habersiz, yanlış yollarda, ne yaptığını bilmez şaşkınlar güruhu idiniz. "(Bakara, 2-198)

Arafat'tan saatler sonra Müzdelife'ye varmışlardı. İstenilen yere gelindiğini bildirmek için yirmi bir pare top atıldı. Her mahmil kendine ayrılan yerde konakladı. Burada, Meş'ar denilen meydanda, akşam ve yatsı namazlarını yine birleştirerek kıldılar. Akşamın vakti geçtiği için, yatsı vaktinde cem-i te'hir ederek kıldılar. Dualar kaldığı yerden devam ediyordu;

yer göğe yükselmiş, gök yere ağmıştı. Yaratanla yaratılan kaynaşmış, iç içe haşr olmuştu. Zaman mekânda erimiş, mekân mekânsızlaşmıştı. Hepsi ebediyete akmış, sonsuzluğun içinde kaybolmuştu. Her yer nurdu, her yer nurla dolmuştu. Beratlar göklerde uçuşuyor, uçuşuyor da kimse elini uzatmıyor, bana seni gerek seni diyor, kapıldığı cezbeden kendini sıyırmak, bu havadan, saadetten ayrılmak istemiyordu.

Arafat bolluğuna, Müzdelife bereketi eklenmişti, her yer lebaleb nurdu. Acılar, sevinçlerin içine gömülmüş, karşılıksız yapılan niyazlar, davete icabet eden ayaklar, huzurda konuşan diller, o beldeyi, o mekânı gören gözler, o havayı içine çeken nefesler, o âlemde coşan gönüller, nerde olduğunun farkına varan beyinler, asıl olanın ukba olduğunu anlayan kullar, yeni akıl baliğ olmuşçasına hakikate bir daha eriyorlar, hakikat içinde eriyorlardı.

Güneş çoktan batmıştı. İstikametlerinin şaşmaması için, dua dua yalvarıyorlardı. Bu farkına varış; gece yarısı ulaştıkları Müzdelife ufkunda, hacıların gönüllerinde, başka bir güneşin doğmasına yol açıyordu. O yüzden her yer, ay aydınlıktı.

Sonra, şeytan taşlamak için lazım olan, yetmiş taşı topluyor ve diller Müzdelife'den ayrılmadan, son duasını yapıyor. Bu vazifelerini de yaptıktan sonra, seller gibi akan kafileler hâlinde yaya olarak Mina'ya doğru yola çıktılar. Hem Şam hem Mısır mahmili bayram sabahı, güneş doğmadan hemen önce Mina'ya hareket etti. Şam Mahmili'nin ön taraflarındaki Salim Yüzbaşı, cezbeye gelmişti, büyük bir coşkuyla Rabbine âdeta şükrediyordu:

*Yollarda akan nedir, sel mi, insan mı, nur mu?*
*Hepsi huzura çıkmış, yüzlerdeki sürur mu?*

*Genci hızlı yürüyor, arkasında yaşlısı,*
*Refakatçiler yolda, yanında da hastası.*

*Gökte yıldızlar kadar, yerde hacıların var,*
*Ne muhteşem manzara, gönlüm dünyalar kadar.*

*Gözlerimin ömründe, gördüğü güzel resim,*
*Hatırımdan çıkmasın, içinde kalsın daim.*

*La ilahe illallah, sesleri yankılanır,*
*Muhammed Resulullah (s.a.s.), avazesi çınlanır.*

*Yürü yürü bitmiyor, kimsede yok şikâyet,*
*Ayaklar parçalansa, bu nasıl sabır, hayret!*

*Sağlamı zaten sağlam, hastada ıh bile yok,*
*Ne güzel ağırladın, bu lütuf bize pek çok!*

Sağ tarafları dağ, sol tarafları kervan yolu. İkisi arasında kalan, dar bir alandan sel gibi insan akmaya başlamıştı. Bu yürüyüş esnasında, hac için gelenlerin kalabalığını daha iyi anladılar. Yürüyenlerin sayısı belli değil. Genç, yaşlı, hasta, herkes yürüyor. Müzdelife sınırının bittiği ve Mina sınırının başladığı kısımda, Kâbe'yi yıkmak maksadıyla gelen Ebrehe'nin ordusu ile Peygamber'in (s.a.s.) dedesi Abdülmuttalib'in karşılaştığı yerden geçtiler. "Kâbe'yi sahibi koruyacaktır!" diyen dede kendinden çok emin olduğu için hiç telaşlanmamıştı, Allah'a (c.c.) inancı tamdı. Gerçekten de Ebrehe'nin ordusu helak olacaktı. Yüzbaşı Salim Efendi bu çok mühim noktayı atlamak istemedi ve Müzdelife'den ayrılmadan kısaca bahsetti:

*Hikmetinden sual yok, deriz ya her seferde,*
*Yine de öyle olmuş, ibret olmuş herkese.*

*Gökyüzü kararmış ve simsiyah zifir olmuş,*
*Batı sahil yönünden, kuş sürüsüyle dolmuş.*

*Her bir kuş gagasında, iki tane taş varmış,*
*Bir tane de ayakta, üçer taş taşıyormuş.*

*Ordunun üzerine, gelince hedef almış,*
*Askerlerin üstüne, birer birer fırlatmış.*

*Filleri sürecekken, üstüne Beytullah'ın,*
*Taşlar olmuş silahı, ebabil kuşlarının.*

*Lanetullahı aleyh, üzerlerine dönmüş,*
*Kuşlar savaşçı olmuş, alayını öldürmüş.*

*Ebrehe de kaçarken, son nefesini vermiş,*
*Böylece Yüce Allah (c.c.), Hicaz'ı temizlemiş.*

O bitirir bitirmez, Müderris Veysel Efendi, Mina'da gerçekleştirecekleri şeytan taşlamayla ilgili açıklamalar yaptı. Zira bu, haccın mühim bir bölümüydü ve dikkat etmeleri icap eden noktaları vardı. O yüzden hepsi can kulağıyla dinledi:

– Hazreti İbrahim, bir gece rüyasında, İsmail'i kurban etmeye kalkıştığını görür. Yüce Allah (c.c.), O'nu bir daha imtihan etmek istemiştir. İbrahim Aleyhisselam, rüyasını karısı Hacer'e ve oğlu İsmail'e anlatır. Her üçü de; "Allah (c.c.) bizi zayi etmez!" diyerek imanlarının büyüklüğünü bir daha sergilerler.

İsmail; "Babacığım, sana ne emredildiyse onu yap, inşallah beni sabredenlerden bulacaksın."der. (Saffat,102) Hazreti İbrahim, İsmail'i kurbanlık koç gibi süsler, bugünkü Mina'ya hacıların şeytan taşladığı yere getirir. Âdeta; "Rabbim sen verdin, istediğin an sana geri vermek de vazifemizdir. Bu kuru canımız dahi senindir, bize emanet olarak verilmiştir. Bir kocamış ihtiyar olarak, ahir ömrümde bana lutfettiğin bu evlat, malım neyim varsa uğruna feda olsun!" demek ister ve öyle dediğini hareketleriyle hakikaten ispat eder.

Aslında haccın manası da budur: "Rabbim bizleri kulun olarak yarattın, elhamdülillah! Zira senin kulun olarak dünyaya gelmek şereflerin en büyüğüdür. Bu şerefe layık olmak, işte esas olan odur. Ancak bu da her kula müyesser değildir, her kulun harcı değildir. İşte bu mekâna, senin Beytullah'ına da emrini, dinimin hac farzını eda etmek, senin ilahi rızanı kazanmak için geldim. Maksudum sensin Allah'ım(c.c.)!" Kendi maksudu odur, bunu canı gönülden söyler. Ancak evlatlarının, neslinden gelecek torunlarının da bu düşüncede olmaları, bu uğura baş koymaları için dua eder. Zira hayırlı, ağzı dualı evlatların sadaka-i cariye hükmünde olduğunu bilir. Her hacının gönlünden geçen, dilinden dökülen bu duadır.

Şeytan; onları bu kararlarından, İsmail'i kurban etmekten vazgeçirerek, Allah'ın (c.c.) emrine karşı getirtmek ister. Üçü de şeytanı taşlayarak kovarlar.

("Şeytan, yaptıkları işleri süslü gösterip onları yoldan çıkardı." Ankebut, 38) Sonra, Cebrail (a.s.) bir koç indirir, Hz. İbrahim de İsmail'i kurban etmez.

Kurban; inananların, Allah (c.c.) istediği için, malını, O'nun yoluna harcayabileceğinin ifadesidir. O da bir işarettir. "Onların ne etleri ne de kanları Allah'a (c.c.) ulaşır. Ama O'na sizin takvanız ulaşır." (Hac.37)

"Kurbanlık develeri de sizin için Allah'ın (c.c.) nişaneleri kıldık." (Hac, 36) Burada kesilen kurbanlar (hedy), hac gibi mühim bir farz ibadeti eda edebilmenin şükrüdür. Yani bir nev'i sevinçten uçma, Allah'a

(c.c.) hamd etmedir, bir çeşit bayram yapmadır.

İşte hacılar içlerindeki şeytanı, temsili olarak bu taşla kovarlar. Aslında duvara taş atarlar ama o hırs ve öfkeleri, hayatları boyunca onları yanıltan şeytanadır. Bir bakıma o şeytanı kovarlar; " İçimden, düşüncelerimden çık, git!" derler.

"Bu andan itibaren benim içimde sana yer yok şeytan! Hayatımdan seni çıkarıp atıyorum. Gururum içinde sen vardın, mal mülk edinme hırsımın içinde sen vardın, arkadaşımın ayağına çelme takma düşüncem senin yüzündendi. Makamların göz kamaştıran şaşaasının başköşesine sen oturmuştun. Komşumla aramı açan sendin, öfkemin harcını karan sendin. Özür dileme, yaptığım hataları kabul etme düşünceme mani olan sendin. Elimdekilerle yetinmeme, kanaat etmeme mani sendin. İşte artık sonun geldi:

"Eûzü billâhis'semî'il-'Alîmi mineş-şeytânir-racîm" Allah'ın (c.c.) rahmetinden kovulmuş şeytandan, işiten ve bilen Allah'a sığınırım." diyor ve seni zihnimden uzaklaştırıyorum."

Mina'da Osmanlı Sultanı IV. Murad Han'ın fermanı okundu, bunun için merasim yapıldı. Şerif, merasim için Mısır ve Şam Mahmilleri'nin emirlerini, surre eminini, subayları, devlet adamlarını, bazı hacıları davet etti. Tören büyük bir çadırın içinde yapıldı. Sultanın fermanını taşıyan atlı, muhafızların önündeydi. Mekke şerifi merasim elbisesi giymişti, herkes elini öptü. O da kalkarak fermanı teslim aldı ve öptü. Ferman atlastan güzel bir torba içindeydi. Simlerle işlenmiş, rengârenk süslenmiş, yeşil atlas ipek bir bohça içine konmuştu. Fermanı oturduğu yerde, sağ tarafına koydu. Fermanın okunmasını emretti, özel kâtibi fermanı evvela özenerek tane tane Türkçe, ardından da hızlıca Arapça okudu. Askerler, İslam halifesine dua ettiler. Şam surre emini, şerife bir hil'at giydirdi. Padişah tarafından gönderilen ikinci bir hil'at da hediye edildi. Siyah çuhadan yapılmış, yakası simli bu hil'ati de üzerine giydi. Giymeden önce de öptü. Başında simlerle bezenmiş bir sarık vardı. Daha sonra diğer memurlara, ferman okuyucusuna ve başkalarına hil'atler giydirildi. Mehter takımları marşlar çaldılar.

Mina'ya varan Hacılar; Hz. İbrahim, Hz. Hacer ve Hz. İsmail'in yaptıkları gibi üç gün boyunca, büyük, orta ve küçük şeytanları taşladılar. Müzdelife'de topladıkları nohuttan küçük taşları, "Cemerat" denilen

yerde atmaya gelmişti sıra. Bayramın birinci günü, büyük şeytan denilen Akabe Cemresi'ne yedi taş attılar. Bu esnada besmeleler çekerek, Allah (c.c.) en büyüktür, şeytan ve taifesine taşlar atıyorum, diyerek dualarla büyük şeytanı taşladılar. İlk şeytanın taşlamasından sonra telbiye getirme sona erdi.

Bayram sabahı kurbanları kesildi, saçlarından da bir tutam kesip ihramdan çıktılar. Böylece ihram yasakları da sona ermiş oldu.

İkinci gün her üç cemreye, yedişer taş attılar. Taş atma vakti zevalle başladı, ertesi gün tan yeri ağarmasına kadar sürdü. Çok hasta olanlar yerlerine başka birini vekil gönderebiliyordu. Vekiller de önce kendi taşlarını, sonra da vekil olduğu kimselerin taşlarını atıyorlardı. Bir kenarda toplanan kafilenin önüne geçen Salim Efendi, kendisine sahip olamıyor, kelimeler âdeta dilinden dökülüyordu:

*Öfkem ile hırsımı, garezimi, kinimi,*
*Kovduğum şeytan ile akladım benliğimi.*

*Bu lütuftan az önce, bir tutam saçım kestim,*
*Sonra ihramdan çıktım, dokunmayın, ben mestim.*

*Bu bayram sabahında, gerçekten bayram yaptım,*
*Kurbanım kesilince, hacı tacını taktım.*

*Şükür elhamdülillah, şükür elhamdülillah,*
*Her şeyi veren sensin, her şeyi alan Allah (c.c.).*

*Bu husus pek mühimdir, Kâbe'de hacı olmak,*
*Ondan daha mühimi, ömründe hacı kalmak.*

*Bundan sonra dualar, hep bunun için olsun,*
*Hac nasip olan kullar, hacı olarak kalsın!*

*Hakim olsun nefsine, kimseleri kırmasın,*
*Büyük lütfun kadrini, yanlışla ufaltmasın!*

Müderris Veysel Efendi bu saadetin tesiriyle devam ediyordu:

– Allah'a (c.c.) açılan ellerimizin hiçbir zaman geri çevrilmeyeceğini bilelim, mühim olan istemesini bilmektir. Bizleri kendisine kulluk yapmamız için yaratmıştır. Kulluğun temelinde ibadet vardır, ibadetin özü de duadır.

Kafile ahalisi de kendinden geçmişti, çok mutluydu, inşaallah layıkıyla bir hac yapmanın engin kıvancı içindeydi: 'Bu nasıl bir birliktelik ve ne hoş bir kafiledir Allah'ım! Bizlere böylesine coşkulu mihmandarlarla yola çıkmayı nasip ettiğin için elhamdülillah!' diyorlardı.

*Namaz, niyaz, oruçlar, ibadetin özüdür,*
*Ettiğimiz her dua, Hakk'ın bize sözüdür.*

*Yerler, gökler hâkimi, arz ettim ben hâlimi,*
*İsterim ki mutlaka, göreyim cemalini."*

Mübarek olsun diyerek birbirlerini tebrik eden hacılar, akın akın Kâbe'ye gitmeye başladı. Mahmil, geleneğe uyularak Nebi (s.a.s.) Kapısı'ndan Mescid-i Haram'a konuldu. Bazı askerler muhafaza için yanına bırakıldı. On üç gün kadar burada, mescitte kaldı. Hacılar, bu günleri gördükleri için şükür secdeleri yaptılar. Gözyaşları sel olmaya devam etti, hıçkırıklar, kısılan seslerin arasına gömüldü.

"Hac ibadetlerinizi bitirince, atalarınızı andığınız gibi, hatta daha güçlü bir anışla Allah'ı (c.c.) anın!" (Bakara 200)

Yüzbaşı Hacı Salim Efendi, yanında eşi Hacı İsmihan Fatma Hanım ve gittikçe serpilen oğlu Selim olduğu halde üç kişi Kâbe'deydiler. Aylardan sonra ilk defa yalnızdılar, Hacı Salim Efendi bu seferki şiirini muhtereme eşine okuyordu:

*Birkaç kerre gidene, kızardım çoğu defa,*
*Şimdi anladım ki ben, bu çok başka bir vefa.*

*Bütün minareleri, ışıklardan bir nurdur,*
*Melekler etrafında, pervane olur durur.*

*Şaşırıp da kalırsın, kim melek kim de insan,*
*Diller tutulur orda, lal olur bütün lisan.*

*Orada madde yoktur, manadır hep âlemler,*
*Coşkun bir sel gibidir, Hakk'a dönük gönüller.*

*Sineler tutuşmuştur, yaşla doludur gözler,*
*Hem Muhammed Mustafa (s.a.s.) hem cemalini özler.*

Uzaktan kendisini fark eden Zencefilci Hacı Muharrem, hemşiresi Hacı Zeynep Hanım, Nalbant Hacı Besim Efendi, mahdumu ve

kerimesi mutlaka hikmetli bir şeyler söylüyordur tahminiyle yanlarına geldiler. Yanılmadıklarını anlayınca sessizce dinlemeye başladılar:

*Diller vuslatı arar, aşk yakıp yandırmıştır,*
*Ellerdeki zemzemler, susuzu kandırmıştır.*

*Ne maksatla içersen, o derdine devadır,*
*Bunu böyle söyleyen, Muhammed Mustafa'dır.(s.a.s.)*

*Seller akar Kâbe'nin etrafında, Merve'de,*
*Çağrıyı duyan koşmuş, niceler de gelmede.*

*Cana şifa zemzemden, biz kana kana içtik,*
*Âlemler değiştirdik, öbür mekâna geçtik.*

*Mekke, baba ocağı, hasret kalınan yurttur,*
*Rahman'ın misafiri, başköşeye buyrulur.*

*Âlemler sevgilisi, senin izinden geldik,*
*Rabbimin davetine, şükür icabet ettik.*

Bundan sonra kalan zamanımızı Kâbe'de namaz kılarak, umreler yaparak, oturup saatlerce Beytullah'ı seyrederek geçireceğiz. Ayrıca etrafta gezilecek tarihi, mübarek yerlere ziyaretler yapacağız. Kana kana zemzem suyu içeceğiz. Memleketimize götürmek için yanımızdaki kırbalarımıza dolduracağız. Hepimizin haccı mebrur haclardan olsun inşallah!

Her iki ailenin fertleri, karşılıklı tebrikleştiler ve birbirlerinden ayrılarak ibadet etmeye devam ettiler.

Mekke ve civarında; Hira Mağarası, Sevr Mağarası, Hz. Peygamber'in doğduğu ev, Cennetü'l Mualla, Cebel-i Rahme, Nemire Mescidi, Cin Mescidi, Şecere Mescidi, Hz. Ebu Bekir Mescidi, Hz. Hamza Mescidi, Cirane Mescidi, Te'nim Mescidi gibigezilip görülecek mekânları ziyaret ettiler.

Müderris Hacı Veysel Efendi ve çömezi Hacı Osman Efendi, Hira Mağarası önündeki kayalıklarda toplananlara bilgi veriyordu:

– Kâbe'nin yakınında ve kuzeydoğu tarafındaki Nur Dağı üzerinde bulunmaktadır. Peygamber Efendimiz; bu tepeye çıkar, saatlerce tefekküre dalar ve Mekke müşriklerinin, azgın, sapkın, yoldan çıkmış

hâllerinden mahzun olur, gözyaşı dökermiş. Hazreti Hatice annemiz de ilerlemiş yaşına rağmen, tepeye tırmanır ve sık sık, elinde azık torbası, Efendimiz'e (s.a.s.) yemek getirirmiş. Bu gelişlerinden birinde, muhtereme eşine bakan Peygamberimiz (s.a.s.): "Ya Hatice, elbisen ne kadar da eskimiş, bir yenisini alalım!" buyurmuşlar. Aslında çok zengin olan bu asil hanımefendi bütün mal varlığını din yolunda harcamıştı. Amma hiç müşteki değildi. İşte o anda, gelen bir nida: "Şu anda, Cennet'te, Hazreti Hatice'ye öyle bir elbise hazırlandı ki, dokunan kumaşın, her bir teline, çok değerli taşlar yerleştirildi. Her taşın parlaklığı, güneşlerden de göz alıcı." müjdesini vermişti. Efendimiz'in (s.a.s.); yalnız kaldığı bu tefekkürler esnasında, Alak Suresi'nin ilk beş ayeti inmiştir. O mübarek insan bu inzivası esnasında, cahiliyeden kurtarmak istediği Mekkelileri düşünür ve hâllerine çok acırmış. Hira'yı görmek; insanlığın kurtuluşu demek olan Kur'ân-ı Kerim'i ruha sindirmek ve nazil oluş sebebini iyice kavramak manasındadır. Bu kavrayış ve tefekkürü de hayatımızın hay huyu arasında, terk etmemek ve hatırdan dûr etmemek, unutmamak konusunda bir hatırlatmadır. Yani Hira; İslamiyet'in neşetidir, tohumudur, kaynağıdır, özüdür. Bunu da aklımızdan çıkarmamamız hususunda bir vesiledir. Elkıssa kurtuluşumuzdur!

Daha sonra Sevr Mağarası'nı ziyaret ettiler. Bu sefer anlatan çömez Hacı Osman Efendi'ydi:

– Efendimize hicret izni çıktıktan sonra, Hazreti Ebu Bekir'le birlikte, Medine'nin aksi istikametinde bulunan bu mağaraya saklanır. Bu mağara Sevr Dağı'nın zirvesindedir. Onları şaşırtmak için bu yolu seçmiştir. Yüce Allah (c.c.) en büyük yardımcısıdır. Kapıya kadar gelen müşrikler, yumurtlayan güvercin ve ağ örmüş örümceği görünce geri dönerler. Peygamber Efendimiz (s.a.s.), Hazreti Ebu Bekir korktuğu zaman "Üçüncüsü Allah (c.c.) olan iki kişiye zarar gelmez!" buyurur.

Kur'ân-ı Kerim'de bu şöyle ifade edilir: "Hani, o ikisi mağarada iken arkadaşına: 'Üzülme, Allah (c.c.) bizimle beraberdir' diyordu. Tam o sırada Allah (c.c.) ona serinkanlılık indirdi ve onu sizin görmediğiniz ordularla destekledi. Kâfirlerin planını da alaşağı etti." (Tevbe 40) Üç gün saklandıkları bu mağaradan sonra Medine yoluna düşerler ve hicreti gerçekleştirirler.

Daha sonraki uğrak yerleri mübarek Cennetü'l Mualla Kabristanı'ydı. Bu mezarlığa, başta Resulullah'ın mübarek eşleri Hazreti Hatice olmak üzere birçok yakını defnedilmişti.

Annesi Hz. Âmine, büyük dedesi Kusay b. Kilab, dedesi Abdülmuttalip, amcası Ebu Talip, evlatları Kasım ve Abdullah, Hz. Aişe'nin kız kardeşi Esma, sahabiler, alimler medfundu. Kâbe'ye çok yakın bir mesafedeydi. İsmihan Fatma Hanım ve Alay'daki hanımefendiler, Yüce Allah'a, Hazreti Hatice'nin ahlâkından, gani gönlünden, hizmetlerinden, kendilerini ve bütün hanımefendileri de hissedar etmesi, nasiplendirmesi için dua ettiler. Beytullah'ın havası hepsini o kadar sarmıştı ki, can verip orada kalmak, Cennetü'l Mualla'ya gömülmek istemişlerdi. Burada ölümün de güzel bir nasip olduğunu, lütuf olduğunu düşünüyorlardı.

Gezilip görülecek yerler arasında, Cennet ül Mualla mezarlığına yakın bir yerdeki Cin Mescidi'ne gittiler. Resulullah (s.a.s.) burada cinlere Kur'ân okumuş ve onlar da kendisine biat etmişlerdir. Buraya yapılan mescide de bu ad verilmiştir.

Veda haccı sırasında, şimdi Nemire Mescidi'nin bulunduğu noktaya, Nebiler Nebisi'ne bir çadır kurulmuştu. Vakfeden önce; öğle ve ikindi namazlarını birleştirerek, yani cem'i takdim ederek burada kılmıştır. Yüz binden fazla sahabeyi hüzne boğan veda hutbesini de bu yerde yapmıştır.

Hayatın her döneminde yaşanılan veda törenleri hüzünlüdür. Ancak; bu mekâna yapılan vedanın hüznü hiçbir şeyle mukayese edilemiyordu. Veda tavafı, Kâbe'ye veda edişti. Bir daha görüp göremeyecekleri meçhul olduğu için, bu mübarek yeri, hüzünlü gözlerle süzmekti. Bakmaya doyamıyorlardı. Davet eden, evinde ağırlayan Rabbü'l Âlemin, inşallah yarın ahrette, Yüce huzuruna da kabul buyurursun, diyorlardı. Resulullah da duasında; "Ben'i Yüce dostluğuna kabul buyur!" demişti. Onlar da yalvarıyor ve dileniyorlardı; "Rabbim, bizleri de Yüce dostluğuna kabul buyur! O şerefe bizleri de nail kıl!"

Yüzbaşı Hacı Salim Efendi sessizce yanı başındaki eşine döndü:

– Bendeniz; bu fakir gönlümün bir parçasını Arafat'ta, bir parçasını Müzdelife'de, bir parçasını Mina'da, bir parçasını Kâbe'de, bir parçasını da Medine'de Resul-ü Kibriya'nın Ravza-i Mutahhara'sında bıraktım. Şimdi bu gönlümün içi hem bomboş hem de oraları gördüğüm için dopdolu. Bu hüzünlü hisler arasında boğuşarak tavafa devam ediyorum.

Semada melaikenin sesi yankılanıyor, gideceğimiz için onlar da üzülüyor. Yahut vazifemizi yaptığımız için seviniyor.

*Yerler, gökler sahibi, seni Rabbimiz bildik,*
*Arz-ı tazimat edip, huzurunda eğildik.*

*Yüz yirmi rahmet iner, bir günde Beytullah'a,*
*Altmışı tavaf edene, kırkı namaz kılana.*

*Geriye kalan yirmi, Kâbe'yi seyredene,*
*O'na gönülden bakıp, ruhuna resmedene.*

Her geçen gün kalabalıklaşan, insanların kum gibi kaynadığı bu mekânı, hangi saatte gidersem gideyim tenha bulamadım. İşte bu veda tavafı sırasında da öyle, tıpkı mahşer gibi Hacı Fatma Sultanım!

Elleri, Kâbe'ye yapışanların boynu yukarılara kalkıyor, rüyada mı, gerçeği mi yaşıyorlar bilemiyorlar. Gül kokusunu içlerine sindirmek, kollarıyla kucaklamak, etrafını sarmak istiyorlar, ağlıyorlar, şükrediyorlar. İncecik damlalar hâlinde yukarıdan aşağıya doğru sızan esans damlalarını seyrediyorlar. Göz açıp kapayıncaya kadar olduğunu tahmin ettikleri bu süre içinde kendilerinden geçiyorlar. Sonra toparlanıyor ve orayı arzu eden kardeşlerine de imkân tanımak için, ellerini çekiyorlar. Bencillik yapmıyorlar, yavaş yavaş halkanın en geniş yerine doğru açılarak tavaflarını sürdürüyorlar.

Hacı Salim Efendi en son sohbetinde Veda Tavafı'nda yapılması gerekenleri tekrar hatırlatmış, vazifesini ihmal etmemişti:

Hem tavaf edecek hem de son dualarımızı yapacağız. Bu bereketin ömrümüz boyu devam etmesini niyaz edecek, ahiret hayatımıza azık toplayacağız.

Yüzbaşı Hacı Salim Efendi'nin şimdiye kadar yaptığı konuşmaların en dokunaklısı, Nemire Mescidi'nin bahçesinde, Mekke'nin fethi ve Nebiler Nebisi'nin son Veda Hutbesi'ni dili döndüğünce anlatmaya çalışmasıydı:

*Arafat'ta bir hutbe verdi ki ashabına,*
*Kimsede hâl kalmadı, boğuldu gözyaşına.*

*Ashabına hitaben; "Bu benim son haccımdır,*
*İbn Rabia davası, içimdeki acımdır.*

*Sözlerimi dinleyin, belki bir daha sizle,*
*Başka yerde, burada, buluşamayız yine."*

Dinleyenler gözyaşlarıyla yıkanmışlardı ve bu konuşmalarından bir hisse çıkarmak gerekirse, hüzünlü bir sonun kendilerini beklediğini anlamışlardı. Dinin tamam olduğunu, bir daha kendileriyle buluşamayabileceğini söylemesinin altında, ömrünün hitam bulmakta olduğu gerçeği yatıyordu. En mühim miras olarak Yüce Kitap Kur'ân'ı ve onun uygulanmış biçimi olarak sünnetlerini bırakıyordu. Bunlardan daha değerli bir miras olamazdı. Bunlar insanlığı kurtuluşa erdirecek mücevherlerdi.

*Nur Dağı'nda, Hıra'da, başlayan bu mutluluk,*
*Son mu bulacaktı ki, söz edildi ayrılık?*

*O bir veda haccıydı, çünkü emir böyleydi,*
*Bunları tebliğ eden, Peygamberim (s.a.s.) elçiydi.*

*Anladılar karar bu, yapılacak bir şey yok,*
*"Şahit olduk dediler, emeğin bizde pek çok!"*

*Dininiz kemal buldu, nimetiniz tamamdır,*
*İslam'ı tebliğ ettim, belki bu son haccımdır."*

*Biliyordu az kaldı, ömrü hitam buluyor,*
*Hayat-ı seniyyesi, son deme yaklaşıyor.*

*Böyle devam ederek, vedayı tamamladı,*
*Elift'en ya'ya kadar, sahabesi ağladı.*

*Mütebessim Peygamber (s.a.s.), elin açtı semaya,*
*"Şahit ol Ya Rab!"dedi, o Cenab-ı Mevla'ya.*

*Uğruna âlemlerin, yaratıldığı Nebi,*
*İslamiyet direği, rahmetin temsilcisi!*

*Üç defa tekrarlayıp; "Şahit ol Ya Rab!"dedi,*
*Yüz binden çok sahabe, inim inim inledi.*

*Gün oldu aç kalmıştın, yatmıştın kuru yerde,*
*Bunlara razı olmuş, dönmüştün ahirete.*

*Doğduğunda; "Ümmeti, ümmeti!" haykırışı,*
*Mahşerde yine aynı; "Ümmeti"nin telaşı.*

*Göklere yükselmiştin, yükseklere layıktın,*
*Oysa yerde gezerdi, tevazu kanatların.*

*Ruhundadır ulviyet, fıtratında safiyet,*
*İsmet ve masumiyet, bu yüzden olduk ümmet!*

*Çırpındın ve başardın, layıkıyla tebliği,*
*Sendin bu güzel dinin, şerefli mübelliği!*

*Pervane gibi senin, ateşinde kalalım,*
*Bir tek kanatla değil, bin kanatla yanalım!*

*Bu yolda neler yapsak, az kalıyor yanında,*
*İnşallah toplanırız, mübarek sancağında!*

Mekke'deki vazifeleri sona eren hacılar için yola çıkma vakti gelmişti. Zilhicce'nin 25'inde Mekke yakınında kurdukları kışlalarından Mescid-i Haram'a yürüdüler. Mahmil-i Şerif'e simlerle süslenmiş kisvesini giydirdiler. Mekke'deki resmî görevliler, nişanları ve kıyafetleriyle yan yana dizilmişlerdi. Kurmaylarıyla gelen devletli vali, toplanmış olanların yanında durdu. Şam Mahmili'nin emiri yuları valiye verdi. O da mahmille beş defa döndü, yuları öptükten sonra mahmil emirine verdi. Mehter melik selamını terennüm ediyordu. Şeyh bir konuşma yaptı. Osmanlı sultanına ve Devlet-i Aliyye'nin ileri gelen idarecilerine dualar etti. İki mahmil de yerlerinden ayrıldılar ve ayrı ayrı yola çıktılar.

Geldikleri yollardan aynı şekilde geri döneceklerdi. Genellikle gece yol almayı, gündüzün sıcağında dinlenmeyi düşünüyorlardı. Gelirken rastladıkları ve zaman zaman kendilerini taciz eden bedevilerin kulakları çekilmişti. "İnşallah bir daha bizleri rahatsız etmezler." diyerek, dolup dolup boşalan Kâbe'nin içinde dualar ettiler, veda tavafları yaptılar. Yaşadıkları olumsuzluklardan yeteri kadar ders almışlardı. Dönüş yolunda tedbiri elden bırakmayacaklardı, buna kesin niyetliydiler.

Akşamla birlikte hazırlanmaya başlayan kervan yerleştiği kışlayı yatsı namazından sonra terk ederek yola koyuldu. Mübarek bir şehrin topraklarına veda edenlerin yürekleri buruktu. Hacıların, İstanbul'dan hareket ettikleri zaman döktükleri heyecan gözyaşları yerini hüzne bırakmıştı. Sanki develer de ayaklarını sürüyor, geriye dönmek istemiyordu.

Gece karanlığında yankılanan bağırtıları kederlerini terennüm ediyordu. Herkes burada, Mekke'de kalmak arzusuyla yanıp tutuşmuştu. O kadar ki, burada can verip Cennet-i Mualla Kabristanı'na defnedilmeyi gönülden arzu edenlerin sayısı az değildi. Burada yaşamak da güzeldi, ruhunu teslim edip ölmek de… Ancak yapılacak bir şey yoktu, surre alayı toparlanmış ve şehre veda etmişti. Şimdi istikametleri Medine-i Münevvere'ye, güllerin efendisine, gönüllerin sultanına doğruydu. Bir büyük iç acısını, başka bir büyük sevinçle telafi etmeye çalışıyorlardı.

Mekke göğündeki yıldızlar, gözlerine bir başka görünmüştü, semasındaki ay daha bir parlaktı, havası hoş, güneşi sevecen sıcaktı, insanları hürmetkâr ev sahipleri olarak kendilerine kucak açmışlardı. Kısaca buradaki her şey bir başka letafet içindeydi, Yüce Allah davet ettiği misafirlerini çok güzel ağırlatmıştı.

Dönüş yolunda, Zencefilci Hacı Muharrem Efendi ve hemşiresi Hacı Zeynep Hanım, Nalbant Hacı Besim Efendi'nin arkasında gidiyor, onları ve kendilerini emniyete almış olmanın huzurunu yaşıyorlardı. Hacı Atiye Nine ve Hacı Saliha Hanım da İsmihan Fatma Hacı'nın yanından ayrılmıyorlardı.

Sabah namazı için durdukları, hem hayvanlarını suladıkları hem kendilerini dinlendirdikleri kuyunun başında temkinli davranıyor, dışarıdan bir yabancıyı kesinlikle içlerine sokmuyorlardı.

Vazifeler yerine getirilmişti, kalpler mutmaindi. Surre alayının üzerine sanki bir huzur bulutu çökmüştü. Kurulan pazarlardan fazla alışveriş yapılmıyor, karın doyuracak kadar yemek pişiriliyor, sofralardan tıka basa doymadan kalkılıyordu. Ağızlar mühürlü gibiydi, çok kelam edilmiyor, vara yoğa konuşulup boşboğazlık edilmiyordu. Çölün kızgın kumları, ara sıra önlerine çıkan dik yokuşlu yollar onları rahatsız etmiyordu. Bu kabullenişleri geliş yolu için de geçerliydi. Ancak şimdiki hâllerinde bir başkalık vardı. Kemale ermiş insanlara has bir ayrıcalıktı bu. Bu mekânlara getirdikleri hediyeleri boşaltmışlar, sahiplerine teslim etmişler, yükleri hafiflemiş olarak gidiyorlardı. Ancak bu sefer manevi manada ağırlaşmışlardı.

Medine-i Münevvere'nin nuru, şavkıyla bir daha gönüllerini ak pak etti. Üç gün kaldıkları bu şehirde bir dakikalarını dahi boş geçirmediler. Yeşil kubbenin rengine doyamadan ayrılmanın yakıcılığı dayanılacak

gibi değildi. Yapılacak bir şey yoktu, geldikleri güzergâhtan geri dönmek zorundaydılar. Şimdi, ikinci defa aynı yerleri görmenin bilmişliği ve rahatlığı içindeydiler. Dönüş yolunda daha az oyalanacaklardı, sohbet toplantıları da yapılmayacak, herkes kendi hâline bırakılacak, tefekküre davet edilecekti. Öğretilmesi gerekenler öğretilmiş, verilmesi istenilen dersler verilmişti. Ancak bu, ilim öğrenmek burada bitti demek manasında değildi. Ömürlerinin sonuna kadar ilim öğrenmek kendilerine farz kılınmıştı, "İlim tahsili, kadın erkek bütün Müslümanlara farzdır.", "İlim Müslüman'ın yitik malıdır, nerede bulursa alır!" Hadis-i Şerif'lerinde böyle buyruluyordu.

Dönüş güzergâhı aynıydı. Sadece giderken uğramadıkları beş menzilde daha konaklayacaklardı: Han-ı Kusayra, Han-ı Karamut, İskenderun, Ramazanoğlu Yaylası ve Tahta Köprü.

Şam'a yaklaşmışlardı, mola vermeye niyetlendikleri bir kuyu başında, bedevilerin taş, sopa ve silahlarla birbirlerine giriştiklerini gördüler. Önce olayın gidişatını kavrayamadılar, Surre Emini Hacı Latif Paşa çok heyecanlandı. Çünkü sopalardan sonra silahlar çıkarılmış, ateş edilmeye başlanmıştı. Bedevilerin reisi, olayın kendileriyle alakasının olmadığını ve yollarına devam edebileceklerini söyledi. Ne olur ne olmaz diyerek hızlı hareket ettiler, askerlerin silahları tetikte, yol almaya çalıştılar. Uçsuz bucaksız kervanın çok kısa bir zamanda yel gibi gitmesine, hadise mahallinden uzaklaşmasına kendileri de şaşırdılar. Son atlı ayrıldığında, bedevilerin kavgası yere sekiz ölü sermişti.

Yüzbaşı, paşa babasının; 'Yollarda; it dişi domuz derisine diyeceğin, çaldıkları malları paylaşamayan nice hırsızlar göreceksin, sakın şaşırma!" tembihatını hatırladı ve 'Ne kadar doğru söylemiş muhterem pederim.' diyerek kulaklarını çınlattı.

Bu eşkıyalardan başka, kendilerine hediyeler veren, ikramlarda bulunan gani gönüllü şeyhlere, zenginlere de rastladılar. Şimdiye kadar bu yolculuğa niçin çıkmadıkları pişmanlığını yaşayanlar, birbirlerinin: "Hz. Peygamber'in cemaline âşık olanlar, O'na salâvat getirmeyi çoğaltın." ikazlarına itibar ediyor, dillerini salâvatsız bırakmıyorlardı.

Hacı Latif Paşa, bir aksilik çıkmadan yol almalarına memnundu. Bu memnuniyetini, kafile halkının razılığı sonunda edinmişti. İhtiyardı, amma bu vazife için biçilmiş kaftandı. Yani emanet ehline verilmişti.

Resulullah'ın (s.a.s.) sünneti, idarecilik üstlenmenin, yerinde kullanılması gereken bir emanet olduğunu göstermişti. Nebiler Nebisi şöyle buyurmuştu: "Emanet kaybedildiği zaman, kıyameti bekle. Kendilerine: 'Ey Allah'ın elçisi, o nasıl kaybedilir?' denilince: 'Yöneticilik ehil olmayan kişiye verildiğinde, kıyameti bekle!' buyurmuşlardı.

Kafile halkının birçoğunu, isimleri, meslekleri ve katıldıkları şehir, köy ve sancaklarıyla öğrenmiş ve tanımıştı. Yine Resulullah'ın (s.a.s.): 'Hepiniz çobansınız, hepiniz güttüğünüzden mesuldür.' hadisi çerçevesinde, kervandakilerin bütün mesuliyetini üstlenmiş, bir emin nasıl olmalıysa öyle olmuştu, hizmette, idarecilikte kusur etmemişti. Bu hizmetinde en büyük pay sahibi başta Yüzbaşı Salim Efendi, Binbaşı Adil Efendi ve diğer subayları olmuştu. Bir aile, bir bütün olmanın şuuru ve idraki içinde hareket etmişler, en üst rütbedekinden en alt makamdaki askerine kadar, birbirlerinin eksiklerini tamamlamış, kusurlarını aramamış, tam tersine gördükleri hatalarını örtmeye çalışmışlardı. Zira huzur ancak böyle yakalanabiliyordu. Eksik ve kusur arayarak hata yapanların peşinde koşanlar, sonuçta huzursuzluk çıkarıyorlar ve kalp kırıyorlardı. Ellerine de koca bir hiçten başka bir şey geçmiyordu. Oysa bütünleyici olmak, kusurları hoş görmek, eksikleri tamamlamak olgun, güngörmüş, hakikat ehli insanların yüce gönüllerinde var olan meziyetlerdendi. Bu da gönül yıkmaktan, ortalığı talan etmekten, insanların haysiyetlerini zedelemekten daha kolaydı. Bunun için biraz dikkat, biraz nezaket, biraz da insan sevgisi lazımdı. Tabi bunun özünde ve temelinde dünyaları kaplayacak kadar çok Allah sevgisi… Bedeni ve ruhu da bu sevgiyle sarmak gerekiyordu.

Şam halkı, onları yine bağırlarına bastı. Giderlerken kutlu bir yolculuğa çıktıkları, dönüşlerinde, mübarek mekânlara yüz sürdükleri için onları baş tacı yapıyorlardı. Beytullah'ı gören gözlerinin derununa derununa bakıyorlar, Kâbe'yi sıvazlayan ellerinin avuç içlerini öpüyorlar, kısaca hürmetlerin en büyüğünü göstermeye gayret ediyorlardı. Surre Emini Hacı Latif Paşa:

– Yorgunluğumuz çıkana kadar, on yedi gün bu şehirde dinleneceğiz. Giderken gezemediğiniz mekânları ziyaret edin, gönlünüzce dolaşın, serbestsiniz, akşam karanlığı basmadan herkes kışlada olsun yeter, talimatını verdi. Giderken Şam halkının evlerinde ağırlanmayanlar,

bu sefer evlerde misafir edildiler ve izzet ikram gördüler. Bu itibarın, zahmetin karşılığı olarak, onlar da gönüllerinden kopan hediyeleri kendilerine takdim ettiler ve ev sahiplerinin bu gani gönüllerini, takdir duygularıyla kazanmaya çalıştılar.

Uğradıkları her şehirde, giderken gördükleri sevgiden daha fazlasına gark ediliyorlardı. Bu itibar; bir manada Peygamber-i Zişan'a, bir manada Beytullah'a ve o iki mübarek beldeyi görerek dinlerinin mühim bir farzını eda eden hacılara, dolayısıyla da her şeyin yaratıcısı Allah'a yapılıyordu.

Ayakları yere basmıyor, kendilerini kuşlar kadar hür hissediyor, kanatları olsa uçacaklarını zannediyorlardı. Ne Gülek Boğazı'nın dar ve kasvetli havası, ne sert esen rüzgârın tokadı ve ne de dağbaşlarına çoktan yağmış bembeyaz karın ayazı onları etkiliyordu. Dönüş yolunu hesaplayarak hırka, atkı ören hanımlar, tahminlerinde yanılmamanın haklılığıyla sıcacık sarıp sarmalanıyordu ve düşünceli davranmış olmalarıyla da yakınlarını rahat ettiriyorlardı.

Bozkırın sert havası eşliğinde, yağmurun bardaktan boşandığı bir akşamüstü Konya'ya girdiklerinde Mevlana'ya kavuşmanın coşkusunu bir kere daha yaşadılar. Giderken aradıkları gölge ağaç altlarını aramaz olmuş, sıcak ocak başlarını hayal etmeye başlamışlardı. Hacı Agâh Hoca ve kafilesi, alayın önde gelen isimlerini evlerinde misafir etti. Kalın bağ kütüklerini attıkları ocaklarda, kor ateşlerin sıcaklığı, misafirperver hâlleriyle halhamur oldu. Hacı Mülayim Efendi, giderken sahip olduğu hırçın, geçimsiz huyunu çoktan gerilerde bırakmış, hakikaten ismine layık Hamuş biri olmuştu. 'İlla misafir edeceğim, kesinlikle bırakmam!' diyerek dört beş aileyi evine götürmüştü. 'Yatacak yer var mıdır, zahmete girmeyin.' diyenlere; 'Ne demek şilteler yatak, yorganlar gani, yemek içmekse Allah'a şükür çok bol. Hazreti İbrahim sofrasının bereketini işittik biz bu yolculukta. Misafirlerine ayakta ikramda bulunan Hazreti Ömer'in, meleklerle beraber hizmetini öğrendik, buyurun buyurun başköşeye buyurun.' diyerek diller döküyordu. Safi Efendi, bütün safvetiyle Rahmet-i Rahman'a kavuşmuş, oğulları ve eşi bir yanları eksik olarak evlerine geri dönmüştü.

Mahmil-i Şerif nazlı yürüyüşünü yine yapmış, geçidini tamamlamıştı. Kervandaki develerin yükleri azalmıştı. Götürdükleri hediyeleri,

Kâbe'nin gülsularını, kandillerin yağlarını, mumları, hediyelik bohçaları, kaftanları, kürkleri sahiplerine vermişler, hafiflemişlerdi. Sadece Şam'dan sekiz yüz batman kandil yağını, İstanbul'dan Harem'in içindeki altın ve gümüş şamdanları ve bunların beyaz mumlarını götürmüşlerdi. Götürdükleri hediyeleri de sahiplerine vermişler, iadelerini de almış geri getiriyorlardı.

Giderken bitmek bilmeyen yolları, bu sefer çarçabuk tükenmiş ve kendilerine kısa gelmişti. İznikmid'den sonraki durakları, bir solukta geldikleri İstanbul olacaktı. Müjdecibaşı çoktan haber uçurmuş, hac kafilesinin İstanbul'a yaklaşmakta olduğunu bildirmişti. Kafileyi yolcu ederken gözyaşlarıyla uğurlayanlar, yine gözyaşlarını tutamaz olmuşlardı. Bu sefer kavuşacak olmanın heyecan, sevinç ve mutluluğunu yaşıyorlardı.

Yolculuktan dönenler de karşılayanlar kadar heyecanlıydılar. Tatlı hatıralarla Mekke ve Medine havasını getirmenin coşkusu içindeydiler.

Büyük bir alayı valayla şehre giren surre alayı, payitahtı daha bir aydınlatmış, daha bir nurlandırmıştı. Aylar önce Üsküdar semalarını dolduran "Lebbeyk Allahümme lebbeyk!" nidaları yerini "Elhamdülillah'lara" bırakmıştı. Ayrılık Çeşmesi'nden uğurlananları karşılamaya gelen yakınları, onlar için develerinden inmeden hacı kurbanları kesti. Ucu bucağı olmayan kafile mensupları, üçer beşer aileleriyle birlikte evlerine döndüler.

Mahmil, Üsküdar'a geldiğinde, bostancıbaşı ve diğer bostancılar karşıladılar ve bir kadırgaya koyup Eyüp Sultan Türbesi'ne götürdüler. Bir gün sonra topluca; saray halkı, ulema, şeyh soyundan gelenler Mahmil-i Şerif'i kurdular ve önünde sıralanarak büyük bir kalabalık eşliğinde Edirnekapı'dan girdiler ve Bab-ı Hümayun'a kadar Allah'ın adını zikrederek saraya geldiler. Vezir-i Azam ve ulema mahmili orta kapıda karşıladı. Daha sonra Sultan IV. Murad'ın huzuruna çıkardılar. Divanda bulunanlar ağlayarak dualar ettiler.

Darüssaade Ağası da Mekke Şerifi'nin hediyelerini ve Name-i Hümayun'a verdiği cevabı getirenleri kabul etti ve onlara hil'atler giydirdi, hediyeler verdi.

Ertesi gün hacılar için Sultanahmet Camii'nde mevlid alayı yapıldı.

Mekke ve Medine'den gelen hürmetli misafirler ve onları karşılayan akrabaları, caminin içini hıncahınç doldurmuşlardı. Sadrazamlar, şeyhler, âlimler, müezzinler ve İstanbul ahalisi, mavi çinili camide hazırdı. Allah kelamı, tekbirler, salâvatlar büyük kubbede yankılanıyor, ah eden dillerin ateşi gönülleri yakıyordu. Gidenler, daha izleri kaybolmadan bir daha gitmeyi arzu ediyor, gitmeyenler en kısa zamanda gitmek için dua dua yalvarıyorlardı. Yakınlarına kavuşmanın keyfini tadanlar, cami kapısında külah külah şekerler, tabak tabak helvalar, şekerler, gül kokulu lokumlar dağıttılar. Mahmil-i Şerif ve Sancak-ı Şerif develeri avluya bağlanmış, süzgün gözlerle etrafı seyrediyorlardı. Sağında solunda bulunan meraklı çocuklar saatlerce bekleşmişler, soğuktan elleri, yüzleri kıpkırmızı olmuş bir halde oraya yanaşmak istiyordu. Bu mübarekler, askerler tarafından aylardır kollandığı gibi kol kanat gerilerek himaye ediliyor ve kendilerine izin verilmiyordu.

Ferdası günü Eyüp Sultan Camii avlusunda, surre alayının getirdiği hediyeler sergilendi. İstanbul sanki buraya akmıştı, büyükhanımlar, üç otuzunda aksakallı ihtiyarlar, gençler çok uzaklardan bu tabloyu seyretmeye koşmuşlardı. Şimdi içleri sızlayarak bakmaya çalışıyor, gözyaşlarını tutamıyorlardı. Kâbe'nin değiştirilen örtüsünün çeşitli bölümleri, hurma dalından yapılmış yıkama süpürgeleri, Mescid-i Nebevi'den gelen yanmış mum parçacıkları, kısaca oraya ait her şey Haremeyn ruhunu aksettirmeye yetmişti. Sergiyi gezen sayısız hacı ve yakını da Eyüp Sultan Camii'nin haşmetli kubbesi altında toplandı, yapılacak olan duayı beklemeye başladılar. Bir muhteşem yolculuk, hasbetenlillah yapılan bir kutlu ziyaret, bir farz ibadet son bulmuş, bereket ve ihsanına inşallah kavuşulmuştu. Avludakiler yerlere atılan hasırlara diz çökmüşlerdi. Caminin dışı da içi gibi kalabalıktı. Selamiye entarilerinin üstüne feracelerini giymiş, başlarına tülbentlerini sarmış, yüzlerine kıl peçelerini takmış hanımlar, ellerinden tuttukları çocuklarıyla, yanlarında eşleri olduğu halde camiye gelmişlerdi. Aralarında, kolalı yaşmaklı saraylı hanımlar da vardı. Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte, kayıklar ve çekdiriler, Eyüp iskelesine insan taşımaya yetiştirememişlerdi. Sergilenenleri görmeye koşanlar, iskeleyle cami arasındaki toprak yola sıra sıra dizilmiş, tahta arabaların, düdüklü oyuncak testilerin, zilli maşaların, darbukaların satıldığı oyuncakçı dükkânlarının arasından geçerek akın akın camiye gelmişlerdi.

Surre Emini Hacı Latif Paşa, etrafına subayları sıralanmış olarak en önde hocaların yanında yer almıştı. Bir hac seferini daha Allah'ın izniyle kazasız belasız atlatmanın huzuru ve rahatlığı içinde, IV. Murad Han tarafından kendisine hediye edilen kürkünü giymiş, başı önde okunan Kur'ân-ı Kerim'i dinliyordu. Devletin kudretine ve gücüne halel getirmeden, hatta daha da yücelmesine vesile olacak bir şekilde vazifesini layıkıyla yerine getirmişti. Bu topraklardan giden kim bilir kaçıncı surreye baş olmuştu. Etraftaki söylentilere itibar edilirse gelecek sene surre emini olması kuvvetle muhtemeldi.

Geniş aile efradı da onunla birlikte gelmiş camideki yerini almıştı. Yüzbaşı Hacı Salim Efendi, görmedikleri sürede çok serpilen torunlarını özleyen dedeleri ve nineleri, zevcesi Hacı İsmihan Fatma Hanımefendi herkesten önce gelmişlerdi.

Hacı Salim Efendi, aile efradını camiye bıraktıktan sonra, onlardan müsaade isteyerek bir solukta, buraya yakın olan Hazreti Cabir bin Abdullah Camii'ndeki hocası Zekai Dede'ye gidip elini öpmek, hayır duasını almak ve kendisine Mekke'den getirdiği hediyeyi takdim etmek istedi. Koltuğunun altına sıkıştırdığı hediyesiyle küçük kubbeli şadırvanda abdest almaya çalışanların yanından geçti, caminin içine girdi. Zekai Dede'yi arayan gözleri ön safta duran genç bir imama ilişti. Bu zata hocasını sordu. İmam Efendi, bilmiyor musun der gibi yüzüne baktıktan sonra:

– Zekai Hoca Efendi, sizlere ömür, Kurban Bayramı gecesi vefat etti, mekânı cennet olsun, dedi.

Ne diyeceğini bilemeden kekeledi, olduğu yere oturdu, bir müddet sessizce dua etti.

– Bu hediyeyi onun adına kabul buyurunuz, Allah rahmet eylesin, dedikten sonra Eyüp Sultan'a gitmek için camiden çıktı.

Üzgündü, başı öndeydi, adımları çapraşıyordu. Kendisini bu mertebeye eriştiren hocasına şükranlarını arz edememenin, 'Beytullah'a giden yollar hiç uzun gelmedi dedem, bir kuş misali uçtuk da gittik elhamdülillah!' diyememenin, yıllar önce sarf ettiği çiğ sözlerinden rücu ettiğini söyleyememenin ve bir daha görememenin hüznünü yaşıyordu. Ama takdir-i İlâhi'ye rıza göstermenin kulların vazifesi olduğunu da çok iyi biliyordu. Sessizce kıpırdayan dudaklarından dökülen sözler, rahmetli Zekai Hoca'ya şükran ve minnet borcunu ödemek içindi.

*Seyahatim boyunca bana hâce dediler,*

*Hakiki hâce sensin, bunu hiç bilmediler.*

"Demek ki bayrağı devralmak için onun izinden gidecek ve kendimi yetiştirmeye gayret sarf edeceğim. Gece uykularımı haram edip, ilim yolunun bendesi sıfatıyla hâceliğe layık olacağım. Benim gibi nice Salim Efendilere bu yolda rehber olmaya çalışacağım." düşünceleriyle camiye geldi ve ailesinin yanına oturdu.

Burada yapılan serginin ve duanın ayrı bir önemi vardı. Çünkü Resulullah'ın sancaktarı olan O'nu yedi ay evinde ağırlayan Hazreti Halid Eba Eyyub el Ensari Hazretleri'ne Medine'nin selamını ve Kâbe'nin kokusunu getirmişlerdi. Türbe önünde yaptıkları dualarda onları takdim ettiler.

Hacı Yüzbaşı ellerini semaya açmış yalvarıyordu. Son bulan bir yolculuğun Surre Emini Hacı Latif Paşa'dan sonraki en büyük mihmandarı olmuştu. Mevlevi dergâhlarında kudüm vurarak mutribi yöneten kudümzenbaşı gibi sohbetlerin temel taşı olmuştu. Zor bir vazifenin üstesinden gelmiş, başarmıştı. Bir ara bunun gururuyla göğsü kabarmış ve Eyüp Sultan Camii'nin avlusuna girer girmez külahını göğe atacak kadar sevindiğini hissetmişti. Kuşlar gibi kanat çırpası gelmiş, gönlüne bir mürg-i bismillah kazınmıştı sanki. ' Hey Salim Efendi, maazallah nefsin galip gelmesin, malaniyatla uğraşma!' diyerek kendini ikaz etmişti. Yine de içi içine sığmıyordu, başardığı öyle böyle bir görev değildi. Önlerine çıkan menfaatperestlerle, yol kesen bedevilerle, yağmacılarla, çöl fırtınalarıyla, suyu çekilmiş kör kuyularla baş ederek zahmetli bir yolculuğun üstesinden gelmişlerdi. Bunu nasip eden Allah'a şükretme zamanıydı:

" Ey Hazreti Rahman, Allah'ım! Böylesine şerefli bir vazifeyi bendenize nasip ettiğin, sonra bunu ifa etme gücü ve kudreti verdiğin için sonsuz şükürler olsun. Hayatımın bundan sonraki kısmında daha çok dikkat etmem icab eden bir yola girdiğimin şuurundayım. Her nereye baksam Hak nurunu görüyorum elhamdülillah, bu sebepten de teveccühle bakmaya gayret ediyorum. Sanki bir nazar ehli oldum Rabbim! Yollara döküldük ve misafirlerin olarak davetine icabet ettik! 'HER ZİYARETÇİNİN ZİYARET EDİLEN ÜZERİNDE BİR HAKKI VARDIR. HACILARIN BENDEKİ HAKKI DA DÜNYADA ONLARA

AFİYET VERMEM VE AHRETTE ONLARI AFFETMEMDİR.' buyuruyorsun. Bu, ihsanların en bereketlisidir, bize yeter.

Bendeniz Salim kulun, ordumuzun bir subayı olarak bir niyazda bulunmak istiyorum. Ordu-yu Hümayun nice seferler kazandı, bu zaferlerin süruru kelimelerle ifade edilemez. Lakin bizim seferimiz, dinimizin bir farzını yerine getiren bu ibadetimizin kıvancını, rahmetini bağışlamak da zatına mahsustur Allah'ım! Bu ordunun başında, bir sekban neferi gibi tevazuuyla seferden sefere koşan padişahımız, Sultan Murad-ı Rabi Han Hazretleri'ne uzun ömürler nasip et! Kâbe'ye yaptığı hizmetleri makbul kıl! Peygamber Efendimiz'in kademinden sorguç yapan ve başında saygıyla taşıyan bir babanın, Sultan Ahmed'in evladı olan Murad'ımızın ömrünü uzun eyle! Çok genç yaşta vefat eden pederi Sultan Ahmed Han'a da Beytullah'a, Mescid-i Nebevi'ye hizmetlerinden ötürü rahmet eyle! Bizlerin sağ salim gidip gelmemizi sağlayan bu yüce devletimizin, Devlet-i Aliyye'nin de afiyet vereceğin kulların gibi, kıyamete kadar kâim ve daim olmasını, bu topraklarda yaşayan halkının huzur ve sükûn bulmasını nasip et Allah'ım!

Hacılarına verdiğin bu ihsanı, onların içinde yaşadıkları devletlerine de bağışla, ona da kıyamete kadar huzurlu bir mevcudiyet nasip et, düşmanlarının şerrinden azade kıl bizim kerim Rabbimiz! Resulullah Efendimiz gibi, İslam'ı dünyanın dört bir tarafına yaymamızı ve din yolunda çaba harcayan gönüllere sahip olmamızı, ecdat yadigârı topraklarımıza hizmette yarışanlar olmamız için bizlere güç ve kudret nasip eylemeni yalvararak senden dileniyorum Rabbim.

Ben inanıyorum ki hicret bitmemiştir, kıyamete kadar da devam edecektir, dualarımızı kabul eyle Allah'ım!

Eyüp Sultan Hazretleri türbesinin niyaz penceresi önünde, alçak sesle dua eden Yüzbaşı Hacı Salim Efendi'nin söylediklerine lakırdı kavafı olmayan muhtereme refikası da eşlik ediyordu:

– Âmin, inşallah karşılık verecektir, Allah keremperverdir! Ezel ve ebed sahibi, mülk ve melekut âlemlerinin, görünür dünyaların ve onların ötesinin tek sahibi aziz Allah'ım, Peygamber efendimiz hürmetine, ehl-i beyti ve ashabı hürmetine, icabet ettiğin dualar hürmetine, hiç ayrılmadan Sen'in dergahının önünde bekleyenler hürmetine dualarımızı makbul eyle!

Minarelerden yükselen ikindi ezanının sesi ruhlarını doldurmaya başladı. Dört defa başında, iki defa sonunda yer alan Allahüekber nidası her şeyi özetlemişti. Güzel sesli müezzin, Allah en büyüktür hakikatini bir daha haykırıyordu ve Müslümanları namaza davet ediyordu. Namazın kurtuluş olduğunu bildiriyordu. Allah'ın büyüklüğüne iman ediniz diyordu. Bunu idrak etmeniz de kendi acz ve fakrınızı kabul etmeniz manasındadır, ezanı işiten bütün varlıklar da bu tesbihata katılıyorlar, ey Müslümanlar uyanın ve namaza koşun, diyordu. Koca şehirde yaşanan hayat, namaz için durmuştu. Huşuyla abdest alanlar, el, yüz ve ayaklarıyla birlikte gönüllerini de temizlemişlerdi. Zira mamur olmayan gönüllere padişah yerleşmiyordu!

Bu mananın sindiği gönülleri sükûn içindeydi. Hacı Salim Efendi, eşi Hacı İsmihan Fatma Hanımefendi ve kucaklarında evlatları Selim bebek, huzur ve saadet dolu mütebessim bir çehreyle, namaz için camiden içeri girerlerken, dudakları o güzel cümleleri mırıldanıyordu:

– ALLAH'IM! BU YÜCE DEVLETE VE DİN-İ İSLAM-I MÜBİN'E, SIRAT-I MÜSTAKİM ÜZERE HİZMET EDEN NESİLLER YETİŞTİRMEMİZİ NASİP ET, FEYİZ SAĞANAKLARINI ÜZERİMİZE YAĞDIR, BİZLERİ DUALARI GERİ ÇEVRİLEN TALİHSİZ KULLARINDAN EYLEME !

– ÂMİN! ÂMİN! ÂMİN!